

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czeczeńskiej

Natasza Duraj

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czeczeńskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo narodowe Federacji Rosyjskiej

Przykład Republiki Czeczeńskiej

Natasza Duraj

Natasza Duraj – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Instytut Logistyki i Informatyki, Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 37/39

RECENZENT

Kazimierz Kraj

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

REDAKCJA

Anna Surendra, Sebastian Surendra

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Wojciech Grzegorzczak

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efektoro.pl

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/perova-ev

© Copyright by Natasza Duraj, Łódź 2021

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2021

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.18778/8220-586-2>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.10298.21.0.M

Ark. wyd. 11,5; ark. druk. 12,125

ISBN 978-83-8220-586-2

e-ISBN 978-83-8220-587-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa	11
1.1. Polskie pojęcie bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego	11
1.2. Rosyjska myśl naukowa o bezpieczeństwie państwa i bezpieczeństwie narodowym	15
1.3. Terytorium Federacji Rosyjskiej oraz jej symbole narodowe	25
1.4. Historia Rosji a kształt terytorialny Federacji Rosyjskiej	26
1.5. Narodowości zamieszkujące terytorium Federacji Rosyjskiej	28
1.6. Język urzędowy i języki rdzennych narodów i narodowości Federacji Rosyjskiej	30
1.7. Konstytucja Federacji Rosyjskiej a kwestia zapewnienia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodów Federacji Rosyjskiej	37
1.8. „Ruskij mir” jako uniwersalny model jedności wszystkich narodów	38
1.9. Fundacja „Ruskij mir”	43
Rozdział 2	
Republika Czecheńska	47
2.1. Republika Czecheńska i jej miejsce w przestrzeni kaukaskiej	47
2.2. Kształtowanie się terytorium Republiki Czecheńskiej i jej miejsce na Kaukazie Północnym	51
2.3. Podział administracyjny Republiki Czecheńskiej oraz ludność ją zamieszkująca	55
2.4. Struktura narodowościowa mieszkańców Republiki Czecheńskiej oraz organizacje (związki) społeczne i religijne funkcjonujące na terytorium Czechenii	58
2.5. Język czecheński na tle języków północnokaukaskich	62
2.6. Proces tworzenia nowej Konstytucji Republiki Czecheńskiej	65
2.7. Zapisy zawarte w Konstytucji Republiki Czecheńskiej w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa narodowego	69
2.8. Republika Czecheńska na tle innych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego	75
Rozdział 3	
Wybrane kategorie przestępstw i ich wpływ na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej	79
3.1. Uzasadnienie przeprowadzonych badań	79
3.2. Przestępstwa ogółem i ich sprawcy	81
3.3. Przestępcy osadzeni w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych	88

6 Spis treści

3.4. Nieletni osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych	94
3.5. Przestępstwa ogółem	96
3.6. Przestępstwa o charakterze terrorystycznym	98
3.7. Przestępstwa o charakterze ekstremistycznym	100
3.8. Przestępstwa zabójstwa	103
3.9. Przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	106
3.10. Przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz korupcji urzędniczej	110

Zakończenie	115
-------------	-----

Bibliografia	117
--------------	-----

Spis tabel	131
------------	-----

Aneks (dokumenty źródłowe)

Część 1. Konstytucja Republiki Czeczeńskiej, przyjęta w referendum 23 marca 2003 roku	137
Część 2. Kodeks karny Federacji Rosyjskiej – unormowanie przestępstw poddanych analizie w rozdziale 3	173

Wstęp

Problematyka związana z zapewnieniem bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej oraz jej obywatelom stanowi przedmiot badań naukowych wielu autorów, którzy w swych opracowaniach zwracają uwagę przede wszystkim na zróżnicowanie struktury społecznej w Rosji oraz na złożoną rosyjską tożsamość narodową. Czynniki te wywołują niejednokrotnie duże napięcia społeczne, przejawiające się często w zachowaniach przestępczych i patologicznych, przy czym za szczególnie niebezpieczne uznać należy przestępczość terrorystyczną, działanie zorganizowanych grup przestępczych oraz popełnianie szeregu przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich, unormowanie których zawiera Kodeks karny Federacji Rosyjskiej.

Zasadniczym celem monografii jest zaprezentowanie problematyki dotyczącej miejsca bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań prawno-organizacyjnych wprowadzonych w Republice Czeczeńskiej.

Cel pracy został zrealizowany za pomocą krytycznej analizy literatury przedmiotu w języku rosyjskim oraz w języku polskim, jak również aktów prawnych w języku rosyjskim odnoszących się do kwestii szeroko rozumianego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Istotnym materiałem źródłowym, który został wykorzystany w monografii, są postanowienia zawarte w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, znowelizowanej w 2020 r., oraz w Konstytucji Republiki Czeczeńskiej, przyjętej w 2003 r.

Ponadto przy tworzeniu pracy korzystano z materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw popełnionych w Rosji w latach 2009–2019, ze szczególnym uwzględnieniem takich kategorii przestępstw, jak przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przestępstwa związane z działalnością ekstremistyczną, przestępstwa zabójstwa oraz przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, jak również przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz przestępstwa korupcyjne. Cenny materiał źródłowy stanowiły także informacje pochodzące z zasobów Federalnej Służby Wykonywania Kar, dotyczące przestępców umieszczonych w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych oraz nieletnich odbywających karę pozbawienia wolności w koloniach wychowawczych.

Przeprowadzona analiza umożliwiła syntezę zdobytych informacji, które znalazły odzwierciedlenie w problemowym układzie monografii.

Założonemu celowi pracy została podporządkowana jej struktura. Monografia składa się ze wstępu, trzech zasadniczych części ujętych w formie poszczególnych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel oraz części zawierającej dokumenty źródłowe (aneksu).

W rozdziale 1, zatytułowanym *Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa*, zaprezentowano zagadnienia dotyczące pojęcia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego w polskiej i rosyjskiej literaturze przedmiotu. Rozdział 1 zawiera informacje na temat terytorium Federacji Rosyjskiej i jej symboli narodowych oraz historii Rosji w aspekcie kształtowania obecnego terytorium Federacji Rosyjskiej. Ponadto w rozdziale tym ujęto zagadnienia związane z narodowościami zamieszkującymi terytorium Rosji, językiem urzędowym i językami rdzennych narodów i narodowości Federacji Rosyjskiej, jak również kwestie odnoszące się do „Ruskiego miru”, utożsamianego z uniwersalnym modelem jedności wszystkich narodów.

Rozdział 2, pt. *Republika Czeczeńska*, zawiera zagadnienia dotyczące charakterystyki Republiki Czeczeńskiej w aspekcie jej miejsca w przestrzeni kaukaskiej, kształtowania się jej terytorium, aktualnego podziału administracyjnego oraz ludności ją zamieszkującej, jak i struktury narodowościowej mieszkańców Czeczenii oraz organizacji społecznych i religijnych funkcjonujących na terytorium Republiki Czeczeńskiej. Ważną część tego rozdziału stanowią rozważania o miejscu języka czeczeńskiego na tle języków północnokaukaskich, procesie tworzenia nowej Konstytucji Republiki Czeczeńskiej, jak i o zapisach w niej zawartych w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa narodowego. Ponadto w rozdziale tym przeanalizowano miejsce Republiki Czeczeńskiej na tle innych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego.

W rozdziale 3, zatytułowanym *Wybrane kategorie przestępstw i ich wpływ na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej*, dokonano uzasadnienia przeprowadzonych badań obejmujących wybrane kategorie przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019. Rozdział ten zawiera analizę dotyczącą skali i dynamiki przestępczości w Rosji w latach 2009–2019 oraz analizę liczby osób skazanych, osadzonych w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych oraz nieletnich odbywających karę pozbawienia wolności w rosyjskich koloniach wychowawczych w badanym okresie. W rozdziale tym poddano ponadto analizie przestępstwa ogółem popełnione na terytorium poszczególnych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, ze szczególnym uwzględnieniem takich kategorii przestępstw, jak przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przestępstwa związane z działalnością ekstremistyczną, przestępstwa zabójstwa, przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz przestępstwa korupcyjne.

W zakończeniu monografii zawarto najważniejsze wnioski płynące z analizy miejsca bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej oraz rozwiązań prawno-organizacyjnych wprowadzonych w Republice Czecheńskiej w aspekcie kształtowania szeroko rozumianego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej.

Dokumenty źródłowe zostały przetłumaczone na język polski i zamieszczone na końcu pracy w formie aneksu. W części pierwszej ujęto tłumaczenie postanowień zawartych w Konstytucji Republiki Czecheńskiej z 2003 r., natomiast w części drugiej znajduje się tłumaczenie przestępstw unormowanych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej, które stanowiły przedmiot analizy zaprezentowanej w rozdziale 3 niniejszej książki.

Monografia adresowana jest do szerokiego grona czytelników zainteresowanych tematyką bezpieczeństwa państwa oraz bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, jak również do studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia oraz słuchaczy studiów podyplomowych na kierunkach bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo państwa, ekonomia oraz zarządzanie.

Rozdział 1

Tożsamość Federacji Rosyjskiej a bezpieczeństwo państwa

1.1. Polskie pojęcie bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego

Bezpieczeństwo stanowi naczelną wartość i dobro człowieka. Składa się ono z dwóch zasadniczych komponentów, jakimi są gwarancje przetrwania podmiotu oraz gwarancje jego rozwoju¹. Jest ono kategorią antropocentryczną (podmiotową), ponieważ dotyczy człowieka, społeczeństwa, narodu i państwa². Zdaniem A. Czupryńskiego, bezpieczeństwo powinno być postrzegane jako aspekt systemu wartości, o który należy zabiegać i który trzeba pielęgnować³. Dlatego też w literaturze przedmiotu z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa często podkreślany jest fakt, że wyjaśniając istotę pojęcia bezpieczeństwa, należy mieć na uwadze przede wszystkim jego związek ze zjawiskiem zagrożenia⁴.

W znaczeniu ogólnospołecznym bezpieczeństwo jako pojęcie stosowane w codziennej rzeczywistości oraz funkcjonowaniu społeczeństw i państw obejmuje zabezpieczenie takich potrzeb, jak istnienie i przetrwanie, pewność, stabilność, tożsamość, niezależność, ochrona, a także poziom i jakość życia⁵. Bezpieczeństwo utożsamiane jest

1 M. Kozub, *Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, AON, Warszawa 2013, s. 13.

2 K. Świerszcz, *Podmiotowo-aksjologiczny paradygmat kształtowania strategii bezpieczeństwa i obronności państwa w czasach współczesnych*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019, s. 287.

3 A. Czupryński, *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015, s. 10.

4 A. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, „Seaculum Christianum: Pismo Historyczne” 2007, t. 14, nr 1, s. 230.

5 R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 50.

też z gwarantowaną przez konstytucję, instytucje prawne i przedsięwzięcia praktyczne ochroną i obroną przed wewnętrznymi zagrożeniami żywotnych interesów państwa, społeczeństwa i obywatela we wszystkich sferach życia społecznego⁶.

W literaturze przedmiotu państwo utożsamiane jest z historycznie ugruntowaną organizacją współczesnych społeczeństw, odznaczającą się wysokim stopniem zorganizowania, której celem i sensem istnienia jest dobro człowieka zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym, jako części społeczeństwa⁷.

Zdaniem J. Kucińskiego, pojęcie państwa używane jest w obecnych czasach w co najmniej czterech podstawowych znaczeniach, takich jak⁸:

- pewien obszar określony granicami, w obrębie których ludzie są poddani jednej władzy państwowej (państwo jako kraj);
- szczególnego rodzaju globalna organizacja społeczeństwa, organizacja obywateli jako wspólnota ludzka (obywatelska);
- struktura organów władzy publicznej, aparat państwowy, piramida organów i urzędów;
- podmiot prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych.

Pod pojęciem funkcji państwa rozumiane są główne kierunki jego działalności, nastawione na realizację celów określonych przez władze państwowe⁹. Są to względnie stale realizowane główne kierunki działalności państwa, zmierzające do realizacji celów, które państwo chce osiągnąć¹⁰.

Określenie terminu „bezpieczeństwo państwa” wymaga także zdefiniowania pojęcia „suwerenność”, które oznacza cechę jakiegoś przedmiotu polegającą na tym, że jest on najwyższy, samodzielny, niezawisły – zwłaszcza na tle innych podmiotów¹¹.

Pojęcie bezpieczeństwa państwa na przestrzeni czasu ulegało i nadal ulega stałej konceptualizacji. Jego sposób postrzegania, badania oraz interpretowania zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym zależy bowiem od wielu czynników o charakterze wewnątrzpaństwowym i międzynarodowym¹².

Używając pojęcia „bezpieczeństwo państwa”, należy wskazać, że dotyczy ono przede wszystkim bezpieczeństwa instytucji politycznej mającej suwerenną władzę, określone terytorium i ludność podległą władzy, a jego istotą jest utrzymanie

6 Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *Bezpieczeństwo XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, RS Druk, Rzeszów 2009, s. 110.

7 D. Dudek, G. Kowalski, Z. Husak, W. Lis, *Konstytucyjny system organów państwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 1.

8 J. Kuciński, *Nauka o państwie współczesnym*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź–Warszawa 2019, s. 20.

9 D. Dudek, G. Kowalski, Z. Husak, W. Lis, *op. cit.*, s. 6.

10 J. Kuciński, *op. cit.*, s. 96.

11 *Ibidem*, s. 22.

12 K. Świerszcz, *op. cit.*, s. 285.

porządku w zbiorowości państwowej, zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, a przede wszystkim jej części władczej¹³.

W literaturze przedmiotu bezpieczeństwo państwa utożsamiane jest najczęściej z określonym stanem umożliwiającym prawidłowe funkcjonowanie i rozwój państwa, uzyskiwanym zazwyczaj w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, zewnętrznymi i wewnętrznymi, przy użyciu sił i środków pochodzących ze wszystkich dziedzin działalności państwa¹⁴.

Odpowiedzialność za bezpieczeństwo państwa spoczywa na wielu podmiotach. Można ją przypisać wszystkim organom władzy i administracji państwowej, rządowej i samorządowej. W zakresie swoich kompetencji odpowiedzialność taką ponoszą również instytucje publiczne, organizacje i stowarzyszenia. Częścią odpowiedzialności za bezpieczeństwo obciążone jest społeczeństwo – obywatele danego państwa, funkcjonujący w różnego rodzaju grupach, wspólnotach, społecznościach oraz instytucjach¹⁵.

Bezpieczeństwo państwa wykazuje szereg związków z bezpieczeństwem narodowym. Oprócz charakterystycznej dla bezpieczeństwa państwa troski o ochronę i obronę państwa przed zagrożeniami natury wewnętrznej i zewnętrznej bezpieczeństwo narodowe obejmuje również zainteresowanie pomyślnym bytem i rozwojem oraz ochronę wartości bliskich członkom danej społeczności, niemających związku z organizacją państwową. Chodzi tu o zachowanie takich wartości, jak jakość życia, solidarność społeczna, prawa człowieka, kultura, zwyczaje i obyczaje oraz tożsamość narodowa¹⁶.

Jak podkreśla J. Stempień, w aspekcie bezpieczeństwa państwa jednym z determinantów zapewniających jego akceptowalny stan jest definiowanie wszelkich możliwych zagrożeń, przeciwdziałanie ich powstawaniu, a w przypadku ich zaistnienia – minimalizowanie negatywnych skutków i ewentualne działania zmierzające do przywrócenia stanu pierwotnego. Dla zapewnienia szeroko pojmowanego bezpieczeństwa państwa (a zatem pośrednio i obywateli) istotnym przedsięwzięciem jest zdefiniowanie, wdrożenie i doskonalenie adekwatnego do potrzeb systemu bezpieczeństwa narodowego¹⁷.

13 M. Jurgilewicz, *Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo jednostki*, „Modern Management Review” 2018, nr 1, s. 53.

14 P. Tuleja, K. Kozłowski, *Objaśnienia do art. 127 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 574.

15 B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2013, s. 24.

16 M. Czuryk, K. Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i organizacyjne*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016, s. 20.

17 J. Stempień, *Organy administracji publicznej a ochrona ludności*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018, s. 389–390.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że zapewnienie bezpieczeństwa narodowego obywatelom danego państwa jest równie ważne jak zaspokojenie ich podstawowych potrzeb¹⁸. Sam termin bezpieczeństwa narodowego utożsamiany jest z najwyższą potrzebą i wartością narodu oraz głównym celem działań państwa¹⁹, jak również z wartością najwyższą i jednocześnie z podstawowym celem wielopłaszczyznowej działalności organów państwa²⁰.

W. Kitler utożsamia bezpieczeństwo narodowe z procesem obejmującym różne rodzaje działań zarówno w sferze stosunków międzynarodowych, jak i w dziedzinie wewnątrzpaństwowej oraz działań o charakterze obronnym i ochronnym, których celem jest stworzenie korzystnych warunków do tego, by państwo mogło skutecznie przeciwstawiać się różnego rodzaju zagrożeniom²¹. Natomiast zgodnie z definicją ujętą w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* kategorię bezpieczeństwa narodowego wiązać należy z ochroną narodu i terytorium przed fizyczną napadą, jak też z ochroną żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagroziłaby żywotności i podstawowym wartościom państwa²².

Przez bezpieczeństwo narodowe w literaturze przedmiotu rozumiana jest także zdolność państwa (narodu) do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zagrożeniami zewnętrznymi. Podstawą bezpieczeństwa narodowego są wewnętrzne wartości państwa, określające jego podstawowe, żywotne i ważne interesy²³. Realizacja wspomnianych wartości dotyczy zwłaszcza sfery odnoszącej się do wzmacniania suwerenności państwowej, niepodległości terytorialnej i niezależności politycznej państwa, nienaruszalności granic, realizacji podstawowych praw i wolności obywatelskich, rozwoju społeczno-gospodarczego, dobrobytu, ochrony środowiska, współpracy z różnymi uczestnikami stosunków międzynarodowych oraz podkreślania podmiotowości państwa i jego reprezentantów na arenie międzynarodowej²⁴.

18 M. Szmidt-Mejza, *Cyberterroryzm jako wyzwanie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018, s. 102.

19 J. Marczak, *Powszechna ochrona i obrona narodowa*, [w:] R. Jakubczak, J. Marczak, K. Gąsiorzek, W. Jakubczak, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 164.

20 K. Karolczak, *Bezpieczeństwo jednostki i narodu – mrzonka czy realność w XXI wieku?*, [w:] K. Liedel, P. Piasecka, T. Aleksandrowicz (red.), *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Asymetryczny świat*, Difin, Warszawa 2011, s. 17.

21 W. Kitler, *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] B. Wiśniewski, W. Fehler (red.), *Edukacja obronna społeczeństwa*, Niepaństwowa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2006, s. 18.

22 *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-Obronny, Warszawa 2008, s. 17–18.

23 R. Korzeniowski, *Wstęp do metodologii badań bezpieczeństwa narodowego*, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 11.

24 P. Łubiński, *Bezpieczeństwo ideologiczne jako subkategoria bezpieczeństwa narodowego*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019, s. 353.

Zdaniem K. Łastawskiego, bezpieczeństwo narodowe to bezpieczeństwo konkretnego państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego publicznego. Łączy się ono immanentnie z bezpieczeństwem międzynarodowym. Na bezpieczeństwo narodowe składają się obrona obszaru, obywateli oraz nienaruszalność granic państwa. Ponadto w jego zakres wchodzi ochrona interesów danego państwa, polityki oraz gospodarki wewnętrznej i międzynarodowej²⁵.

Jak podkreśla W. Stankiewicz, bezpieczeństwo narodowe w aspekcie nauk wojskowych oznacza stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym²⁶.

Bezpieczeństwo narodowe osiąga się przez stworzenie efektywnych mechanizmów kierowania państwem i koordynacją działalności sił politycznych, grup społecznych, a także skuteczne działania wyspecjalizowanych podmiotów tworzących bezpieczeństwo państwa²⁷.

1.2. Rosyjska myśl naukowa o bezpieczeństwie państwa i bezpieczeństwie narodowym

Pojęcie „bezpieczeństwo państwa” zostało wprowadzone do obrotu prawnego Uchwałą Centralnego Komitetu Wykonawczego ZSRR z dnia 10 lipca 1934 r.²⁸

W ZSRR termin „bezpieczeństwo państwa” odzwierciedlał oficjalny punkt widzenia wojskowo-politycznego kierownictwa kraju, dotyczący priorytetu interesów państwa dyktatury proletariatu nad interesami ogółu społeczeństwa i interesami jednostki²⁹.

Zgodnie z określeniem pojęcia bezpieczeństwa państwa zawartego w *Wielkiej encyklopedii radzieckiej* jej elementy stanowią ustrój państwowy i ustrój społeczny. Termin ten został zdefiniowany jako całokształt środków związanych z ochroną istniejącego ustroju państwowego i ustroju społecznego, nienaruszalności terytorialnej i niezależności państwa przed działalnością wywrotową służb wywiadowczych

25 K. Łastawski, *Pojęcie i główne wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] W. Fehler (red.), *Współczesne bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 12.

26 W. Stankiewicz, *Bezpieczeństwo narodowe a walki niebrojne. Studium*, Wojskowa Akademia Polityczna, Warszawa 1991, s. 73.

27 Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *op. cit.*, s. 73.

28 А.И. Кокурин, Н.В. Петров, *Лубянка (ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ:1917–1960): справочник*, МФД, Москва 1997, s. 12.

29 С.Ю. Чапчиков, *Комментарий к Федеральному закону от 28 декабря 2010 г. № 390-ФЗ „О безопасности” (постатейный)*, Юстицинформ, Москва 2011, s. 12.

i innych służb specjalnych wrogich państw, a także przed przeciwnikami istniejącego ustroju wewnątrz kraju³⁰.

Umocnienie definicji bezpieczeństwa państwa w Konstytucji ZSRR z 1936 r.³¹, a następnie w Konstytucji ZSRR z 1977 r.³², zapewniło konstytucyjny paradygmat priorytetu interesów bezpieczeństwa państwa, tj. rozwiązywania wszelkich problemów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa jednostki i bezpieczeństwa społeczeństwa, z uwzględnieniem w pierwszej kolejności interesów państwa.

Uznanie za najwyższą wartość w Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 1993 r.³³ człowieka oraz jego praw i wolności spowodowało konieczność opracowania nowego paradygmatu zapewnienia bezpieczeństwa – państwa dla człowieka, w związku z czym zaistniała potrzeba gruntownych zmian w obszarze tworzenia teorii i praktyki zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

W latach 90. w Rosji stopniowo zaczęto stosować pojęcie „bezpieczeństwo narodowe”, które najczęściej używano w opracowaniach naukowych, debatach politycznych oraz w środkach masowego przekazu. Jednakże wielu rosyjskich uczonych było i jest do tej pory przeciwko stosowaniu tej kategorii pojęciowej, wskazując na to, że słowo „narodowy” nie powinno być używane ze względu na fakt, że Rosja jest krajem wielonarodowościowym³⁴.

Zdaniem D.W. Irosznikowa, można wyodrębnić szereg właściwości państwa wpływających na jego istnienie i stanowiących zasadnicze przedmioty ochrony. Są to przede wszystkim ustrój państwowy, organy władzy państwowej, integralność terytorialna państwa oraz jego suwerenność³⁵.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu pojęcie bezpieczeństwa państwa utożsamiane jest z określonym stanem, funkcją państwa, a także kategorią prawną, istotną z punktu widzenia zapewnienia istnienia jednostki, społeczeństwa i państwa. Najistotniejsze definicje odnoszące się do bezpieczeństwa państwa, autorstwa badaczy rosyjskich, zostały umieszczone w tabeli 1.1.

30 А.М. Прохоров (ред.), *Большая советская энциклопедия*, Гоголь-Дебит, Москва 1972, s. 151.

31 Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (утверждена постановлением Чрезвычайного VIII Съезда Советов Союза Советских Социалистических Республик от 5 декабря 1936 г.).

32 Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.).

33 Конституция Российской Федерации принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г.

34 О.В. Гарина, *К вопросу о соотношении понятий „безопасность” и „национальная безопасность” Российского государства*, „Вестник Московского университета МВД России” 2010, № 1, s. 85.

35 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность как правовая категория*, „Вестник Российского университета дружбы народов”, серия „Юридические науки” 2013, № 3, s. 37.

Tabela 1.1. Definicje bezpieczeństwa państwa w rosyjskiej literaturze przedmiotu

Autor	Definicja bezpieczeństwa państwa
1	2
D.W. Irosznikow (2013)	Bezpieczeństwo państwa w wąskim ujęciu: stan zabezpieczenia ustroju państwowego, organów władzy państwowej, integralności terytorialnej państwa, a także jego suwerenności, przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi ^a . Bezpieczeństwo państwa w szerokim ujęciu: stan zabezpieczenia państwa przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi ^b .
M.R. Czaryjew (2006)	Stan państwa, który odzwierciedla się w niezachwianiu jego życiowo ważnych interesów ^c .
D.W. Irosznikow (2011)	Stan zabezpieczenia ustroju państwa, organów państwa, integralności terytorialnej państwa, a także jego suwerenności przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi ^d .
A.W. Opalew (2006)	Ochrona suwerenności, niezależności, integralności terytorialnej oraz ustroju konstytucyjnego kraju, jego potencjału gospodarczego, naukowo-technicznego oraz potencjału obronnego, legalnych praw i wolności jednostki przed działalnością wywiadowczo-wywrotową zagranicznych służb specjalnych i organizacji, a także przed zamachami przestępczymi poszczególnych grup lub osób ^e .
S.S. Karnauchow (2008)	Funkcja państwa, związana z wykrywaniem i rozwiązywaniem konfliktów w celu zapobiegania negatywnego wpływu ich skutków na chronione przez państwo wartości ^f .
B.F. Kałaczew (2002)	Kategoria prawna, istotna z punktu widzenia zapewnienia istnienia jednostki, społeczeństwa i państwa ^g .
A.J. Michajłow (2008)	Stan zabezpieczenia podstaw ustroju konstytucyjnego, potencjału politycznego, ekonomicznego, obronnego, naukowo-technicznego oraz potencjału informacyjnego kraju przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi, związanymi z działalnością zagranicznych służb specjalnych i organizacji, a także związków przestępczych, grup i poszczególnych osób ^h .
D.W. Irosznikow (2011)	Stan państwa, w którym zapewniona jest ochrona ustroju państwowego, organów państwa, integralności terytorialnej państwa, a także jego suwerenności ⁱ .
D.G. Bałujew (2004)	Stan zabezpieczenia państwa przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi ^j .
S.W. Błatin (2014)	Stan zapewnienia podstaw ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, nienaruszalności terytorialnej, niezawisłości państwa od zewnętrznych i transgranicznych zagrożeń, który pozwala zabezpieczyć konstytucyjne prawa, wolności, godną jakość i poziom życia obywateli, zrównoważony rozwój kraju oraz bezpieczeństwo społeczne ^k .

Tabela 1.1 (cd.)

1	2
R.W. Puzikow, D.W. Irosznikow (2011)	Stan zabezpieczenia ustroju państwa, organów państwowych, integralności terytorialnej państwa, a także jego suwerenności przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi ^l .
W.M. Redkous (2009)	Ochrona podstaw istnienia kraju ^l .

^a Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность как правовая категория*, „Вестник Российского университета дружбы народов”, серия „Юридические науки” 2013, № 3, s. 37.

^b *Ibidem*.

^c М.Р. Чарыев, *Судебная власть в системе обеспечения государственной безопасности Российской Федерации*, „Российский судья” 2006, № 3, s. 7.

^d Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации: понятие и содержание*, „Юридическая наука” 2011, № 2, s. 65.

^e А.В. Опалев, *О некоторых базовых категориях закона Российской Федерации „О безопасности” и Концепции национальной безопасности Российской Федерации*, [w:] В.Н. Ушаков, И.Д. Трунов (red.), *ФСБ России. Правовое регулирование деятельности Федеральной службы безопасности по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации: научно-практический комментарий*, Эксмо, Москва 2006, s. 209.

^f С.С. Карнаухов, *Формирование юридической теории безопасности государственности в контексте новых вызовов и угроз*, „Вестник Академии экономической безопасности МВД России” 2008, № 1, s. 63.

^g Б.Ф. Калачев, *О фундаментальных понятиях и параметрах категории национальная безопасность*, [w:] „Проблемы законодательного обеспечения национальной безопасности Российской Федерации”, Москва 2002, s. 117.

^h А.Е. Михайлов, *О понятии „государственная безопасность” и ее принципах*, [w:] *Актуальные проблемы государственной безопасности Российской Федерации*, Сборник трудов научной конференции, Ростовский государственный университет путей сообщения, Ростов-на-Дону 2008, s. 70.

ⁱ Д.В. Ирошников, *Правовая политика Российской Федерации в сфере государственной безопасности: теоретический аспект*, автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Тамбов 2011, s. 6.

^j Д.Г. Балугев, *Личностная и государственная безопасность: современное международно-политическое измерение*, диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук, Нижний Новгород 2004, s. 25.

^k С.В. Блатин, *Государственная безопасность Российской Федерации: становление и современное содержание понятия*, „Ученые записки Орловского государственного университета” 2014, № 4 (60), s. 223.

^l Р.В. Пузилов, Д.В. Ирошников, *Понятие государственной безопасности Российской Федерации*, „Вестник Тамбовского университета”, Серия: „Гуманитарные науки” 2011, выпуск 4 (96), s. 285.

^m В.М. Редкоус, *Некоторые вопросы совершенствования Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*, „Право и государство: теория и практика” 2009, № 8, s. 14–15.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowań poszczególnych autorów.

D.W. Irosznikow uważa, że bezpieczeństwo państwa można utożsamiać ze złożonym systemem, zawierającym następujące elementy³⁶:

- podmioty bezpieczeństwa państwa,
- przedmioty bezpieczeństwa państwa,
- zagrożenia bezpieczeństwa państwa,
- całokształt sił i środków niezbędnych do zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

Głównym podmiotem bezpieczeństwa państwa jest państwo. Innymi słowy, zapewnienie bezpieczeństwa państwa jest realizowane przez jego organy. Jedną z głównych jego cech jest istnienie władzy publicznej realizowanej przez system organów państwowych³⁷. Objaśniane jest to tym, że władza państwowa stanowi wolę państwa, jednakże bezpośrednio woli tej państwo realizować nie może³⁸. Dlatego też państwo tworzy w tym celu system organów państwowych. Organ państwowy określany jest jako część aparatu państwowego, oddzielonego państwowo-władczymi umocowaniami prawnymi, i realizujący swoje kompetencje po upoważnieniu przez państwo w ustalonym trybie³⁹. Organy bezpieczeństwa państwa dzielą się na:

- organy państwowe, których działalność określa kierunki zapewnienia bezpieczeństwa państwa (Rada Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej);
- organy państwowe zapewniające w sposób bezpośredni bezpieczeństwo państwa, którymi są Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, Służba Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej oraz Federalna Służba Ochrony Federacji Rosyjskiej⁴⁰.

W literaturze pojęcie „organ bezpieczeństwa państwa” często utożsamiane jest z terminem „służba specjalna”. Termin ten rozumiany jest jako organ państwa mający umocowania prawne do realizacji działalności wywiadowczej, kontrwywiadowczej i (lub) innego rodzaju działalności, ukierunkowanej na zapewnienie bezpieczeństwa państwa, z wykorzystaniem specjalnych sił, środków, form oraz metod działalności⁴¹.

36 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации*, s. 65.

37 А.И. Бобылев, *Понятие, признаки, сущность и типология государства*, „Право и государство: теория и практика” 2006, № 2, s. 7.

38 В.М. Гессен, *Общее учение о государстве*, СПб 1909, s. 165.

39 *Большая юридическая энциклопедия*, Москва 2008, s. 139.

40 Inny pogląd przedstawia S.W. Блатин. Jego zdaniem, analiza struktury federalnych organów władzy wykonawczej i ich kompetencji pozwala stwierdzić, że siły zapewnienia bezpieczeństwa państwa stanowią cztery federalne organy władzy: Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, Służba Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej, Federalna Służba Ochrony Federacji Rosyjskiej oraz Główny Zarząd Programów Specjalnych Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Zob. С.В. Блатин, *Государственная безопасность Российской Федерации: становление и современное содержание понятия*, „Ученые записки Орловского государственного университета” 2014, № 4 (60), s. 222.

41 М.А. Тарасова, *Органы безопасности в механизме Российского государства*, „Гражданин и право” 2008, № 10, s. 37.

Do podstawowych przedmiotów⁴² bezpieczeństwa państwa należą: ustroj państwow, organy państwowe, suwerenność państwa oraz integralność terytorialna państwa⁴³.

W celu właściwego przedstawienia zagadnień związanych z przedmiotami bezpieczeństwa państwa celowe jest podkreślenie różnic występujących w rosyjskiej literaturze przedmiotu między pojęciem „ustroj państwowy” a terminem „ustroj konstytucyjny”.

W rosyjskich pracach naukowych można odnaleźć dwa przeciwstawne punkty widzenia. Pierwsza grupa autorów uważa, że pojęcie ustroju konstytucyjnego jest szersze niż pojęcie ustroju państwowego⁴⁴. Zdaniem N.A. Bogdanowej, konstytucyjno-prawna kategoria „ustroj konstytucyjny” ze względu na swoją zawartość jest szerszym pojęciem niż „ustroj państwowy”, ponieważ termin ten zawiera także logiczne uogólnienia dotyczące ustroju społeczeństwa⁴⁵. Inaczej mówiąc, pod pojęciem ustroju państwowego autorzy ci rozumieją część ustroju konstytucyjnego odnoszącego się do ustroju państwa.

Przedstawiciele drugiego punktu widzenia twierdzą natomiast, że pojęcie ustroju państwowego jest szersze od terminu ustroju konstytucyjnego⁴⁶. Ustroj konstytucyjny utożsamiają oni z częścią ustroju państwowego umocowanego w Konstytucji.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu pod pojęciem ustroju państwowego rozumiane są podstawy ustroju państwa składające się z formy państwa, jego wewnętrznej struktury, a także z systemu organów władzy państwowej⁴⁷. Ustroj konstytucyjny jest utożsamiany z podstawami ustroju państwowego i ustroju społecznego, umocowanymi w Konstytucji⁴⁸. Kategoria „ustroj konstytucyjny” określana jest takimi elementami, jak uznanie różnorodności ideologicznej, społecznej i prawnej, wielopartyjności, równości organizacji społecznych w obliczu prawa⁴⁹. Natomiast przez „ustroj konstytucyjny Rosji” rozumiany jest system stosunków konstytucyjnych umocowanych przez naród w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określających status człowieka, formę państwa, jego reżim polityczny, stosunki wzajemne między władzami, miejsce w społeczności międzynarodowej⁵⁰.

42 Przedmiot – zjawisko, przedmiot, na który ukierunkowana jest jakakolwiek działalność. Zob. С.И. Ожегов, *Толковый словарь русского языка*, Издательство Оникс, Москва 2010, s. 662.

43 Р.В. Пузиков, Д.В. Ирошников, *op. cit.*, s. 284.

44 Н.В. Бутусова, *Основы конституционного строя Российской Федерации как правовой институт и предмет конституционно-правового регулирования*, „Вестник Московского университета” 2003, № 6, s. 24–25.

45 Н.А. Богданова, *Система науки конституционного права*, Юристъ, Москва 2001, s. 162.

46 А.Я. Сухарев (red.), *Большой юридический словарь*, ИНФРА-М, Москва 2007, s. 146.

47 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации*, s. 67.

48 *Ibidem*, s. 66.

49 Ю.Я. Чайка, *Конституция Российской Федерации и построение демократического правового государства*, „Бюллетень Министерства юстиции Российской Федерации” 2003, № 12, s. 9.

50 В.В. Мамонов, *Конституционный строй Российской Федерации: понятие, основы, гарантии*, „Государство и право” 2004, № 10, s. 43.

Analizując kolejny element bezpieczeństwa państwa, jakim jest suwerenność, należy zwrócić uwagę na fakt, że w naukach prawnych wyróżniane są dwa terminy: suwerenność narodowa i suwerenność państwa. O związku między tymi dwoma kategoriami F.I. Waliarowski pisze: „w hierarchii tych pojęć i ich znaczenia praktycznego na pierwszym miejscu znajduje się suwerenność narodowa. Pochodną od suwerenności narodowej jest suwerenność państwa”⁵¹.

Suwerenność państwa oznacza jego wszechwładność, niezależność od jakiegokolwiek innej władzy, samodzielność w decydowaniu o sprawach wewnętrznych i zewnętrznych⁵².

W zapewnieniu bezpieczeństwa państwa suwerenność państwa odgrywa znaczącą rolę, ponieważ zagrożenie niezależności i samodzielności władzy państwowej stanowi bezpośrednio zagrożenie bezpieczeństwa państwa. Władza i państwo stanowią całość. Jak wskazywał N.N. Aleksiejew: „momentu władzy nie da się oddzielić od idei państwa”⁵³.

Należy podkreślić, że mechanizm zapewnienia suwerenności jest związany przede wszystkim z realizacją przez organy państwowe władczych umocowań prawnych⁵⁴, co jeszcze raz podkreśla konieczność klasyfikacji organów państwa do przedmiotów bezpieczeństwa państwa.

Niezbędnym elementem państwa jest jego terytorium, rozumiane jako część powierzchni ziemi należąca do określonego państwa i oznaczona granicami. Terytorium to nie tylko ląd, lecz także woda i strefa powietrzna.

Bezpieczeństwo terytorium stanowi istotny warunek istnienia i rozwoju państwa⁵⁵. Terytorium stanowi najważniejszy element państwa, jest ono niezbędnym warunkiem jego istnienia. Bez terytorialnej podwaliny państwo nie może istnieć⁵⁶.

51 Ф.И. Валяровский, *Суверенитет в конституционном строе Российской Федерации*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва 2003, s. 45. D.W. Irosznikow jest zdania, że do przedmiotów bezpieczeństwa państwa należy suwerenność państwa, natomiast suwerenność narodowa stanowi element bezpieczeństwa narodowego. Zob. Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации*, *op. cit.*, s. 67.

52 Ю.А. Тихомиров, *Суверенитет в условиях глобализации*, „Право и политика” 2006, № 11, s. 38.

53 Н.Н. Алексеев, *Очерки по общей теории государства. Основные предпосылки и гипотезы государственной науки*, Московское научное издательство, Москва 1919, s. 41.

54 К.Э. Гарибян, *Теоретические проблемы государственного суверенитета Российской Федерации*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва 2003, s. 43.

55 С.А. Димитрова, *Обеспечение конституционной безопасности федеративного государства в условиях современного развития Российской Федерации: конституционно-правовой аспект*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Хабаровск 2007, s. 17.

56 Н.И. Грачев, *Государственный суверенитет и формы территориальной организации современного государства. Основные закономерности и тенденции развития. Монография*, Волгоградский институт экономики, социологии и права, Волгоград 2009, s. 115.

Bezpieczeństwo terytorium stanowi warunek istnienia i rozwoju państwa, ponieważ niemożliwe jest ani jedno, ani drugie, jeśli nie ma nienaruszalności państwa, jak i samoregulacji przez państwo reżimu prawnego terytorium⁵⁷. Odnosząc się do tego stanowiska, należy przytoczyć pojęcie „terytorium Rosji”, przez które rozumie się ukształtowany historycznie obszar w obrębie granicy państwowej, na który rozciąga się suwerenność Federacji Rosyjskiej w wewnętrznych i międzynarodowych stosunkach prawnych⁵⁸.

Integralność w rosyjskiej literaturze przedmiotu definiowana jest jako taka jedność, która sama zakłada wzmocnienie swych części, zachowanie ich swoistego charakteru i wolności w ramach całości, poza którą niemożliwa jest ich samodzielna realizacja⁵⁹.

Zdaniem N.W. Ostouchowa, integralność terytorialna przejawia się w jedności terytorium, na którą rozciąga się suwerenność państwa⁶⁰, co świadczy o powiązaniu suwerenności i integralności terytorialnej. W związku z tym należy podkreślić, że zapewnienie integralności i nienaruszalności terytorium Federacji Rosyjskiej stanowią ucieleśnienie suwerenności na arenie międzynarodowej⁶¹.

Pisząc o wzajemnym związku suwerenności i integralności terytorialnej, należy zgodzić się z poglądem D.A. Bystrowej, która uważa, że suwerenność i integralność terytorialna stanowią wzajemną gwarancję⁶².

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa utożsamiane jest z całokształtem warunków i czynników stwarzających zagrożenie dla podmiotów bezpieczeństwa państwa⁶³.

Jak dowodzi S.W. Błatin, unormowania prawne zawarte w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej oraz w ustawach federalnych „O bezpieczeństwie”, „O przeciwdziałaniu terroryzmowi”, „O przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej” oraz „O przeciwdziałaniu korupcji” pozwalają wysnuć wniosek, że za zasadnicze zagrożenia bezpieczeństwa państwa powinny być uznane⁶⁴:

57 С.Н. Бабурин, *Территория государства. Правовые и геополитические проблемы*, Издательство Московского университета, Москва 1997, s. 65.

58 Е.А. Сысоева, *Категория „территория” в правовой теории и практике законодательного регулирования федеративного устройства современной России*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Ростов-на-Дону 2006, s. 67.

59 В.В. Уханкин, *О конституционно-правовом механизме обеспечения государственной целостности Российской Федерации*, „Закон и право” 2008, № 5, s. 24.

60 Н.В. Остроухов, *Территориальная целостность государств в современном международном праве и ее обеспечение в Российской Федерации и на постсоветском пространстве. Монография*, Юрлитинформ, Москва 2009, s. 17.

61 И.Н. Барциц, И.В. Левакин, *Территориальная целостность Российской Федерации: вопросы теории*, „Журнал российского права” 2002, № 10, s. 17.

62 Д.А. Быстрова, *Государственный суверенитет и территориальная целостность Российской Федерации: проблемы соотношения*, „Государственная власть и местное самоуправление” 2009, № 4, s. 11.

63 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации*, s. 68.

64 С.В. Блатин, *op. cit.*, s. 222.

- zdrada stanu,
- ujawnienie tajemnicy państwowej i utrata dokumentów zawierających informacje stanowiące tajemnicę państwową,
- szpiegostwo,
- zamach na życie działacza państwowego lub działacza społecznego,
- działalność terrorystyczna,
- powstanie zbrojne,
- przejęcie władzy z użyciem przemocy,
- publiczne wezwania do zmiany ustroju konstytucyjnego z użyciem przemocy,
- korupcja w organach władzy państwowej.

Siły zapewnienia bezpieczeństwa państwa stanowią organy bezpieczeństwa państwa, które można określić jako organy państwowe pełniące funkcje związane z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa. Cechami odróżniającymi organy bezpieczeństwa państwa od innych organów państwowych są pełnione przez nie funkcje. Funkcja organu władzy wykonawczej to najważniejsza część składowa jego unormowania prawnego, pochodna przeznaczenia organu, celów i zadań jego działalności, charakteryzująca kierunki działalności organu władzy wykonawczej w określonej sferze, ukazująca granice, w jakich rozciągają się kompetencje organu władzy wykonawczej i charakter udzielonych mu umocowań prawnych⁶⁵.

Za środki zapewnienia bezpieczeństwa państwa uznawane są technologie, a także środki techniczne, programistyczne, prawne oraz środki organizacyjne wykorzystywane w procesie zapewnienia bezpieczeństwa państwa⁶⁶.

Wielu rosyjskich badaczy za przedmiot bezpieczeństwa państwa uznaje stan zabezpieczenia politycznego, gospodarczego, obronnego, naukowo-technicznego i informacyjnego potencjału kraju⁶⁷. Zdaniem D.W. Irosznikowa, takie podejście nie jest do końca właściwe⁶⁸. Jest to związane z tym, że w literaturze naukowej bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo ekonomiczne, ekologiczne, militarne, społeczne, informacyjne i inne rodzaje bezpieczeństwa zaliczane są do rodzajów bezpieczeństwa narodowego⁶⁹. Píše o tym I.W. Gonczarow, zdaniem którego przedmiot bezpieczeństwa narodowego jest o wiele szerszy. W charakterze tegoż przedmiotu występuje bezpośrednio państwo i jego instytucje, system polityczny i gospodarczy, ogół społeczeństwa, narody i narodowości zamieszkujące

65 В.М. Редкоус, *Государственная охрана: понятие и направления совершенствования законодательного обеспечения*, [w:] М.П. Петров, Р.В. Пузилов (red.), *Правовая политика в сфере публичного права: проблемы и пути их решения: монография*, Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, Тамбов 2010, s. 401.

66 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность Российской Федерации*, s. 70.

67 Zob. np.: А.Е. Михайлов, *op. cit.*, s. 69; А.В. Опалев, *op. cit.*, s. 208.

68 Д.В. Ирошников, *Государственная безопасность как правовая категория*, s. 68.

69 В.М. Редкоус, *К вопросу об обеспечении национальной безопасности как функции современного Российского государства*, „Право и государство: теория и практика” 2009, № 1/49, s. 99.

terytorium Federacji Rosyjskiej, poszczególni obywatele, ich obyczaje, tradycje, porządek życia, język, kultura, wyznanie⁷⁰. Ponadto jedni autorzy utożsamiają obronność z przedmiotem bezpieczeństwa państwa⁷¹, inni natomiast uznają siły zbrojne za siły zapewnienia bezpieczeństwa państwa⁷².

I.W. Gonczarow, A.W. Wozżenikow i A.K. Jesajan twierdzą, że pojęcie bezpieczeństwa narodowego jest szersze niż pojęcie bezpieczeństwa państwa. Zdaniem tych autorów, bezpieczeństwo narodowe, oprócz bezpieczeństwa państwa, obejmuje bezpieczeństwo ekonomiczne, bezpieczeństwo społeczne oraz inne rodzaje bezpieczeństwa⁷³.

Unormowanie prawne pojęcia „bezpieczeństwo narodowe” zostało zawarte w „Strategii bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku”⁷⁴. W jej pkt 5 termin ten został zdefiniowany jako stan zabezpieczenia jednostki, społeczeństwa i państwa przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, który pozwala zapewnić realizację praw konstytucyjnych i wolności, godną jakość i poziom życia obywateli, suwerenność, integralność terytorialną i zrównoważony rozwój Federacji Rosyjskiej, obronę oraz bezpieczeństwo państwa.

A.W. Gierasimow definiuje bezpieczeństwo narodowe jako stan zabezpieczenia interesów jednostki, społeczeństwa i państwa, w którym zawarte są aspekty polityczne, ekonomiczne, militarne, społeczne, ekologiczne, informacyjne oraz inne aspekty⁷⁵. Natomiast bezpieczeństwo narodowe w szerokim ujęciu określane jest jako ogół bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa społecznego, ekonomicznego, militarnego i innych rodzajów bezpieczeństwa⁷⁶.

70 И.В. Гончаров, *О соотношении понятий „Национальная безопасность”, „Государственная безопасность”, „Конституционная безопасность”, „Актуальные проблемы российского права”* 2009, № 1, s. 120.

71 А.Ю. Шумилов, *Новый регламент ФСБ России: справочное пособие*, Издатель Шумилова И.И., Москва 1998, s. 34.

72 В.А. Литвинов, *Основы национальной безопасности России*, Издательство Ленанд, Москва 2011, s. 72.

73 А.В. Возжеников, *Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения*, Издательство РАГС при Президенте РФ, Москва 2002, s. 3; А.К. Есаян, „Национальная безопасность” как правовая категория, „Государственная власть и местное самоуправление” 2009, № 8, s. 13.

74 Указ Президента РФ от 12.05.2009 № 537 (ред. от 01.07.2014) „О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года”.

75 А.В. Герасимов, *Органы государственной безопасности в механизме правового государства (теоретико-правовой аспект)*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Краснодар 2004, s. 16.

76 Р.В. Пузикив, Д.В. Ирошников, *op. cit.*, s. 283.

1.3. Terytorium Federacji Rosyjskiej oraz jej symbole narodowe

Federacja Rosyjska pod względem terytorium jest największym państwem świata. Zajmuje ona prawie szóstą część zamieszkałych lądów kuli ziemskiej – 17 125 191 km². Rosja zajmuje większą część Europy Wschodniej oraz Azję Północną.

Najdalej wysuniętym na zachód punktem terytorium państwowego Rosji jest przecięcie północnego brzegu Mierzei Wiślanej z granicą Polski i Rosji (19°38' E), na wschód – na kontynencie – Przylądek Dieżniewa nad cieśniną Beringa (169°40' W), na wyspach zaś Wyspa Ratmanowa (169°02' W). Na północy takim punktem jest: na kontynencie przylądek Czeluskin na Półwyspie Tajmyr (77°45' N), na wyspach Przylądek Fligeli w archipelagu Ziemi Franciszka Józefa (81°50' N); punkt najdalej wysunięty na południe sięga 41°48' N we wschodniej części Kaukazu⁷⁷.

Zgodnie z brzmieniem art. 67 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej terytorium Federacji Rosyjskiej obejmuje terytoria jej podmiotów, wody wewnętrzne oraz morze terytorialne i przestrzeń powietrzną nad nimi.

W art. 67 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej ustawodawca zawarł także zapis, że na terytorium Federacji Rosyjskiej zgodnie z ustawą federalną mogą być tworzone terytoria federalne. Organizacja władzy publicznej na terytoriach federalnych określona jest w tejże ustawie.

Pojęcie „terytorium federalnego” zostało wprowadzone do Konstytucji Federacji Rosyjskiej w roku 2020. Termin ten nie został jednakże przez ustawodawcę zdefiniowany. Pierwszym terytorium federalnym utworzonym na terytorium Federacji Rosyjskiej jest terytorium o nazwie „Syriusz”, które powstało w Kraju Krasnodarskim. Terytorium to zostało utworzone na mocy ustawy Federalnej z dnia 22 grudnia 2020 r. Nr 437 «O terytorium federalnym „Syriusz”»⁷⁸.

W art. 67 ust. 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej postanowiono, że Federacja Rosyjska ma suwerenne prawa i sprawuje jurysdykcję na obszarze szelfu kontynentalnego i wyłącznej strefy ekonomicznej Federacji Rosyjskiej w trybie określonym przez ustawę federalną oraz normy prawa międzynarodowego.

Flaga oraz herb, najważniejsze symbole państwowe, świadczą o zajmowanym przez każde państwo miejscu na politycznej mapie świata, w określonym – ukształtowanym przez środowisko geograficzne i historię – kręgu cywilizacyjnym⁷⁹.

Oficjalna flaga państwowa Federacji Rosyjskiej została zatwierdzona 31 października 1991 r. przez Zjazd Deputatów Narodowych. Jest ona złożona z trzech tej

77 *Encyklopedia geograficzna świata*, t. 5, OPRESS, Kraków 1996, s. 388.

78 Федеральный закон от 22 декабря 2020 г. № 437-ФЗ «О федеральной территории „Сириус”».

79 J. Wrona, *Symbolle religijne na flagach i w herbach państw współczesnego świata*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica” 2016, nr X, s. 99.

samej wielkości poziomych pasów – białego, umieszczonego na wierzchniej części flagi, niebieskiego, rozmieszczonego pośrodku, oraz czerwonego, umieszczonego na dole flagi. Stosunek długości flagi do jej szerokości wynosi 2:3⁸⁰. Przepisy prawne i reguły dotyczące używania flagi Federacji Rosyjskiej zostały ujęte w Federalnej ustawie konstytucyjnej „O fladze państwowej Rosji”⁸¹.

Symbol Federacji Rosyjskiej stanowi orzeł dwugłowy. Jest to stary symbol sumeryjski, który został zapożyczony przez Europejczyków od Arabów podczas wypraw krzyżowych⁸². W Rosji pojawił się on w 1497 r. na państwowej pieczęci Iwana III. Od tej pory, dość często zmieniając swój kształt, przetrwał do 24 lipca 1918 r. Orzeł dwugłowy został ponownie przywrócony w 1991 r.

1.4. Historia Rosji a kształt terytorialny Federacji Rosyjskiej

Ślady pierwotnego osadnictwa na obecnym terytorium Federacji Rosyjskiej sięgają epoki kamiennej. Zostały one odnalezione na terytorium Kaukazu Północnego, w północnym dorzeczu Kubania. W kolejnych stadiach epoki kamiennej osadnictwo przenosiło się z południa na północ – zagospodarowywano centralne obszary europejskiej części kraju: Karelię, przedgórze Uralu, Syberię Zachodnią i dalej, do Kraju Nadmorskiego. W końcu epoki kamiennej oraz w epoce brązu (3–2 tys. lat p.n.e.) w strefie stepowej i częściowo leśnej ludność pozostająca w ustroju wspólnoty pierwotnej przeszła od zbieractwa i myślistwa do uprawy ziemi i hodowli bydła. Od VIII do VI w. p.n.e. w epoce żelaza następuje rozpad wspólnoty pierwotnej. Pojawiają się większe wspólnoty plemienne, a następnie w pierwszej połowie I tysiąclecia naszej ery – wczesne formacje państwowe.

W drugiej połowie IX w. powstało fundamentalne państwo staroruskie – Ruś Kijowska. Wraz z umacnianiem się stosunków feudalnych i kształtowaniem starożytnego państwa zachodził proces łączenia się Słowian wschodnich w jedną narodowość, będącą z kolei podstawą dla powstania w późniejszym okresie trzech narodowości wschodniosłowiańskich: rosyjskiej, ukraińskiej i białoruskiej. Ruś Kijowska zajmowała rozległe terytorium i była jednym z największych państw w Europie. Na równi z rolnictwem rozwijały się tam rzemiosło i handel. Powstawały miasta: Kijów, Nowogród, Psków, Połock, Czernihów i inne. W końcu X w.

80 Государственная символика, <https://flag.kremlin.ru> (data dostępu: 20.01.2021).

81 Федеральный конституционный закон „О Государственном флаге Российской Федерации” (Принят Государственной Думой 8 декабря 2000 года, одобрен Советом Федерации 20 декабря 2000 года).

82 A. de Lazari (red.), *Mentalność rosyjska. Słownik*, Śląsk, Katowice 1995, s. 22.

ludność Rusi Kijowskiej przyjęła chrześcijaństwo. Jednocześnie pojawiły się piśmiennictwo i kronikarstwo.

Poczynając od XI–XII w., rozdrobnienie feudalne przyczyniało się do izolacji narodowości staroruskiej i powstawania na terenach Rusi wielu księstw feudalnych: kijowskiego, włodzimiersko-suzdalskiego, republiki nowogrodzkiej, a następnie księstwa moskiewskiego. Tworzyły się i szybko rozwijały nowe miasta: Moskwa, Władymir, Suzdał, Riazan i inne.

Od X do XII stulecia Ruś nieprzerwanie odpierała napady koczowników – Pieczyngów i Połowców. W XIII w. znaczna część ziem ruskich została spustoszona w wyniku najazdu plemion tatarsko-mongolskich.

Wojska ruskie pod wodzą kniazia Aleksandra Newskiego odniosły zwycięstwo nad Szwedami w bitwie nad Newą (1240 r.) i nad niemieckim rycerstwem na jeziorze Czudzkim (Pejpus) w 1242 r. Już w XIV w., za panowania kniazia Iwana Kality, rozpoczęło się łączenie ziem ruskich wokół Moskwy.

W 1380 r. w bitwie na Kulikowym Polu wojska ruskie dowodzone przez kniazia moskiewskiego Dymitra Dońskiego zadały klęskę Tatarom. Ostateczne zrzucenie jarzma tatarsko-mongolskiego nastąpiło w 1480 r. wraz z powstaniem scentralizowanego państwa moskiewskiego ze stolicą w Moskwie.

W XIV i XV w., w procesie politycznego i ekonomicznego jednoczenia się wokół państwa moskiewskiego ludności północno-wschodniej i północnej Rusi, uformował się naród rosyjski. W końcu XV i w XVI w. miało miejsce umacnianie się wielonarodowościowego państwa. Za panowania cara Iwana IV Groźnego podbite zostały chanaty kazański (1552 r.) i astrachański (1556 r.); połączono Komi, Karelów, Czuwaszów, Mordwinów, zwierzchnictwo Rusi uznali Baszkirzy (1557 r.).

W 1654 r., po długotrwałej wojnie narodowowyzwoleńczej z polskimi feudałami, Ukraina zjednoczyła się z Rosją, a podbój Syberii w XVII w. i przyłączenie jej do Rosji było równoznaczne z wcieleniem do państwa rosyjskiego Jakutów, Buriatów i innych narodowości. Na początku XVII w. naród rosyjski odparł interwencję feudałów polskich i szwedzkich. Decydującą rolę odegrało wówczas pospolite ruszenie pod wodzą K. Minina i księcia D. Pożarskiego (1612 r.).

W XVIII w. zostały przeprowadzone reformy Piotra I. Za jego panowania, w rezultacie wojny północnej, w początkach XVIII w. Rosja uzyskała dostęp do Bałtyku. Nad Newą wzniesiono Petersburg, do którego w 1712 r. przeniesiono z Moskwy stolicę Rosji. Piotr I chciał uczynić z Rosji potęgę, która mogłaby włączyć się do rywalizacji z państwami europejskimi. Reformy Piotra I stworzyły w miejsce despotycznego systemu moskiewskiego nowoczesny absolutyzm carski, w którym rolę czterech podstawowych filarów władzy odgrywały wojsko, biurokracja, policja i kościół prawosławny⁸³.

83 J. Potulski, *Rola i znaczenie tradycji w funkcjonowaniu instytucji politycznych w Rosji*, Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2005, s. 124–125.

Za panowania Katarzyny II do Rosji przyłączono obszary nadbałtyckie, Białoruś, Krym oraz część północnego Kaukazu. W XIX w. terytorium Rosji znacznie się powiększyło. Przyłączono wówczas Gruzję, północny Azerbejdżan, wschodnią Armenię, Pobrzeże Czarnomorskie, Besarabię, Azję Środkową, Kazachstan i inne obszary.

Na początku XX w. Imperium Rosyjskie obejmowało ponad 22 mln km². Jego ekspansja terytorialna zakończyła się wraz z wybuchem I wojny światowej i rewolucją październikową⁸⁴.

Związek Radziecki został utworzony 30 grudnia 1922 r. Był on pod względem terytorium największym państwem świata – zajmował prawie szóstą część zamieszkałych lądów kuli ziemskiej (22 402,2 tys. km²). Ogólna długość granicy ZSRR wynosiła ponad 60 tys. km i była półtora razy dłuższa od równika. Terytorium Związku Radzieckiego z północy na południe rozciągało się na ok. 5 tys. km, natomiast odległość między granicami wschodnią i zachodnią była prawie dwukrotnie większa.

Związek Radziecki był państwem wielonarodowościowym, w skład którego wchodziło 15 republik związkowych, 20 republik autonomicznych, 8 obwodów autonomicznych i 10 okręgów narodowych.

Największą republiką związkową pod względem zajmowanego terytorium, ludności i rozwoju gospodarczego była Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka. Jej powierzchnia wynosiła 17,1 mln km² (ponad ¾ obszaru ZSRR). Ze wschodu na zachód Rosyjska FSRR rozciągała się na długość ponad 9 tys. km, a z północy na południe – na 4 tys. km. Po rozpadzie ZSRR jej obszar stał się suwerennym państwem, które przyjęło nazwę Federacja Rosyjska.

1.5. Narodowości zamieszkujące terytorium Federacji Rosyjskiej

Ostatni spis ludności Federacji Rosyjskiej został przeprowadzony w 2010 r.⁸⁵ Zgodnie z wynikami spisu przeważającą większość ludności stanowią Rosjanie (77,7%), a następnie takie narodowości, jak: Tatarzy (3,7%), Ukraińcy (1,3%), Baszkirzy (1,1%) oraz Czuwasze (1,0%). W roku 2010 liczba Rosjan zamieszkujących terytorium Federacji Rosyjskiej wynosiła 111 016 896 osób, Tatarów – 5 310 649 osób, Ukraińców – 1 927 988 osób, Baszkirów – 1 584 554 osoby, Czuwaszów – 1 435 872 osoby. Pozostałymi narodowościami zamieszkującymi terytorium Federacji Rosyjskiej

84 *Ibidem*, s. 19.

85 Kolejny spis ludności Federacji Rosyjskiej został zaplanowany na rok 2020. Niemożność jego przeprowadzenia w najbliższym czasie jest powodem podania w monografii wyników spisu z roku 2010.

w roku 2010 byli przede wszystkim Czezeńcy, Ormianie, Awarowie, Mordwini, Kazachowie, Azerowie, Dargijczycy, Udmurci, Maryjczycy, Osetyńczycy, Białorusini, Kabardyjczycy, Kumycy, Jakuci (Sacha), Karaczajowie, Romowie oraz Tadżycy (zob. tabela 1.2).

Tabela 1.2. Skład narodowościowy ludności Federacji Rosyjskiej (w tys. osób)
według spisu ludności z 2010 r.

Narodowość	Liczba ludności danej narodowości	Liczba mężczyzn	Udział procentowy mężczyzn (%)	Liczba kobiet	Udział procentowy kobiet (%)
1	2	3	4	5	6
Rosjanie	111 016 896	50 607 892	45,6	60 409 004	54,4
Tatarzy	5 310 649	2 473 990	46,6	2 836 659	53,4
Ukraińcy	1 927 988	887 737	46,0	1 040 251	54,0
Baszkirzy	1 584 554	744 952	47,0	839 602	53,0
Czuwasze	1 435 872	663 585	46,2	772 287	53,8
Czezeńcy	1 431 360	697 972	48,8	733 388	51,2
Ormianie	1 182 388	638 479	54,0	543 909	46,0
Awarowie	912 090	449 889	49,3	462 201	50,7
Mordwini	744 237	338 638	45,5	405 599	54,5
Kazachowie	647 732	321 135	49,6	326 597	50,4
Azerowie	603 070	358 777	59,6	244 293	40,5
Dargijczycy	589 386	290 957	49,4	298 429	50,6
Udmurci	552 299	244 177	44,2	308 122	55,8
Maryjczycy	547 605	250 383	45,7	297 222	54,3
Osetyńczycy	528 515	254 250	48,1	274 265	51,9
Białorusini	521 443	235 068	45,1	286 375	54,9
Kabardyjczycy	516 826	249 569	48,3	267 257	51,7
Kumycy	503 060	244 021	48,5	259 039	51,5
Jakuci (Sacha)	478 085	227 485	47,6	250 600	52,4
Lezgini	473 722	238 230	50,3	235 492	49,7
Buriaci	461 389	218 783	47,4	242 606	52,6
Ingusze	444 833	204 246	45,9	240 587	54,1
Niemcy	394 138	190 978	48,5	203 160	51,5
Uzbecy	289 862	199 040	68,7	90 822	31,3
Tuwińczycy	263 934	125 714	47,6	138 220	52,4

Tabela 1.2 (cd.)

1	2	3	4	5	6
Komi	228 235	96 862	42,4	131 373	57,6
Karaczajowie	218 403	105 037	48,1	113 366	51,9
Romowie	204 958	99 670	48,6	105 288	51,4
Tadźycy	200 303	148 178	74,0	52 125	26,0

Źródło: *Население, учтенное при Всероссийской переписи населения 2010 года*, Федеральная служба государственной статистики, <https://www.gks.ru> (data dostępu: 21.01.2021).

Spośród wymienionych narodowości Federacji Rosyjskiej w większości z nich liczba kobiet przeważała nad liczbą mężczyzn – z wyjątkiem takich narodowości, jak Ormianie, Azerowie, Lezgini, Uzbegy i Tadźycy. W przypadku narodowości Uzbeków i Tadźyków zaobserwowano znaczącą przewagę liczbową mężczyzn nad kobietami – o ile w przypadku Uzbeków mężczyźni stanowili 68,7% ogółu ludności należącej do tej narodowości, to w przypadku Tadźyków udział mężczyzn wynosił aż 74% ogółu ludności, która określiła w spisie powszechnym tę narodowość.

1.6. Język urzędowy i języki rdzennych narodów i narodowości Federacji Rosyjskiej

Według S. Bułgakowa, narodowość przejawia się w kulturze⁸⁶, a najpotężniejszym jej narzędziem, za pomocą którego objawia się dusza narodu, jest język. Nie bez powodu w starosłowiańskim słowo „język” oznacza również naród. W języku mamy niewyczerpalną skarbnicę możliwości kulturowych, w nim zarazem odbija się i tworzy kulturę dusza narodowa⁸⁷.

W Rosji istnieje ok. 130 języków rdzennych narodów i narodowości. Języki narodów dzielą się na pokrewne rodziny i grupy. Na terytorium całej Federacji Rosyjskiej językiem urzędowym jest rosyjski.

Unormowania dotyczące języka rosyjskiego jako języka urzędowego zostały zawarte w Ustawie Federalnej z dnia 1 czerwca 2005 r. Nr 53 „O języku państwowym

86 С.Н. Булгаков, *Два града. Исследования о природе общественных идеалов*, Издательство РХГИ, СПб 1997, s. 341.

87 D. Romanowski, *Na bezdrożach rosyjskiej tożsamości. Od Trzeciego Rzymu do Trzeciej Międzynarodówki. Mikołaj Biediajew i Georgij Fiedotow*, „Slavia Orientalis” 2013, t. LXII, nr 3, s. 361.

Federacji Rosyjskiej”⁸⁸. Prawodawca określił, że celem tego aktu prawnego jest zapewnienie korzystania z języka państwowego Federacji Rosyjskiej na całym terytorium Rosji, zapewnienie prawa obywateli Federacji Rosyjskiej do korzystania z języka państwowego Federacji Rosyjskiej, ochrona i rozwój kultury językowej.

W art. 1 Ustawy Federalnej, zatytułowanym „Język rosyjski jako język państwowy Federacji Rosyjskiej”, określono, że zgodnie z zapisami ujętymi w Konstytucji Federacji Rosyjskiej językiem państwowym Federacji Rosyjskiej na całym jej terytorium jest język rosyjski (ust. 1). W ust. 2 prawodawca wskazał, że status języka rosyjskiego jako języka państwowego Federacji Rosyjskiej przewiduje obligatoryjność korzystania z języka rosyjskiego w sferach określonych omawianą Ustawą Federalną, innymi ustawami federalnymi, Ustawą Federalną z dnia 25 października 1991 r. Nr 1807-1 „O językach narodów Federacji Rosyjskiej” oraz innymi normatywnymi aktami prawnymi Federacji Rosyjskiej, jego ochronę i wspieranie, a także zapewnienie prawa obywateli Federacji Rosyjskiej do korzystania z języka państwowego Federacji Rosyjskiej.

Zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 3 Ustawy Federalnej z dnia 1 czerwca 2005 r. Nr 53 „O języku państwowym Federacji Rosyjskiej” tryb zatwierdzenia współczesnego literackiego języka rosyjskiego podczas korzystania z niego w charakterze języka państwowego Federacji Rosyjskiej, zasad rosyjskiej ortografii i interpunkcji, są określone przez Rząd Federacji Rosyjskiej. W ust. 4 ustawodawca wskazał, że język państwowy Federacji Rosyjskiej stanowi język sprzyjający wzajemnemu zrozumieniu, wzmocnieniu kontaktów międzynarodowościowych narodów Federacji Rosyjskiej w jednolitym wielonarodowym państwie.

W myśl postanowień ujętych w art. 1 ust. 5 omawianej Ustawy Federalnej ochrona i wspieranie języka rosyjskiego jako języka państwowego Federacji Rosyjskiej sprzyja pomnożeniu i współwzrostowi kultury duchowej narodów Federacji Rosyjskiej. W ust. 6 tego artykułu określono, że przy korzystaniu z języka rosyjskiego jako języka państwowego Federacji Rosyjskiej nie jest dopuszczalne używanie słów i wyrażeń niezgodnych z normami współczesnego literackiego języka rosyjskiego (w tym niecenzuralnych przekleństw), z wyjątkiem wyrazów obcych niemających odpowiedników w języku rosyjskim. Ponadto ust. 7 zawiera istotny zapis dotyczący faktu, że obligatoryjność korzystania z języka państwowego Federacji Rosyjskiej nie powinna być interpretowana jako umniejszenie prawa do korzystania z języków państwowych republik wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej i języków narodów Federacji Rosyjskiej.

We wprowadzeniu do Ustawy Federacji Rosyjskiej z dnia 25 października 1991 r. Nr 1807-1 „O językach narodów Federacji Rosyjskiej”⁸⁹ zapisano, że

88 Федеральный закон „О государственном языке Российской Федерации” от 01.06.2005 № 53-ФЗ.

89 Закон РФ „О языках народов Российской Федерации” от 25.10.1991 № 1807-1.

języki narodów Federacji Rosyjskiej stanowią dobro narodowe państwa rosyjskiego i znajdują się pod jego ochroną.

Prawodawca postanowił, że państwo na całym terytorium Federacji Rosyjskiej sprzyja rozwojowi języków narodowych, dwujęzyczności i wielojęzyczności, dodając, że Ustawa Federacji Rosyjskiej z 25 października 1991 ma na celu stworzenie warunków do zachowania oraz do równoprawnego i samoistnego rozwoju języków narodów Federacji Rosyjskiej i została uchwalona w celu tworzenia systemu regulacji prawnych działalności osób prawnych i osób fizycznych, opracowania normatywnych aktów prawnych w celu realizacji przepisów niniejszej ustawy.

Prawodawca podkreślił, że w Federacji Rosyjskiej niedopuszczalna jest propaganda wrogości i lekceważenia jakiegokolwiek języka, stworzenie sprzecznych z ustanowionymi zasadami polityki narodowej przeszkód, ograniczeń i przywilejów w korzystaniu z języków, jak również inne naruszenia ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej o językach narodów Federacji Rosyjskiej.

W art. 1. Ustawy Federacji Rosyjskiej z 25 października 1991 r., zatytułowanym „Ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej o językach narodów Federacji Rosyjskiej”, zapisano, że ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej o językach narodów Federacji Rosyjskiej jest oparte na Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ogólnie uznanych zasadach i normach prawa międzynarodowego oraz umowach międzynarodowych Federacji Rosyjskiej i składa się z niniejszej ustawy, ustaw federalnych oraz innych normatywnych aktów prawnych Federacji Rosyjskiej, a także z ustaw i innych normatywnych aktów prawnych podmiotów Federacji Rosyjskiej (ust. 1).

W art. 2, zatytułowanym „Gwarancje państwowe równoprawności języków narodów Federacji Rosyjskiej”, wprowadzono zapis, zgodnie z którym równoprawność języków narodów Federacji Rosyjskiej to całokształt praw narodów i jednostki do zachowania i wszechstronnego rozwoju rodzimego języka, wolności wyboru i korzystania z języka porozumiewania się (ust. 1).

W art. 2 ust. 2 omawianego aktu prawnego podkreślono, że Federacja Rosyjska gwarantuje wszystkim jej narodom niezależnie od ich liczebności równe prawa do zachowania i wszechstronny rozwój rodzimego języka, wolność wyboru i korzystania z języka porozumiewania się.

Ponadto w ust. 3 ustawodawca zawarł zapis stwierdzający, że Federacja Rosyjska gwarantuje każdemu prawo do korzystania z rodzimego języka, wolny wybór języka komunikowania się, wychowania, nauki i twórczości niezależnie od jego pochodzenia, pozycji społecznej, sytuacji majątkowej, pochodzenia rasowego i narodowościowego, płci, wykształcenia, stosunku do religii i miejsca zamieszkania.

Istotne zapisy zawiera także ust. 4 analizowanego artykułu, zgodnie z brzmieniem którego równoprawność języków narodów Federacji Rosyjskiej jest chroniona prawem. Ustawodawca postanowił także, że nikt nie ma prawa do ustanawiania ograniczeń lub przywilejów dotyczących korzystania z jakiegokolwiek języka, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej. W ust. 4 zawarto uściślenie, zgodnie z którym normy, ustanowione w tej ustawie,

dotyczą obywateli Federacji Rosyjskiej, a także obywateli innych państw oraz osób nieposiadających obywatelstwa, znajdujących się na terytorium Federacji Rosyjskiej.

Korzystając z zasobów interaktywnych „Fundacji zachowania i nauczania rodzimych języków narodów Federacji Rosyjskiej”, można dokonać następującej klasyfikacji, dotyczącej rodzin i grup języków narodów Federacji Rosyjskiej⁹⁰:

- indoeuropejska rodzina językowa,
- kaukaska rodzina języków,
- turecka grupa języków,
- mongolska grupa języków,
- grupa języków uralskich (ugrofińska grupa języków),
- tungusko-mandżurska grupa języków,
- języki paleosyberyjskie (paleoazjatyckie) oraz
- eskimo-aleucka grupa języków.

Językami indoeuropejskiej rodziny językowej posługuje się większość ludności Federacji Rosyjskiej. Należą tu następujące grupy języków:

- a) słowiańska (rosyjski, ukraiński, białoruski, należące do podgrupy wschodniosłowiańskiej);
- b) bałtycka (łotewski i litewski, należące do podgrupy wschodniobałtyckiej);
- c) romańska (rumuński z Mołdawii);
- d) germańska (jidysz);
- e) ormiańska;
- f) irańska (tadżycki, kurdyjski, tatski, tałycki, należące do podgrupy zachodnioirańskiej oraz osetyński, jagnobi, jazgulami, iszkażimi, wachani, szugni, roszani, bartangi, chiwi) oraz
- g) indyjska (cygański).

Z językowego punktu widzenia historyczne języki słowiańskie stanowią efekt wielowiekowego ciągu przekształceń pewnej wiązki dialektycznej istniejącej w ramach późnoindoeuropejskiego kontinuum dialektalnego⁹¹. Wiazkę tę, jak uważa Z. Babik, można sytuować na bliższej peryferii – pomiędzy centrum, wyznaczonym przez pradialekty greckie i indoiriańskie, a dalszą peryferią germańską⁹². Historia języków słowiańskich formalnie rozpoczyna się w początkach wczesnego średniowiecza, gdy utrwalone zostają na piśmie pierwsze niebudzące wątpliwości słowiańskie nazwy własne i wyrazy polspolite⁹³.

90 *Интерактивная карта родных языков народов Российской Федерации*, Фонд сохранения и изучения родных языков народов Российской Федерации, <https://xn--d1acgejpr6hc6b.xn--p1ai> (data dostępu: 30.01.2021).

91 Z. Babik, *Wspólnota językowa prasłowiańska*, [w:] S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska (red.), *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012, s. 838.

92 *Ibidem*.

93 *Ibidem*, s. 839.

Współcześni Słowianie to dziś najbardziej liczna etnicznie i językowo indoeuropejska grupa, która zasiedla tereny środkowej, wschodniej i południowo-wschodniej części Europy⁹⁴. Ze względu na zamieszkanie dzielimy ich na Słowian wschodnich (Rosjanie, Białorusini, Ukraińcy, Łemkowie), Słowian zachodnich (Polacy, Czesi, Słowacy, Serbołużyczanie) oraz Słowian południowych (Serbowie, Chorwaci, Słoweńcy, Bośniacy, Macedończycy, Bułgarzy)⁹⁵.

Słowianie zamieszkują niemal całą Europę Wschodnią (od Bałtyku do Uralu i od Morza Białego do Kaukazu), Europę Środkową (między Bałtykiem a Sudetami i Karpatami) oraz część Europy Południowej (pas wzdłuż Bałkanów od Morza Adriatyckiego do Morza Czarnego)⁹⁶. Stanowią oni najliczniejszą grupę ludności indoeuropejskiej na tym kontynencie, ale występują też w Azji Środkowej (od Uralu po Ocean Spokojny)⁹⁷. Słowianie tworzą państwa narodowe, w których stanowią zdecydowaną większość, natomiast mniejszością są przede wszystkim w państwach, jakie powstały po rozpadzie ZSRR⁹⁸.

Kaukaska rodzina języków to największa mozaika obejmująca języki kartwelskie, abchasko-adygejskie, dagestańskie. Do grupy kartwelskiej należy język gruziński oraz języki czański i swański. Grupa abchasko-adygejska dzieli się na dwie podgrupy: abchaską, obejmującą właściwy język abchaski i abaziński, oraz adygejską, obejmującą w granicach Federacji Rosyjskiej takie języki, jak kabardyjski, czerkieski i adygejski. Natomiast do grupy wschodniej należą języki: czeczeński, inguski, bacyjski oraz liczne języki dagestańskie, m.in. awarski, dargijski, lezgiński, lakijski, tabasarański.

Analizując turecką grupę języków, można stwierdzić, że w Federacji Rosyjskiej reprezentowana jest większość języków tureckich, takich jak kazachski, kirgiski, azerbejdżański, turkmeński, uzbecki, tatarski, baszkirski, tuwiński, karałpaci, karaczajsko-bałkarski, kumycki, nogajski, ałtajski, chakaski, gagauski, ujugurski, szorski, karaimski, czuwaski oraz jakucki.

Do mongolskiej grupy języków należą takie języki, jak mongolski, buriacki i kałmucki (ajracki).

Do grupy języków uralskich (ugrofińskiej grupy języków) należą takie języki, jak: estoński, zyrański, wotiacki (udmurcki), czeremiski, mordwiński, chantyjski i mansyjski. Bardzo nieliczne grupy narodowościowe zamieszkujące terytorium Federacji Rosyjskiej posługują się także takimi językami, jak karelski, liwski, wotki, wepski, iżorski i lapoński.

94 B.R. Arkita, *Kształtowanie się państwowości Słowian południowych w wiekach VI–IX*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2013, nr 10, s. 8.

95 *Ibidem*.

96 L. Suchanek, *Wstęp. Słowianie jako obiekt badań naukowych*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2019, t. XV, s. 6.

97 *Ibidem*, s. 6–7.

98 *Ibidem*, s. 7.

W grupie języków uralskich szczególne miejsce zajmują języki samojezdkie. Należą do nich języki: juracki (nieniecki), ostiacki (selkupski), tawgijski (nganaszański), jenijsko-samojezdki.

Do tungusko-mandżurskiej grupy języków należą języki: tunguski (ewenkijski), lamucki (eweński), mandżurski, nanajski, a także takie języki, jak olcza, oroki, oroczy i udyhejski.

Języki paleosyberyjskie (paleoazjatyckie) dzielą się na dwie rodziny: czukocko-kamczadańską oraz ainu-gilacką. Do pierwszej grupy należą języki: czukocki, koriacki oraz kamczadański (itelmeński). Do języków izolowanych w północnej Syberii należą języki ketyjski i jukagirski.

Oddzielną grupę eskimo-aleucką stanowią języki eskimoski i aleucki.

Ponadto w Federacji Rosyjskiej występują języki: dungański, z grupy chińsko-tybetańskiej i współczesny aramejski (syryjski), z grupy semickiej.

W tabeli 1.3 zaprezentowano języki urzędowe inne niż język rosyjski, przyjęte w 21 republikach Federacji Rosyjskiej.

Tabela 1.3. Języki urzędowe, inne niż język rosyjski, przyjęte w republikach Federacji Rosyjskiej

Podmiot Federacji Rosyjskiej	Język/języki
1	2
Republika Adygei (Adygeja)	adygejski
Republika Altaju	altajski
Republika Baszkortostanu	baszkirski
Republika Buriacji	buriacki
Republika Chakasji	chakaski
Republika Czeczeńska	czeczeński
Republika Czuwaska – Czuwaszja	czuwaski
Republika Dagestanu	języki narodów Dagestanu (ustawodawca nie dokonał ich wyszczególnienia)
Republika Inguszetii	inguski
Republika Kabardyjsko-Bałkarska	kabardyjski, bałkarski
Republika Kałmucji	kałmucki
Republika Karaczajsko-Czerkieska	abazyński, karaczajski, nogajski, czerkieski
Republika Komi	komi
Republika Krymu	ukraiński, krymsko-tatarski
Republika Mari El	maryjski (górnomaryjski i wschodniomaryjski)
Republika Mordowii	mordwiński (w dwóch dialektach: jęz. erzja i jęz. moksza)
Republika Osetii Północnej – Alanii	osetyński

Tabela 1.3 (cd.)

1	2
Republika Sachy (Jakucja)	jakucki
Republika Tatarstanu (Tatarstan)	tatarski
Republika Tuwy	tuwiński
Republika Udmurcka	udmurcki

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Интерактивная карта родных языков народов Российской Федерации*, Фонд сохранения и изучения родных языков народов Российской Федерации, <https://xn--d1acgejpf6hc6b.xn--p1ai> (data dostępu: 30.01.2021).

Niezależnie od wprowadzenia przez republiki lokalnego języka jako języka urzędowego, na obszarach zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe języki tych mniejszości mogą być wprowadzane jako języki z tzw. oficjalnym statusem. Wprowadzono je w trzech republikach oraz w dwóch okręgach autonomicznych (zob. tabela 1.4).

Tabela 1.4. Języki z oficjalnym statusem wprowadzone w podmiotach Federacji Rosyjskiej

Podmiot Federacji Rosyjskiej	Język/języki
Republika Sachy (Jakucja)	czukocki, dołgański, ewenkijski, eweński, jukagirski
Republika Karelii	fiński, karelski, wepski
Republika Altaju	kazachski
Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny-Jugra	chantyjski, mansyjski, nieniecki
Jamalsko-Nieniecki Okręg Autonomiczny	chantyjski, nieniecki, selkupski

Źródło: jak w tabeli 1.3.

Największy problem ze zdefiniowaniem języków, jaki do tej pory ma ustawodawca rosyjski, dotyczy języków narodów Dagestanu. Wśród najbardziej rozpowszechnionych znajdują się takie języki, jak awarski, dargijski, lezgiński, lakijski czy tabasarański. Należy jednak podkreślić, że Republikę Dagestanu zamieszkuje wiele różnych narodowości, z których każda posługuje się swoim językiem, narzeczem i dialektem.

1.7. Konstytucja Federacji Rosyjskiej a kwestia zapewnienia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodów Federacji Rosyjskiej

Zapewnienie bezpieczeństwa jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa. Nowelizacja Konstytucji Rosyjskiej, przeprowadzona w roku 2020, dotyczyła przede wszystkim zapisów odnoszących się do umocowań prawnych Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Istotne zmiany zostały wprowadzone także do art. 67 Konstytucji, których ust. 1–2 zostały przytoczone we wcześniejszej części monografii.

Prawodawca wprowadził do art. 67 nowy ust. 2¹, w którym ujęto zapis, że Federacja Rosyjska zapewnia obronę swojej suwerenności i integralności terytorialnej. Prawodawca wskazał, że działania (z wyjątkiem delimitacji, demarkacji i redemarkacji granicy państwowej Federacji Rosyjskiej z państwami sąsiadującymi) mające na celu odłączenie części terytorium Federacji Rosyjskiej, a także wzywanie do takich działań, są niedozwolone. Ponadto art. 67 ust. 3 zawiera zapis stanowiący, że granice między podmiotami Federacji Rosyjskiej mogą być zmienione za ich wzajemną zgodą.

Wprowadzono także nowy artykuł (art. 67¹). W ust. 1 tego przepisu zapisano, że Federacja Rosyjska jest na swoim terytorium następcą prawnym Związku SRR, a także następcą prawnym (kontynuatorem prawnym) Związku SRR w zakresie członkostwa w organizacjach międzynarodowych, w ich organach, uczestniczenia w umowach międzynarodowych oraz w zakresie przewidzianych w umowach międzynarodowych zobowiązań i aktywów Związku SRR znajdujących się poza granicami Federacji Rosyjskiej.

Zgodnie z brzmieniem art. 67¹ ust. 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej Federacja Rosyjska, zjednoczona tysiącletnią historią, chroniąc pamięć przodków, którzy przekazali nam ideały i wiarę w Boga, a także ciągłość rozwoju państwa rosyjskiego, uznaje ustanowioną przez historię jedność państwa.

W ust. 3 prawodawca ujął zapis, zgodnie z którym Federacja Rosyjska czci pamięć obrońców Ojczyzny, zapewnia ochronę prawdy historycznej. Umniejszanie znaczenia wysiłku narodowego dla obrony Ojczyzny jest niedopuszczalne. Ponadto w ust. 4 zapisano, że dzieci stanowią najwyższy priorytet polityki państwowej Rosji. Prawodawca podkreślił, że państwo stwarza warunki sprzyjające wszechstronnemu duchowemu, moralnemu, intelektualnemu i fizycznemu rozwojowi dzieci, edukacji w duchu patriotyzmu, obywatelskości i szacunku dla starszych. Państwo, zapewniając pierwszeństwo wychowaniu w rodzinie, przyjmuje na siebie obowiązki rodziców wobec dzieci pozostawionych bez opieki.

Kwestia języka państwowego Federacji Rosyjskiej oraz języków państwowych republik wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej została określona w art. 68

Konstytucji. Zgodnie z brzmieniem art. 68 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej językiem państwowym Federacji Rosyjskiej na całym jej terytorium jest język rosyjski jako język narodu kształtującego państwo, będącego częścią wielonarodowościowego związku równoprawnych narodów Federacji Rosyjskiej.

W art. 68 ust. 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej prawodawca ujął zapis, zgodnie z którym republiki mają prawo ustanawiać własne języki państwowe. W organach władzy państwowej, organach samorządu lokalnego i państwowych instytucjach republik mogą być one używane na równi z językiem państwowym Federacji Rosyjskiej. W ust. 3 określono, że Federacja Rosyjska gwarantuje wszystkim jej narodom prawo do zachowania języka ojczystego oraz stworzenie warunków do jego nauczania i rozwijania. Ponadto w ust. 4 prawodawca stwierdził, że kultura w Federacji Rosyjskiej jest unikalnym dziedzictwem jej wielonarodowościowej ludności. Kultura jest wspierana i chroniona przez państwo.

W art. 69 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej prawodawca wskazał, że Federacja Rosyjska gwarantuje prawa niewielkich liczebnie rdzennych narodowości, zgodnie z ogólnie uznanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego oraz umowami międzynarodowymi zawartymi przez Federację Rosyjską. W ust. 2 zapisano, że państwo chroni tożsamość kulturową wszystkich narodów i społeczności etnicznych Federacji Rosyjskiej, gwarantuje zachowanie różnorodności etnokulturowej i językowej. Ust. 3 tego artykułu określa, że Federacja Rosyjska zapewnia wsparcie rodakom mieszkającym za granicą w realizacji ich praw, ochronie ich interesów i zachowaniu rosyjskiej tożsamości kulturowej.

1.8. „Ruskij mir” jako uniwersalny model jedności wszystkich narodów

Kategoria „Ruskiego miru” ma bogatą przeszłość w rosyjskiej myśli politycznej i od dawna była przedmiotem refleksji teoretycznej⁹⁹. Jest ona postrzegana nie jako projekt polityczny, ale jako uniwersalny model jedności wszystkich narodów, który obejmuje terytorium kanoniczne Patriarchatu Moskiewskiego Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej. Traktowana jest ona także jako kontynuacja idei „Świętej Rusi” oraz „Moskwy – Trzeciego Rzymu”.

Tę drugą koncepcję stworzył ihumen Filoteusz na początku XVI w. Jest to najważniejsza idea historiozoficzna, tworząca ideologię i charakter Państwa Moskiewskiego¹⁰⁰.

99 D. Piekarska-Winkler, *Idea „Świętej Rusi” i reformatorska działalność Piotra Wielkiego*, „Saeculum Christianum” 2005, nr 2, s. 83.

100 A. de Lazari (red.), *op. cit.*, s. 54.

Kształtowanie się powszechnego przekonania o świętości Rusi rozpoczęło się znacznie wcześniej i wynikało z umacniania na ziemiach ruskich chrześcijaństwa¹⁰¹.

W XI–XII w. religia chrześcijańska z kręgów cerkiewnych i klasztornych coraz bardziej promieniowała na środowiska świeckie, wypierając wierzenia pogańskie¹⁰².

XV i XVI stulecie stały się okresem świetności Rusi Świętej. Świetność tę umocniły wydarzenia historyczne o międzynarodowym znaczeniu. Gdy w 1439 r. Bizancjum przystąpiło do unii florenckiej, na Rusi uznano to za akt zdrady wobec prawosławnej wiary. W odpowiedzi na unię florencką w 1448 r. sobór biskupów w Moskwie ogłosił niezależność Cerkwi ruskiej od Konstantynopola. W 1453 r. Carogród upadł, zaś w 1480 r. państwo ruskie ostatecznie wyzwoliło się spod jarzma tureckiego¹⁰³.

Te dwa zdarzenia historyczne miały decydujący wpływ na rozwój myśli religijno-filozoficznej i politycznej na Rusi – powszechne stało się przekonanie, że to Pan Bóg pokarał za grzechy Bizancjum, a przyniósłszy Rusi niepodległość, uczynił z Państwa Moskiewskiego kraj wybrany do obrony prawosławia. Wszystkie następujące po upadku Bizancjum posunięcia w ruskiej polityce wewnętrznej, jak też intensywność ówczesnej myśli religijno-filozoficznej zmierzały do umocnienia przekonania o świętości i specjalnym posłannictwie Rusi¹⁰⁴.

Zdaniem W. Nikonowa, „Ruskij mir” to niezależna cywilizacja, zdolna do stworzenia ideałów tworzonych przede wszystkim w obrębie samego kraju¹⁰⁵.

Na poziomie konceptualnym i politycznym połączenie wyrazowe „Ruskij mir” po raz pierwszy zabrzmiało w orędziu Prezydenta Federacji Rosyjskiej W.W. Putina do Zgromadzenia Federalnego z 26 kwietnia 2007 r.¹⁰⁶ Prezydent Federacji Rosyjskiej powiedział m.in.:

W tym roku, ustanowionym Rokiem języka rosyjskiego, jest powód do tego, by jeszcze raz wspomnieć o tym, że język rosyjski to język historycznego bractwa narodów i język kontaktów międzynarodowych. Jest on nie tylko depozytariuszem całych pokładów prawdziwie światowych osiągnięć, lecz także żywą przestrzenią wielomilionowego Ruskiego mira, który jest oczywiście znacznie szerszy aniżeli sama Rosja.

101 D. Piekarska-Winkler, *op. cit.*, s. 83. Grupa Słowian wschodnich po przyjęciu chrztu przez długie stulecia zachowała jednak wiarę w duchy zmarłych i demony oraz w skuteczność ich interwencji w sprawy ziemskie. Ludność ta nie straciła zaufania również do środków magicznych i nie zapomniała sposobów ich użycia. Zob. M. Białous, *Fenomen religii prastowian*, „Elips” 2016, nr 18, s. 152.

102 Religia pierwotna Prastowian jest kultem ubóstwionych sił przyrody z dostrzeganiem w nim przeżytkami totemizmu, rozwijającym się na gruncie starszego animizmu oraz magii. Zob. M. Białous, *op. cit.*, s. 147.

103 D. Piekarska-Winkler, *op. cit.*, s. 85.

104 *Ibidem*.

105 В. Никонов, *Не воспоминание о прошлом, а мечта о будущем*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010, s. 4.

106 Послание Президента РФ Федеральному Собранию от 26.04.2007 „Послание Президента России Владимира Путина Федеральному Собранию РФ”.

Powstało kilka szkół teoretycznych traktujących o tym, czym jest „Ruski mir”. Jedną z takich szkół jest szkoła geopolityczna, której przedstawicielami są filozof W. Cymburski oraz geopolityk A.G. Dugin.

Zasadnicze tezy myśli geopolitycznej W. Cymburskiego zostały opublikowane w roku 1993, w rozprawie *Wyspa Rosja*¹⁰⁷. Zakładała ona izolację od świata, utworzenie aliansu państw poradzieckich, które zapewnią Rosji bezpieczeństwo i suwerenną pozycję w Eurazji. Nacisk w tej koncepcji położony został na cywilizacyjną samoistość Rosji w przeciwieństwie do polityki Piotra I, polegającej na dążeniu Rosji do spojenia się z obcym światem zachodnim.

A.G. Dugin jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych przedstawicieli nowej rosyjskiej koncepcji ładu społecznego. U podstawy opiniowania i wywodzenia koncepcji geopolitycznych umiejscawia on łączenie poszczególnych doktryn politycznych, myśl filozoficzną, jak również akcentuje wartości teologiczne oraz odwołuje się do socjologii stosunków międzynarodowych¹⁰⁸.

Patriarcha Kirył na III Zgromadzeniu „Ruskiego mira” w listopadzie 2009 r. zdefiniował triadę wartości „Ruskiego mira” w sposób następujący: prawosławie¹⁰⁹, kultura rosyjska i język rosyjski, wspólna pamięć historyczna oraz rosyjska tradycja.

Zdaniem Patriarchy Kiryła, jądrem „Ruskiego mira” są Rosja, Ukraina oraz Białoruś¹¹⁰. Podstawę „Ruskiego mira” stanowi wiara prawosławna, a drugą jego oporą jest kultura rosyjska i język rosyjski. Natomiast za trzecią jego oporę uznać należy pamięć historyczną oraz poglądy na rozwój społeczeństwa¹¹¹. Patriarcha Kirył podkreślił, że narody „Ruskiego mira” tworzyły społeczeństwo na bazie takich wartości, jak oddanie Bogu, miłość do Ojczyzny, życzliwość dla ludzi,

107 В.Л. Цымбурский, *Остров Россия (Перспективы российской геополитики)*, „Полис. Политические исследования” 1993, № 5.

108 J. Bil, *Wizja Polski na podstawie wypowiedzi Aleksandra Dugina*, [w:] M. Banasik, A. Rogozińska (red.), *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, Difin, Warszawa 2020, s. 158.

109 Fundament prawosławia rosyjskiego w praktycznie niezmienionej od XIV w. formie stanowi tzw. hezychazm. Stanowi on fenomen, który można rozumieć w sensie szerszym i węższym. W sensie szerszym jest to zjawisko życia duchowego właściwe dla monastycyzmu wschodniego. W sensie węższym jest to teologia św. Grzegorza Palamasa, tj. palamizm, i w ogóle tendencje ideologiczne, nierzadko polityczne, w sensie polityki kościelnej, które przybierały na sile w czternastowiecznym Bizancjum za sprawą Jana IV Kantakuzena, Filoteusza Kokkinosa i Izydora Buhira. Najlepszym wyrazicielem hezychazmu, rozumianego jako ideologia monastyczna i styl życia duchowego, na gruncie czysto ruskim był niewątpliwie Sergiusz z Radoneża (1314–1392). Uznawany jest on za największego świętego dawnej Rusi. Był on twórcą nowej drogi życia monastycznego – cenobityzmu. Zob. J. Korczak, *Hezychazm na Rusi. Wpływy, idee, postaci*, „Teologia i Człowiek” 2016, nr 4 (36), s. 51–60.

110 Патриарх Кирилл, *Русский мир и наши ценности*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010, s. 29.

111 *Ibidem*, s. 30–32.

sprawiedliwość, pokój między narodami i wyznawcami różnych religii, dążenie do wiedzy, pracowitość, szacunek dla starszych.

W opinii W. Nikonowa „Ruski mir” to świat wielu wyznań i świat języka rosyjskiego¹¹². „Ruski mir” to cywilizacja i jako cywilizacja jest szersza od wspólnot etnicznych i grup narodowościowych, terytoriów, religii, systemów politycznych oraz skłonności ideologicznych. „Ruski mir” jest wieloetniczny, wielowyznaniowy i polisemantyczny. To globalny fenomen, który nie może być opisany w sposób jednoznaczny jednym tylko określeniem.

W. Nikonow stwierdza, że w sposób uproszczony „Ruski mir” może być rozumiany jako Rosja wraz z rosyjską zagranicą, natomiast mentalnie „Ruski mir” utożsamiany jest ze wszystkimi osobami, które uznają swoją przynależność do tego świata.

„Ruski mir” z jednej strony to ludzie, którzy odczuwają swoją przynależność do tego świata, a z drugiej strony to osoby, które przejawiają żywe zainteresowanie Rosją. Dla wielu osób Rosja stanowi ich specjalność – nie będąc Rosjanami, nauczają oni języka rosyjskiego, studiują rosyjską historię, kulturę. To w rzeczywistości wszechświat, ogromny świat ludzi mówiących po rosyjsku.

W. Nikonow podsumowuje swoje rozważania stwierdzeniem, że „Ruski mir” to niezależna cywilizacja, zdolna do szerzenia ideałów tworzonych przede wszystkim wewnątrz kraju. Byłoby pożądané, aby cywilizacja ta szerzyła ideały wolności, godności, sprawiedliwości, suwerenności, wzajemnego szacunku państw, wiary, tradycji i która mogłaby żyć w pokoju ze sobą i z pozostałym światem, a także kraj, który byłby ukierunkowany na przyszłość. W. Nikonow konstatuje: „»Ruski mir« powinien być nie wspomnieniem o przeszłości, ale marzeniem o przyszłości naszego wielkiego i godnego narodu, który miał niezwykle interesującą, tragiczną i heroiczną historię i który posiada wielką przyszłość¹¹³.”

Zdaniem A. Gromyki, pojęcie mir („świat”) kojarzy się przede wszystkim z wielką skalą oraz z wszechstronnością, to wielkie przestrzenie i liczna ludność. *Mir* można określić jako wspólnotę ludu opierającą się na czterech zasadach¹¹⁴:

- terytorialno-czasowej (chronotypicznej),
- kulturowej (w znaczeniu wielkiej kultury),
- ontologicznej (znaczeniowej)
- aksjologicznej (wartościującej).

Mir nie istnieje bez wielkich terytorialnych i czasowych przestrzeni, zasobów ludzkich oraz innych zasobów. Z punktu widzenia zasobów ludzkich *mir* to bez wątpienia ogromna wspólnota. *Mir* nie może być wyłącznie wirtualny, tj. istnieć

112 В. Никонов, *op. cit.*, s. 5.

113 *Ibidem*, s. 14.

114 А. Громыко, *Русский мир: понятие, принципы, ценности, структура*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010, s. 20.

tylko w głowach ludzi, powinien być on związany z określonym terytorium i przywiązany do określonego odcinka czasu. Ale prawdziwe jest i to, że *mir* nie może także istnieć bez mentalności, a w takim ujęciu czynnik geograficzny pełni funkcję określającą pewien zakres terytorium.

Każdy „świat” jest nosicielem wielkiej kultury, w odróżnieniu od lokalnej, i nie zrealizowałby się bez niej, dlatego że tylko wielka kultura może zapewnić duchową podstawę „świata”. Wielka kultura to nie tylko wysokiej jakości dzieła kultury materialnej i duchowej, to także taka kultura, która jest uznana w skali światowej, która wyszła daleko poza ramy narodowe, wywarła wpływ na rozwój innych kultur.

A. Gromyko w swoich rozważaniach o zasadach związanych z sensem i wartościami podkreśla, że w każdym „świecie” istnieje swoje pojmowanie bytu, tj. swój system poglądów na świat. Każdy „świat” ma także swój system wartości. Dla rozwoju świata francuskiego największą rolę odegrała triada wartości: wolność, równość, braterstwo. Dla „Ruskiego mira” XIX w. taką triadą wartości była formuła „samodzierżawie, prawosławie, narodowość”¹¹⁵.

Niemożliwe jest mówienie o wartościach w sposób abstrakcyjny. Można wyróżnić wartości kulturalne, wartości kultury, wartości systemu politycznego, systemu społecznego, wartości duchowe. Wśród wartości „Ruskiego mira”, zdaniem A. Gromyki, wymienić należy: wielonarodowość i polietniczność z rosyjską dominantą, wielojęzyczność z rosyjską dominantą, wielowyznaniowość z dominacją prawosławia, wielokulturowość, a wśród wartości politycznych „Ruskiego mira”: sakralność władzy, paternalizm, suwerenność. Wartości duchowe tworzą duchowość (w znaczeniu dominacji ducha nad materią), mesjaństwo (Moskwa – Trzeci Rzym), idealizm, pokora (lub uwielbienie dla cierpienia). Wartości związane z poglądami na świat: kontemplacyjność, sprawiedliwość, providencjalizm (lub nawet fatalizm), ofiarność. Wartości związane z postępowaniem (behawioralne): życzliwość, towarzyskość, otwartość, wyrozumiałość (w znaczeniu tolerancji), szczodrość, gościnność¹¹⁶.

Różnica między „Ruskim mirem” a prawie wszystkimi innymi „światami” przejawia się w tym, że „Ruski mir” związany jest zarówno z pojęciem „imperium”, z pojęciem „wielkie mocarstwo”, jak i z pojęciem „cywilizacja”. Istotnie, „Ruski mir” ma swoje korzenie w Imperium Rosyjskim. Po drugie, jądro „Ruskiego mira” – Rosja – stanowi wielkie mocarstwo. Po trzecie, „Ruski mir” jest tożsamy z pojęciem „ruska lub rosyjska cywilizacja”¹¹⁷.

Odpowiadając na pytanie, kto należy do „Ruskiego mira”, A. Gromyko formułuje tezę, że każdy „świat” ma swoją strukturę, składającą się z jądra i otaczających go sfer. W rozwoju „Ruskiego mira” w XX w. należy uwzględnić tę ważną okoliczność, że „Ruski mir” stał się diasporalny. Jądro „Ruskiego mira” to Rosja i inne

115 *Ibidem*, s. 21.

116 *Ibidem*.

117 *Ibidem*, s. 22.

poradzieckie kraje słowiańskie – Ukraina i Białoruś. Wewnętrzna sferę „Ruskiego mira” stanowią kraje i regiony bliskiej zagranicy, tj. przestrzeni postradzieckiej. Zewnętrzną sferę „Ruskiego mira” stanowią różne kategorie państw dalszej zagranicy. Po pierwsze, są to kraje, które zamieszkują największe rosyjskojęzyczne mniejszości (np. Niemcy, Izrael, USA, Wielka Brytania), gdzie dominuje cerkiew prawosławna (Serbia, Cypr, Rumunia, Czarnogóra) lub oba te czynniki razem (np. Bułgaria). Po drugie, to te państwa, gdzie znajdują się lub tworzą się rosyjskojęzyczne diaspory, gdzie przejawiane jest duże zainteresowanie rosyjską kulturą. Do takiej grupy należy zaliczyć te państwa dalszej zagranicy, w których nie dominuje cerkiew prawosławna i w niewielkim stopniu rozpowszechniony jest język rosyjski, jednakże istnieje znaczne zainteresowanie kulturą rosyjską lub biznesem (Włochy, Finlandia).

Konstatując swoje rozważania, A. Gromyko stwierdza, że cywilizacja „Ruski mir” składa się z czterech warstw kulturowo-historycznych: słowiańskiej, azjatyckiej, bizantyjskiej i właściwej europejskiej. Dlatego – zdaniem A. Gromyki – można twierdzić, że cywilizacja „Ruski mir” jest unikalna¹¹⁸.

1.9. Fundacja „Ruskij mir”

Fundacja „Ruskij mir” została utworzona na mocy Dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej W.W. Putina z dnia 21 czerwca 2007 r.¹¹⁹ Celem działania Fundacji jest popularyzacja języka rosyjskiego, stanowiącego dobro narodowe Rosji i ważny element rosyjskiej i światowej kultury, a także popieranie programów nauczania języka rosyjskiego w Federacji Rosyjskiej i za granicą.

Za główne zadania Fundacji, zapisane w jej statucie, uznane zostały¹²⁰:

- wspieranie organizacji społecznych, organizacji niekomercyjnych, stowarzyszeń zawodowych, instytucji naukowych i edukacyjnych, których przedmiotem działalności są badania oraz opracowywanie metodyki nauczania i programów studiowania języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej, badanie historii oraz współczesnej Rosji;
- popieranie rozpowszechniania obiektywnych informacji o współczesnej Rosji, rosyjskich rodakach i tworzeniu na tej podstawie przychylniej opinii publicznej w odniesieniu do Rosji;

118 *Ibidem*, s. 27.

119 Указ Президента Российской Федерации от 21.06.2007 г. № 796 „О создании фонда «Русский мир»”.

120 Устав Фонда „Русский мир”, Утвержден Общим собранием учредителей Фонда „Русский мир” (протокол от 06.08.07 г. б/н), Москва 2019, s. 3–4.

- wspieranie narodowych i międzynarodowych organizacji oraz stowarzyszeń wykładowców języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej;
- współpraca z rosyjskimi, zagranicznymi i międzynarodowymi organizacjami państwowymi, społecznymi, naukowymi, komercyjnymi, niekomercyjnymi oraz organizacjami charytatywnymi, instytucjami edukacji i kultury, innymi instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami oraz osobami prywatnymi w zakresie populacji języka rosyjskiego i kultury rosyjskiej;
- wspieranie działalności rosyjskich diaspor za granicą w obszarze zachowania ich tożsamości kulturowej oraz języka rosyjskiego jako środka komunikacji między narodami, popieranie tworzenia klimatu szacunku i pokoju między narodami;
- wspomaganie eksportu rosyjskich usług edukacyjnych;
- popieranie wymiany ekspertów, wymiany naukowej i edukacyjnej, zgodnych z celami Fundacji;
- wspieranie zagranicznych rosyjskojęzycznych i rosyjskich środków masowego przekazu oraz źródeł informacyjnych, ukierunkowanych na osiągnięcie celów Fundacji;
- popieranie starań organizacji społecznych i instytucji państwowych w obszarze zachowania dziedzictwa rękopiśmienniczego Rosji;
- współdziałanie z Rosyjską Cerkwią Prawosławną oraz innymi wyznaniami w obszarze promowania języka rosyjskiego i kultury rosyjskiej.

W kręgach związanych z „Ruskim mirem” często przywoływane są także inne nurty o charakterze religijno-filozoficznym. Warto wspomnieć o dwóch z nich, które znajdują obecnie największy odzew społeczny. Są nimi poglądy J. Wostorgowa oraz kierunek religijno-filozoficzny, określony jako „Bogoiskatielstwo”, przeżywający kolejny renesans.

W roku 1904 protojerej J. Wostorgow – synodalny misjarz, kaznodzieja i prawosławny publicysta – w wygłaszanym kazaniu „Ciężkie przecucia” przypomniał swoim słuchaczom, że Rosja została wezwana do odegrania wielkiej roli w historii świata¹²¹. Wostorgow wielokrotnie wyrażał przekonanie o tym, że naród rosyjski jest narodem wybranym i jako taki nie może nigdy zapomnieć o swojej szczególnej misji w chrześcijańskim świecie, że musi być przy tym silny duchem i ciałem¹²². Jego zdaniem, naród rosyjski jest narodem prawosławno-chrześcijańskim, tworzącym chrześcijańskie królestwo mające światową misję, która wyznaczyła mu opatrność – misję zachowania i rozprzestrzenienia świętej prawdy prawosławia¹²³.

Kierunek religijno-filozoficzny, określany jako „Bogoiskatielstwo” („Poszukiwanie Boga”), stanowi nurt powstały w Rosji pod wpływem myśli L. Tołstoja

121 U. Cierniak, *Misja i męczeństwo Rosji – „Świętej Rusi” – według protojereja Joanna Wostorgowa*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2018, t. XIV, s. 136.

122 *Ibidem*, s. 138.

123 *Ibidem*, s. 139.

(moralizm religijno-historyczny), F. Dostojewskiego (idea Boga i nieśmiertelności), W. Sołowjowa (koncepcja wszechjedności i bogocześnictwa)¹²⁴. Najważniejsze tezy, odnoszące się do tego nurtu religijno-filozoficznego, znajdują się przede wszystkim w dziełach N.A. Bierdiajewa¹²⁵, S.N. Bułhakowa¹²⁶ oraz W.W. Rozanowa¹²⁷. Zadaniem „Bogoiskatelstwa” było znalezienie niezmiennych podstaw bytu, historii i człowieka w chrześcijaństwie wschodnim jako rękoi odrodzenia duchowego w duchu mistycyzmu Dostojewskiego, stanowiącego alternatywę wobec anarchizmu, nihilizmu, narodnictwa, a zwłaszcza wobec idei rewolucji i socjalizmu, pojmowanego jako raj bez wolności. Ideę tę rozwijali także tacy twórcy, jak m.in. B. Pasternak, M. Bułhakow czy O. Mandelsztam.

124 A. de Lazari (red.), *op. cit.*, s. 11.

125 H.A. Бердяев, *Новое религиозное сознание и общественность*, Издательство М.В. Пирожкова, СПб. 1907; H.A. Бердяев, *Метафизическая проблема свободы*, „Путь” 1928, № 9, s. 41–53; H.A. Бердяев, *О назначении человека. Опыт парадоксальной этики*, Современные записки, Париж 1931; H.A. Бердяев, *О рабстве и свободе человека (опыт персоналистической философии)*, YMCA-Press, Париж 1939; H.A. Бердяев, *Философия свободы. Смысл творчества*, Правда, Москва 1989.

126 С.Н. Булгаков, *Два Града*, Путь, Москва 1911; С.Н. Булгаков, *Трансцендентальная проблема религии*, „Вопросы философии и психологии” 1914, Кн. 124, s. 580–582; С.Н. Булгаков, *Православие: очерки учения православной церкви*, Терра, Москва 1991.

127 В.В. Розанов, *Русская церковь. Дух. Судьба. Ничтожество и очарование. Главный вопрос*, Тип. А.С. Суворина, СПб. 1909; В.В. Розанов, *О вере русских*, „Русская литература” 1991, № 1, s. 104–123.

Rozdział 2

Republika Czecheńska

2.1. Republika Czecheńska i jej miejsce w przestrzeni kaukaskiej

Republika Czecheńska¹ jest oficjalną nazwą jednostki administracyjnej Federacji Rosyjskiej – Czechenii². Jej terytorium położone jest na południu Federacji Rosyjskiej, na Kaukazie, usytuowanym na pograniczu Europy i Azji³. Terytorium to zamieszkane jest przez wiele grup etnicznych, które mają własną tożsamość i silne przywiązanie do wielowiekowych tradycji.

Z geograficznego punktu widzenia terytorium Kaukazu składa się z Przedkaukazia, Wielkiego Kaukazu, równin zakaukaskich, Małego Kaukazu oraz

1 Nazwa „Republika Czecheńska” jest zgodna ze stanowiskiem Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju (poprzednia nazwa: Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski). Zob.: *Nazewnictwo geograficzne świata. Białoruś, Rosja, Ukraina. Zeszyt 6*, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski przy Głównym Geodecie Kraju, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2005, s. 45.

2 Czechenia: ros. Čečnja (*trl.*), Czechnia (*trb.*); ofic. Čečenskaja Respublika (*trl.*), Czecheńska Rzespublika (*trb.*); czecheński Nohčijčo ‘; ofic. Nohčijn Respublika (*trl.*); 43°15’N, 45°45’E. Zob.: *Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata*, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2013, s. 217.

Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju przyjęła zasadę, iż dla niełacińskich systemów pisma podaje zlatinizowany zapis nazwy, czyli przekonwertowany na alfabet łaciński. W tych przypadkach najpierw podana jest transliteracja, oznaczona skrótem *trl.*, a następnie, po przecinku, transkrypcja nazwy oryginalnej, będąca fonetyczną konwersją danej nazwy na język polski – z reguły przy użyciu liter polskiego alfabetu i oznaczona skrótem *trb.* Zob. *Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata...*, s. XXVI.

3 Jak podkreśla Z. Kruczek, faktycznie Europa jest częścią Eurazji i stanowi wielki półwysep tego największego na kuli ziemskiej kontynentu (zob. Z. Kruczek, *Europa. Geografia turystyczna*, Proksenia, Kraków 2008, s. 8).

północno-wschodniej części Wyżyny Armenńskiej⁴. Często w literaturze przedmiotu można znaleźć uproszczony podział Kaukazu na Przedkaukazie, łańcuch Wielkiego Kaukazu i Zakaukazie. Nie jest to jednak – jak dowodzi P. Adamczewski – podział dokładny, ponieważ na części terytorium Zakaukazia rozpościera się grzbiet Wielkiego Kaukazu – w Azerbejdżanie i Gruzji⁵.

M. Gralewski tak pisze o definicji Kaukazu⁶:

Rosyjskie władze urzędowe nazywają Kaukazem jedynie pas ziemi rozciągający się z północnej strony łańcucha gór kaukaskich między Morzem Czarnym i Kaspijskim, aż po granicę ziem Kozaków dońskich i guberni astrachańskiej⁷. Trzymając się jednak miejscowych pojęć geograficznych, Kaukazem określamy również ziemie leżące z południowej strony gór, wciskających się nawet w dzisiejsze granice Persji i Turcji; czyli nazywamy Kaukazem obszar między 54 a 69 stopniem długości i między 38 a 46 stopniem szerokości geograficznej⁸.

Posiłkując się uzasadnionym stanowiskiem prezentowanym przez M. Falkowskiego⁹, należy nadmienić, że historycznie Kaukaz Północny nie dzielił się na republiki, które zostały powołane do życia dopiero w czasach sowieckich, lecz na poszczególne regiony, doliny oraz auły¹⁰. Podziały te są obecne i w dzisiejszych czasach, co powoduje, że w Republice Czeceńskiej możliwe jest wyróżnienie kilku odrębnych regionów, takich jak¹¹: Iczkeria (rejon wiedieński oraz część regionu nożaj-jurtowskiego), Auch (rejon zamieszkały przez Akińców¹² oraz część regionu nożaj-jurtowskiego), Czeberłoj (rejon wysokogórski, znajdujący się w południowo-wschodniej Czeceonii), Majsta oraz Melchista¹³ (regiony położone w najwyższych partiach wysokogórskich Republiki Czeceńskiej) oraz Gałanczoż (region znajdujący się w zachodniej części Republiki Czeceńskiej, przy granicy z Inguszetią).

4 P. Adamczewski, *Górski Karabach w polityce niepodległego Azerbejdżanu*, Wydawnictwo Akademickie Dialog (wydanie elektroniczne), Warszawa 2014, s. 11.

5 *Ibidem*.

6 M. Gralewski, *Kaukaz. Wspomnienia z dwunastoletniej niewoli*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2015 (z komentarzami P. Adamczewskiego), s. 14.

7 P. Adamczewski dodaje, że gubernia astrachańska została utworzona w 1717 r. przez Piotra Wielkiego. Wydzielono ją z guberni kazańskiej, a w 1802 r. podzielono na astrachańską i kaukaską. Zob. komentarz P. Adamczewskiego, [w:] M. Gralewski, *op. cit.*, s. 24.

8 P. Adamczewski uściśla, iż również obecnie nie ma jedynej, ścisłej definicji Kaukazu, a wszystko zależy od przyjętych kryteriów geograficznych, politycznych i historycznych. Zob. komentarz P. Adamczewskiego, [w:] M. Gralewski, *op. cit.*, s. 24.

9 M. Falkowski, *Kaukaz Północny. Geografia*, www.kaukaz.net (data dostępu: 30.01.2021).

10 Auł – osada górali kaukaskich oraz niektórych dawnych plemion koczowniczych w Azji Środkowej (zob. *Słownik języka polskiego*, www.sjp.pwn.pl, data dostępu: 1.02.2021). Słowo to oznacza także wioskę, osadę stepową lub ufortyfikowaną osadę górską.

11 M. Falkowski, *Kaukaz Północny. Geografia*.

12 Akińcy, określane także mianem Auchowców, są jednym z narodów Dagestanu, będąc jednocześnie integralną częścią narodu czeceńskiego.

13 Majstowie i Melchowie byli największymi rodami czeceńskimi, które zamieszkiwały pogranicze Czeceonii i Inguszetii.

Kaukaz w przeszłości był kolebką rozwoju cywilizacyjnego i wniósł nieprzemijający wkład do dziedzictwa kulturowego świata¹⁴. Na Kaukazie, pomimo licznych wojen wewnętrznych i najazdów zewnętrznych, ludność zamieszkująca to terytorium potrafiła zachować swoją odrębność i tożsamość polietniczną, której przejawy dostrzegalne są w osobliwych postaciach ustrojowo-politycznej organizacji życia społecznego, systemach sprawowania władzy czy też mechanizmach wyłaniania i funkcjonowania tradycyjnych elit¹⁵. Należy także podkreślić, że istotne piętno na rozwoju polityczno-społecznym Kaukazu wywarł zarówno okres wojen kaukaskich, uzależnienia od Cesarstwa Rosyjskiego, jak i Związku Radzieckiego¹⁶.

Rzeźba terenu Republiki Czecheńskiej odznacza się znaczną różnorodnością. Jednakże z punktu widzenia podziału, jaki najczęściej prezentowany jest w opracowaniach dotyczących tej republiki, można przyjąć w pełni zasadne stanowisko, że Republikę Czecheńską należy podzielić na dwie zasadnicze części, biorąc pod uwagę ukształtowanie terenu tej republiki – południową, stanowiącą górską i wysokogórską część Czechenii, oraz północną, będącą równinną częścią Republiki Czecheńskiej.

Najwyższym szczytem Republiki Czecheńskiej jest Tebulosmta (4493 m n.p.m.) i jest to jednocześnie najwyższy szczyt Kaukazu Wschodniego. Góra ta jest położona na granicy czecheńsko-gruzyńskiej.

Republika Czecheńska zajmuje obszar 16,2 tys. km². Prawie 62% jej powierzchni zajmują użytki rolne, a 21,5% – lasy i obszary zadrzewione (zob. tabela 2.1).

Tabela 2.1. Powierzchnia ziemi Republiki Czecheńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r. w podziale na jej poszczególne składowe (tys. ha)

Wyszczególnienie	Powierzchnia (tys. ha)	Udział (%)
Łączna powierzchnia ziemi	1 616,5	100,0
w tym		
Użytki rolne	996,4	61,6
Lasy i zadrzewienie	347,6	21,5
Wody powierzchniowe, w tym błota	31,8	2,0
Inne ziemie*	240,7	14,9

Legenda:

* ziemie zakrzaczone, ziemie pod zabudowę, ziemie pod drogami, nieużytki itp.

Źródło: *Чеченский статистический ежегодник 2020*, [w:] Территориальный орган Федеральной службы государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстат), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 31.01.2021).

14 T. Bodio, *Wprowadzenie: Z badań nad przywództwem i elitami politycznymi Kaukazu*, [w:] idem (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 17.

15 *Ibidem*.

16 *Ibidem*.

Republika Czeceńska obfituje w bogate zasoby surowców naturalnych, spośród których najważniejsze są ropa naftowa i gaz ziemny. Ponadto na terytorium republiki występują złoża surowców cementowych oraz wód mineralnych.

Terytorium Republiki Czeceńskiej cechuje się występowaniem bogatej i zróżnicowanej fauny i flory.

W górskich partiach Republiki Czeceńskiej występują takie gatunki zwierząt, jak wilk, niedźwiedź brunatny, dzik, sarna, kozica, kuna leśna, borsuk, żbik, koziorożec kaukaski, sęp czarnogłowy, kuropatwa, cietrzew kaukaski. Rzeki republiki (Terek z Sunżą oraz jej dopływy: Argun, Assa, Walerik) obfitują w ryby, w tym przede wszystkim w takie gatunki, jak pstrąg i sazan. W dolinach rzecznych występują takie gatunki zwierząt, jak bażant kaukaski, dzika kaczka, drop, gęś czy kuna domowa.

Flora Republiki Czeceńskiej jest niezwykle zróżnicowana i tworzy – wraz z fauną republiki – unikalne tło atrakcji turystycznych Czeceonii. W Republice Czeceńskiej występują takie gatunki, jak leszczyna, kalina, buk wschodni, grab kaukaski, wiąz górski czy lipa kaukaska. W republice prowadzone są działania mające na celu ochronę środowiska naturalnego i wykorzystania zasobów przyrodniczych. Utworzonych zostało wiele rezerwatów przyrody, wytyczono liczne trasy turystyczne oraz zadbano o wykorzystanie źródeł mineralnych republiki, tworząc zakład uzdrowiskowy – kurort Siernowodsk¹⁷, leżący 50 km na zachód od stolicy Republiki Czeceńskiej.

Najmniej zaludnioną częścią Republiki Czeceńskiej jest jej południowa część. Coraz częściej jednak w rejonu te przybywają turyści, wybierając zazwyczaj wycieczki do rejonu Itum-Kalińskiego. Znajduje się tu niezwykle atrakcja turystyczna – szczelina Arguńska, która uznawana jest za niezwykle malownicze i atrakcyjne z punktu widzenia turystycznego miejsce.

W południowej części Republiki Czeceńskiej znajdują się unikalne zabytki architektury wajnachskiej w postaci kamiennych wież. Wieże takie budowane były także w Gruzji, Inguszetii i Dagestanie. Są one bardzo ważną częścią tożsamości mieszkańców Kaukazu. Mają one stożkową formę. Ze względu na pełnione przez nie funkcje można wyróżnić trzy ich rodzaje: mieszkalne (z dwoma lub trzema poziomami, płaskim dachem i łukowymi otworami), strażnicze (budowane na wejściu i wyjściu z wąwozu) oraz obronne (o czterech–pięciu poziomach, zwieńczone strzelnicami i piramidalnie-schodkowym dachem). Atrakcjami turystycznymi Republiki Czeceńskiej są także jeziora, spośród których wymienić należy jezioro Kzenoj-Am, jezioro Gałanżowskie, jezioro Dżałkińskie i jezioro Generalskie. Najwięcej jednak turystów oraz wiernych odwiedzających Republikę Czeceńską kieruje swoje kroki do stolicy Czeceonii do meczetu im. Achmada Kadyrowa, zwanego też „Sercem Czeceonii”¹⁸.

17 Zob. <http://www.sernovodskaya.ru> (data dostępu: 1.02.2021).

18 Ceremonia jego otwarcia odbyła się 17 października 2008 r. Jest to jeden z największych meczetów na świecie. Łączna powierzchnia terytorium Kompleksu Islamskiego, w skład którego

2.2. Kształtowanie się terytorium Republiki Czecheńskiej i jej miejsce na Kaukazie Północnym

Prawo do samostanowienia narodu czecheńskiego przyniosła rewolucja październikowa. Deklaracja Praw Narodów Rosji¹⁹, uchwalona przez Radę Komisarzy Ludowych 15 listopada 1917 r., stanowiła jeden z pierwszych aktów państwowych, jakie zostały ogłoszone po zdobyciu władzy przez bolszewików. W Deklaracji ogłoszono cztery podstawowe zasady polityki narodowościowej: głosiła ona równość i suwerenność narodów Rosji, nadawała każdemu narodowi Rosji prawo do swobodnego samookreślenia, aż do oddzielenia się i utworzenia samodzielnego państwa, znosiła wszystkie narodowościowe i narodowościowo-wyznaniowe przywileje i ograniczenia oraz zapowiadała swobodny rozwój mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących terytorium Rosji.

Zwycięstwo rewolucji październikowej odbiło się szerokim echem na całym Kaukazie²⁰. Na Kaukazie Północnym głównymi ośrodkami rewolucyjnymi były Grozny i Władykaukaz²¹. Czeczeni zbrojnie poparli władzę komunistyczną. W marcu 1918 r. II Zjazd Narodów obwodu Tereckiego, który zebrał się w Piatigorsku, ogłosił utworzenie Tereckiej Autonomicznej Republiki Radzieckiej, przeciwko której natychmiast wystąpili białogwardziści²². Walczyły z nimi robotnicze oddziały czerwone Nikołaja Gikała oraz partyzanckie oddziały górali pod dowództwem Asłambeka Szeripowa²³. Po stu dniach zaciętych walk o Grozny miasto zostało uwolnione od kontrrewolucjonistów. Ale dwa miesiące później wtargnęły do Czeczeno-Inguszetii białogwardyjskie pułki generała Antona Denikina²⁴,

wchodzi „Serce Czeczenii”, wynosi 14 ha. Powierzchnia użytkowa meczetu to 5000 m². Meczet zwieńczony jest czterema minaretami, osiagającymi wysokość 62 m. „Serce Czeczenii” może pomieścić ok. 10 000 wiernych. Jego budowa trwała stosunkowo krótko (od 25.04.2006 r. do 16.10.2008 r.), a zdobnictwo zostało wykonane przez tureckich mistrzów (zob. *Мечеть „Сердце Чечни” имени Ахмата Кадырова (Грозный, Россия)*, <http://mahalla1.ru>, data dostępu: 1.02.2021).

19 Zob. m.in. J. Matwiejuk, *Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016, s. 56.

20 G. Miłosz, A. Miłosz, *Kaukaz*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1975, s. 61.

21 *Ibidem*, s. 62.

22 Białogwardziści nie starali się pozyskać sympatii narodu za pomocą działań politycznych, ponieważ ich program polityczny i społeczny nie sprzyjał spontanicznemu poparciu ludności cywilnej – biali jako rdzenni Rosjanie i nacjonaliści byli przeciwni jakimkolwiek ustępstwom wobec mniejszości narodowych. Zob. E. Mawdsen, *Wojna domowa w Rosji 1917–1920*, Bello-na, Warszawa 2010, s. 349–350.

23 G. Miłosz, A. Miłosz, *op. cit.*, s. 62.

24 Anton I. Denikin (1872–1947) – generał rosyjski, jeden z organizatorów kontrrewolucji w Rosji w latach 1918–1920. W okresie od 1899 do 1905 r. pełnił służbę w warszawskim okręgu wojskowym. W czasie I wojny światowej był kolejno szefem oddziału operacyjnego 8. armii,

wspomagane przez Ententę²⁵. „Denikinowcy” zajęli cały nizinny obszar Kaukazu Północnego, co zmusiło czerwone oddziały partyzanckie do ucieczki w góry²⁶.

W 1922 r. utworzony został Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, co stanowiło pierwszą fazę formowania się systemu administracyjnego na podstawie kryterium narodowościowego²⁷. Wprowadzenie podziału administracyjnego według wspomnianego kryterium napotkało znaczące trudności na obszarach polietnicznych. W poszczególnych republikach związkowych istniały obszary zamieszkane przez różnorodne mniejszości narodowe, przy czym sytuacja taka dotyczyła zwłaszcza terytorium Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Celem zagwarantowania mniejszym narodom możliwości kultywowania swojej odrębności utworzono republiki lub obwody autonomiczne, które uzyskały istotne uprawnienia w zakresie zachowania języka i dziedzictwa kulturowego²⁸.

Jak podkreśla A.G. Dugin, Kaukaz Północny w okresie radzieckim stanowił szczególną rzeczywistość etnosocjologiczną, którą określa on mianem „archeomoderny

dowódcą 4. brygady i 4. dywizji strzeleckiej oraz 8. korpusu. Po rewolucji lutowej 1917 r. A. Denikin był zastępcą szefa sztabu Naczelnego Dowództwa, dowódcą Frontu Zachodniego i Południowo-Zachodniego. W roku 1917 wraz z naczelnym dowódcą armii rosyjskiej gen. M. Aleksiejewem wystąpił przeciw komitetom żołnierskim. Uczestnik zamachu Ł. Korniłowa. W grudniu 1917 r. A. Denikin udał się nad Don, gdzie wraz z innymi generałami zorganizował tzw. Armię Ochotniczą; na stanowisku pomocnika dowódcy tej armii brał udział w wyprawie na Kubań. Po śmierci Ł. Korniłowa został dowódcą wojsk kontrrewolucyjnych. Po klęsce pod Orłem wycofał się na Krym. 4 kwietnia 1920 r. A. Denikin zrezygnował z dowództwa na rzecz P. Wrangla i wyemigrował do Francji. Zob. *Mała encyklopedia wojskowa*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1967, t. I, s. 304.

25 Ententa i Stany Zjednoczone, dążąc do zdławienia rewolucji w Rosji, podejmowały starania mające na celu natychmiastową interwencję zbrojną. Już w grudniu 1917 r. został opracowany jednolity plan interwencji zbrojnej, a kierownicza rola w realizacji tego planu przypadła Stanom Zjednoczonym. Po klęsce w pierwszym okresie wojny w związku z rozbięciem Kołczaka w drugiej połowie 1919 r. Ententa zorganizowała drugie kombinowane uderzenie na Rosję, przy czym punkt ciężkości nowej wyprawy przesunął się ze wschodu na południe. Wykonanie głównego uderzenia Ententa powierzyła Denikinowi, który połączył wszystkie siły kontrrewolucyjne południowej części Rosji. Plan Denikina był następujący: główne uderzenie wykonać armią „ochotniczą” i armią dońską w kierunku na Zagłębie Donieckie przez Charków, Kursk, Orzeł, Tułę na Moskwę. Armia kaukaska spełniała funkcję osłony i wykonywała uderzenie pomocnicze, mając zadanie natarcia wzdłuż Wołgi na Saratów, Penzę, Arzamas, Niżnyj Nowgorod. Zadanie grup północnokaukaskiej i kijowskiej polegało na zabezpieczeniu skrzydeł. Ten plan Denikina został ujęty w wydanej przez niego dyrektywie z dnia 3 lipca 1919 r., w myśl której wojska Denikina miały nie później niż jesienią opanować Moskwę i zlikwidować władzę radziecką.

26 Partyzanci, działający na tyłach nieprzyjaciela, udzielili ogromnego poparcia Armii Czerwonej. Dezorganizowali oni system komunikacyjny, niszczyli siły żywe i sprzęt bojowy.

27 P. Eberhardt, *Zmiany podziałów administracyjnych w Cesarstwie Rosyjskim, Związku Sowieckim oraz w Federacji Rosyjskiej*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2010, Vol. XLV, s. 245.

28 *Ibidem*, s. 246.

północnokaukaskiej”²⁹. Dugin uważa, że ten typ archeomoderny różni się od archeomoderny ogólnoradzieckiej, archeomoderny republik związkowych i specyfiki struktury etnosocjologicznej innych, niekaukaskich jednostek terytorialnych³⁰, przy czym wśród wyjątkowych cech „archeomoderny północnokaukaskiej” wymienia on³¹:

- wysokie nasycenie różnymi grupami etnicznymi;
- niski stopień industrializacji, orientację na gospodarkę agrarną oraz przetrwanie tradycyjnego rzemiosła;
- niski poziom urbanizacji;
- powszechność sufickiego nurtu islamu;
- trwałość struktur rodowo-plemiennych w rodzaju czecheńskich tejpów;
- przywiązania do norm adatu – prawa górskiego opierającego się na kano-nach islamu, uzupełnionych o liczne elementy etniczne;
- znaczny wzrost demograficzny.

Fundamentem kształtu terytorialnego współczesnej Republiki Czecheńskiej stało się utworzenie 30 listopada 1922 r. Czecheńskiego Okręgu Autonomicznego. Następnie, 17 stycznia 1923 r., z Czecheńskiego Okręgu Autonomicznego oraz z części okręgu sunżeńskieho utworzono Czecheński Obwód Autonomiczny.

Równocześnie w 1924 r. ukonstytuowano Inguski Obwód Autonomiczny, którego powstanie wiązać należy z likwidacją Górskiej Autonomicznej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej³². 15 stycznia 1934 r. z Czecheńskiego Obwodu

29 Zob. A.G. Dugin, *Współczesne elity Kaukazu Północnego (przegląd społeczno-polityczny)*, [w:] T. Bodio (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 217–218. Archeomoderna stanowi autorski termin A.G. Dugina i oznacza ona pewien typ społeczeństwa, którego rzeczywista struktura pozostaje głęboko archaiczna i sakralna, choć nominalnie dokonał się w nim proces modernizacji, przy czym jest on zazwyczaj płytki i powierzchowny. Według Dugina, instytucje i idee społeczeństwa archeomoderny w istocie reprodukuja normy, wartości i role charakterystyczne dla paradygmatu tradycji, które wyrażone są językiem nowoczesności. Modernizacja stanowi zatem fasadę, za którą kryje się tradycyjny ład społeczny i system wartości głęboko zakorzeniony w odległej historii (zob. *ibidem*, s. 214).

30 Dugin dowodzi, że archeomoderna w republikach Kaukazu Północnego w okresie radzieckim miała szereg cech odróżniających ją od archeomoderny uformowanej na obszarach rosyjskich. Jego zdaniem, ludność słowiańska łatwiej ulegała modernizacji i urbanizacji, a jej archaiczność przejawiała się w sposób bardziej pośredni – poprzez reinterpretację perspektywy budowy społeczeństwa komunistycznego w duchu zarazem eschatologicznym, słowiańsko-wspólnotowym i religijnym. Natomiast w republikach Kaukazu Północnego ludność była archaiczna i tradycyjna w najbardziej dosłownym i bezpośrednim znaczeniu tych pojęć. Zob. A.G. Dugin, *op. cit.*, s. 214.

31 A.G. Dugin, *op. cit.*, s. 217–218.

32 Więcej o funkcjonowaniu Górskiej ASRR oraz jej roli i znaczeniu w kształtowaniu współczesnych stosunków Republiki Czecheńskiej z innymi podmiotami Federacji Rosyjskiej w: K. Бутаев, *Политическое и экономическое положение Горской республики*, Владикавказ 1921; Декрет ВЦИК „Об автономной Горской Советской Социалистической Республике”, СУ РСФСР 1921, № 6, ст. 41; А.Х. Даудов, *Образование Горской АССР. Из истории национально-государственного*

Autonomicznego i Inguskiego Obwodu Autonomicznego utworzono Czeceńsko-Inguski Obwód Autonomiczny, który w roku 1936 został przekształcony w Czeceńsko-Inguską Autonomiczną Socjalistyczną Republikę Radziecką.

W 1944 r. Czeceńsko-Inguska ASRR została zlikwidowana, a ludność zamieszkującą tę republikę deportowano³³ (głównie do Kazachstanu)³⁴. Reaktywacja republiki nastąpiła w 1957 r. Republika w tym kształcie dotrwała do chwili powstania Federacji Rosyjskiej.

Zmiana ustroju społecznego, która dokonała się poprzez przekształcenie Rosyjskiej FSRS w Federację Rosyjską, nie miała istotnego wpływu na podział administracyjny kraju. Wszystkie dotychczas funkcjonujące jednostki terytorialne zostały zachowane³⁵. Jednakże upadek Związku Radzieckiego spowodował destabilizację społeczno-polityczną zarówno na Kaukazie, jak i w Republice Czeceńskiej³⁶. Niestabilna sytuacja na Kaukazie i trudności transformacyjne związane m.in. z demokratyzacją systemów politycznych w istotny sposób zmieniły realia społeczno-polityczne na Kaukazie Północnym oraz w samej Republice Czeceńskiej³⁷. Wystarczy

строительства на Северном Кавказе, Санкт-Петербург 1996; А.Х. Даудов, *Горская АССР. Очерки социально-экономической истории*, Санкт-Петербург 1997; idem, *Социально-экономическое развитие Горской Автономной Советской Социалистической Республики, 1920–1924 гг.* (rozprawa doktorska), Санкт-Петербург 1998.

33 Fala wysiedleń miała miejsce zarówno w czasie II wojny światowej, jak i po jej zakończeniu. O kolaborację z Niemcami oskarżono – oprócz Czeceńców i Ingusów – także Karaczajów, Bałkarów i Kałmyków. Społeczności te zostały przesiedlone do Azji Centralnej – Kazachstanu, Uzbekistanu, Kirgizji oraz na Syberię. Przesiedleńcy ci byli uważani za specyficzną kategorię (tzw. spec-przesiedleńców) i traktowani na równi z przestępcami kryminalnymi. Zob. A. Chodubski, *Mozaika narodowościowa i etniczna Kaukazu*, [w:] T. Bodio (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 132–133.

34 Więcej na ten temat zob. np. w: Н.Ф. Бугай, *Правда о депортации чеченского и ингушского народов*, „Вопросы истории” 1990, № 7; Н.Ф. Бугай, *Депортация с юга России в 40-е гг. Причины, ход, последствия*, Москва 1995; А.М. Гонов, *Северный Кавказ: реабилитация репрессированных народов (20–90-е годы XX века)*, Нальчик 1998; В.П. Сидоренко, *Войска НКВД на Кавказе в годы Великой Отечественной войны*, Санкт-Петербург 1999.

35 P. Eberhardt, *op. cit.*, s. 253.

36 W Republice Czeceńskiej, po upadku Związku Radzieckiego, w początkowym okresie po dokonanej transformacji ustrojowej „zmieciona” została elita państwowa, składająca się przede wszystkim z Rosjan i przedstawicieli mniejszości narodowych (takich jak Nogajcy). Jednocześnie ludność rosyjska była poddawana planowym „czystkom etnicznym”, a nie rzadko i praktykom ludobójczym. Wykorzenione zostały wpływy rosyjskich służb specjalnych i resortów siłowych. W efekcie doprowadziło to do likwidacji struktur, które były odpowiedzialne za kontrolę sprawowaną nad Republiką Czeceńską. Zob. A.G. Dugin, *op. cit.*, s. 220.

37 Jak dowodzi T. Bodio, źródła niestabilności systemów władzy czy kryzysów przywództwa i elit w znaczącym stopniu wynikały ze specyfiki podłoża historyczno-kulturowego regionu, a część z nich została także wygenerowana przez samą transformację pod rozpadzie Związku Radzieckiego. Wśród pierwszych źródeł T. Bodio wyróżnia m.in. słabe tradycje państwowe, uwikłanie w liczne wojny, polietniczność, kolonizację i sowietyzację, deportacje i migracje, tradycjonalizm, separatyzm oraz koniunkturę geopolityczną. Natomiast wśród drugich

bowiem wspomnieć o tym, że społeczeństwo czecheńskie lat 90. XX w. reprezentowało synchroniczne współistnienie kilku poziomów, takich jak³⁸:

- fasada narodowo-burżuazyjna (Dżochar Dudajew, Asłan Maschadow, Ahmed Zakajew);
- system klanowo-rodowy (ideolog Hoż-Ahmed Nuchajew);
- system islamsko-szariacki (Szamil Basajew, Emir Al-Chattab³⁹, Achmat Kadyrow, Mowladi Udugow);
- społeczeństwo tradycyjne, reprezentowane przez większą część ludności.

Społeczeństwo Republiki Czecheńskiej nadal pozostaje tradycyjne, kultywując własne zwyczaje, obyczaje oraz bogate tradycje kulturalne.

2.3. Podział administracyjny Republiki Czecheńskiej oraz ludność ją zamieszkująca

Jako autonomiczny podmiot Federacji Rosyjskiej Republika Czecheńska funkcjonuje od 2 kwietnia 2003 r. Jej stolicą jest Grozny, w którym koncentruje się życie administracyjne, kulturalne, naukowe i sportowe Republiki. Innymi dużymi miastami Republiki Czecheńskiej są: Urus-Martan, Szali, Gudermes i Argun.

Wśród 234 jednostek samorządu terytorialnego Republiki Czecheńskiej zdecydowaną większość (ponad 91%) stanowią osady wiejskie (zob. tabela 2.2).

Tabela 2.2. Podstawowe informacje dotyczące Republiki Czecheńskiej według stanu na 1 stycznia 2020 r.

Wyszczególnienie	Wartość
1	2
Powierzchnia terytorium	16,2 tys. km ²
Liczba ludności	1 478,7 tys. osób
Gęstość zaludnienia	91,5 os./km ²

czynników wyróżnione zostały takie zjawiska, jak chaotyczna prywatyzacja, etnokracja i etnoklanowość, zawłaszczanie władzy i nepotyzm, spory etnoterytorialne, jak również nepotyzm i ekstremizm. Zob. T. Bodio, *op. cit.*, s. 19.

38 A.G. Dugin, *op. cit.*, s. 220–221.

39 Emir Al-Chattab pochodził z Arabii Saudyjskiej, co należy podkreślić, mając na uwadze kwestię przynależności narodowościowej. Więcej o szczegółach jego biografii zob. w: M. Falkowski, J. Lang, *Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie*, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UDSC, czerwiec 2015, s. 75–76, https://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2021/03/maciej-falkowski-jozef-lang-em_204.pdf (data dostępu: 27.04.2021).

Tabela 2.2 (cd.)

1	2
Liczba jednostek samorządu terytorialnego	234
w tym:	
okręgi miejskie	2
rejony municypalne	15
osady miejskie	4
osady wiejskie	213

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Obecny podział administracyjny Czechenii wiąże się z zapisami wprowadzonymi w Konstytucji Republiki Czecheńskiej z 2003 r.⁴⁰ Zgodnie z brzmieniem jej art. 59 ust. 5 w skład Republiki Czecheńskiej wchodzi trzy miasta o znaczeniu republikańskim: Grozny, Argun i Gudermes oraz 17 rejonów: aczchoj-martanowski, wiedieński, gałanczoński, groźnieński, gudermeski, itum-kaliński, kurczałojewski, nadtierieczny, naurski, nożaj-jurtowski, sunżeński, urus-martanowski, cziebierłojewski, szaliński, szarojski, szatojski i szelkowski (zob. tabela 2.3).

Tabela 2.3. Liczba ludności Republiki Czecheńskiej w podziale na okręgi miejskie i rejony municypalne na dzień 1 stycznia 2020 r.

	Liczba ludności	W tym ludność zamieszkująca:	
		w miastach	na wsiach
	1	2	3
Ludność ogółem	1 478 726	54 5408	933 318
Rejony municypalne			
aczchoj-martanowski	91 157	–	91 157
wiedieński	40 428	–	40 428
groźnieński	76 808	–	76 808
gudermeski	146 787	55 863	90 924
itum-kaliński	6 678	–	6 678
kurczałojewski	139 032	26 581	112 451
nadtierieczny	64 099	–	64 099
naurski	58 865	–	58 865
nożaj-jurtowski	61 466	–	61 466
szatojewski	25 175	–	25 175

40 Tłumaczenie tekstu Konstytucji Republiki Czecheńskiej znajduje się w części 1 Aneksu.

	1	2	3
sunżeński	28 772	–	28 772
urus-martanowski	159 518	62 702	96 816
szaliński	134 479	55 076	79 403
szełkowski	63 218	–	63 218
szarojski	3 199	–	3 199
Okręgi miejskie			
Okręg miejski miasta Grozny	321 797	305 911	15 886
Okręg miejski miasta Argun	57 248	39 275	17 973

Źródło: Оценка численности постоянного населения по муниципальным районам и городским округам Чеченской Республики на 1 января 2020 г., Федеральная служба государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстат), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępny: 2.02.2021)

Kobiety stanowią 50,7% ludności Republiki Czecheńskiej. Większość z nich przenosi się z małych miejscowości do większych ośrodków miejskich oraz do stolicy kraju w poszukiwaniu lepszych warunków życia.

Aż 63,1% ludności zamieszkującej terytorium Republiki Czecheńskiej stanowią mieszkańcy wsi, których liczba na dzień 1 stycznia 2020 r. – według szacunków Federalnej Służby Statystyki Państwowej – wyniosła 933,3 tys. osób (zob. tabela 2.4).

Tabela 2.4. Liczba ludności zamieszkującej terytorium Republiki Czecheńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r. (tys. osób)

Łączna liczba ludności	Według płci				Ludność zamieszkująca miasta		Ludność zamieszkująca wsie	
	mężczyźni	udział (%)	kobiety	udział (%)	liczba	udział (%)	liczba	udział (%)
1 478,7	729,2	49,3	749,6	50,7	545,4	36,9	933,3	63,1

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Należy podkreślić, że w Północnokaukaskim Okręgu Federalnym jako jedynym z ośmiu rosyjskich okręgów federalnych liczba ludności w strukturze ludności dominują osoby zamieszkujące wsie. Szczególnie tendencja ta widoczna jest na terytorium Republiki Czecheńskiej, w gospodarce której znaczące miejsce zajmują rolnictwo oraz hodowla zwierząt.

2.4. Struktura narodowościowa mieszkańców Republiki Czeceńskiej oraz organizacje (związki) społeczne i religijne funkcjonujące na terytorium Czeceńii

Spis powszechny przeprowadzony w Federacji Rosyjskiej w 2010 r. wykazał, że w Republice Czeceńskiej zamieszkuje wiele różnorodnych narodowości, przy czym zdecydowanie dominują (ponad 95%) Czeceńii (zob. tabela 2.5).

Tabela 2.5. Struktura narodowościowa Republiki Czeceńskiej według spisu powszechnego z 2010 r.

	Ogółem w Republice Czeceńskiej		W tym:			
	liczba ludności	w %	ludność zamieszkująca w miastach		ludność zamieszkująca na wsiach	
			liczba ludności	w %	liczba ludności	w %
	1	2	3	4	5	6
Ludność ogółem	1 268 989	100	443 507	100	825 482	100
Osoby, które wskazały przynależność do określonej narodowości, w tym:	1 258 682	99,19	440 363	99,29	818 319	99,13
Czeceńii	1 206 551	95,08	417 712	94,18	788 839	95,56
Rosjanie	24 382	1,92	13 471	3,04	10 911	1,32
Kumycy	12 221	0,96	2 246	0,51	9 975	1,21
Awarowie	4 864	0,38	1 150	0,26	3 714	0,45
Tabasarianie	1 656	0,13	942	0,21	714	0,09
Turcy	1 484	0,12	45	0,01	1 439	0,17
Ingusze	1 296	0,10	1 034	0,23	262	0,03
Lezgini	1 261	0,10	689	0,16	572	0,07
Kazachowie	926	0,07	589	0,13	337	0,04
Dargijczycy	701	0,06	332	0,07	369	0,04
Azerowie	696	0,05	458	0,10	238	0,03
Osetyjczycy	585	0,05	398	0,09	187	0,02

	1	2	3	4	5	6
Ormianie	514	0,04	337	0,08	177	0,02
Ukraińcy	415	0,03	263	0,06	152	0,02
Gruzini	282	0,02	187	0,04	95	0,01
Czuwasze	165	0,01	109	0,02	56	0,01
Maryjczycy	114	0,01	82	0,02	32	< 0,01
Niemcy	82	0,01	42	0,01	40	< 0,01
Mordwini	81	0,01	41	0,01	40	< 0,01
Uzbecy	73	0,01	42	0,01	31	< 0,01
Tadźycy	72	0,01	50	0,01	22	< 0,01
Białorusini	68	0,01	36	0,01	32	< 0,01
Udmurci	67	0,01	40	0,01	27	< 0,01
Mołdawianie	34	< 0,01	11	< 0,01	23	< 0,01
Koreańczycy	29	< 0,01	17	< 0,01	12	< 0,01
Kirgizi	25	< 0,01	19	< 0,01	6	< 0,01
Grecy	19	< 0,01	9	< 0,01	10	< 0,01
Żydzi	8	< 0,01	4	< 0,01	4	< 0,01
Asyryjczycy	5	< 0,01	5	< 0,01	0	0
Cyganie	3	< 0,01	1	< 0,01	2	< 0,01
Jezydzi	3	< 0,01	2	< 0,01	1	< 0,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Чеченская Республика. Национальный состав населения республики по наиболее многочисленным национальностям (по данным Всероссийской переписи населения 2010 года), [w:] Федеральная служба государственной статистики по Чеченской Республике, <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 3.02.2021).

Czeczeni są narodem mającym specyficzną kulturę i język, poczucie tożsamości i odrębności, pragnącym posiadać własne państwo⁴¹. Ludność czecheńską i zasady obowiązujące w społeczności czecheńskiej M. Gralewski opisuje następująco⁴²:

cała ludność jest dumna ze swojego urodzenia i godności osobistej. Każdy Czechen uważa się za uzdenia⁴³, to jest za potomka pochodzącego ze szlachejnej rodziny tejpów⁴⁴. Dla utrzymania swej

41 E. Lewandowski, *Casus Czechenia*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 1998, nr 27, s. 174.

42 M. Gralewski, *op. cit.*, s. 85.

43 Uzden – ogólna nazwa przedstawicieli klasy wyższej na Kaukazie Północnym. Zob. komentarz P. Adamczewskiego, [w:] M. Gralewski, *op. cit.*, s. 112.

44 Tejp w językach nachskich oznacza „plemię”, ewentualnie „ród”. To społeczność terytorialna, w skład której wchodzi kilka zjednoczonych rodów nachskich (czecheńskich lub inguskich). *Ibidem*.

wyższości rodowej, aż do nastania miurydyzmu⁴⁵, Czeczeni tylko między sobą zawierali związki małżeńskie. Cała ludność rządziła się w sposób demokratyczny [...]. Zarząd Czeczenii skupił się w gminach (tukchumach)⁴⁶. Przed rozpowszechnieniem miurydyzmu każda wieś składająca się na gminę uważana była za związek jakoby rodzinny, rządzony autonomicznie przez wybraną starszyznę.

Czeczeni mają silne poczucie odrębności. Uważają się za spadkobierców starożytnych kultur Sumerów, Hurytów, Urartyjczyków, a dowody na to dostrzegają w swoim języku, mitach i przekazach ustnych⁴⁷.

Czeczeni pod względem antropologicznym⁴⁸ należą do typu armenoidalnego⁴⁹. Tworzą oni – wraz z Kistami i Inguszami – naród, który nazywa siebie Wajnachami („Nasz Naród”) lub Nachami⁵⁰. Czeczeni mówią o sobie „Nochcz” lub „Nachczoj” (od „Nach” – ludzie, lud, naród) i wierzą, że pochodzą od potomków rodu

45 Miurydyzm – nurt w islamie sufickim, zakładający równość wszystkich wyznawców. Sufizm pojawił się na Kaukazie Północnym w latach 20. XIX w. *Ibidem*.

46 Tukchum (tukkchum) – sojusz kilku tejpów, niezwiązanych ze sobą więzami krwi. *Ibidem*.

47 E. Lewandowski, *op. cit.*, s. 173.

48 Z punktu widzenia antropologii można mówić o tzw. typie antropologicznym, który definiowany jest jako opis osobników lub zbiorów osobników ludzkich, które pochodzą z różnych populacji, a posiadają podobny lub zbliżony zestaw cech morfologicznych, przy czym są to przede wszystkim cechy metryczne. Zob. *Encyklopedia PWN* (wersja elektroniczna), <http://encyklopedia.pwn.pl> (data dostępu: 31.01.2021). Bardzo cenny wkład w rozwój antropologii wniósł m.in. J. Czekanowski (zob. np. idem, *Zarys antropologii Polski*, Lwowska Biblioteka Slawistyczna, t. 13, Lwów 1930; idem, *Zagadnienia antropologii. Zarys antropologii teoretycznej*, Księgarnia Naukowa T. Szczęsny i S-ka, Toruń 1948).

49 E. Lewandowski, *op. cit.*, s. 163. Kompletny opis typu armenoidalnego przedstawił J. Mydlarski, który dowodzi, że typ armenoidalny tworzy jedną z zasadniczych ras białej odmiany. U elementu tego uderza ciemna pigmentacja oczu i włosów, przy czym włosy są zazwyczaj kruczoczarne o granatowym odcieniu. Skóra natomiast jest matowobiała, opalająca się na kolor śniady. Całe ciało jest silnie owłosione. Mózgoczaszka typu armenoidalnego posiada długi szereg bardzo charakterystycznych właściwości. Przede wszystkim jest wysoka, widziana z góry ma kształt prawie okrągły, czoło prawie proste lub wypukłe o słabo zaznaczonej gładziźnie i braku zgrubień nadoczodołowych. Potylicą jest wąska, płaska, opadająca pionowo ku podstawie, tak że tyłogłowie robi wrażenie jakby ściętego. Równie bardzo charakterystyczne właściwości ma twarzoczaszka. Twarz jest pełna, jakkolwiek nie okrągła, zwężająca się na kształt trójkąta ku dołowi. Zasadniczo jednak twarz jest średnio szeroka lub wąska. W dużych, wysokich i szerokich, prawie okrągłych oczodołach osadzone są płytko duże, często wypukłe oczy. Odległość między wewnętrznymi kątami oczu niewielka. Nos jest duży, mięsisty, silnie wystający. Nasadę ma wysoką i wąską. Grzbiet z profilu ma kształt wypukły lub orli. Skrzydła nosowe grube, przegroda nosowa długa i dość cienka. Usta są średniej wielkości o pełnych wargach, ale niezbyt grubych, przy czym warga górna jest krótka, a dolna często lekko wywinięta. Żuchwa jest mała, niska i wąska. Wzrost średni lub ponad średni. Tułów stosunkowo długi o wypukłym kształcie klatki piersiowej. W kończynach dolnych uderza krótkie stosunkowo podudzie w porównaniu z udem. Zob. J. Mydlarski, *Rasa*, [w:] J. Czekanowski, S. Klimek, J. Mydlarski, T. Sulimirski, S. Żejmo-Żejmis, *Człowiek, jego rasy i życie*, Wydawnictwo Trzaska, Evert, Michalski, Warszawa 1939, s. 68–70.

50 E. Januszewska, *Stosunki rosyjsko-czeczeńskie na tle konfliktów zbrojnych i w narracjach uchodźców z Czeczenii*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2010, nr 1, s. 127.

Noego⁵¹. Doszukują się oni związków łączących ich z państwem Urartu, które istniało od 880 r. do 600 r. p.n.e. w okolicach jeziora Wan, góry Ararat (gdzie miała osiąść arka Noego) i doliny środkowego Araksu⁵².

1 stycznia 2020 r. na terytorium Republiki Czecheńskiej były zarejestrowane 393 organizacje i związki, w tym 273 organizacje społeczne, 32 organizacje polityczne, 28 związków zawodowych oraz 17 organizacji charytatywnych (zob. tabela 2.6).

Tabela 2.6. Liczba organizacji (związków) zarejestrowanych na terytorium Republiki Czecheńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.

Wyszczególnienie	Liczba	%
Zarejestrowane organizacje (związki), ogółem	393	100,0
w tym:		
organizacje charytatywne	17	4,3
organizacje polityczne	32	8,1
związki zawodowe	28	7,1
organizacje społeczne	273	69,5

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Zdecydowana większość społeczeństwa zamieszkująca Czechenię to wyznawcy islamu – 1 stycznia 2020 r. na terytorium Republiki Czecheńskiej były zarejestrowane 43 organizacje religijne, w tym 38 organizacji skupiających wyznawców islamu (88,4% ogólnej liczby zarejestrowanych organizacji religijnych). Pozostałe organizacje religijne usytuowane na terytorium Republiki Czecheńskiej związane są z Rosyjską Cerkwią Prawosławną (zob. tabela 2.7).

Wyznawcy islamu zamieszkujący terytorium Republiki Czecheńskiej nie stanowią jednolitej grupy. Są wśród nich zarówno osoby związane z tradycyjnym islamem, który wiąże się przede wszystkim z działalnością bractw sufickich, jak i zwolennicy salafizmu – ruchu religijnego istniejącego w ramach islamu sunnickiego. Zazwyczaj salafizm utożsamiany jest z wahabizmem, a ten ostatni stanowi synonim terroryzmu.

Jednakże za zasadniczy czynnik wyróżniający w chwili obecnej Czechenów spośród innych mieszkańców Republiki Czecheńskiej jest – oprócz tradycji i wyznawanej religii – język, którym posługuje się większość Czechenów.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² E. Lewandowski, *op. cit.*, s. 163.

Tabela 2.7. Liczba organizacji religijnych zarejestrowanych na terytorium Republiki Czeceńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.

Wyszczególnienie	Łączna liczba organizacji religijnych	W tym:		
		scentralizowane organizacje religijne	miejscowe organizacje religijne	duchowne instytucje edukacyjne
Zarejestrowane organizacje religijne, ogółem	43	1	20	22
w tym:				
islam	38	1	15	22
Rosyjska Cerkiew Prawosławna	5	–	5	–

Źródło: Число религиозных организаций, зарегистрированных в Чеченской Республике на 1 января 2020 года, [w:] Территориальный орган Федеральной службы государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстар), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 31.01.2021).

2.5. Język czeceński na tle języków północnokaukaskich

Kwestia języków państwowych w Republice Czeceńskiej została ujęta w Konstytucji Republiki Czeceńskiej. Zgodnie z jej art. 10 ust. 1 językami państwowymi w Republice Czeceńskiej są czeceński i rosyjski. W art. 10 ust. 2 wskazano, że status języków państwowych Republiki Czeceńskiej jest ustanawiany przez ustawodawstwo federalne i republikańskie.

Język czeceński jest klasyfikowany jako jeden z języków północnokaukaskich. Języki te dzielą się na dwie zasadnicze rodziny, obejmujące łącznie 34 języki⁵³. Języki północnokaukaskie dzielone są na:

- języki północno-wschodniokaukaskie (29 języków),
- języki północno-zachodniokaukaskie (5 języków).

Języki północno-wschodniokaukaskie są najbardziej liczne i najbardziej zróżnicowane. Najbardziej liczne są języki awar-andi (obejmujące dziewięć języków) oraz języki lezgijskie (również obejmujące dziewięć języków).

⁵³ Klasyfikacja i liczebność języków północnokaukaskich podana za: *Ethnologue. Languages of the world*, <https://www.ethnologue.com/subgroups/north-caucasian> (data dostępu: 1.02.2021).

Wszystkie wspomniane w pracy języki są skodyfikowane i opisane w literaturze przedmiotu według normy ISO 639-3 za pomocą krótkich 3-literowych identyfikatorów, którymi posłużono się w tabeli przy każdym z wymienionych języków⁵⁴.

Język czeczeński [che] jest zaliczany do języków nachskich, w skład których wchodzi język bachijski [bbl], a w gałęzi języków czeczeno-inguskich – oprócz języka czeczeńskiego – także język inguski [inh]⁵⁵ (zob. tabela 2.8).

Języki północno-zachodniokaukaskie są najmniej liczne i obejmują łącznie trzy podgrupy: abchasko-abazyńską, w skład której wchodzi język abazyński [abq] i abchaski [abk], czerkieską, w skład której wchodzi język adygejski [ady] i kabardyjski [kbd], oraz ubyską, do której zalicza się język ubyski [uby] (jest to obecnie język martwy).

Większość obywateli Federacji Rosyjskiej zamieszkujących terytorium Republiki Czeczeńskiej posługuje się biegle w mowie i w piśmie językiem rosyjskim. W nim redagowane są także wszystkie oficjalne strony administracji Republiki Czeczeńskiej oraz wydawane gazety codzienne i czasopisma. Natomiast w domach osób mieszkających w Czeczenii mówi się często dwoma językami – rosyjskim i czeczeńskim, a w przypadku małżeństw mieszanych – również innymi językami wchodzącymi w skład języków północnokaukaskich.

54 Więcej zob. w: ISO 639-3:2007, [w:] *International Organization for Standardization*, <https://www.iso.org> (data dostępu: 2.02.2021).

55 A. Chodubski sugeruje odmienną klasyfikację grup językowych, stojąc na stanowisku, że w mozaice narodowościowo-etnicznej Kaukazu wyróżnić należy następujące podstawowe grupy językowe oraz posługujące się nimi narodowości:

I. Kartwelska (południowokaukaska):

1. Gruzini – a) Adżarowie, b) Czewsurowie, c) Gurowie, d) Imerejowie, e) Ingilowie, f) Mtiulowie, g) Pszawowie, h) Raczeni, i) Tuszowie; 2. Lasowie; 3. Mingrelowie; 4. Swanowie.

II. Adygo-abchaska (zachodniokaukaska):

1. Abazinowie; 2. Abchazowie; 3. Adygowie – a) Abadasowie, b) Szapsugowie; 4. Czerkiesi; 5. Kabardyńcy.

III. Dagestańska (wschodniokaukaska):

* Podgrupa *nachi* – 1. Bazbi, 2. Czeczeni, 3. Ingusi (Inguszowie), 4. Kistowie. * Podgrupa *awaro-andyjska* – 1. Aghulerowie, 2. Andowie, 3. Awarowie, 4. Budugenowie, 5. Chynalugowie, 6. Darginerowie, 7. Krysi, 8. Lakowie, 9. Lezgini, 10. Rutulerowie, 11. Tabassaranowie, 12. Udenowie (Udinowie), 13. Zachurowie.

IV. Indoeuropejska: 1. Grecy; 2. Mołdawianie (Rumuni); 3. Ormianie; 4. Słowianie – a) Czesi, b) Białorusini, c) Polacy, d) Rosjanie, e) Ukraińcy.

V. Irańska: 1. Kurdowie, 2. Osetyńcy (Osetyńcy), 3. Tałyszowie, 4. Tatowie, 5. Żydzi (kaukascy).

VI. Altajska: * Podgrupa turecka – 1. Azerbejdżanie, 2. Bałkarzy, 3. Karaczajowie, 4. Kumy, 5. Nogajowie, 6. Tatarzy, 7. Turkmeni. * Podgrupa mongolska – 1. Kałmucy.

VII. Semicko-chamicka: 1. Ajsorowie (Asyryjczycy).

VIII. Uralaska: 1. Estońcy.

(zob. A. Chodubski, *Odrębność narodowościowa i etniczna Kaukazu w warunkach współczesnej unifikacji i dywersyfikacji świata*, „Forum Politologiczne” 2007, t. 5, s. 98–99).

Tabela 2.8. Miejsce języka czeczeńskiego wśród języków północnokaukaskich

Podział języków północnokaukaskich			Kod języka według ISO 639-3	Kraj, w którym dany język używany jest jako ojczysty
1			2	3
A. JĘZYKI PÓŁNOCNO-WSCHODNIOKAUKASKIE (29)				
1. Języki awar-andi (9)	1.1. j. awarski		[ava]	Federacja Rosyjska
	1.2. języki andyjskie (8)	1.2.1. j. achwaski	[akv]	Federacja Rosyjska
		1.2.2. j. andyjski	[ani]	
		1.2.3. j. bagulalski	[kva]	
		1.2.4. j. botlichyjski	[bph]	
		1.2.5. j. czamalalski	[cji]	
		1.2.6. j. godoberyjski	[gdo]	
		1.2.7. j. karatajski	[kpt]	
		1.2.8. j. tindyjski	[tin]	
2. Języki dargińskie (1)				
	2.1. j. dargwiński	[dar]	Federacja Rosyjska	
3. Język chinalugijski		[kjj]	Azerbejdżan	
4. Język lakijski		[lbe]	Federacja Rosyjska	
5. Języki lezgijskie (9)	5.1. j. arczyński		[aqc]	Federacja Rosyjska
	5.2. Języki rdzennie lezgijskie (7)			
	5.2.1. Języki wschodniolezgińskie (3)			
		5.2.1.1. j. agulski	[agx]	Federacja Rosyjska
		5.2.1.2. j. lezgiński	[lez]	
		5.2.1.3. j. tabasarański	[tab]	
	5.2.2. Języki południwolezgińskie (2)			
		5.2.2.1. j. buduchyjski	[bdk]	Azerbejdżan
		5.2.2.2. j. kryzyjski	[kry]	
	5.2.3. Języki zachodniolezgińskie (2)			
		5.2.3.1. j. rutulski	[rut]	Federacja Rosyjska
		5.2.3.2. j. cachurski	[tkr]	Azerbejdżan
	j. udyjski		[udi]	Azerbejdżan

1	2			
6. Języki nachskie (3)	6.1. j. bacbijski		[bbl] Gruzja	
	6.2. Języki czeczeno-inguskie (2)			
		6.2.1. j. czeczeński	[che]	Federacja Rosyjska
		6.2.2. j. inguski	[inh]	
7. Języki czeskie (5)	7.1. Języki wschodniocezskie (2)			
		7.1.1. j. beżyjski	[kap]	Federacja Rosyjska
		7.1.2. j. hunzybski	[huz]	
	7.2. Języki zachodniocezskie (3)			
		7.2.1. j. dydojski	[ddo]	Federacja Rosyjska
		7.2.2. j. hinuchski	[gin]	
		7.2.3. j. chwarszyjski	[khv]	
B. JĘZYKI PÓŁNOCNO-ZACHODNIOKAUKASKIE (5)				
1. Podgrupa abchasko-abazyńska (2)	1.1. j. abazyński		[abq] Federacja Rosyjska	
	1.2. j. abchaski		[abk] Gruzja	
2. Podgrupa czerkieska (2)	2.1. j. adygejski		[ady] Federacja Rosyjska	
	2.2. j. kabardyjski		[kbd] Federacja Rosyjska	
3. Podgrupa ubyska (1)				
	3.1. j. ubyski		[uby] Turcja	

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Ethnologue. Languages of the world*, <https://www.ethnologue.com/subgroups/north-caucasian> (data dostępu: 2.02.2021).

2.6. Proces tworzenia nowej Konstytucji Republiki Czecheńskiej

W celu ustabilizowania sytuacji w Republice Czecheńskiej, która po zakończeniu II wojny czecheńskiej nadal pozostawała napięta, naczelne władze Federacji Rosyjskiej rozpoczęły wprowadzanie „polityki czechenizacji”, pod pojęciem której można rozumieć proces systematycznego przejmowania władzy w republice przez Czechenów wypełniających zalecenia władzy w Moskwie⁵⁶. O takiej tendencji

⁵⁶ M. Falkowski, *Ramzanistan. Czecheński problem Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2015, s. 5–10, a także: E. Wolska-Liśkiewicz, *Procesy polityczne i społeczne zachodzące w Czechenii w latach 2002–2013 i ich wpływ na sytuację na Kaukazie Północnym*.

można mówić praktycznie od roku 2002, przy czym za jej początek uznać należy umowę zawartą między Prezydentem Federacji Rosyjskiej Władimirem Putinem a Achmadem Kadyrowem, byłym muftim Czeceńii. Umowa ta została zapoczątkowana wyznaczeniem Kadyrowa na szefa administracji Republiki Czeceńskiej i zawarta została 11 czerwca 2000 r.

Na 23 marca 2003 r. wyznaczono referendum konstytucyjne, które stanowiło dalszą część procesu „czeceńizacji”. Tego dnia uchwalona została nowa Konstytucja Republiki Czeceńskiej, która swoim brzmieniem i konstrukcją wyraźnie nawiązuje do Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Świadczy o tym już preambuła tej Konstytucji, w której zapisana została następująca sentencja:

My, wielonarodowościowy lud Republiki Czeceńskiej, uświadamiając sobie swoją historyczną odpowiedzialność za utwierdzenie pokoju obywatelskiego i zgody obywatelskiej w Republice Czeceńskiej, dążąc do ochrony praw i wolności człowieka jako najwyższych wartości oraz do utrwalenia demokratycznych podstaw społeczeństwa, kierując się ogólnie uznanymi zasadami równouprawnienia i samookreślenia narodów, w poczuciu odpowiedzialności za przeszłość, teraźniejszość i przyszłość społeczeństwa i narodu, świadcząc o swojej historycznej wspólnotcie z Rosją i jej wielonarodowościowym ludem, potwierdzając najlepsze tradycje narodów Republiki Czeceńskiej i całej Federacji Rosyjskiej, czcząc pamięć przodków, którzy przekazali nam miłość i szacunek do ziemi ojców, wiarę w dobro i sprawiedliwość, proklamujemy i uchwalamy Konstytucję Republiki Czeceńskiej⁵⁷.

Wyraźne odniesienie do Konstytucji Federacji Rosyjskiej znajduje się także w art. 3 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeceńskiej z 2003 r., w którym zapisano, że:

Człowiek, jego prawa i wolności stanowią wartość najwyższą. Republika Czeceńska potwierdza szczególne polityczne i prawne znaczenie praw i wolności człowieka i obywatela poprzez włączenie do Konstytucji Republiki Czeceńskiej przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulujących prawa i wolności człowieka i obywatela.

W Konstytucji Republiki Czeceńskiej z 2003 r. zawarto zapis zrywający z ustanowieniem islamu jako religii państwowej, o czym była mowa w art. 4 Konstytucji Republiki Czeceńskiej z 1992 r. W art. 11 ust. 1 Konstytucji Republiki

Wybrane zagadnienia, „Przegląd Naukowo-Metodyczny Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2014, nr 2 (23), s. 22.

57 Dla porównania preambuła do Konstytucji Federacji Rosyjskiej została ujęta w sposób następujący: „My, wielonarodowościowy lud Federacji Rosyjskiej, złączeni wspólnym losem na swej ziemi, utwierdzając prawa i wolności człowieka, pokój obywatelski i zgodę, zachowując historycznie ukształtowaną wspólnotę państwową, kierując się ogólnie uznanymi zasadami równouprawnienia i samookreślenia narodów, czcząc pamięć przodków, którzy przekazali nam miłość i szacunek do Ojczyzny, wiarę w dobro i sprawiedliwość; wskrzeszając suwerenną państwowość Rosji i umacniając niewzruszalność jej demokratycznej podstawy, dążąc do zapewnienia dobrobytu i rozkwitu Rosji, kierując się odpowiedzialnością za swoją Ojczyznę wobec obecnego i przyszłych pokoleń, uważając się za część społeczności światowej, uchwalamy Konstytucję Federacji Rosyjskiej”.

Czecheńskiej z 2003 r. ustawodawca nadmieniał bowiem, że: „Republika Czecheńska jest państwem świeckim. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą”.

Republika Czecheńska wprowadziła także nową flagę oraz nowe godło. Obecna flaga Republiki Czecheńskiej ma postać prostokąta podzielonego na trzy poziome pola, w kolorach zielonym, białym i czerwonym. W lewej bocznej części flagi widnieje tradycyjny ornament czecheński w kolorze żółtym, znajdujący się na białym tle. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 3 czerwca 2008 r. „O fladze państwowej Republiki Czecheńskiej”⁵⁸ stosunek trzech poziomych pól znajdujących się na fladze wynosi 6:1:4, zaś szerokość ornamentu jest równa $\frac{1}{8}$ długości flagi Republiki Czecheńskiej.

Zgodnie z postanowieniami zawartymi w art. 2 ust. 2 tego aktu prawnego⁵⁹ godło republiki ma formę okrągłą i używa się do jego zobrazowania czterech kolorów: czerwonego, żółtego, niebieskiego i białego. W centralnej części godła Republiki Czecheńskiej znajduje się symbol jedności i wieczności, reprezentowany przez narodowy czecheński ornament, który jest koloru czerwonego. Na dalszym planie znajdują się stylizowane góry, historyczna kamienna wieża oraz wieża szybu naftowego (symbole te prezentowane są w kolorze niebieskim). W kolejnym okręgu znajdują się żółte kłosa pszenicy, symbolizujące bogactwo narodu czecheńskiego, które zwieńczone są w górnej części półksiężycem i gwiazdą. Zewnętrzny okrąg wypełniony jest czerwonym wzorem ornamentu w tradycyjnym narodowym czecheńskim stylu.

Hymn Republiki Czecheńskiej regulują przepisy Ustawy o Hymnie Państwowym Republiki Czecheńskiej, przyjętej przez Parlament Republiki Czecheńskiej 15 lipca 2010 r.⁶⁰ Ustawa ta składa się z pięciu artykułów, a jej celem jest: „ustanowienie Hymnu Państwowego Republiki Czecheńskiej, jego opisu oraz trybu oficjalnego użycia (wykonania)”⁶¹.

Hymn Republiki Czecheńskiej jest dziełem kompozytora Umara Beksultanowa⁶² i został stworzony poprzez odniesienie do wierszy Hodzi-Ahmeda Kadyrowa. Znalazły się w nim liczne odwołania do tradycji i kultury narodu czecheńskiego oraz zawarto w nim ponadczasowe wartości, którymi kieruje się ten naród (zob. tabela 2.9).

58 Ustawa z dnia 3 czerwca 2008 r. Nr 24-UR „O fladze państwowej Republiki Czecheńskiej” (Закон от 3 июня 2008 года № 24-РЗ „О Государственном флаге Чеченской Республики”).

59 Ustawa z dnia 3 czerwca 2008 r. Nr 23-UR „O godle państwowym Republiki Czecheńskiej” (Закон от 3 июня 2008 № 23-РЗ „О Государственном гербе Чеченской Республики”).

60 Закон о Государственном гимне Чеченской Республики, Принят Парламентом Чеченской Республики 15 июля 2010 года.

61 Preambuła do Ustawy o Hymnie Państwowym Republiki Czecheńskiej.

62 Umar A. Beksultanow (1937–2014) – kompozytor i pedagog. Zastępca Działacz Sztuk Czecheńsko-Inguskiej ASRR oraz Zastępca Działacz Sztuk Republiki Czecheńskiej.

Tabela 2.9. Hymn Republiki Czeceńskiej w podziale w języku czeceńskim i polskim**Hymn Republiki Czeceńskiej w języku czeceńskim**

*Харцоно ц1е тесна, хийла хьо ягарх,
Нохчийчоь ца йоьжна – г1аьттина яха.
Кавказан ткъес хилла – маршонан ага,
Хъан лаьттан сий дина яхь йолчу наха.*

*Барт болу хъан къаьмнаш – мах боцу беркат! -
Хьо йоцург Нана яц, нохчийн халкъ хъаста.
Тхан дахар, тхан дерзар Даймехкан кхерцахь
Декъалдар доьхуш ду, Далла беш хастам.*

*Башламан баххъашка дайн синош дуьссу,
Органан тулг1ено ненан мотт буьйцу.
Исбаьхъа совг1ат хьо, азаллехь делла –
Шатлакхан илии ду тхуна ницкъ белларг!*

*Къинхъегам, хъан хьуьнарш хазделла шайна,
Халкъаца лерам бар кхаь хуьлда хьуна.
Машаран г1аролехь ирсан некъ тайна,
Сий долуш Нохчийчоь ехийла тхуна!*

Hymn Republiki Czeceńskiej w języku polskim

*Jakbyś nie płonęła ogniem niesprawiedliwości, Czeczenio,
Padając i wznosząc się, by żyć.
Błyskawico Kaukazu, kolebko wolności,
Strzeż! godności Twej ziemi dumni ludzie.*

*Zgoda między Twoimi narodami – bezcenne bogactwo!
Poza Tobą nie ma matki, która przygarnęłaby naród Czeczenii.
Nasze życie i nasz zgon w ogniu Ojczyzny,
Prosimy, chwaląc Ciebie, błogosław.*

*Na górę Baszłam^a opadają dusze przodków,
Fala Argunu przemawia językiem matki.
Wspaniały podarunek, dany nam przez życie –
Pieśń Szatlaka dała nam siłę!*

*Miłość do pracy i odwagi, szacunek narodu,
Niech będzie dla Ciebie przyjemną wieścią.
Na straży wolności, znajdując szczęśliwą drogę,
Żyj dla nas, czcigodna Czeczenio!*

^a Góra Baszłam (czecz. *Башлам*) to nazwanie góry Kazbek („topniejąca góra”).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Символика*, [w:] Глава и Правительство Чеченской Республики, www.chechnya.gov.ru (data dostępu: 3.02.2021).

2 kwietnia 2003 r. Czeczenia stała się częścią Federacji Rosyjskiej jako autonomiczna republika, co spowodowało zmianę kierunku politycznego i gospodarczego Republiki Czecheńskiej i – mimo znaczących problemów związanych z działalnością radykalnych ugrupowań religijnych – kierunek ten jest zachowany do dzisiaj⁶³.

Obywatele Republiki Czecheńskiej aktywnie uczestniczą w życiu politycznym Czeczenii. 1 stycznia 2020 r. w skład Parlamentu Republiki Czecheńskiej wchodziło 41 deputowanych, wyłącznie mężczyzn (zob. tabela 2.10).

Tabela 2.10. Skład Parlamentu Republiki Czecheńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.

Wyszczególnienie	Liczba deputowanych	Według płci	
		mężczyźni	kobiety
Łączna liczba deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej	41	41	–
w tym ze względu na przynależność partyjną			
Jedna Rosja	37	37	–
Sprawiedliwa Rosja	2	2	–
Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej	2	2	–

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Zdecydowana większość deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej była skupiona w partii Jedna Rosja (37 osób). Sprawiedliwa Rosja oraz Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej miały tylko po dwóch deputowanych.

2.7. Zapisy zawarte w Konstytucji Republiki Czecheńskiej w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa narodowego

Nowa Konstytucja Republiki Czecheńskiej, przyjęta w referendum 23 marca 2003 r., składa się z preambuły i dziewięciu rozdziałów:

- Rozdział 1. Podstawy ustroju konstytucyjnego [art. 1–13],
- Rozdział 2. Prawa i wolności człowieka i obywatela [art. 14–57],

⁶³ Jak zauważa T. Bodio, w relacjach elit Kaukazu Północnego z centralnymi elitami władzy Rosji ważną rolę odgrywa fakt uzależnienia finansowego i gospodarczego elit kaukaskich od centrum federacyjnego – prawie w pełnym zakresie Czeczenia, Dagestan i Inguszetia, a w znaczącym stopniu Karaczajo-Czerkiesja, Osetia Północna-Alania oraz Kabardo-Bałkaria. Zob. T. Bodio, *op. cit.*, s. 21.

- Rozdział 3. Ustrój państwowy Republiki Czeceńskiej [art. 58–62],
- Rozdział 4. Głowa Republiki Czeceńskiej [art. 63–77],
- Rozdział 5. Parlament Republiki Czeceńskiej [art. 78 –91],
- Rozdział 6. Rząd Republiki Czeceńskiej [art. 92–95],
- Rozdział 7. Władza sądownicza, prokuratura, adwokatura i notariat [art. 96–106],
- Rozdział 8. Samorząd lokalny [art. 107–111],
- Rozdział 9. Wprowadzenie zmian do Konstytucji Republiki Czeceńskiej [art. 112].

W art. 3 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeceńskiej z roku 2003 ujęto zapis, że człowiek, jego prawa i wolności stanowią wartość najwyższą. Republika Czeceńska potwierdza szczególne polityczne i prawne znaczenie praw i wolności człowieka i obywatela poprzez włączenie do Konstytucji Republiki Czeceńskiej przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulujących prawa i wolności człowieka i obywatela. Natomiast w ust. 2 tego artykułu zapisano, że stworzenie warunków zapewniających każdemu człowiekowi godne życie i nieskrępowany rozwój, pokój obywatelski i zgodę obywatelską w społeczeństwie, zachowanie i ochrona dziedzictwa historycznego i kulturowego narodów oraz ich narodowej samoistości to najwyższe cele Republiki Czeceńskiej.

W art. 4 ust. 1 określono, że władza państwowa w Republice Czeceńskiej jest sprawowana na zasadzie podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, a organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej są niezależne. W ust. 2 tego artykułu ustawodawca zawarł zapis stanowiący, że system organów władzy państwowej Republiki Czeceńskiej jest ustanawiany przez Konstytucję Republiki Czeceńskiej, zgodnie z podstawami ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i ogólnymi zasadami organizacji ustawodawczych (przedstawicielskich) i wykonawczych organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, ustanowionych przez ustawę federalną.

Zgodnie z art. 12 Konstytucji Republiki Czeceńskiej każdy obywatel Federacji Rosyjskiej, zamieszkujący lub znajdujący się na terytorium Republiki Czeceńskiej, posiada wszystkie prawa i wolności oraz równe obowiązki, przewidziane w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawach federalnych, Konstytucji Republiki Czeceńskiej i w ustawach Republiki Czeceńskiej.

Art. 14 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeceńskiej wskazuje, że w Republice Czeceńskiej są uznawane i gwarantowane prawa i wolności człowieka i obywatela zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, Konstytucją Republiki Czeceńskiej oraz w zgodzie z ogólnie przyjętymi zasadami i normami prawa międzynarodowego. Ponadto w ust. 1 tego artykułu zapisano, że ochrona praw i wolności człowieka i obywatela stanowi obowiązek Republiki Czeceńskiej, jej organów państwowych oraz funkcjonariuszy publicznych.

Stosownie do postanowień art. 14 ust. 2 Konstytucji Republiki Czeceńskiej podstawowe prawa i wolności człowieka są niezbywalne i przysługują każdemu od urodzenia. Natomiast w ust. 3 tego artykułu ustawodawca zawarł zapis stanowiący,

że realizacja praw i wolności człowieka i obywatela nie powinna naruszać praw i wolności innych osób.

Według zapisów art. 15 Konstytucji Republiki Czecheńskiej, prawa i wolności człowieka oddziałują bezpośrednio. Określają one sens, treść i stosowanie prawa, działalność władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz samorządu lokalnego i są gwarantowane przez wymiar sprawiedliwości.

Przepisy art. 16 ust. 1 ustanawiają, że wszyscy są równi w obliczu prawa i sądu. Natomiast w ust. 2 tego artykułu wskazano, że Republika Czecheńska gwarantuje równość praw i wolności człowieka i obywatela niezależnie od płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stanu majątkowego i stanowiska służbowego, miejsca zamieszkania, stosunku do religii, przekonań, przynależności do organizacji społecznych, a także niezależnie od innych okoliczności. Ponadto w art. 16 ust. 2 Konstytucji Republiki Czecheńskiej ustawodawca zawarł zapis, że zakazuje się jakichkolwiek form ograniczania praw obywatela ze względu na przynależność społeczną, rasową, narodowościową, językową lub religijną. Natomiast w ust. 3 tego przepisu wskazano, że mężczyzna i kobieta mają równe prawa i wolności oraz równe możliwości dla ich realizacji.

Zgodnie z art. 17 Konstytucji Republiki Czecheńskiej każdy ma prawo do życia i nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

W myśl postanowień art. 18 ust. 1 godność jednostki jest chroniona przez państwo i nic nie może stanowić podstawy do jej pomniejszania. W ust. 2 tego artykułu ustawodawca zawarł zapis stanowiący, że nikt nie może być poddawany torturom, przemocy, a także podlegać innemu okrutnemu lub poniżającemu godność ludzką traktowaniu lub karze. Co więcej, nikt bez dobrowolnej zgody nie może być poddany doświadczeniom medycznym, naukowym lub innym doświadczeniom.

Art. 19 ust. 1 Konstytucji Republiki Czecheńskiej wskazuje, że każdy ma prawo do wolności i nietykalności osobistej, jak również że nikt nie może pozostawać w poddaństwie. Ustawodawca w ust. 2 tego artykułu wskazuje, że aresztowanie, osadzenie i przetrzymywanie w areszcie dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie nakazu sądowego.

Stosownie do postanowień art. 20 ust. 1 każdy ma prawo do nietykalności życia prywatnego, tajemnicy osobistej i rodzinnej oraz obrony własnej czci i dobrego imienia. W ust. 2 wskazano, że każdy ma prawo do tajemnicy korespondencji, rozmów telefonicznych, informacji przekazywanych drogą pocztową, telegraficzną i inną. Ograniczenie tego prawa jest dopuszczalne wyłącznie na podstawie nakazu sądowego.

W art. 21 ust. 1 Konstytucji Republiki Czecheńskiej ujęto zapis stanowiący, że zbieranie, przechowywanie, wykorzystywanie i rozpowszechnianie informacji, dotyczących życia prywatnego osoby bez jej zgody jest niedopuszczalne. W ust. 2 postanowiono, że organy władzy państwowej i organy samorządu lokalnego oraz ich funkcjonariusze są obowiązani zapewnić każdemu możliwość zapoznania się z dokumentami i materiałami dotyczącymi bezpośrednio jego praw i wolności, jeśli ustawa nie stanowi inaczej.

W art. 22 Konstytucji Republiki Czecheńskiej określono, że mieszkanie jest nie-naruszalne. Ustawodawca zawarł w tym artykule także zapis, zgodnie z którym nikt nie ma prawa wkraczać do mieszkania wbrew woli zamieszkujących w nim osób, wyjąwszy przypadki przewidziane przez ustawę federalną lub przypadki, kiedy odbywa się to na podstawie nakazu sądowego.

Art. 42 Konstytucji Republiki Czecheńskiej stanowi, że każdy ma prawo chronić swoje prawa i wolności wszystkimi sposobami niezakazanymi przez prawo. Ponadto – zgodnie z brzmieniem art. 43 ust. 1 – każdy ma zagwarantowaną sądową ochronę swoich praw i wolności. W ust. 2 art. 43 zawarto także zapis, zgodnie z którym postanowienia i działania (zaniechanie działania) organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, organizacji społecznych oraz funkcjonariuszy publicznych mogą być zaskarżone do sądu.

W art. 44 ust. 1 postanowiono, że nikt nie może być pozbawiony prawa do rozpatrzenia jego sprawy w tym sądzie i przez tego sędziego, których właściwościom w świetle prawa podlega. W ust. 2 zapisano, że oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez sąd z udziałem ławy przysięgłych w przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną.

Art. 45 ust. 1 stanowi, że każdy ma zagwarantowane prawo do uzyskania fachowej pomocy prawnej. W przypadkach przewidzianych przez prawo pomoc prawna udzielana jest bezpłatnie. W ust. 2 ustawodawca zawarł zapis, że każdy zatrzymany, osadzony w areszcie oraz oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do korzystania z pomocy adwokata (obrońcy) od chwili, odpowiednio: zatrzymania, osadzenia w areszcie lub przedstawienia aktu oskarżenia.

W myśl postanowień art. 46 ust. 1 Konstytucji Republiki Czecheńskiej każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa uważany jest za niewinnego dopóty, dopóki jego wina nie będzie dowiedziona w trybie przewidzianym w ustawie federalnej i orzeczona prawomocnym wyrokiem sądu. W ust. 2 tego artykułu wskazano, że oskarżony nie ma obowiązku udowadniania swojej niewinności. W ust. 3 zapisano, że niemożliwe do wyeliminowania wątpliwości co do winy oskarżonego interpretowane są jako przemawiające na jego korzyść.

Stosownie do postanowień art. 47 ust. 1 nikt nie może być powtórnie skazany za jedno i to samo przestępstwo. W ust. 2 zawarto zapis, zgodnie z którym w toku dochodzenia i przewodu sądowego niedopuszczalne jest wykorzystywanie dowodów uzyskanych z naruszeniem ustawy federalnej. W ust. 3 zapisano też, że każdy skazany za przestępstwo ma prawo do zrewidowania wyroku przez sąd wyższej instancji w trybie ustanowionym w ustawie federalnej, a także prawo zwrócić się o ulaskawienie lub o złagodzenie kary.

Zgodnie z brzmieniem art. 48 Konstytucji Republiki Czecheńskiej nikt nie ma obowiązku świadczenia przeciwko sobie, swojemu współmałżonkowi, bliskim krewnym oraz innym osobom, których krąg określa ustawa.

W art. 49 określono, że prawa poszkodowanych w wyniku przestępstw i nadużyć władzy są chronione prawem. Ponadto w art. 49 zapisano, że Republika

Czecheńska zapewnia poszkodowanym dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz kompensację wyrządzonej szkody.

Art. 50 stanowi, że każdy ma prawo – w trybie ustanowionym w ustawie – do zrekompensowania mu przez państwo szkody wyrządzonej wskutek bezprawnych działań (zaniechania działania) organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej lub ich urzędników.

Stosownie do art. 51 ust. 1 Konstytucji Republiki Czecheńskiej ustawa wprowadzająca lub obostrzająca odpowiedzialność nie działa wstecz. Natomiast w ust. 2 ustawodawca zawarł zapis, zgodnie z którym nikt nie może ponosić odpowiedzialności za czyn, który w chwili jego popełnienia nie był uznawany w ustawodawstwie Federacji Rosyjskiej za niezgodny z prawem. Jeśli po popełnieniu czynu niezgodnego z prawem odpowiedzialność za niego została zniesiona lub złagodzona, stosuje się nowe prawo.

Art. 52 ust. 1 stanowi, że wymienienie w Konstytucji Republiki Czecheńskiej praw i wolności nie powinno być interpretowane jako negowanie lub umniejszanie innych ogólnie uznanych praw i wolności człowieka i obywatela. W ust. 2 postanowiono, że w Republice Czecheńskiej nie powinny być wydawane ustawy znoszące lub umniejszające prawa i wolności człowieka i obywatela. Natomiast w ust. 3 zawarto zapis, że prawa i wolności człowieka i obywatela mogą zostać ograniczone przez ustawę federalną wyłącznie w takiej mierze, w jakiej jest to niezbędne do ochrony podstaw ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, moralności, zdrowia, praw i legalnych interesów innych osób oraz zapewnienia obrony i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej.

Kwestie dotyczące władzy sądowniczej w Republice Czecheńskiej zostały uregulowane w Rozdziale 7 Konstytucji Republiki Czecheńskiej, zatytułowanym „Władza sądownicza, prokuratura, adwokatura i notariat”.

W art. 96 ust. 1 zapisano, że wymiar sprawiedliwości w Republice Czecheńskiej jest sprawowany wyłącznie przez sąd. Ustawodawca określił także, że tworzenie sądów specjalnych oraz sądów, które nie są przewidziane w federalnej ustawie konstytucyjnej, jest niedozwolone. W ust. 2 wskazano, że władza sądownicza jest sprawowana w drodze postępowania konstytucyjnego, cywilnego, administracyjnego oraz karnego. W ust. 3 zapisano, że na terytorium Republiki Czecheńskiej działają sądy federalne, Sąd Konstytucyjny Republiki Czecheńskiej oraz sędziowie pokoju Republiki Czecheńskiej. Natomiast w ust. 4 postanowiono, że żaden inny organ, funkcjonariusz publiczny lub inna osoba nie ma prawa przejąć funkcji władzy sądowniczej.

Zgodnie z art. 97 ust. 1 sędziami są osoby, którym nadane zostały – zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej oraz ustawą – uprawnienia do sprawowania wymiaru sprawiedliwości i które wykonują swoje obowiązki zawodowo. W ust. 2 zapisano, że wszyscy sędziowie mają jednolity status, ustanowiony federalną ustawą konstytucyjną oraz ustawą federalną. Sytuacja prawna sędziów jest określana w ustawie federalnej, a poszczególnych kategorii sędziów, w przypadkach przewidzianych w ustawie federalnej, także w ustawie Republiki Czecheńskiej.

W art. 98 ust. 1 postanowiono, że sędziowie są niezawisli i podlegają wyłącznie postanowieniom Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz prawu federalnemu, a także kierują się postanowieniami Konstytucji Republiki Czeceńskiej oraz ustawami Republiki Czeceńskiej. Stosownie do postanowień zapisanych w ust. 2 sędziowie są nieusuwalni. Powoływani na stanowisko są w trybie ustanowionym przez prawo federalne, a sędziowie pokoju są powoływani także w trybie ustanowionym przez prawo Republiki Czeceńskiej. Uprawnienia sędziego mogą być cofnięte lub zawieszone wyłącznie w trybie i na podstawach określonych prawem federalnym. W ust. 3 ustawodawca zawarł zapis, zgodnie z którym sędziowie są nietykalni, mogą być oni pociągnięci do odpowiedzialności karnej wyłącznie w trybie określonym przez prawo federalne.

Art. 99 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeceńskiej stanowi, że rozpoznawanie spraw w sądach jest jawne. W ust. 1 niniejszego artykułu ustawodawca zawarł także zapis stanowiący, że rozpoznanie sprawy przy drzwiach zamkniętych jest dopuszczalne jedynie w przypadkach przewidzianych prawem federalnym. Sąd rozpoznaje sprawę na zasadzie kontradyktoryjności i równouprawnienia stron. W ust. 2 zapisano, że postępowania sądowe w Republice Czeceńskiej są prowadzone w języku rosyjskim. Uczestniczącym w sprawie osobom, które nie władają językiem, w jakim prowadzone jest postępowanie sądowe, zapewniane jest prawo zaznajomienia się z materiałami sprawy oraz uczestnictwa w czynnościach procesowych wraz z tłumaczem, a także prawo do występowania w sądzie w języku ojczystym.

Zgodnie z art. 101 ust. 1 Konstytucji Republiki Czeceńskiej sędziowie pokoju są sędziami sądów powszechnych Republiki Czeceńskiej i wchodzi w skład jednolitego systemu sądów Federacji Rosyjskiej. Uprawnienia, tryb działalności sędziów pokoju oraz tryb tworzenia stanowisk sędziów pokoju są ustanawiane w ustawie federalnej. Tryb powoływania sędziów pokoju oraz ich działalności są ustanawiane w ustawie Republiki Czeceńskiej, uchwalonej zgodnie z ustawą federalną. W ust. 2 określono, że sędziowie pokoju w granicach swoich uprawnień rozpoznają sprawy cywilne, administracyjne i karne w charakterze sądu pierwszej instancji. Natomiast w ust. 3 zawarto zapis, zgodnie z brzmieniem którego obwody sądowe oraz stanowiska sędziów pokoju są tworzone i likwidowane na podstawie postanowień ustaw Republiki Czeceńskiej.

Stosownie do postanowień art. 102 Konstytucji Republiki Czeceńskiej uprawnienia, tryb tworzenia i działalność sądów federalnych na terytorium Republiki Czeceńskiej są ustanawiane postanowieniami Konstytucji Federacji Rosyjskiej, federalną ustawą konstytucyjną oraz innymi ustawami federalnymi.

W myśl postanowień art. 103 ust. 1 Prokuratura Republiki Czeceńskiej wchodzi w jednolity scentralizowany system prokuratury Federacji Rosyjskiej, w ramach którego prokuratorzy niższych instancji są podporządkowani prokuratorom wyższych instancji oraz Prokuratorowi Generalnemu Federacji Rosyjskiej. Ponadto w ust. 2 ustawodawca zawarł zapis stanowiący, że uprawnienia, organizację oraz tryb działania organów prokuratury określa ustawa federalna.

W art. 104 ust. 1 zapisano, że Prokurator Republiki Czecheńskiej, prokuratorzy miast, rejonów oraz inni równorzędni prokuratorzy w Republice Czecheńskiej są powoływani na stanowisko oraz odwoływani ze stanowiska w trybie przewidzianym w art. 129 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Ponadto w ust. 1 ustawodawca określił, że inni prokuratorzy w Republice Czecheńskiej są powoływani na stanowisko i odwoływani ze stanowiska przez Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej. Natomiast art. 129 ust. 2 Konstytucji Republiki Czecheńskiej stanowi, że Prokurator Republiki Czecheńskiej oraz prokuratorzy rejonów i miast realizują swoje uprawnienia niezależnie od jakichkolwiek organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej i organów samorządu lokalnego oraz ich funkcjonariuszy.

2.8. Republika Czecheńska na tle innych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego

W roku 2000 na mocy Dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 13 maja 2000 r. Nr 849 „O pełnomocnym przedstawicielu Prezydenta Federacji Rosyjskiej w okręgu federalnym”⁶⁴ w Rosji zostały utworzone okręgi federalne. Utworzono siedem takich okręgów, w tym Południowy Okręg Federalny z centrum administracyjnym w Rostowie nad Donem. W skład Południowego Okręgu Federalnego weszło 13 jednostek administracyjnych, którymi są⁶⁵: Republika Adygei (Adygeja), Republika Czecheńska (Czechenia), Republika Dagestanu (Dagestan), Republika Inguska (Inguszetia), Republika Kabardyjsko-Bałkarska (Kabardo-Bałkaria), Republika Kałmucji (Kałmucja), Republika Karaczajsko-Czerkieska (Karaczajo-Czerkiesja), Republika Osetii Północnej-Alanii (Osetia Północna-Alania), Kraj Krasnodarski, Kraj Stawropolski, obwód astrachański, obwód rostowski oraz obwód wołgogradzki.

Z Południowego Okręgu Federalnego w roku 2010 został wydzielony Północnokaukaski Okręg Federalny, w skład którego wchodzi obecnie Republika Czecheńska.

Północnokaukaski Okręg Federalny utworzono na mocy Dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 19 stycznia 2010 r. „O wniesieniu zmian w spis okręgów federalnych”, zatwierdzonego Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 13 maja 2000 r. Nr 849 oraz w Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 12 maja 2008 r. Nr 724 „Kwestie systemu i struktury federalnych organów władzy wykonawczej”⁶⁶.

64 Указ Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849 „О полномочном представителе Президента Российской Федерации в федеральном округе” (с изменениями и дополнениями).

65 Перечень федеральных округов (утв. Указом Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849).

66 Указ Президента Российской Федерации „О внесении изменений в перечень федеральных округов, утвержденный Указом Президента Российской Федерации от 13 мая 2000 г.

Dekret został podpisany przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej D. Miedwiediewa 19 stycznia 2010 r. i zgodnie z brzmieniem pkt 4 wszedł on w życie z dniem jego podpisania.

W skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego wchodzi siedem podmiotów, w tym sześć republik i jeden kraj. Są nimi: Republika Dagestanu (Dagestan), Republika Inguska (Inguszetia), Republika Kabardyjsko-Bałkarska (Kabardo-Bałkaria), Republika Karaczajsko-Czerkieska (Karaczajo-Czerkiesja), Republika Osetii Północnej-Alanii (Osetia Północna-Alania), Republika Czeczeńska (Czeczenia) oraz Kraj Stawropolski.

Centrum administracyjnym Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego jest Piatigorsk, jedno z większych miast Kraju Stawropolskiego.

W latach 2013–2020 ludność Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego systematycznie rosła. W roku 2013 terytorium tego okręgu federalnego zamieszkiwało 9541 tys. osób, a w roku 2020 – 9931 tys. osób. Republika Czeczeńska pod względem liczby ludności zamieszkującej ten podmiot Federacji Rosyjskiej zajmuje trzecie miejsce spośród wszystkich podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego (zob. tabela 2.11).

Tabela 2.11. Liczba ludności poszczególnych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2013–2020 na dzień 1 stycznia (tys. osób)

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Północnokaukaski Okręg Federalny	9 541	9 590	9 659	9 718	9 776	9 823	9 867	9 931
Republika Dagestanu	2 946	2 964	2 990	3 016	3 042	3 064	3 086	3 111
Republika Inguszetii	442	453	464	473	480	488	497	507
Republika Kabardyjsko-Bałkarska	859	859	861	862	864	866	866	868
Republika Karaczajsko-Czerkieska	472	470	469	468	466	466	466	466
Republika Osetii Północnej-Alanii	704	706	704	703	702	699	699	697
Kraj Stawropolski	2 791	2 794	2 799	2 802	2 804	2 801	2 795	2 804
Republika Czeczeńska	1 325	1 346	1 370	1 394	1 415	1 437	1 457	1 479

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Północnokaukaski Okręg Federalny składa się z 1584 jednostek samorządu terytorialnego, z czego 14,8% stanowią jednostki Republiki Czeczeńskiej.

Dochody budżetowe Republiki Czeczeńskiej w roku 2019 zostały oszacowane na poziomie 114 717,6 mln rubli. Większą wartość dochodów za tenże rok wykazały Kraj Stawropolski (172 420,8 mln rubli) oraz Republika Dagestanu (166 270,9 mln rubli).

№ 849, и в Указ Президента Российской Федерации от 12 мая 2008 г. № 724 „Вопросы системы и структуры федеральных органов исполнительной власти”.

W roku 2019 Republika Czecheńska jako jedyny podmiot wchodzący w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego wykazała deficyt w wysokości 170 mln rubli (zob. tabela 2.12).

Tabela 2.12. Charakterystyka jednostek samorządu terytorialnego w podmiotach Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w 2019 r. w oparciu o dochody i wydatki budżetowe

Nazwa podmiotu	Liczba jednostek samorządu terytorialnego	Skonsolidowany budżet na rok 2019, mln rubli		
		dochody	wydatki	nadwyżka (+) deficyt (-)
Jednostki samorządu terytorialnego Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego	1 584			
Republika Dagestanu	761	166 270,9	160 247,5	6 023,4
Republika Inguszetii	45	32 098,8	31 523,2	575,6
Republika Kabardyjsko-Bałkarska	132	50 420,1	47 943,4	2 476,7
Republika Karaczajsko-Czerkieska	100	35 522,2	35 196,5	325,7
Republika Osetii Północnej-Alanii	111	47 440,2	46 398,0	1 042,2
Kraj Stawropolski	201	172 420,8	172 219,4	201,4
Republika Czecheńska	234	114 717,6	114 887,6	-170,0

Źródło: jak w tabeli 2.1.

Pozytywną tendencją, obserwowaną od 2005 r. w Republice Czecheńskiej, jest systematyczny spadek liczby osób bezrobotnych (z 232,2 tys. osób zarejestrowanych na koniec tegoż roku do 50,5 tys. osób na koniec 2019 r.). Istotnie obniżyła się także stopa bezrobocia – o ile w roku 2010 wynosiła ona 42,2%, o tyle w 2019 r. została oszacowana na 8%.

Rozdział 3

Wybrane kategorie przestępstw i ich wpływ na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej

3.1. Uzasadnienie przeprowadzonych badań

Przestępstwo i przestępczość w świetle badań naukowych powinny być widziane w szerokiej perspektywie, ujmującej z jednej strony analizy prawnokarne, a z drugiej uwzględniające odpowiedzi na pytania dotyczące istoty przestępczości jako zjawiska społecznego oraz przyczyn popełnianych przestępstw i przestępczości, analizowanej ze względu na jej rozmiary, nasilenie, dynamikę i strukturę.

Jak podkreśla M. Kuć, podstawowym warunkiem skutecznego zapobiegania przestępczości jest poznanie przyczyn i rozmiarów zjawiska, co pozwala na prawidłowy dobór takich sposobów zapobiegania, aby dawały jak największą gwarancję efektywności¹.

W celu uregulowania zasad przeciwdziałania przestępczości oraz walki z przestępczością, w tym z przestępczością w formie zorganizowanych grup przestępczych, rosyjskie władze wprowadziły liczne rozwiązania prawne i organizacyjne mające na celu wzmoczenie działań zmierzających do obniżenia skali zjawiska przestępczości w Federacji Rosyjskiej. Znaczące zmiany dotyczyły przede wszystkim rozwiązań ujętych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej oraz w zadaniach stawianych rosyjskiej Prokuraturze Generalnej, Ministerstwu Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, Federalnej Służbie Wykonywania Kar oraz innym instytucjom prowadzącym działania mające na celu wykrywanie i zapobieganie przestępczości.

Poznanie rozmiarów zjawiska przestępczości w Federacji Rosyjskiej, jej przyczyn oraz wpływu na bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej wymaga – w opinii autorki monografii – zbadania zarówno ogólnego rozmiaru przestępczości w Rosji,

1 M. Kuć, *Kryminologia*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 204.

jak i w poszczególnych podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego.

W pracy analizie poddane zostały takie kategorie przestępstw, jak przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przestępstwa związane z działalnością ekstremistyczną, przestępstwa zabójstwa oraz przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, jak również przestępstwa nadużycia władzy i przestępstwa korupcyjne. Taki wybór kategorii przestępstw został uznany za istotny z punktu widzenia potrzeb realizacji zamierzonego celu pracy, a punktem widzenia, który posłużył za fundament przeprowadzenia tego rodzaju badań naukowych, są rozważania S.W. Błatina, który za zasadnicze akty prawne, odgrywające istotną rolę w kształtowaniu bezpieczeństwa państwa, uznał²:

- Kodeks karny Federacji Rosyjskiej³,
- Ustawę Federalną z dnia 28 grudnia 2010 r. Nr 390 „O bezpieczeństwie”⁴,
- Ustawę Federalną z dnia 6 marca 2006 r. Nr 35 „O przeciwdziałaniu terroryzmowi”⁵,
- Ustawę Federalną z dnia 25 lipca 2002 r. Nr 114 „O przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej”⁶,
- Ustawę Federalną z 25 grudnia 2008 r. Nr 273 „O przeciwdziałaniu korupcji”⁷.

Ponadto krytyczna analiza literatury przedmiotu pozwoliła wyróżnić trzy kategorie przestępstw (przestępstw o charakterze terrorystycznym, przestępstw zabójstwa oraz przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu) jako szczególnie istotne z punktu widzenia kształtowania polityki bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Warto tylko nadmienić, że w latach 2009–2010 w Republice Czeczeńskiej popełniono większość przestępstw o charakterze terrorystycznym, jakie zostały zarejestrowane na terytorium Federacji Rosyjskiej (66,8% w roku 2009 i 55,1% w 2010 r.).

W pracy zwrócono także uwagę na problematykę przestępczości nieletnich, zajmującą znaczące miejsce w analizach prezentowanych w rosyjskiej literaturze przedmiotu. Podkreślić należy, że uwarunkowania konfliktu nieletnich z prawem karnym stanowią złożony obszar zagadnień stanowiących przedmiot badań różnych dyscyplin naukowych⁸. Na tym tle M. Kuć wyróżnia dwie podstawowe

2 С.В. Блатин, *Государственная безопасность Российской Федерации: становление и современное содержание понятия*, „Ученые записки Орловского государственного университета” 2014, № 4 (60), s. 222.

3 Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ.

4 Федеральный закон „О безопасности” от 28.12.2010 № 390-ФЗ.

5 Федеральный закон от 6 марта 2006 года № 35-ФЗ „О противодействии терроризму”.

6 Федеральный закон от 25 июля 2002 г. № 114-ФЗ „О противодействии экстремистской деятельности”.

7 Федеральный закон „О противодействии коррупции” от 25.12.2008 № 273-ФЗ.

8 Zob. Ю.А. Шаранов, И.Б. Гайворонская, Н.В. Галкина, *Несовершеннолетний правонарушитель как субъект восстановительной юстиции*, „Психология и право” 2019, Том 9,

grupy uwarunkowań: grupę czynników wewnętrznych (osobowościowo-charakterologicznych) oraz grupę czynników zewnętrznych (środowiskowo-sytuacyjnych)⁹. Zdaniem B. Hołysta, za podstawowe bodźce determinujące przestępczość nieletnich uznać należy przede wszystkim chęć zdobycia środków finansowych lub innych korzyści materialnych, zaimponowania rówieśnikom, realizowania się w grupach nieformalnych, jak również powielanie wzorców i zachowań mających źródło w domu rodzinnym¹⁰.

Tłumaczenie wszystkich kategorii przestępstw, jakie zostały poddane analizie w rozdziale 3 monografii, znajduje się w części 2 Aneksu.

3.2. Przestępstwa ogółem i ich sprawcy

W latach 2009–2019 najwięcej przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej zostało zarejestrowanych w roku 2009 (2 994 820 przestępstw). Wtedy rosyjskie organy ścigania zarejestrowały 796 224 popełnione przestępstwa ciężkie¹¹ i szczególnie ciężkie¹², co stanowiło 26,6% ogółu przestępstw popełnionych w Rosji w roku 2009.

W badanym okresie najmniej przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej zarejestrowano w roku 2018 (1 991 532 przestępstwa), a najmniej przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich – w roku 2017 (437 303 przestępstwa tego rodzaju).

Udział przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich w przestępstwach ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 wahał się od 21,2% w 2016 i 2017 r. do 26,6% w roku 2009 (zob. tabela 3.1).

№ 3; И.Г. Селезнева, А.С. Сухова, Д.К. Азарян, *Преступность несовершеннолетних: основные тенденции (региональный аспект)*, „Вестник Московского университета”, Серия 18, „Социология и политология” 2017, № 23 (3); Е.А. Писаревская, *О некоторых криминологически значимых показателях преступности несовершеннолетних в Российской Федерации*, „Уголовная юстиция” 2018, № 11.

9 M. Kuć, *op. cit.*, s. 113.

10 B. Hołyst, *Kryminologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 450.

11 Za ciężkie przestępstwa uznawane są czyny umyślne, za popełnienie których najwyższa kara, przewidziana w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej, nie przekracza dziesięciu lat (art. 15 ust. 4 KK FR).

12 Za szczególnie ciężkie przestępstwa uznawane są czyny umyślne, za popełnienie których Kodeks karny Federacji Rosyjskiej przewiduje karę w postaci pozbawienia wolności od lat dziesięciu lub karę surowszą (art. 15 ust. 5 KK FR).

Tabela 3.1. Przestępstwa popełnione na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 z wyszczególnieniem przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich

Rok	Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (w %)	Liczba przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich	Dynamika (w %)	Udział liczby przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich w przestępstwach ogółem (w %)
2009	2 994 820	–6,7	796 224	–6,5	26,6
2010	2 628 799	–12,2	684 347	–14,1	26,0
2011	2 404 807	–8,5	607 507	–11,2	25,3
2012	2 302 168	–4,3	569 804	–6,2	24,8
2013	2 206 249	–4,2	537 664	–5,6	24,4
2014	2 190 578	–0,7	531 388	–1,2	24,3
2015	2 388 476	9,0	519 655	–2,2	21,8
2016	2 160 063	–9,6	457 779	–11,9	21,2
2017	2 058 476	–4,7	437 303	–4,5	21,2
2018	1 991 532	–3,3	448 174	2,5	22,5
2019	2 024 337	1,6	494 092	10,2	24,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Состояние преступности в России за январь-декабрь 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).

Na podstawie materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, dotyczących liczby popełnionych przestępstw w latach 2009–2019 w poszczególnych podmiotach Federacji Rosyjskiej, w tabeli 3.2 zaprezentowano te z nich, w których odnotowano najwyższy wzrost i najwyższy spadek liczby zarejestrowanych przestępstw ogółem w poszczególnych latach badanego okresu. Największy wzrost liczby zarejestrowanych przestępstw został zaobserwowany w roku 2015 w obwodzie murmańskim i wyniósł 44,1%, natomiast największy spadek liczby popełnionych przestępstw odnotowano w roku 2016 w Sewastopolu (o 31,1%) (zob. tabela 3.2).

Tabela 3.2. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano najwyższy wzrost i najwyższy spadek liczby zarejestrowanych przestępstw ogółem w latach 2009–2019

Podmioty, w których odnotowano najwyższy wzrost liczby zarejestrowanych przestępstw ogółem	Podmioty, w których odnotowano najwyższy spadek liczby zarejestrowanych przestępstw ogółem
1	2
2009	
1. obwód biełogorodzki (4,4%) 2. Republika Osetii Północnej-Alanii (3,7%) 3. obwód kaliningradzki (3,6%)	1. Kraj Chabarowski (–20,4%) 2. obwód rostowski (–19,6%) 3. Republika Mari El (–18,9%)
2010	
1. Republika Kabardyjsko-Bałkarska (5,4%) 2. obwód murmański (2,4%) 3. obwód tomski (1,5%)	1. Republika Mari El (–30,1%) 2. Kraj Chabarowski (–26,6%) 3. obwód jarosławski (–19,9%)
2011	
1. Republika Dagestanu (7,8%) 2. Kraj Zabajkalski (5,2%) 3. Republika Karelii (3,7%)	1. obwód tomski (–21,6%) 2. Kraj Permski (–20,5%) 3. obwód swierdłowski (–19,8%)
2012	
1. Czukocki Okręg Autonomiczny (15,2%) 2. obwód nowogrodzki (13,2%) 3. Kraj Permski (10,0%)	1. Republika Sachy (Jakucja) (–19,7%) 2. Republika Karelii (–19,5%) 3. Nieniecki Okręg Autonomiczny (–18,8%)
2013	
1. obwód sachaliński (20,7%) 2. obwód tiumeński (14,6%) 3. Republika Komi (12,1%)	1. obwód twerski (–21%) 2. Republika Baszkortostanu (–19,9%) 3. Nieniecki Okręg Autonomiczny (–18,5%)
2014	
1. Republika Chakasji (32,1%) 2. Nieniecki Okręg Autonomiczny (28,2%) 3. Republika Karelii (14,1%)	1. Czukocki Okręg Autonomiczny (–18,8%) 2. obwód niżnonowogrodzki (–18,2%) 3. Republika Kałmucji (–16,2%)
2015	
1. obwód murmański (44,1%) 2. obwód jarosławski (40,3%) 3. Republika Baszkortostanu (33,6%)	1. obwód astrachański (–6,5%) 2. Kraj Nadmorski (–2,9%) 3. obwód samarski (–2,7%)
2016	
1. Republika Tuwy (29,3%) 2. Republika Czeczeńska oraz obwód sachaliński (8,7%) 3. Republika Osetii Północnej-Alanii (4,6%)	1. m. Sewastopol (–31,1%) 2. obwód ortowski (–20,8%) 3. Republika Komi (–20,4%)

Tabela 3.2 (cd.)

1	2
2017	
1. obwód kaliningradzki (30,3%) 2. obwód saratowski oraz Republika Karaczajsko-Czerkieska (15,2%) 3. obwód iwanowski (10,7%)	1. obwód wołgogradzki (-20,3%) 2. m. Moskwa (-19,4%) 3. Republika Karelii (-16,1%)
2018	
1. obwód leningradzki (17,8%) 2. Nieniecki Okręg Autonomiczny (10%) 3. obwód penzeński (8,5%)	1. Republika Tuwy (-20,7%) 2. obwód kaliningradzki (-20,3%) 3. m. Sewastopol (-16,0%)
2019	
1. Republika Osetii Północnej-Alanii (31,9%) 2. Republika Adygei (14,7%) 3. Republika Tatarstanu (14,3%)	1. Nieniecki Okręg Autonomiczny (-12%) 2. Republika Dagestanu (-8%) 3. obwód kałuski (-7,9%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Генеральная Прокуратура Российской Федерации, Портал правовой статистики, <http://crimestat.ru> (data dostępu: 3.02.2021).

Według materiałów zgromadzonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, dotyczących sprawców przestępstw wykrytych przez rosyjskie organy ścigania w latach 2009–2019, można stwierdzić, że najwięcej z nich ujęto na początku badanego okresu (1 219 789 osób), a najmniej – na jego końcu (884 661 osób).

Podobna tendencja została zaobserwowana w grupie kobiet będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019¹³.

13 Analiza przyczyn przestępczości kobiet obejmuje kierunek biopsychologiczny i socjologiczny (zob. M. Kuć, *op. cit.*, s. 124). Kierunek biopsychologiczny skoncentrowany jest na czynnikach biofizycznych oraz uwarunkowaniach psychologicznych, natomiast kierunek socjologiczny szuka przyczyn przestępczości w czynnikach społeczno-środowiskowych (zob. A. Juszcak, *Rys historyczny przestępczości*, „Security, Economy & Law” 2018, № 1, s. 76). W rosyjskiej literaturze przedmiotu wyróżnia się następujące przyczyny przestępczości kobiet: aktywne uczestnictwo kobiet w życiu społecznym, osłabienie roli rodziny, wzrost napięć w społeczeństwie oraz pojawienie się w nim konfliktów i wrogości, jak również zwiększenie liczby zjawisk aspołecznych (zob. В.Г. Громов, *Женская преступность: вопросы детерминации и предупреждения*, „Человек: преступление и наказание” 2019, № 2, T. 27 (1–4), s. 234). Badacze rosyjscy dokonali oceny tendencji rozwoju przestępczości kobiet w Federacji Rosyjskiej, które sformułowali w kilku ważnych obszarach życia społecznego: wzrost przestępczego profesjonalizmu i zorganizowania w kobiecym środowisku przestępczym, zwiększenie liczby ciężkich przestępstw w przestępstwach ogółem, popełnianych przez kobiety, obniżenie się wieku popełnienia przez kobiety lub dziewczęta pierwszego przestępstwa, popełnianie coraz większej liczby przestępstw na gruncie chęci zemsty, a także z zazdrości i zazdrości, ścisły związek przestępczości kobiet z takimi negatywnymi zjawiskami, jak alkoholizm, narkomania, prostytucja, włóczęgostwo, żebractwo, próby samobójcze, a także

Na początku tego okresu rosyjskie organy ścigania wykryły 194 202 kobiety, które popełniły przestępstwa, a na końcu analizowanego okresu ich liczba została oszacowana na 142 505 osób.

Zgromadzone i opublikowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej materiały pozwalają stwierdzić, że w latach 2009–2019 największy spadek liczby sprawców przestępstw wykrytych przez rosyjskie organy ścigania został odnotowany w roku 2010 (o 8,9%), a największy wzrost – w roku 2015 (o 6,9%). W przypadku kobiet będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w badanym okresie największy spadek ich liczby został zaobserwowany w roku 2016 (o 14,0%), a największy wzrost – w roku 2015 (o 8,9%).

Udział kobiet w ogólnej liczbie sprawców przestępstw popełnionych w latach 2009–2019 na terytorium Federacji Rosyjskiej wahał się od 14,6% w roku 2016 do 16,1% w roku 2019 (zob. tabela 3.3).

Tabela 3.3. Liczba sprawców przestępstw wykrytych przez rosyjskie organy ścigania na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 z uwzględnieniem kobiet

Rok	Liczba sprawców przestępstw	Dynamika (%)	Liczba kobiet, będących sprawcami przestępstw	Dynamika (%)	Udział kobiet w ogólnej liczbie sprawców przestępstw (%)
2009	1 219 789	-2,9	194 202	-3,3	15,9
2010	1 111 145	-8,9	172 375	-11,2	15,5
2011	1 041 340	-6,3	159 329	-7,6	15,3
2012	1 010 938	-2,9	154 368	-3,1	15,3
2013	1 012 563	0,2	156 268	1,2	15,4
2014	1 006 003	-0,6	158 156	1,2	15,7
2015	1 075 333	6,9	172 178	8,9	16,0
2016	1 015 875	-5,5	148 026	-14,0	14,6
2017	967 103	-4,8	146 916	-0,7	15,2
2018	931 107	-3,7	145 486	-1,0	15,6
2019	884 661	-5,0	142 505	-2,0	16,1

Źródło: jak w tabeli 3.1.

W latach 2009–2019 rosyjskie organy ścigania wykryły najwięcej przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w 2009 r. (94 720 przestępstw), natomiast najmniejsza ich liczba została odnotowana w roku 2019

rozszerzenie się zjawiska kobiecej subkultury przestępczej (zob. А.Е. Шалагин, А.Д. Шаропова, *Криминологическая характеристика и предупреждение женской преступности*, „Вестник экономики, права и социологии” 2016, № 4, s. 202).

(41 548 przestępstw). Największy wzrost liczby przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej przez nieletnich lub z ich współudziałem został zaobserwowany w 2013 r. (o 4,6%), a największy spadek ich liczby – w roku 2009 (o 18,4%).

Udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 wahał się od 2,1% w roku 2019 do 3,2% w 2009 r. (zob. tabela 3.4).

Tabela 3.4. Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej przez nieletnich lub z ich współudziałem

Rok	Liczba przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem	Dynamika (%)	Udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw (%)
2009	94 720	-18,4	3,2
2010	78 548	-17,1	3,0
2011	71 910	-8,5	3,0
2012	64 270	-10,6	2,8
2013	67 225	4,6	3,0
2014	59 549	-11,4	2,7
2015	61 833	3,8	2,6
2016	53 736	-13,1	2,5
2017	45 288	-15,7	2,2
2018	43 553	-3,8	2,2
2019	41 548	-4,6	2,1

Źródło: jak w tabeli 3.1.

Z materiałów zgromadzonych przez rosyjską Prokuraturę Generalną wynika, że podmiotami Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2009–2019 odnotowano największy udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw popełnionych w Rosji w badanym okresie, były: Nieniecki Okręg Autonomiczny, Kraj Zabajkalski oraz Żydowski Obwód Autonomiczny.

Najwyższe wskaźniki przestępczości nieletnich wystąpiły w Nienieckim Okręgu Autonomicznym (16%), w Żydowskim Obwodzie Autonomicznym (14,4%), a następnie w Kraju Zabajkalskim (11,9%) (zob. tabela 3.5).

Tabela 3.5. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano największy udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem, w przestępstwach ogółem popełnionych w Rosji w latach 2009–2019

Rok	Podmioty Federacji Rosyjskiej					
	1. miejsce	Udział (%)	2. miejsce	Udział (%)	3. miejsce	Udział (%)
2009	Żydowski Obwód Autonomiczny	12,3	obwód amurski	10,6	Kraj Zabajkalski	9,7
2010	Kraj Zabajkalski	9,8	Kraj Chabarowski	9,3	obwód amurski	9,2
2011	Nieniecki Okręg Autonomiczny	16,0	Kraj Chabarowski	10,7	Kraj Nadmorski	9,3
2012	Nieniecki Okręg Autonomiczny	13,4	obwód archangielski	9,3	obwód magadański	8,7
2013	Nieniecki Okręg Autonomiczny	12,8	obwód archangielski	10,5	Kraj Zabajkalski	9,8
2014	Kraj Zabajkalski	9,5	Nieniecki Okręg Autonomiczny	8,4	obwód archangielski	7,8
2015	Kraj Zabajkalski	8,4	Republika Karelii	7,8	Republika Komi	7,7
2016	Nieniecki Okręg Autonomiczny	9,7	Kraj Zabajkalski	8,0	Kraj Chabarowski	7,8
2017	Republika Karelii	9,2	Kraj Zabajkalski	7,5	obwód magadański	7,1
2018	Nieniecki Okręg Autonomiczny	8,1	Republika Tuwy	7,4	Republika Karelii	7,3
2019	Republika Karelii	8,3	Republika Tuwy	8,1	Nieniecki Okręg Autonomiczny	7,2

Źródło: jak w tabeli 3.1.

W analizowanym okresie największa liczba nieletnich będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej została ujęta przez rosyjskie organy ścigania w 2009 r. (85 452 osoby), a najmniejsza – w roku 2019 (37 953 osoby). Największy wzrost liczby sprawców przestępstw, którymi były osoby nieletnie, został odnotowany w 2015 r. (o 3,0%), a największy spadek – w roku 2009 (o 20,8%).

Udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 wahał się od 4,3% w roku 2019 do 7% w roku 2009 (zob. tabela 3.6).

Tabela 3.6. Liczba nieletnich sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019

Rok	Liczba nieletnich będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (%)	Udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw (%)
2009	85 452	–20,8	7,0
2010	72 692	–14,9	6,5
2011	65 963	–9,3	6,3
2012	59 461	–9,9	5,9
2013	60 761	2,2	6,0
2014	54 369	–10,5	5,4
2015	55 993	3,0	5,2
2016	48 589	–13,2	4,8
2017	42 504	–12,5	4,4
2018	40 860	–3,9	4,4
2019	37 953	–7,1	4,3

Źródło: jak w tabeli 3.1.

Bazując na materiałach zgromadzonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019, można stwierdzić, że działania podjęte przez rosyjskie władze w analizowanym okresie, mające na celu zmniejszenie skali zjawiska przestępczości nieletnich w Federacji Rosyjskiej, przyniosły pożądany efekt.

3.3. Przestępcy osadzeni w rosyjskich więzieniach i koloniach karnych

Rosyjski system penitencjarny składa się z 8 więzień, 684 kolonii karnych, 23 kolonii wychowawczych dla osób niepełnoletnich oraz z 209 aresztów śledczych, umieszczonych w poszczególnych podmiotach Federacji Rosyjskiej.

W art. 74 Kodeksu karnego wykonawczego Federacji Rosyjskiej¹⁴, zatytułowanego „Rodzaje zakładów karnych”, w ust. 7 zapisano, że w więzieniach kara odbywana jest przez osoby skazane na karę pozbawienia wolności na okres powyżej

14 Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации” от 8.01.1997 № 1-ФЗ.

pięciu lat za popełnienie szczególnie ciężkich przestępstw, osoby skazane na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstw przewidzianych w następujących artykułach Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej:

- art. 205–205.5 KK FR, tj. art. 205 KK FR „Akt terrorystyczny”, art. 205.1 KK FR „Wspieranie działalności terrorystycznej”, art. 205.2 KK FR „Publiczne wezwania do realizacji działalności terrorystycznej, publiczne usprawiedliwianie terroryzmu lub propaganda terroryzmu”, art. 205.3 KK FR „Odbywanie szkolenia w celu realizacji działalności terrorystycznej”, art. 205.4 KK FR „Organizacja związku terrorystycznego i uczestnictwo w nim”, art. 205.5 KK FR („Organizowanie działalności organizacji terrorystycznej i uczestnictwo w działalności takiej organizacji”);
- art. 206 KK FR „Wzięcie zakładnika”;
- art. 208 KK FR „Organizacja nielegalnej organizacji zbrojnej lub udział w niej”;
- art. 211 KK FR „Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego albo składu taboru kolejowego”;
- art. 220 KK FR „Nielegalne obchodzenie się z materiałami nuklearnymi lub materiałami radioaktywnymi”;
- art. 221 KK FR „Zabór lub wymuszenie materiałów nuklearnych lub materiałów radioaktywnych”;
- art. 277–279 KK FR, tj. art. 277 KK FR „Zamach na życie działacza państwowego lub działacza społecznego”, art. 278 KK FR „Przejęcie władzy przy użyciu siły lub utrzymanie władzy przy użyciu siły”, art. 279 KK FR „Powstanie zbrojne”;
- art. 281 KK FR „Dywersja”;
- art. 317 KK FR „Zamach na życie funkcjonariusza organu ochrony prawa”;
- art. 360 KK FR „Napaść na osoby lub instytucje, które korzystają z ochrony międzynarodowej”;
- art. 361 KK FR „Akt międzynarodowego terroryzmu”;

a także osoby skazane za szczególnie niebezpieczną recydywę przestępstw oraz skazani uporczywie naruszający ustanowiony porządek odbywania kary, przeniesieni z kolonii karnych.

W ust. 1 art. 130 Kodeksu karnego wykonawczego Federacji Rosyjskiej, zatytułowanego „Więzienia”, zapisano, że w więzieniach przebywają mężczyźni skazani na karę pozbawienia wolności za popełnione przestępstwa, przewidziane brzmieniem art. 205–205.5, 206, 208, 211, 220, 221, 277–279, 281, 317, 360 i 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, a także skazani przeniesieni do więzienia za naruszenie ustanowionego porządku odbywania kary w koloniach karnych o rygorze ogólnym, zastrzonym oraz rygorze szczególnym. W więzieniach mogą też przebywać skazani, którzy znajdują się tam na podstawie zapisów zawartych w art. 77 Kodeksu karnego wykonawczego Federacji Rosyjskiej („Zatrzymanie skazanych na karę pozbawienia wolności w areszcie śledczym lub w więzieniu w celu wykonania prac gospodarczych”).

W rosyjskich więzieniach obowiązuje rygor ogólny lub rygor zastrzony. Na rygorze zastrzonym przebywają skazani, którzy zostali skierowani do danego zakładu karnego oraz skazani przeniesieni z rygoru ogólnego. Na rygorze zastrzonym nie mogą przebywać skazani będący inwalidami I lub II grupy. Po odbyciu co najmniej jednego roku kary na rygorze zastrzonym skazany może być przeniesiony na rygor ogólny. Skazani odbywający karę na rygorze ogólnym, którzy zostali uznani za uporczywie naruszających ustanowiony porządek odbywania kary, są przenoszani na reżim zastrzony.

Na terytorium Federacji Rosyjskiej funkcjonuje osiem więzień. Trzy z nich to więzienia o rygorze zastrzonym („Włodimirskij Central”, więzienie w Wierchnieuralsku (obwód czelabiński) i w m. Bałaszow (obwód saratowski) oraz pięć więzień o rygorze ogólnym (zob. tabela 3.7).

Tabela 3.7. Więzienia funkcjonujące w Federacji Rosyjskiej z uwzględnieniem rodzaju rygoru oraz pojemności wyszczególnionych jednostek penitencjarnych

Umiejscowienie więzienia	Rodzaj rygoru (zastrzony, ogólny)	Pojemność jednostki penitencjarnej (liczba miejsc zakwaterowania dla osadzonych)
m. Włodimir, obwód włodzimierski („Włodimirskij Central”)	zastrzony	1 180
m. Wierchnieuralsk, obwód czelabiński	zastrzony	825
m. Bałaszow, obwód saratowski	zastrzony	500
m. Pokrow, obwód włodzimierski	ogólny	217
m. Dimitrowgrad, obwód uljanowski	ogólny	537
m. Jelec, obwód lipiecki	ogólny	300
m. Minusińk, Kraj Krasnojarski	ogólny	1 045
m. Jenisejsk, Kraj Krasnojarski	ogólny	150

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Краткая характеристика уголовно-исполнительной системы*, <http://fsin.gov.ru> (data dostępu: 3.02.2021).

W latach 2009–2019 liczba osadzonych w rosyjskich więzieniach ulegała znaczącym zmianom. W tym okresie najwięcej osób odbywało karę pozbawienia wolności w tego rodzaju jednostkach penitencjarnych w 2009 r. (2336 osób), a najmniej – w roku 2012 (708 osób). Największy wzrost liczby osadzonych w więzieniach na terytorium Federacji Rosyjskiej został odnotowany w 2013 r. (o 51,4%), a największy spadek – w roku 2011 (o 40,7%) (zob. tabela 3.8).

Tabela 3.8. Liczba osadzonych w więzieniach w Rosji w latach 2009–2019

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba osadzonych w więzieniach	2 336	1 404	832	708	1 072	1 318	1 528	1 441	1202	989	942
Dynamika (%)	-21,5	-39,9	-40,7	-14,9	51,4	22,9	15,9	-5,7	-16,6	-17,7	-4,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Характеристика лиц, содержащихся в следственных изоляторах и тюрьмах*, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://fsin.gov.ru> (data dostępu: 4.02.2021).

Rosyjskie kolonie karne – zgodnie z postanowieniami art. 74 ust. 2 Kodeksu karnego wykonawczego Federacji Rosyjskiej – dzielą się na cztery zasadnicze kategorie: kolonie-osiedla, kolonie o rygorze ogólnym, kolonie o rygorze zaostrzonym oraz kolonie karne o rygorze szczególnym¹⁵.

W latach 2009–2019 największa liczba osadzonych przebywała w rosyjskich koloniach karnych w roku 2009 (724 085 osób), a najmniejsza – 10 lat później (423 825 osób). Największa liczba kobiet przebywała w rosyjskich koloniach karnych w 2009 r. (56 810 osób), a najmniej – w roku 2019 (33 015 osób). Udział kobiet w ogólnej liczbie osób osadzonych w rosyjskich koloniach karnych wahał się od 7,6% w roku 2016 do 8% w latach 2011–2013 (zob. tabela 3.9).

Tabela 3.9. Liczba osób osadzonych w rosyjskich koloniach karnych w latach 2009–2019

Rok	Liczba osób osadzonych w koloniach karnych	W tym kobiet	Udział kobiet w ogólnej liczbie osadzonych w koloniach karnych (%)
1	2	3	4
2009	724 085	56 810	7,8
2010	694 486	55 121	7,9
2011	639 626	51 195	8,0
2012	585 088	47 054	8,0
2013	559 938	44 933	8,0
2014	550 852	43 564	7,9
2015	524 738	41 546	7,9

¹⁵ Federacja Rosyjska jest spośród wszystkich krajów najbardziej znana ze stosowania kary zsyłania do kolonii karnej. Początki zesłań sięgają czasów carskich, od momentu podboju Syberii (zob. D. Michalski, *Kolonie karne na terenach Federacji Rosyjskiej – rys historyczny*, [w:] D. Michalski, K.D. Ryś, *Systemy penitencjarne świata*, Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2018, s. 10).

Tabela 3.9 (cd.)

1	2	3	4
2016	519 480	39 459	7,6
2017	495 016	38 011	7,7
2018	460 923	35 607	7,7
2019	423 825	33 015	7,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Характеристика лиц, содержащихся в исправительных колониях для взрослых*, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su> (data dostępu: 4.02.2021).

W latach 2009–2019 największa liczba osadzonych odbywała karę pozbawienia wolności w rosyjskich koloniach karnych za przestępstwa kradzieży (w roku 2009 były to 148 153 osoby, a w roku 2019 – 62 261 osób). Znaczną grupę osadzonych w koloniach karnych w Rosji w badanym okresie stanowiły osoby skazane za przestępstwa związane z narkotykami oraz za przestępstwa zabójstwa.

Największa liczba osób skazanych na karę pozbawienia wolności za przestępstwa związane z narkotykami odbywała wyrok w koloniach karnych na terytorium Federacji Rosyjskiej w 2016 r. (138 154 osoby), a za przestępstwa zabójstwa – w roku 2010 (146 488 osób).

W roku 2009 najwięcej przestępców odbywało karę pozbawienia wolności za popełnione przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (102 993 osoby), rozboju (75 078 osób), grabieży (67 272 osoby), zgwałcenia oraz czyny o podłożu seksualnym, dokonane z użyciem przemocy (26 374 osoby), wymuszeń rozbójniczych (5 807 osób) oraz przestępstwa chuligaństwa (2471 osób).

Najwięcej kobiet osadzonych w rosyjskich koloniach karnych zostało umieszczonych w jednostkach penitencjarnych za popełnione przestępstwa związane z narkotykami. Najwięcej z nich odbywało karę pozbawienia wolności za tego rodzaju przestępstwa w roku 2010 (19 466 kobiet). Znaczna liczba kobiet przebywała w rosyjskich koloniach karnych za popełnione przestępstwa zabójstwa oraz przestępstwa kradzieży. W badanym okresie najwięcej z nich odbywało karę pozbawienia wolności za zabójstwo w 2010 r. (11 131 kobiet), a za kradzież – w roku 2009 (10 851 kobiet).

W koloniach karnych na terytorium Federacji Rosyjskiej kobiety odbywały także często karę pozbawienia wolności za popełnione przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, grabieży oraz rozboju. W latach 2009–2019 najwięcej kobiet osadzonych w koloniach karnych odbywało karę pozbawienia wolności za popełnione przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w roku 2009 (6763 osoby). W tymże roku największa liczba kobiet odbywała karę pozbawienia wolności za przestępstwa grabieży (2910 osób) oraz za przestępstwa rozboju (2192 osoby) (zob. tabela 3.10).

Tabela 3.10. Osadzeni w rosyjskich koloniach karnych w latach 2009–2019 według kategorii popełnionych przestępstw z wyszczególnieniem liczby kobiet

Kategoria przestępstw	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zabójstwo	121 341	146 488	140 480	133 247	123 629	122 973	113 687	106 466	97 819	91 130	84 824
w tym kobiet	9 970	11 131	10 547	10 103	9 990	9 280	9 043	8 537	7 873	7 165	6 633
Umysłne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	10 2993	71 558	60 932	54 118	59 562	55 091	58 872	56 050	52 081	46 167	39 951
w tym kobiet	6 763	5 157	4 661	3 964	3 836	4 421	4 554	4 430	4 270	3 834	3 252
Zgwałcenie oraz czyny o podłożu seksualnym, dokonane z użyciem przemocy	26 374	25 892	25 140	24 083	22 305	22 108	21 972	22 024	22 040	21 465	20 964
w tym kobiet	169	155	191	177	134	139	150	161	186	211	169
Kradzież	148 153	131 399	114 795	97 189	91 887	88 334	75 177	76 605	73 570	68 966	62 261
w tym kobiet	10 851	10 042	8 750	7 180	6 774	6 340	4 982	4 856	4 774	4 464	4 250
Grabież	67 272	61 765	53 621	45 141	40 787	37 663	33 113	31 008	27 347	23 409	20 159
w tym kobiet	2 910	2 728	2 297	1 849	1 697	1 447	1 251	1 139	1 059	892	759
Rozbój	75 078	69 543	61 823	55 157	49 827	45 765	41 618	38 026	33 999	29 547	25 233
w tym kobiet	2 192	2 101	1 762	1 512	1 301	1 050	970	852	768	704	592
Chuliğaństwo	2 471	1 832	1 396	1 096	749	688	376	323	244	381	185
w tym kobiet	33	23	12	18	10	5	1	4	1	4	0
Wymuszenia rozbójnicze	5 807	4 762	3 974	3 375	3 151	2 939	2 940	2 831	2 717	2 544	2 292
w tym kobiet	114	82	53	56	53	57	57	54	40	41	33
Przestępstwa związane z narkotykami	114 508	124 168	124 747	125 194	122 096	126 584	133 787	138 154	135 416	129 419	120 100
w tym kobiet	18 921	19 466	19 142	18 289	17 204	16 662	16 759	15 929	14 980	14 272	13 423
Pozostałe przestępstwa	60 088	57 079	25 718	46 488	45 945	48 707	43 196	47 993	49 783	47 893	44 789
w tym kobiet	4 887	4 236	3 780	3 906	3 934	4 163	3 779	3 497	4 060	4 020	3 904

Źródło: jak w tabeli 3.9.

Z materiałów zgromadzonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej oraz rosyjską Federalną Służbę Wykonywania kar wynika, że zasadniczym problemem w Rosji w ostatnich kilkunastu latach stała się przestępczość narkotykowa kobiet, a także kierowanie przez kobiety grupami przestępczymi zajmującymi się handlem narkotykami.

3.4. Nieletni osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych

Kolonie wychowawcze to rodzaj zakładu poprawczego dla nieletnich – osób pomiędzy 14. a 18. rokiem życia, skazanych na karę pozbawienia wolności. W koloniach wychowawczych odbywają karę niepełnoletni przestępcy, a także skazani pozostający w zakładzie poprawczym do 21. roku życia.

W latach 2009–2010 na terytorium Federacji Rosyjskiej funkcjonowały 62 kolonie wychowawcze, trzy z nich były jednostkami penitencjarnymi dla dziewcząt. W kolejnych latach badanego okresu liczba kolonii wychowawczych systematycznie zmniejszała się. W latach 2017–2019 w Rosji działały 23 tego rodzaju jednostki penitencjarne (spadek o 62,9% w stosunku do lat 2009–2010), z czego dwie z nich stanowiły kolonie wychowawcze dla dziewcząt.

Na początku analizowanego okresu pojemność rosyjskich jednostek penitencjarnych dla nieletnich, mierzona liczbą miejsc zakwaterowania dla osadzonych, wynosiła 21 276 miejsc, a na końcu tego okresu – 5817 miejsc. Średnia roczna liczba osadzonych w koloniach wychowawczych wahała się od 6392 osób w 2009 r. do 1251 osób w roku 2019 (zob. tabela 3.11).

Tabela 3.11. Nieletni skazani na karę pozbawienia wolności, osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019

Rok	Liczba kolonii wychowawczych dla nieletnich	W tym liczba jednostek penitencjarnych dla dziewcząt	Pojemność jednostek penitencjarnych (liczba miejsc zakwaterowania dla osadzonych)	Średnia roczna liczba osadzonych
1	2	3	4	5
2009	62	3	21 276	6 392
2010	62	3	19 964	4 362
2011	46	3	14 791	3 004

1	2	3	4	5
2012	46	2	14 254	2 354
2013	45	2	14 084	2 021
2014	41	2	10 916	1 822
2015	32	2	8 440	1 764
2016	24	2	6 094	1 678
2017	23	2	5 909	1 443
2018	23	2	5 897	1 354
2019	23	2	5 817	1 251

Źródło: Характеристика лиц, содержащихся в воспитательных колониях для несовершеннолетних, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su> (data dostępu: 5.02.2021).

W latach 2009–2019 liczba nieletnich osadzonych w rosyjskich koloniach wychowawczych systematycznie malała. Najwięcej z nich odbywało karę pozbawienia wolności w tego rodzaju jednostkach penitencjarnych w 2009 r. (5970 osób według stanu na koniec roku), a najmniejsza – w roku 2019 (1155 osób).

Podobnie tendencja ta wyglądała zarówno w przypadku chłopców, jak i dziewcząt osadzonych w koloniach wychowawczych. Największa liczba chłopców odbywających karę pozbawienia wolności w tego rodzaju jednostkach penitencjarnych została odnotowana w roku 2009 (5587 osób), a najmniejsza – w 2019 r. (1060 osób). Liczba dziewcząt osadzonych w koloniach wychowawczych w 2009 r. wyniosła 383 osoby, a 10 lat później – 95 osób. Udział dziewcząt w ogólnej liczbie nieletnich przebywających w koloniach wychowawczych wahał się od 4,9% w 2012 r. do 8,2% w roku 2019 (zob. tabela 3.12).

Tabela 3.12. Nieletni osadzeni w rosyjskich jednostkach penitencjarnych w latach 2009–2019 na koniec roku według płci

Rok	Liczba nieletnich osadzonych w koloniach wychowawczych na koniec roku	W tym		Udział dziewcząt w ogólnej liczbie nieletnich, osadzonych w jednostkach penitencjarnych (%)
		chłopców	dziewcząt	
1	2	3	4	5
2009	5 970	5 587	383	6,4
2010	4 053	3 768	285	7,0
2011	2 792	2 596	196	7,0
2012	2 293	2 180	113	4,9
2013	1 974	1 864	110	5,6

Tabela 3.12 (cd.)

1	2	3	4	5
2014	1 776	1 681	95	5,3
2015	1 683	1 590	93	5,5
2016	1 655	1 536	119	7,2
2017	1 395	1 282	113	8,1
2018	1 310	1 205	105	8,0
2019	1 155	1 060	95	8,2

Źródło: jak w tabeli 3.11.

W całym badanym okresie największa liczba nieletnich przebywająca w rosyjskich koloniach wychowawczych znajdowała się w przedziale wiekowym od 16 do 17 lat. W tej grupie nieletnich dominowali chłopcy odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Drugą co do liczebności grupą nieletnich osadzonych w rosyjskich jednostkach penitencjarnych były osoby w przedziale wiekowym od 18 do 19 lat, a następnie osoby w wieku od 14 do 15 lat.

W całym analizowanym okresie największa liczba nieletnich przebywała w jednostkach penitencjarnych z wyrokami powyżej 3 do 5 lat włącznie pozbawienia wolności. Drugą co do liczebności grupą nieletnich osadzoną w rosyjskich jednostkach penitencjarnych były osoby z wyrokami powyżej 2 lat do 3 lat włącznie pozbawienia wolności. Natomiast najmniej liczną grupę stanowili nieletni, umieszczeni w koloniach wychowawczych z wyrokami powyżej 8 lat do 10 lat włącznie pozbawienia wolności.

3.5. Przestępstwa ogółem

Największa liczba przestępstw popełnionych w roku 2009 została zarejestrowana w takich podmiotach Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, jak Republika Inguszetii (2297 przestępstw), Republika Karaczajsko-Czerkieska (4749 przestępstw), Kraj Stawropolski (41 809 przestępstw) oraz Republika Czeczeńska (4700 przestępstw).

W Republice Dagestanu najwięcej przestępstw zarejestrowano w 2016 r. (15 810 przestępstw), Republice Kabardyjsko-Bałkarskiej – w roku 2010 (9315 przestępstw), a w Republice Osetii Północnej-Alanii – w 2019 r. (9503 przestępstwa) (zob. tabela 3.13).

Tabela 3.13. Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej oraz poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czecheńska
2009	2 994 820	12 437	2 297	8 839	4 749	8 470	41 809	4 700
2010	2 628 799	11 640	1 926	9 315	4 356	7 028	36 126	4 581
2011	2 404 807	12 550	1 933	8 285	3 960	6 618	34 706	4 254
2012	2 302 168	13 647	1 790	8 798	3 679	6 271	35 584	3 919
2013	2 206 249	14 003	1 749	8 668	3 605	6 042	33 839	3 636
2014	2 190 578	13 817	1 623	7 881	3 421	5 977	33 476	3 500
2015	2 388 476	15 130	1 728	8 647	4 052	6 728	36 259	3 425
2016	2 160 063	15 810	1 790	7 671	3 519	7 036	34 336	3 723
2017	2 058 476	14 608	1 606	6 729	4 053	7 145	31 726	3 953
2018	1 991 532	14 809	1 655	6 620	4 066	7 204	32 303	3 330
2019	2 024 337	13 627	1 800	7 491	4 553	9 503	34 744	3 779

Źródło: jak w tabeli 3.2.

Podmiotem wchodzącym w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, w którym w latach 2009–2019 ujęto największą liczbę sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w badanym okresie, był Kraj Stawropolski. W roku 2009 w tym podmiocie Federacji Rosyjskiej ujęto 21 120 sprawców przestępstw, natomiast w 2019 r. liczba sprawców przestępstw była znacząco mniejsza (14 441 osób). W analizowanym okresie znaczna liczba sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej została także ujęta w Republice Dagestanu (9396 osób w roku 2016) (zob. tabela 3.14).

W pozostałych podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego największa liczba sprawców przestępstw popełnionych w latach 2009–2019 na terytorium Federacji Rosyjskiej została ujęta w 2009 r. (Republika Czecheńska – 3250 osób), w 2015 r. (Republika Kabardyjsko-Bałkarska – 4121 osób), w 2018 r. (Republika Karaczajsko-Czerkieska – 2497 osób) oraz w 2019 r. (Republika Inguszetii – 966 osób oraz Republika Osetii Północnej-Alanii – 4287 osób).

Tabela 3.14. Liczba sprawców przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej oraz poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeczeńska
2009	1 219 789	7 186	862	3 656	2 416	4 021	21 120	3 250
2010	1 111 145	6 797	779	3 583	2 379	3 441	18 832	2 976
2011	1 041 340	7 683	787	3 406	2 174	3 748	17 015	2 786
2012	1 010 938	8 207	766	3 821	2 395	3 830	19 049	2 701
2013	1 012 563	8 212	808	3 999	2 207	3 825	19 133	2 632
2014	1 006 003	8 788	879	4 063	2 260	3 868	17 726	2 522
2015	1 075 333	9 329	869	4 121	2 346	4 156	17 827	2 711
2016	1 015 875	9 396	883	3 865	2 294	3 816	16 901	2 744
2017	967 103	9 259	912	3 831	2 232	4 259	15 536	3 069
2018	931 107	8 988	961	3 921	2 497	4 286	15 177	2 673
2019	884 661	9 286	966	3 943	2 406	4 287	14 441	3 016

Źródło: jak w tabeli 3.2.

3.6. Przestępstwa o charakterze terrorystycznym

Unormowania prawne dotyczące działalności terrorystycznej zostały ujęte w takich aktach prawnych, jak Ustawa Federalna z dnia 25 lipca 1998 r. Nr 130 „O walce z terroryzmem”¹⁶, a następnie Ustawa Federalna z dnia 6 marca 2006 r. Nr 35 „O przeciwdziałaniu terroryzmowi”¹⁷.

W art. 3 Ustawy Federalnej „O przeciwdziałaniu terroryzmowi” określono istotę przeciwdziałania terroryzmowi. Termin „przeciwdziałanie terroryzmowi” ustawodawca zdefiniował jako działalność organów władzy państwowej i organów samorządowych w sferze:

16 Федеральный закон „О борьбе с терроризмом” от 25 июля 1998 г. № 130-ФЗ.

17 Федеральный закон от 6 марта 2006 года № 35-ФЗ „О противодействии терроризму”.

- zapobiegania terroryzmowi, w tym w sferze wykrywania, a następnie eliminacji przyczyn i warunków sprzyjających dokonywaniu aktów terrorystycznych (profilaktyka terroryzmu);
- wykrywania, zapobiegania, udaremniania, ujawniania i przeprowadzania śledztwa w sprawie aktu terrorystycznego (walka z terroryzmem);
- minimalizacji i (lub) likwidacji skutków przejawów terroryzmu.

Za zasadnicze czynniki warunkujące funkcjonowanie terroryzmu w Federacji Rosyjskiej, K. Kraj uznaje wyznaczniki polityczno-kulturowe, ideologiczne oraz społeczno-psychologiczne, które są wzajemnie powiązane ze sobą¹⁸. Jednak to czynniki polityczno-kulturowe, w opinii K. Kraja, są podstawą wyjściową, pozwalającą za zrozumienie źródeł terroryzmu we współczesnej Rosji i w pozostałych krajach byłego ZSRR¹⁹.

Na podstawie materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019, można stwierdzić, że najwięcej z nich zostało zarejestrowanych w roku 2016 (2227 przestępstw tego rodzaju).

W 2009 i 2010 r. spośród wszystkich 83 podmiotów Federacji Rosyjskiej najwięcej przestępstw o charakterze terrorystycznym zarejestrowano w Republice Czecheńskiej. W roku 2009 w Czeczenii popełnionych zostało 437 przestępstw tego rodzaju, co stanowiło 66,8% ogółu przestępstw o charakterze terrorystycznym zarejestrowanych w tymże roku na terytorium Federacji Rosyjskiej, a w 2010 r. – 320 przestępstw o charakterze terrorystycznym (55,1% ogółu przestępstw tego rodzaju zarejestrowanych w 2010 r. w Rosji).

W latach 2011–2019 najwięcej przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych w tym okresie na terytorium Federacji Rosyjskiej zostało zarejestrowanych w Republice Dagestanu. W latach 2011–2016 liczba przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych w tej Republice systematycznie rosła – w roku 2016 odnotowano tam aż 966 przestępstw tego rodzaju, co stanowiło 43,4% ogółu przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w tymże roku. Od 2017 r. liczba popełnionych przestępstw tego rodzaju zarejestrowanych na terytorium Republiki Dagestanu systematycznie malała, jednakże wciąż pozostawała na wysokim poziomie (zob. tabela 3.15).

18 K. Kraj, *Rosyjski system antyterrorystyczny*, Krakowska Fundacja Badań Wschodnich, Kraków 2017, s. 32.

19 *Ibidem*.

Tabela 3.15. Liczba przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeceńska
2009	654	44	41	4	6	1	0	437
2010	581	63	35	26	13	4	3	320
2011	622	220	67	48	19	2	2	218
2012	637	295	38	67	30	0	8	127
2013	661	365	34	93	16	1	4	66
2014	1 128	472	64	157	41	7	21	121
2015	1 538	679	54	110	69	10	38	208
2016	2 227	966	105	139	90	35	50	187
2017	1 871	531	67	143	57	51	41	256
2018	1 679	447	54	91	43	23	41	141
2019	1 806	532	46	120	18	6	46	149

Źródło: jak w tabeli 3.2.

Przestępczość o charakterze terrorystycznym stanowi istotny problem władz nie tylko wszystkich podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, ale przede wszystkim to ogromne wyzwanie dla wszystkich organów bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej.

3.7. Przestępstwa o charakterze ekstremistycznym

Termin „ekstremizm” nie jest stosowany w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej. Definicja tego pojęcia została natomiast zawarta w Ustawie Federalnej z 2002 r. „O przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej” (w art. 1), przy czym termin ten ustawodawca uznał za synonim działalności ekstremistycznej. Działalność ekstremistyczna (ekstremizm) według tego aktu prawnego przejawia się w czynach sprawców, którzy działali z celem zmiany podstaw ustroju konstytucyjnego z użyciem siły i naruszenia integralności Federacji Rosyjskiej lub publicznie

usprawiedliwiali terroryzm i inną działalność terrorystyczną albo działali w celu wzbudzenia wrości na tle społecznym, rasowym lub religijnym. Działalność ekstremistyczna (ekstremizm) to także – w ujęciu art. 1 Ustawy Federalnej z 2002 r. – propagowanie wyjątkowości, wyższości lub niepełnowartościowości człowieka ze względu na jego przynależność do określonej grupy społecznej, z uwagi na rasę, narodowość, przynależność religijną lub językową albo stosunek do religii. Działalność ekstremistyczna (ekstremizm) przejawia się także w naruszeniu praw, wolności oraz interesów prawnych człowieka i obywatela ze względu na jego przynależność do określonej grupy społecznej, ze względu na rasę, narodowość, przynależność religijną lub językową albo stosunek do religii; w utrudnianiu obywatelom realizacji ich praw wyborczych i realizacji prawa do uczestnictwa w referendum lub naruszenie tajemnicy głosowania, połączonego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia, jak również w utrudnianiu prowadzenia zgodnej z prawem działalności organów państwa, organów samorządu lokalnego, komisji wyborczych, organizacji społecznych i religijnych lub innych organizacji, połączonego z użyciem przemocy lub groźby jej użycia. W zapisach zawartych w art. 1 Ustawy Federalnej „O przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej” działalność ekstremistyczną (ekstremizm) spośród innych przestępstw wyróżnia dokonanie przestępstw z motywów wskazanych w punkcie „f” art. 63 ust. 1 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, a zatem popełnienie przestępstwa z motywów politycznej, ideologicznej, rasowej, narodowościowej albo religijnej nienawiści lub wrogości bądź z motywów nienawiści lub wrogości w odniesieniu do jakiejkolwiek grupy społecznej. Za działalność ekstremistyczną (ekstremizm) w Ustawie Federalnej z 2002 r. uznane zostało także propagowanie i publiczne demonstrowanie atrybutów nazistowskich lub symboliki nazistowskiej bądź atrybutów lub symboliki odwołujących atrybuty nazistowskie lub symbolikę nazistowską albo publiczne demonstrowanie atrybutów lub symboliki organizacji ekstremistycznych. Działalność ekstremistyczna (ekstremizm) przejawia się także w publicznych wezwaniach do dokonania wyżej wspomnianych czynów lub masowe rozpowszechnianie materiałów o wyraźnie ekstremistycznym charakterze, jak również przygotowanie lub przechowywanie tych materiałów w celu ich masowego rozpowszechniania. W art. 1 Ustawy Federalnej z 2002 r. zawarto ponadto zapisy, że za działalność ekstremistyczną (ekstremizm) należy uznać ewidentnie nieprawdziwe publiczne oskarżenie osoby piastującej urząd państwowy w Federacji Rosyjskiej lub urząd państwowy w podmiocie Federacji Rosyjskiej, o popełnienie przez nią w okresie wykonywania przez tę osobę obowiązków urzędowych czynów wymienionych w niniejszym artykule, kwalifikowanych jako przestępstwo, przy czym działalnością ekstremistyczną jest także organizacja i przygotowanie wyżej wymienionych czynów, a także podżeganie do ich popełnienia. Za działalność ekstremistyczną uznać należy też finansowanie wyżej wymienionych czynów lub innego rodzaju wsparcie w ich organizacji, przygotowaniu i dokonaniu, w tym w drodze oddania do dyspozycji bazy szkoleniowej, poligraficznej i materiałowo-technicznej,

łącności telefonicznej i innych rodzajów łączności lub w drodze świadczenia usług informatycznych.

W latach 2009–2017 na terytorium Federacji Rosyjskiej zaobserwowano niemalże trzykrotny wzrost liczby popełnionych przestępstw o charakterze ekstremistycznym (548 przestępstw tego rodzaju ujawnionych w roku 2009 i 1521 przestępstw zarejestrowanych w 2017 r.).

Spśród wszystkich podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego najwięcej przestępstw o charakterze ekstremistycznym zostało zarejestrowanych na terytorium Republiki Dagestanu, a najmniej – w Republice Karaczajsko-Czerkieskiej (zob. tabela 3.16).

Tabela 3.16. Liczba przestępstw o charakterze ekstremistycznym popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Batkańska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeceńska
2009	548	10	0	0	0	0	7	3
2010	656	5	11	16	1	3	12	5
2011	622	5	12	17	0	3	8	6
2012	696	14	14	16	0	4	4	4
2013	896	24	12	22	9	7	5	8
2014	1 034	50	10	12	3	8	7	3
2015	1 329	82	3	22	4	10	16	7
2016	1 450	70	8	33	7	10	17	7
2017	1 521	87	12	24	4	15	20	10
2018	1 265	75	12	40	8	6	6	12
2019	585	54	8	17	5	3	6	1

Źródło: jak w tabeli 3.2.

W pozostałych podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego przestępstwa o charakterze ekstremistycznym zdarzały się raczej rzadko lub w poszczególnych latach – nawet wcale.

3.8. Przestępstwa zabójstwa

Przestępstwo zabójstwa zostało unormowane w art. 105 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, zatytułowanym „Zabójstwo”²⁰. Zgodnie z brzmieniem art. 105 ust. 1 KK FR za zabójstwo, to jest za umyślne spowodowanie śmierci innej osoby, grozi kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do piętnastu lat i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

W latach 2009–2019 najczęściej przestępstw zabójstwa popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej zarejestrowano w roku 2009 (17 681 przestępstw tego rodzaju).

Z danych zgromadzonych przez rosyjską Prokuraturę Generalną za lata 2009–2019, dotyczących przestępstw zabójstwa i usiłowania zabójstwa, popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w badanym okresie, wynika, że najczęściej przestępstw tego rodzaju zostało wykrytych w obwodzie moskiewskim, obwodzie swierdłowskim oraz w Moskwie, a następnie w obwodzie irkuckim, obwodzie kemerowskim, obwodzie czelabińskim, Republice Baszkortostanu, Kraju Krasnojarskim, Kraju Permskim oraz w Kraju Krasnodarskim.

Średnia roczna liczba zabójstw i usiłowania zabójstwa za lata 2009–2019 wyniosła 569,7 w obwodzie moskiewskim, w obwodzie swierdłowskim – 438,5 przestępstw, a w Moskwie – 417,8 przestępstw.

Udział zabójstw i przestępstw usiłowania zabójstwa popełnionych w latach 2009–2019 w obwodzie moskiewskim w ogólnej liczbie tych przestępstw popełnionych w badanym okresie na terytorium Federacji Rosyjskiej wyniósł 4,7%. W obwodzie swierdłowskim oszacowano na 3,6%, a w Moskwie – na 3,5% (zob. tabela 3.17).

20 Więcej zob. w: С.А. Боженко, *Квалификация преступлений против личности. Учебное пособие*, Издательство „Проспект”, Москва 2019; Т.А. Плаксина, *Дополнительные критерии установления умысла на убийство. Правовая система общества: преемственность и модернизация*, Сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции, Издательство Алтайского государственного университета, Барнаул 2013; Ю.А. Жданов, *О содержании реальной опасности угрозы убийством или причинением тяжкого вреда здоровью*, „Черные дыры» в российском законодательстве” 2013, № 1; Ю.М. Антонян, М.И. Могачев, *Уголовно-правовой и криминологический анализ убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах (по материалам эмпирического исследования)*, „Уголовное право” 2013, № 4; Н.Э. Рустамов, *Социальные основания повышенной уголовной ответственности за убийство по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы*, „Пробелы в российском законодательстве” 2014, № 5; В.В. Антонченко, *Уголовное право на охране жизни человека*, „Актуальные проблемы российского права” 2016, № 12.

Tabela 3.17. Dziesięć podmiotów Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw zabójstwa i usiłowania zabójstwa, z wyszczególnieniem udziału w ogólnej liczbie zabójstw i usiłowania zabójstwa popełnionych w badanym okresie

Lp.	Podmioty Federacji Rosyjskiej	Łączna liczba zabójstw i usiłowania zabójstwa	Średnia roczna liczba zabójstw i usiłowania zabójstwa	Udział w ogólnej liczbie zabójstw i usiłowania zabójstwa (%)
1.	obwód moskiewski	6 267	569,7	4,7
2.	obwód swierdłowski	4 824	438,5	3,6
3.	m. Moskwa	4 596	417,8	3,5
4.	obwód irkucki	4 577	416,1	3,4
5.	obwód kemerowski	3 993	363,0	3,0
6.	obwód czelabiński	3 966	360,5	3,0
7.	Republika Baszkortostanu	3 863	351,2	2,9
8.	Kraj Krasnojarski	3 693	335,7	2,8
9.	Kraj Permski	3 472	315,6	2,6
10.	Kraj Krasnodarski	3 437	312,5	2,6

Źródło: jak w tabeli 3.2.

Według zestawień opublikowanych przez Federalną Służbę Wykonywania Kar, najwięcej osób nieletnich, które zostały skazane na karę pozbawienia wolności z art. 105 KK FR, umieszczono w rosyjskich koloniach wychowawczych w roku 2009 (390 osób). W kolejnych latach badanego okresu liczba nieletnich skazanych na karę pozbawienia wolności za zabójstwo przebywających w koloniach wychowawczych na terytorium Federacji Rosyjskiej systematycznie malała – do 101 osób w 2019 r. (spadek o 74,1% w stosunku do 2009 r.).

W latach 2009–2019 największa liczba dziewcząt skazanych na karę pozbawienia wolności za zabójstwo przebywała w rosyjskich koloniach wychowawczych w 2010 r. (59 osób), a najmniejsza – w roku 2019 (9 osób – spadek o 84,7% w stosunku do 2010 r.).

Udział dziewcząt w liczbie nieletnich skazanych za zabójstwo, przebywających w koloniach wychowawczych w latach 2009–2019, wahał się od 8,9% w 2019 r. do 18,7% dziewięć lat wcześniej (zob. tabela 3.18).

W badanym okresie najwięcej przestępstw zabójstwa popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej zarejestrowano w roku 2009 (17 681 przestępstw tego rodzaju).

Tabela 3.18. Liczba nieletnich skazanych z art. 105 KK FR, przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019

Rok	Liczba nieletnich skazanych z art. 105 KK FR, przebywających w koloniach wychowawczych	W tym dziewcząt	Udział dziewcząt w liczbie nieletnich, skazanych z art. 105 KK FR, przebywających w koloniach wychowawczych (%)
2009	390	56	14,4
2010	315	59	18,7
2011	256	47	18,4
2012	184	26	14,1
2013	175	18	10,3
2014	155	20	12,9
2015	170	19	11,2
2016	167	22	13,2
2017	119	19	16,0
2018	117	13	11,1
2019	101	9	8,9

Źródło: jak w tabeli 3.11.

Podmiotami wchodzącymi w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, w których w analizowanym okresie zarejestrowano najwięcej przestępstw zabójstwa, była Republika Dagestanu oraz Kraj Stawropolski. W Republice Dagestanu najwięcej przestępstw zabójstwa popełniono w 2011 r. (307 przestępstw tego rodzaju), a w Kraju Stawropolskim – w roku 2010 (221 przestępstw). Znaczna liczba przestępstw zabójstwa została wykryta także w Republice Czecheńskiej oraz w Republice Inguszetii (zob. tabela 3.19).

Bazując na materiałach zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej dotyczących liczby wykrytych przestępstw zabójstwa popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019, można stwierdzić, że w tym okresie ich liczba znacząco zmalała. Tendencję tę zaobserwowano także w podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, szczególnie w Republice Czecheńskiej, Kraju Stawropolskim oraz w Republice Dagestanu.

Tabela 3.19. Liczba przestępstw zabójstwa popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeceńska
2009	17 681	204	101	50	54	70	211	149
2010	15 563	296	61	95	47	50	221	102
2011	14 305	307	50	110	59	48	154	91
2012	13 265	214	23	87	54	46	155	66
2013	12 361	228	24	42	60	40	180	54
2014	11 933	148	20	44	50	34	146	29
2015	11 496	111	18	40	41	24	163	39
2016	10 444	104	16	25	26	34	132	26
2017	9 738	71	25	26	30	11	121	25
2018	8 574	83	17	25	30	21	118	15
2019	7 948	69	13	34	19	24	114	14

Źródło: jak w tabeli 3.2.

3.9. Przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu

Przestępstwa związane ze spowodowaniem uszczerbku na zdrowiu są unormowane w kilku artykułach Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, przy czym kategoria przestępstw odnoszących się do umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu została określona w art. 111 KK FR, zatytułowanym „Umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”. Zgodnie z art. 111 ust. 1 KK FR za umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, niebezpiecznego dla życia człowieka lub które spowodowało utratę wzroku, mowy, słuchu lub jakiegokolwiek organu albo utratę przez dany organ jego funkcji, poronienie, rozstrój psychiczny, chorobę związaną z narkomanią lub toksykomanią, lub które przejawiało się w trwałym oszpeceniu tej osoby, bądź które spowodowało poważną trwałą utratę ogólnej zdolności

до pracy не менее niż на одну третью, бѣдъ полную утрату zawodowej zdolności до pracy, грози кара pozbawienia wolności на okres до lat ośmiu.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu problematyka odnosząca się do przestępczości związanej ze spowodowaniem ciężkiego uszczerbku на здравии jest szeroko opisana zarówno w aktach prawnych²¹, jak i w literaturze przedmiotu²².

Bazując на materiałach zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku на здравии в latach 2009–2019, można stwierdzić, że najwięcej przestępstw tego rodzaju zostało zaobserwowanych на początku analizowanego okresu (43 112 przestępstw).

Podmiotem Federacji Rosyjskiej, в którym в całym badanym okresie popełniono najwięcej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku на здравии, był obwód kemerowski. Średnia roczna liczba przestępstw tego rodzaju popełnionych в latach 2009–2019 в tym obwodzie wyniosła 1362,8 (co oznacza 4,2-proc. udział в ogólnej liczbie przestępstw tego rodzaju popełnionych в analizowanym czasie на terytorium Federacji Rosyjskiej).

Podmiotami Federacji Rosyjskiej, в których в latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku на здравии, były także obwód moskiewski i obwód swierdłowski, а następnie obwód irkucki, m. Moskwa, obwód czelabiński, Kraj Krasnojarski, Republika Baszkortostanu, Kraj Permski oraz Kraj Krasnodarski (zob. tabela 3.20).

21 Постановление Правительства РФ от 17 августа 2007 г. № 522 (ред. от 17.11.2011) „Об утверждении Правил определения степени тяжести вреда, причиненного здоровью человека”; Приказ Минздравсоцразвития РФ от 24 апреля 2008 г. № 194н. „Об утверждении медицинских критериев определения степени тяжести вреда, причиненного здоровью человека”; Федеральный закон от 21.11.2011 № 323-ФЗ (ред. от 29.07.2017) „Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации”.

22 Ю.М. Антонян, *Одержимость идеей как мотив преступного поведения*, „Lex Russica, Московский государственный университет имени О.Е. Кутафина” 2017, № 8 (129); Е.В. Безручко, *Здоровье человека и здоровье населения: проблема соотношения объектов уголовно-правовой охраны*, „Российский следователь” 2011, № 7; Е.В. Безручко, *К вопросу о совершенствовании норм о причинении вреда здоровью человека*, Научный портал МВД России. ВНИИ МВД России 2010, № 3 (11); Е.В. Безручко, *Потеря зрения, речи, слуха, потеря какого-либо органа либо утрата органом его функций как основные признаки тяжкого вреда здоровью*, „Юрист-Правовед” 2012, № 3 (52); Н.И. Верченко, *Угроза как вид психического насилия*, „Научный альманах” 2016, № 7-2 (21); С.М. Воробьев, *Понятие психического насилия: теоретико-правовой анализ*, „Юридическая психология” 2017, № 1; Л.В. Шадрина, *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы убийством и причинением тяжкого вреда здоровью*, Издательство Юристинформ, Москва 2013; А.В. Шалагин, *Уголовно-правовая охрана здоровья населения в Российской Федерации*, Юристинформ, Москва 2013.

Tabela 3.20. Dziesięć podmiotów Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu

Lp.	Podmioty Federacji Rosyjskiej	Łączna liczba przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	Średnia roczna liczba przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	Udział w ogólnej liczbie przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (%)
1.	obwód kemerowski	14 991	1 362,8	4,2
2.	obwód moskiewski	14 897	1 354,3	4,1
3.	obwód swierdłowski	14 059	1 278,1	4,0
4.	obwód irkucki	13 759	1 250,8	3,9
5.	m. Moskwa	12 615	1 146,8	3,6
6.	obwód czelabiński	12 002	1 091,1	3,4
7.	Kraj Krasnojarski	11 971	1 088,3	3,4
8.	Republika Baszkortostanu	10 175	925,0	2,9
9.	Kraj Permski	9 795	890,5	2,8
10.	Kraj Krasnodarski	8 972	815,6	2,5

Źródło: jak w tabeli 3.2.

Rozpatrując poszczególne lata badanego okresu, można stwierdzić, że w obwodzie kemerowskim zostało popełnionych najwięcej – w porównaniu z pozostałymi podmiotami Federacji Rosyjskiej – przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w 2010, 2013 i 2015 r. Obwód moskiewski znalazł się w czołówce podmiotów Federacji Rosyjskiej, w których popełniono najwięcej takich przestępstw w 2011 i 2012 r. oraz w latach 2016–2019, obwód swierdłowski – w 2014 r., a obwód irkucki – w 2009 r.

Na podstawie materiałów zgromadzonych przez Federalną Służbę Wykonywania Kar za lata 2009–2019 można stwierdzić, że w badanym okresie największa liczba nieletnich przebywająca w koloniach wychowawczych za popełnione przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu została odnotowana w 2009 r. (655 osób), a najmniejsza – 10 lat później (99 osób – spadek o 84,9% w stosunku do 2009 r.).

W badanym okresie największa liczba dziewcząt, które popełniły przestępstwa z art. 111 KK FR, przebywała w rosyjskich koloniach wychowawczych w 2009 r. (41 osób), a najmniejsza – w 2018 r. (6 osób – spadek o 85,4% w stosunku do roku 2009).

Udział dziewcząt w ogólnej liczbie nieletnich przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych za popełnione przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wahał się od 4,8% w 2015 r. do 9,8% w roku 2013 (zob. tabela 3.21).

Tabela 3.21. Liczba nieletnich skazanych z art. 111 KK FR, przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019

Rok	Liczba nieletnich skazanych z art. 111 KK FR, przebywających w koloniach wychowawczych	W tym dziewcząt	Udział dziewcząt w liczbie nieletnich, skazanych z art. 111 KK FR, przebywających w koloniach wychowawczych (%)
2009	655	41	6,3
2010	473	35	7,4
2011	325	29	8,9
2012	255	20	7,8
2013	225	22	9,8
2014	215	14	6,5
2015	187	9	4,8
2016	195	11	5,6
2017	150	12	8,0
2018	121	6	5,0
2019	99	9	9,1

Źródło: jak w tabeli 3.11.

Jak już wcześniej wspomniano, w badanym okresie najwięcej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej wykryto w 2009 r. Wówczas najwięcej takich przestępstw zarejestrowano w takich podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, jak Republika Dagestanu (160 przestępstw), Republika Inguszetii (23 przestępstwa) oraz Republika Kabardyjsko-Bałkarska (116 przestępstw) (zob. tabela 3.22).

Warto podkreślić, że w 2011, 2018 i 2019 r. Republika Czeceńska była tym podmiotem Federacji Rosyjskiej, w którym popełniono najmniej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Tabela 3.22. Liczba przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Batkańska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeczeńska
2009	43 112	160	23	116	67	53	505	19
2010	39 745	156	21	95	72	75	520	18
2011	38 512	137	15	81	79	68	463	9
2012	37 091	116	13	75	43	52	469	26
2013	34 786	140	9	91	41	68	389	16
2014	32 899	119	12	65	53	55	437	14
2015	30 167	113	19	66	39	51	358	11
2016	27 442	89	11	58	34	44	327	13
2017	24 552	110	9	43	43	52	303	10
2018	23 224	79	11	67	34	53	303	9
2019	21 465	75	12	53	30	40	310	5

Źródło: jak w tabeli 3.2.

3.10. Przestępstwa nadużycia władzy przez urzędników oraz korupcji urzędniczej

Unormowanie przestępstw związanych z nadużyciem władzy przez urzędników oraz z korupcją urzędniczą zostały zawarte w rozdziale 30 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko władzy państwowej, interesom służby państwowej i służby w organach samorządu terytorialnego”.

Korupcja stanowi istotny problem społeczny, oddziałujący na wiele dziedzin życia, funkcjonowanie struktur państwa, a także działanie różnych instytucji²³. Za

²³ A. Kojder, *Strategie przeciwdziałania korupcji — doświadczenia polskie*, [w:] A. Kojder, A. Sadowski (red.), *Klimaty korupcji*, Centrum im. Adama Smitha & Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2001, s. 47.

wiodące w pracy uznano podejście traktujące korupcję urzędniczą w Federacji Rosyjskiej jako zachowania w różnych dziedzinach zarówno administracji państwowej, jak i samorządowej na wszystkich szczeblach hierarchii organizacyjnej pojawiające się wówczas, gdy istnieje czynnik jawności w kontaktach z urzędnikami lub jest inicjowane w sposób ukryty z wykorzystaniem dodatkowych gratyfikacji, uzyskiwanych od ludzi w sprawach urzędowych w każdej dziedzinie życia²⁴.

W pracy skoncentrowano się na analizie trzech kategorii przestępstw określonych w art. 285 KK FR „Nadużycie władzy”, art. 290 KK FR „Przyjęcie łapówki” oraz art. 291 KK FR „Wręczenie łapówki”.

Według materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, dotyczących przestępstw nadużycia władzy popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019, można stwierdzić, że liczba zarejestrowanych przestępstw tego rodzaju wahała się od 2237 w 2017 r. do 6103 przestępstw ujawnionych w 2009 r.

Pośród podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego najwięcej przestępstw nadużycia władzy zostało popełnionych w badanym okresie w Kraju Stawropolskim, Republice Kabardyjsko-Bałkarskiej, Republice Dagestanu oraz w Republice Osetii Północnej-Alanii (zob. tabela 3.23).

Tabela 3.23. Liczba przestępstw nadużycia władzy popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	Łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czerceńska
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2009	6 103	39	19	46	57	27	98	17
2010	4 687	35	6	28	23	40	79	42
2011	4 593	35	6	97	17	88	123	22
2012	4 077	33	15	28	12	23	59	19
2013	3 084	71	11	43	7	24	79	29
2014	2 286	96	16	30	14	14	43	21
2015	2 331	81	6	11	21	11	25	15
2016	2 352	46	6	15	6	36	24	28

24 P. Sulowski, *Korupcja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2012, nr 8, s. 62.

Tabela 3.23 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2017	2 237	44	6	23	8	28	49	44
2018	2 256	64	5	12	9	13	34	8
2019	2 297	80	8	6	15	20	26	12

Źródło: jak w tabeli 3.2.

W Kraju Stawropolskim najwięcej przestępstw nadużycia władzy ujawniono w 2011 r. (123 przestępstwa tego rodzaju). W tym samym roku najwięcej przestępstw związanych z nadużyciem władzy rosyjskie organy ścigania wykryły w Republice Kabardyjsko-Bałkarskiej (97 przestępstw) oraz w Republice Osetii Północnej-Alanii (88 przestępstw). Natomiast w Republice Dagestanu najwięcej przestępstw tego rodzaju zostało wykrytych w roku 2014 (96 przestępstw).

W badanym okresie liczba przestępstw wręczenia łapówki popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej wahała się od 3188 przestępstw ujawnionych w roku 2017 do 7856 przestępstw zarejestrowanych w 2009 r.

Podmiotem wchodzącym w skład Północnokaukaskiego Okręgu Kaukaskiego, w którym w latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw wręczenia łapówki, był Kraj Stawropolski. Stosunkowo duża liczba tego rodzaju przestępstw została odnotowana także w Republice Dagestanu oraz w Republice Kabardyjsko-Bałkarskiej (zob. tabela 3.24).

Tabela 3.24. Liczba przestępstw wręczenia łapówki popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czeceńska
2009	7 856	49	1	17	15	30	96	9
2010	7 747	27	3	62	20	31	99	8
2011	6 947	36	3	21	19	31	105	8
2012	6 576	20	3	24	20	27	123	8
2013	6 710	33	5	41	14	33	136	11
2014	5 980	34	2	8	14	36	159	8
2015	6 495	39	14	23	15	46	134	17

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2016	5 344	57	1	19	6	36	125	22
2017	3 188	50	4	8	8	37	63	25
2018	3 499	74	5	81	9	39	65	26
2019	3 988	85	5	22	5	40	60	27

Źródło: jak w tabeli 3.2.

W Kraju Stawropolskim najwięcej przestępstw wręczenia łapówki zostało wykrytych przez rosyjskie organy ścigania w roku 2014 (159 przestępstw). W Republice Dagestanu najwięcej przestępstw tego rodzaju zarejestrowano w 2019 r. (85 przestępstw), a w Republice Kabardyjsko-Bałkarskiej – w 2018 r. (81 przestępstw).

Rosyjskie organy ścigania w latach 2009–2019 wykryły najwięcej przestępstw polegających na przyjęciu łapówki w roku 2015 (6816 przestępstw). Spośród podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego najwięcej przestępstw tego rodzaju zarejestrowano w Kraju Stawropolskim (117 przestępstw wykryto w 2015 r.). W Republice Czecheńskiej najwięcej takich przestępstw odnotowano w 2019 r. (96 przestępstw tego rodzaju), a w Republice Dagestanu – w 2015 r. (52 przestępstwa) (zob. tabela 3.25).

Tabela 3.25. Liczba przestępstw przyjęcia łapówki popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019

Rok	łącznie na terytorium Federacji Rosyjskiej	Republika Dagestanu	Republika Inguszetii	Republika Kabardyjsko-Bałkarska	Republika Karaczajsko-Czerkieska	Republika Osetii Północnej-Alanii	Kraj Stawropolski	Republika Czecheńska
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2009	5 285	3	8	11	5	4	58	4
2010	4 265	7	20	9	4	6	31	3
2011	4 005	13	26	3	9	8	23	6
2012	3 182	26	26	4	10	13	54	11
2013	4 811	28	27	3	6	5	71	32
2014	5 913	37	21	8	4	5	89	34
2015	6 816	52	16	11	10	7	117	47
2016	4 640	46	7	4	3	6	114	49

Tabela 3.25 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2017	2 272	13	7	2	4	6	47	45
2018	2 612	8	3	0	9	6	64	69
2019	3 174	14	4	5	9	4	68	96

Źródło: jak w tabeli 3.2.

Podsumowując, można stwierdzić, że spośród wszystkich podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego najwięcej przestępstw nadużycia władzy przez urzędników oraz korupcji urzędniczej zostało wykrytych w Kraju Stawropolskim, przy czym problem związany z przestępczością tego rodzaju dotyczy wszystkich podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego.

Zakończenie

Pojęcie bezpieczeństwa państwa na przestrzeni czasu ulegało i nadal ulega stałej konceptualizacji. W rosyjskiej literaturze przedmiotu jest ono utożsamiane z określonym stanem, funkcją państwa, a także kategorią prawną, istotną z punktu widzenia zapewnienia istnienia jednostki, społeczeństwa i państwa. Bezpieczeństwo państwa definiowane jest z jednej strony jako stan państwa, który odzwierciedla się w niezachwianiu jego życiowo ważnych interesów, a z drugiej – jako funkcja państwa, związana z wykrywaniem i rozwiązywaniem konfliktów w celu zapobiegania negatywnego wpływu ich skutków na chronione przez państwo wartości. Jest ono rozumiane także jako kategoria prawna, istotna z punktu widzenia zapewnienia istnienia jednostki, społeczeństwa i państwa, jak również jako stan państwa, w którym zapewniona jest ochrona ustroju państwowego, organów państwa, integralności terytorialnej państwa, a także jego suwerenności.

Ostatnie zmiany Konstytucji Federacji Rosyjskiej, jakie miały miejsce w 2020 r., pozwoliły określić nową istotę pojęcia bezpieczeństwa państwa. Znowelizowana Konstytucja Federacji Rosyjskiej weszła w życie 4 lipca 2020 r. Zapisy w niej zawarte umacniają dotychczasową pozycję i uprawnienia Prezydenta Federacji Rosyjskiej, jak również wzmacniają ochronę suwerenności i integralności terytorialnej Rosji. Wystarczy bowiem wspomnieć, że ustawodawca wprowadził do art. 67 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nowy ust. 2¹, w którym zapisano, że Federacja Rosyjska zapewnia obronę swojej suwerenności i integralności terytorialnej, a działania (z wyjątkiem delimitacji, demarkacji i redemarkacji granicy państwowej Federacji Rosyjskiej z państwami sąsiadującymi) mające na celu odłączenie części terytorium Federacji Rosyjskiej, a także wzywanie do takich działań, są niedozwolone.

Nowa istota bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej przejawia się też we wprowadzonym do rosyjskiej Konstytucji nowym przepisie (art. 67¹), w którym zapisano, że Federacja Rosyjska jest na swoim terytorium następcą prawnym Związku SRR, a także następcą prawnym (kontynuatorem prawnym) Związku SRR w zakresie członkostwa w organizacjach międzynarodowych, w ich organach, uczestniczenia w umowach międzynarodowych, jak również w zakresie przewidzianych w umowach międzynarodowych zobowiązań i aktywów Związku SRR, znajdujących się poza granicami Federacji Rosyjskiej.

Ważny z punktu widzenia kształtowania bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej oraz jej suwerenności i integralności terytorialnej jest też zapis, zgodnie z którym „Federacja Rosyjska, zjednoczona tysiącletnią historią, chroniąc pamięć przodków, którzy przekazali nam ideały i wiarę w Boga, a także ciągłość rozwoju państwa rosyjskiego, uznaje ustanowioną przez historię jedność państwa”. Co więcej, w Konstytucji Federacji Rosyjskiej podkreślono, że Federacja Rosyjska czci pamięć obrońców Ojczyzny, zapewnia ochronę prawdy historycznej, a umniejszanie znaczenia wysiłku narodowego dla obrony Ojczyzny jest niedopuszczalne. Prawodawca podkreślił także, że państwo stwarza warunki sprzyjające wszechstronnemu duchowemu, moralnemu, intelektualnemu i fizycznemu rozwojowi dzieci, edukacji w duchu patriotyzmu, obywatelskości i szacunku dla starszych. Wartości te stanowią też fundament działania Fundacji „Ruskij mir”, utworzonej na mocy Dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej W.W. Putina z dnia 21 czerwca 2007 r., której celem działania jest popularyzacja języka rosyjskiego, który uznany został za dobro narodowe Rosji i ważny element rosyjskiej i światowej kultury, jak również popieranie programów nauczania języka rosyjskiego w Federacji Rosyjskiej i za granicą.

Zachowanie bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej wymaga także ciągłej kontroli sytuacji na Kaukazie Północnym we wszystkich podmiotach wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, a szczególnie w Republice Czecheńskiej – autonomicznym podmiocie Federacji Rosyjskiej, zamieszkiwanym przez setki grup etnicznych mających własną tożsamość i silne przywiązanie do wielowiekowych tradycji. Dużym problemem w Czeczenii pozostaje zubożenie znaczącej części społeczeństwa i wciąż wysoki poziom bezrobocia, jak również zorganizowana przestępczość. Problemy te nie dotyczą tylko Republiki Czecheńskiej czy pozostałych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego, ale są też obserwowane w innych podmiotach Federacji Rosyjskiej, np. w Republice Tatarstanu. Za zasadne uznać zatem należy kontynuację badań nad problemem bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa narodowego innych podmiotów Federacji Rosyjskiej, co umożliwiłoby dokonanie pogłębionej oceny realizacji zapisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, idei *Ruskiego miru* oraz ich adaptacji do nowych warunków, istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa.

Bibliografia

Źródła w języku polskim

Opracowania

- Adamczewski P., *Górski Karabach w polityce niepodległego Azerbejdżanu*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2014.
- Arkita B.R., *Kształtowanie się państwowości Słowian południowych w wiekach VI–IX*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2013, nr 10.
- Babik Z., *Wspólnota językowa prasłowiańska*, [w:] S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska (red.), *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012.
- Białous M., *Fenomen religii prasłowian*, „Elips” 2016, nr 18.
- Bil J., *Wizja Polski na podstawie wypowiedzi Aleksandra Dugina*, [w:] M. Banasik, A. Rogozińska (red.), *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i bezpieczeństwo międzynarodowe*, Difin, Warszawa 2020.
- Bodio T., *Wprowadzenie: Z badań nad przywództwem i elitami politycznymi Kaukazu*, [w:] idem (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012.
- Chodubski A., *Mozaika narodowościowa i etniczna Kaukazu*, [w:] T. Bodio (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012.
- Chodubski A., *Odrębność narodowościowa i etniczna Kaukazu w warunkach współczesnej unifikacji i dywersyfikacji świata*, „Forum Politologiczne”, t. 5, INP UWM Olsztyn 2007.
- Cierniak U., *Misja i męczeństwo Rosji – „Świętej Rusi” – według protojereja Joanna Wostorgowa*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2018, t. XIV.
- Czekanowski J., *Zagadnienia antropologii. Zarys antropologii teoretycznej*, Księgarnia Naukowa T. Szczęśny i S-ka, Toruń 1948.
- Czekanowski J., *Zarys antropologii Polski*, Lwowska Biblioteka Sławistyczna, t. 13, Lwów 1930.

- Czupryński A., *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015.
- Czuryk M., Dunaj K., Karpiuk M., Prokop K., *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i organizacyjne*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016.
- de Lazari A. (red.), *Mentalność rosyjska. Słownik*, Śląsk, Katowice 1995.
- Dudek D., Kowalski G., Husak Z., Lis W., *Konstytucyjny system organów państwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Dugin A.G., *Współczesne elity Kaukazu Północnego (przegląd społeczno-polityczny)*, [w:] T. Bodio (red.), *Kaukaz: transformacja przywództwa i elit politycznych*, t. VI, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012.
- Eberhardt P., *Zmiany podziałów administracyjnych w Cesarstwie Rosyjskim, Związku Sowieckim oraz w Federacji Rosyjskiej*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2010, Vol. XLV.
- Encyklopedia geograficzna świata*, t. 5, OPRESS, Kraków 1996.
- Encyklopedia PWN* (wersja elektroniczna), <http://encyklopedia.pwn.pl> (data dostępu: 31.01.2021).
- Falkowski M., *Kaukaz Północny. Geografia*, www.kaukaz.net (data dostępu: 30.01.2021).
- Falkowski M., *Ramzanistan. Czecheński problem Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2015.
- Falkowski M., Lang J., *Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie*, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UDSC, czerwiec 2015, https://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2021/03/maciej-falkowski-jozef-lang-em_204.pdf (data dostępu: 27.04.2021).
- Gralewski M., *Kaukaz. Wspomnienia z dwunastoletniej niewoli*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2015 (z komentarzami P. Adamczewskiego).
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Januszevska E., *Stosunki rosyjsko-czecheńskie na tle konfliktów zbrojnych i w narracjach uchodźców z Czechenii*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2010, nr 1.
- Jurgilewicz M., *Bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo jednostki*, „Modern Management Review” 2018, nr 1.
- Juszczak A., *Rys historyczny przestępczości*, „Security, Economy & Law” 2018, № 1.
- Karolczak K., *Bezpieczeństwo jednostki i narodu – mrzonka czy realność w XXI wieku?*, [w:] K. Liedel, P. Piasecka, T. Aleksandrowicz (red.), *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Asymetryczny świat*, Difin, Warszawa 2011.
- Kitler W., *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] B. Wiśniewski, W. Fehler (red.), *Edukacja obronna społeczeństwa*, Niepaństwowa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Białystok 2006.
- Kojder A., *Strategie przeciwdziałania korupcji – doświadczenia polskie*, [w:] A. Kojder, A. Sadowski (red.), *Klimaty korupcji*, Centrum im. Adama Smitha & Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2001.

- Kołodziejczyk A., *Bezpieczeństwo jako fenomen społeczny: pojęcie bezpieczeństwa, jego interpretacje i odmiany*, „Seaculum Christianum: Pismo Historyczne” 2007, t. 14, nr 1.
- Korczak J., *Hezychazm na Rusi. Wpływy, idee, postaci*, „Teologia i Człowiek” 2016, nr 4 (36).
- Korzeniowski R., *Wstęp do metodologii badań bezpieczeństwa narodowego*, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2013.
- Kozub M., *Mysleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, AON, Warszawa 2013.
- Kraj K., *Rosyjski system antyterrorystyczny*, Krakowska Fundacja Badań Wschodnich, Kraków 2017.
- Kruczek Z., *Europa. Geografia turystyczna*, Proksenia, Kraków 2008.
- Kuciński J., *Nauka o państwie współczesnym*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź–Warszawa 2019.
- Kuć M., *Kryminologia*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Lewandowski E., *Casus Czeczenia*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 1998, nr 27.
- Łastawski K., *Pojęcie i główne wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] W. Fehler (red.), *Współczesne bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
- Łubiński P., *Bezpieczeństwo ideologiczne jako subkategoria bezpieczeństwa narodowego*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019.
- Mała encyklopedia wojskowa*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1967.
- Marczak J., *Powszechna ochrona i obrona narodowa*, [w:] R. Jakubczak, J. Marczak, K. Gąsiorek, W. Jakubczak, *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
- Matwiejuk J., *Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016.
- Mawdsen E., *Wojna domowa w Rosji 1917–1920*, Bellona, Warszawa 2010.
- Michalski D., *Kolonie karne na terenach Federacji Rosyjskiej – rys historyczny*, [w:] D. Michalski, K.D. Ryś, *Systemy penitencjarne świata*, Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2018.
- Miłosz G., Miłosz A., *Kaukaz*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1975.
- Mydlarski J., *Rasa*, [w:] J. Czekanowski, S. Klimek, J. Mydlarski, T. Sulimirski, S. Żejmo-Żejmis, *Człowiek, jego rasy i życie*, Wydawnictwo Trzaska, Evert, Michalski, Warszawa 1939.
- Nazewnictwo geograficzne świata. Białoruś, Rosja, Ukraina. Zeszyt 6*, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski przy Głównym Geodecie Kraju, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2005.

- Nowakowski Z., Szafran H., Szafran R., *Bezpieczeństwo XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, RS Druk, Rzeszów 2009.
- Piekarska-Winkler D., *Idea „Świętej Rusi” i reformatorska działalność Piotra Wielkiego*, „Saeculum Christianum” 2005, nr 2.
- Potulski J., *Rola i znaczenie tradycji w funkcjonowaniu instytucji politycznych w Rosji*, Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2005.
- Romanowski D., *Na bezdrożach rosyjskiej tożsamości. Od Trzeciego Rzymu do Trzeciej Międzynarodówki. Mikołaj Bierdiajew i Gieorgij Fiedotow*, „Slavia Orientalis” 2013, t. LXII, nr 3.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-Obronny, Warszawa 2008.
- Stankiewicz W., *Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne. Studium*, Wojskowa Akademia Polityczna, Warszawa 1991.
- Stempień J., *Organy administracji publicznej a ochrona ludności*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018.
- Suchanek L., *Wstęp. Słowianie jako obiekt badań naukowych*, „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU” 2019, t. XV.
- Sulowski P., *Korupcja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2012, nr 8.
- Szmidt-Mejza M., *Cyberterroryzm jako wyzwanie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] J. Żylińska, I. Przychocka (red.), *Nauki społeczne i ekonomiczne – węzłowe zagadnienia*, Uczelnia Techniczno-Handlowa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2018.
- Świerszcz K., *Podmiotowo-aksjologiczny paradygmat kształtowania strategii bezpieczeństwa i obronności państwa w czasach współczesnych*, [w:] S. Krysiński, A. Wikarczyk, J. Żylińska (red.), *Nauki społeczne w dobie innowacji*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2019.
- Tuleja P., Kozłowski K., *Objaśnienia do art. 127 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata*, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2013.
- Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2013.
- Wolska-Liśkiewicz E., *Procesy polityczne i społeczne zachodzące w Czeczenii w latach 2002–2013 i ich wpływ na sytuację na Kaukazie Północnym. Wybrane zagadnienia*, Przegląd Naukowo-Metodyczny „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2014, nr 2 (23).

- Wrona J., *Symbolle religijne na flagach i w herbach państw współczesnego świata*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica” 2016, nr X.
- Zięba R., *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10.

Źródła w języku rosyjskim

Akty prawne

- Декрет ВЦИК „Об автономной Горской Советской Социалистической Республике”, СУ РСФСР 1921, № 6, ст. 41.
- Закон от 3 июня 2008 № 23-РЗ „О Государственном гербе Чеченской Республики”.
- Закон от 3 июня 2008 года № 24-РЗ „О Государственном флаге Чеченской Республики”.
- Закон о Государственном гимне Чеченской Республики, Принят Парламентом Чеченской Республики 15 июля 2010 года.
- Закон РФ „О языках народов Российской Федерации” от 25.10.1991 № 1807-1.
- Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (утверждена постановлением Чрезвычайного VIII Съезда Советов Союза Советских Социалистических Республик от 5 декабря 1936 г.).
- Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.).
- Конституция Российской Федерации принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г.
- Перечень федеральных округов (утв. Указом Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849).
- Послание Президента РФ Федеральному Собранию от 26.04.2007 „Послание Президента России Владимира Путина Федеральному Собранию РФ”.
- Постановление Правительства РФ от 17 августа 2007 г. N 522 (ред. от 17.11.2011) „Об утверждении Правил определения степени тяжести вреда, причиненного здоровью человека”.
- Приказ Минздравсоцразвития РФ от 24 апреля 2008 г. № 194н. „Об утверждении медицинских критериев определения степени тяжести вреда, причиненного здоровью человека”.
- Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации от 08.01.1997 № 1-ФЗ.
- Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ.

- Указ Президента Российской Федерации „О внесении изменений в перечень федеральных округов, утвержденный Указом Президента Российской Федерации от 13 мая 2000 г. № 849, и в Указ Президента Российской Федерации от 12 мая 2008 г. № 724 „Вопросы системы и структуры федеральных органов исполнительной власти”.
- Указ Президента Российской Федерации от 21.06.2007 г. № 796 „О создании фонда «Русский мир»”.
- Указ Президента РФ от 12.05.2009 № 537 (ред. от 01.07.2014) „О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года”.
- Указ Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849 „О полномочном представителе Президента Российской Федерации в федеральном округе” (с изменениями и дополнениями).
- Устав Фонда „Русский мир”, Утвержден Общим собранием учредителей Фонда „Русский мир” (протокол от 06.08.07 г. б/н), Москва 2019.
- Федеральный закон „О безопасности” от 28.12.2010 № 390-ФЗ.
- Федеральный закон „О борьбе с терроризмом” от 25 июля 1998 г. № 130-ФЗ.
- Федеральный закон „О государственном языке Российской Федерации” от 01.06.2005 № 53-ФЗ.
- Федеральный закон от 21.11.2011 № 323-ФЗ (ред. от 29.07.2017) „Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации”.
- Федеральный закон от 22 декабря 2020 г. № 437-ФЗ «О федеральной территории „Сириус”».
- Федеральный закон от 25 июля 2002 г. № 114-ФЗ „О противодействии экстремистской деятельности”.
- Федеральный закон от 6 марта 2006 года № 35-ФЗ „О противодействии терроризму”.
- Федеральный закон „О противодействии коррупции” от 25.12.2008 № 273-ФЗ.
- Федеральный конституционный закон „О Государственном флаге Российской Федерации” (Принят Государственной Думой 8 декабря 2000 года, одобрен Советом Федерации 20 декабря 2000 года).

Opracowania

- Алексеев Н.Н., *Очерки по общей теории государства. Основные предпосылки и гипотезы государственной науки*, Московское научное издательство, Москва 1919.
- Антонченко В.В., *Уголовное право на охране жизни человека*, „Актуальные проблемы российского права” 2016, № 12.
- Антонян Ю.М., Могачев М.И., *Уголовно-правовой и криминологический анализ убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах (по материалам эмпирического исследования)*, „Уголовное право” 2013, № 4.

- Антонян Ю.М., *Одержимость идеями как мотив преступного поведения*, „Lex Russica, Московский государственный университет имени О.Е. Кутафина” 2017, № 8 (129).
- Бабурин С.Н., *Территория государства. Правовые и геополитические проблемы*, Издательство Московского университета, Москва 1997.
- Балуев Д.Г., *Личностная и государственная безопасность: современное международно-политическое измерение*, диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук, Нижний Новгород 2004.
- Барциц И.Н., Левакин И.В., *Территориальная целостность Российской Федерации: вопросы теории*, „Журнал российского права” 2002, № 10.
- Безручко Е.В., *Здоровье человека и здоровье населения: проблема соотношения объектов уголовно-правовой охраны*, „Российский следователь” 2011, № 7.
- Безручко Е.В., *К вопросу о совершенствовании норм о причинении вреда здоровью человека*, Научный портал МВД России. ВНИИ МВД России 2010, № 3 (11).
- Безручко Е.В., *Потеря зрения, речи, слуха, потеря какого-либо органа либо утрата органом его функций как основные признаки тяжкого вреда здоровью*, „Юрист-Правовед” 2012, № 3 (52).
- Бердяев Н.А., *Метафизическая проблема свободы*, „Путь” 1928, № 9.
- Бердяев Н.А., *Новое религиозное сознание и общественность*, Издательство М.В. Пирожкова, СПб. 1907.
- Бердяев Н.А., *О назначении человека. Опыт парадоксальной этики*, Современные записки, Париж 1931.
- Бердяев Н.А., *О рабстве и свободе человека (опыт персоналистической философии)*, YMCA-Press, Париж 1939.
- Бердяев Н.А., *Философия свободы. Смысл творчества*, Правда, Москва 1989.
- Блатин С.В., *Государственная безопасность Российской Федерации: становление и современное содержание понятия*, „Ученые записки Орловского государственного университета” 2014, № 4 (60).
- Бобылев А.И., *Понятие, признаки, сущность и типология государства*, „Право и государство: теория и практика” 2006, № 2.
- Богданова Н.А., *Система науки конституционного права*, Юрист, Москва 2001.
- Боженко С.А., *Квалификация преступлений против личности. Учебное пособие*, Издательство „Проспект”, Москва 2019.
- Большая юридическая энциклопедия*, Москва 2008.
- Бугай Н.Ф., *Депортация с юга России в 40-е гг. Причины, ход, последствия*, Москва 1995.
- Бугай Н.Ф., *Правда о депортации чеченского и ингушского народов*, „Вопросы истории” 1990, № 7.
- Булгаков С.Н., *Два града. Исследования о природе общественных идеалов*, Издательство РХГИ, СПб 1997.

- Булгаков С.Н., *Два Града, Путь*, Москва 1911.
- Булгаков С.Н., *Православие: очерки учения православной церкви*, Терра, Москва 1991.
- Булгаков С.Н., *Трансцендентальная проблема религии*, „Вопросы философии и психологии” 1914, Кн. 124.
- Бутаев К., *Политическое и экономическое положение Горской республики*, Владикавказ 1921.
- Бутусова Н.В., *Основы конституционного строя Российской Федерации как правовой институт и предмет конституционно-правового регулирования*, „Вестник Московского университета” 2003, № 6.
- Быстрова Д.А., *Государственный суверенитет и территориальная целостность Российской Федерации: проблемы соотношения*, „Государственная власть и местное самоуправление” 2009, № 4.
- Валяровский Ф.И., *Суверенитет в конституционном строе Российской Федерации*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва 2003.
- Верченко Н.И., *Угроза как вид психического насилия*, „Научный альманах” 2016, № 7–2 (21).
- Возжеников А.В., *Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения*, Издательство РАГС при Президенте РФ, Москва 2002.
- Воробьев С.М., *Понятие психического насилия: теоретико-правовой анализ*, „Юридическая психология” 2017, № 1.
- Гарибян К.Э., *Теоретические проблемы государственного суверенитета Российской Федерации*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва 2003.
- Гарина О.В., *К вопросу о соотношении понятий „безопасность” и „национальная безопасность” Российского государства*, „Вестник Московского университета МВД России” 2010, № 1.
- Генеральная Прокуратура Российской Федерации, Портал правовой статистики, <http://crimestat.ru> (data dostępu: 3.02.2021).
- Герасимов А.В., *Органы государственной безопасности в механизме правового государства (теоретико-правовой аспект)*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Краснодар 2004.
- Гессен В.М., *Общее учение о государстве*, СПб 1909.
- Гонов А.М., *Северный Кавказ: реабилитация репрессированных народов (20–90-е годы XX века)*, Нальчик 1998.
- Гончаров И.В., *О соотношении понятий „Национальная безопасность”, „Государственная безопасность”, „Конституционная безопасность”, „Актуальные проблемы российского права”* 2009, № 1.
- Государственная символика*, <https://flag.kremlin.ru> (data dostępu: 20.01.2021).

- Грачев Н.И., *Государственный суверенитет и формы территориальной организации современного государства. Основные закономерности и тенденции развития. Монография*, Волгоградский институт экономики, социологии и права, Волгоград 2009.
- Громов В.Г., *Женская преступность: вопросы детерминации и предупреждения*, „Человек: преступление и наказание” 2019, № 2, Т. 27 (1-4).
- Громыко А., *Русский мир: понятие, принципы, ценности, структура*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010.
- Даудов А.Х., *Горская АССР. Очерки социально-экономической истории*, Санкт-Петербург 1997.
- Даудов А.Х., *Образование Горской АССР. Из истории национально-государственного строительства на Северном Кавказе*, Санкт-Петербург 1996.
- Даудов А.Х., *Социально-экономическое развитие Горской Автономной Советской Социалистической Республики, 1920–1924 гг. (rozprawa doktorska)*, Санкт-Петербург 1998.
- Димитрова С.А., *Обеспечение конституционной безопасности федеративного государства в условиях современного развития Российской Федерации: конституционно-правовой аспект*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Хабаровск 2007.
- Есаян А.К., „Национальная безопасность” как правовая категория, „Государственная власть и местное самоуправление” 2009, № 8.
- Жданов Ю.А., *О содержании реальной опасности угрозы убийством или причинением тяжкого вреда здоровью*, „«Черные дыры» в российском законодательстве” 2013, № 1.
- Интерактивная карта родных языков народов Российской Федерации*, Фонд сохранения и изучения родных языков народов Российской Федерации, <https://xn--d1acgejpfr6hc6b.xn--p1ai> (data dostępu: 30.01.2021).
- Ирошников Д.В., *Государственная безопасность как правовая категория*, „Вестник Российского университета дружбы народов”, серия „Юридические науки” 2013, № 3.
- Ирошников Д.В., *Государственная безопасность Российской Федерации: понятие и содержание*, „Юридическая наука” 2011, № 2.
- Ирошников Д.В., *Правовая политика Российской Федерации в сфере государственной безопасности: теоретический аспект*, автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Тамбов 2011.
- Калачев Б.Ф., *О фундаментальных понятиях и параметрах категории национальная безопасность*, [w:] „Проблемы законодательного обеспечения национальной безопасности Российской Федерации”, Москва 2002.

- Карнаухов С.С., *Формирование юридической теории безопасности государственности в контексте новых вызовов и угроз*, „Вестник Академии экономической безопасности МВД России” 2008, № 1.
- Кокурин А.И., Петров Н.В., *Лубянка (ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ:1917–1960): справочник*, МФД, Москва 1997.
- Краткая характеристика уголовно-исполнительной системы*, <http://fsin.gov.ru> (data dostępu: 3.02.2021).
- Литвинов В.А., *Основы национальной безопасности России*, Издательство Ленанд, Москва 2011.
- Мамонов В.В., *Конституционный строй Российской Федерации: понятие, основы, гарантии*, „Государство и право” 2004, № 10.
- Мечеть „Сердце Чечни” имени Ахмата Кадырова (Грозный, Россия)*, <http://mahalla1.ru> (data dostępu: 1.02.2021).
- Михайлов А.Е., *О понятии „государственная безопасность” и ее принципах*, [w:] *Актуальные проблемы государственной безопасности Российской Федерации*, Сборник трудов научной конференции, Ростовский государственный университет путей сообщения, Ростов-на-Дону 2008.
- Население, учтенное при Всероссийской переписи населения 2010 года*, Федеральная служба государственной статистики, <https://www.gks.ru> (data dostępu: 21.01.2021).
- Никонов В., *Не воспоминание о прошлом, а мечта о будущем*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010.
- Ожегов С.И., *Толковый словарь русского языка*, Издательство Оникс, Москва 2010.
- Опалев А.В., *О некоторых базовых категориях закона Российской Федерации „О безопасности” и Концепции национальной безопасности Российской Федерации*, [w:] В.Н. Ушаков, И.Д. Трунов (red.), ФСБ России. *Правовое регулирование деятельности Федеральной службы безопасности по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации: научно-практический комментарий*, Эксмо, Москва 2006.
- Остроухов Н.В., *Территориальная целостность государств в современном международном праве и ее обеспечение в Российской Федерации и на постсоветском пространстве. Монография*, Юрлитинформ, Москва 2009.
- Оценка численности постоянного населения по муниципальным районам и городским округам Чеченской Республики на 1 января 2020 г.*, Федеральная служба государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстат), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 2.02.2021).
- Патриарх Кирилл, *Русский мир и наши ценности*, [w:] В. Никонов (red.), *Смыслы и ценности Русского мира*, Сборник статей и материалов круглых столов, организованных фондом „Русский мир”, Фонд „Русский мир”, Москва 2010.

- Писаревская Е.А., *О некоторых криминологически значимых показателях преступности несовершеннолетних в Российской Федерации*, „Уголовная юстиция” 2018, № 11.
- Плаксина Т.А., *Дополнительные критерии установления умысла на убийство. Правовая система общества: преемственность и модернизация*, Сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции, Издательство Алтайского государственного университета, Барнаул 2013.
- Прохоров А.М. (red.), *Большая советская энциклопедия*, Гоголь-Дебит, Москва 1972.
- Пузиков Р.В., Ирошников Д.В., *Понятие государственной безопасности Российской Федерации*, „Вестник Тамбовского университета”, Серия: „Гуманитарные науки” 2011, выпуск 4 (96).
- Редкоус В.М., *Государственная охрана: понятие и направления совершенствования законодательного обеспечения*, [w:] М.П. Петров, Р.В. Пузиков (red.), *Правовая политика в сфере публичного права: проблемы и пути их решения: монография*, Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, Тамбов 2010.
- Редкоус В.М., *Некоторые вопросы совершенствования Стратегии национальной безопасности Российской Федерации*, „Право и государство: теория и практика” 2009, № 8.
- Редкоус В.М., *К вопросу об обеспечении национальной безопасности как функции современного Российского государства*, „Право и государство: теория и практика” 2009, № 1/49.
- Розанов В.В., *О вере русских*, „Русская литература” 1991, № 1.
- Розанов В.В., *Русская церковь. Дух. Судьба. Ничтожество и очарование. Главный вопрос*, Тип. А.С. Суворина, СПб. 1909.
- Рустамов Н.Э., *Социальные основания повышенной уголовной ответственности за убийство по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы*, „Пробелы в российском законодательстве” 2014, № 5.
- Рустамов Н.Э., *Социальные основания повышенной уголовной ответственности за убийство по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы*, „Пробелы в российском законодательстве” 2014, № 5.
- Селезнева И.Г., Сухова А.С., Азарян Д.К., *Преступность несовершеннолетних: основные тенденции (региональный аспект)*, „Вестник Московского университета”, Серия 18, „Социология и политология” 2017, № 23 (3).
- Сидоренко В.П., *Войска НКВД на Кавказе в годы Великой Отечественной войны*, Санкт-Петербург 1999.
- Символика*, [w:] Глава и Правительство Чеченской Республики, www.chechnya.gov.ru (data dostępu: 3.02.2021).

- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2009 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2010 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2011 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2012 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2013 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2014 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2015 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2016 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2017 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2018 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Состояние преступности в России за январь-декабрь 2019 года*, Министерство Внутренних Дел Российской Федерации, ФКУ „Главный Информационно-Аналитический Центр”, www.mvd.ru (data dostępu: 4.02.2021).
- Сухарев А.Я. (red.), *Большой юридический словарь*, ИНФРА-М, Москва 2007.
- Сысоева Е.А., *Категория „территория” в правовой теории и практике законодательного регулирования федеративного устройства современной России*, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Ростов-на-Дону 2006.
- Тарасова М.А., *Органы безопасности в механизме Российского государства*, „Гражданин и право” 2008, № 10.
- Тихомиров Ю.А., *Суверенитет в условиях глобализации*, „Право и политика” 2006, № 11.

- Уханкин В.В., *О конституционно-правовом механизме обеспечения государственной целостности Российской Федерации*, „Закон и право” 2008, № 5.
- Характеристика лиц, содержащихся в воспитательных колониях для несовершеннолетних*, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su> (data dostępu: 5.02.2021).
- Характеристика лиц, содержащихся в исправительных колониях для взрослых*, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su> (data dostępu: 4.02.2021).
- Характеристика лиц, содержащихся в следственных изоляторах и тюрьмах*, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://fsin.gov.ru> (data dostępu: 4.02.2021).
- Цымбурский В.Л., *Остров Россия (Перспективы российской геополитики)*, „Полис. Политические исследования” 1993, № 5.
- Чайка Ю.Я., *Конституция Российской Федерации и построение демократического правового государства*, „Бюллетень Министерства юстиции Российской Федерации” 2003, № 12.
- Чапчиков С.Ю., *Комментарий к Федеральному закону от 28 декабря 2010 г. № 390-ФЗ „О безопасности” (постатейный)*, Юстицинформ, Москва 2011.
- Чарьев М.Р., *Судебная власть в системе обеспечения государственной безопасности Российской Федерации*, „Российский судья” 2006, № 3.
- Чеченская Республика. *Национальный состав населения республики по наиболее многочисленным национальностям (по данным Всероссийской переписи населения 2010 года)*, [w:] Федеральная служба государственной статистики по Чеченской Республике, <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 3.02.2021).
- Чеченский статистический ежегодник 2020*, [w:] Территориальный орган Федеральной службы государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстат), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 31.01.2021).
- Число религиозных организаций, зарегистрированных в Чеченской Республике на 1 января 2020 года*, [w:] Территориальный орган Федеральной службы государственной статистики по Чеченской Республике (Чеченстат), <http://chechenstat.gks.ru> (data dostępu: 31.01.2021).
- Шадрина Л.В., *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы убийством и причинением тяжкого вреда здоровью*, Издательство Юристинформ, Москва 2013.
- Шалагин А.В., *Уголовно-правовая охрана здоровья населения в Российской Федерации*, Юристинформ, Москва 2013.
- Шалагин А.Е., Шарапова А.Д., *Криминологическая характеристика и предупреждение женской преступности*, „Вестник экономики, права и социологии” 2016, № 4.
- Шаранов Ю.А., Гайворонская И.Б., Галкина Н.В., *Несовершеннолетний правонарушитель как субъект восстановительной юстиции*, „Психология и право” 2019, Т. 9, № 3.

Шумилов А.Ю., *Новый регламент ФСБ России: справочное пособие*, Издатель
Шумилова И.И., Москва 1998.

<http://www.sernovodskaya.ru> (data dostępu: 1.02.2021).

Źródła w języku angielskim

Ethnologue. Languages of the world, <https://www.ethnologue.com/subgroups/north-caucasian> (data dostępu: 1.02.2021).

ISO 639-3:2007, [w:] International Organization for Standardization, <https://www.iso.org> (data dostępu: 2.02.2021).

Spis tabel

Tabela 1.1. Definicje bezpieczeństwa państwa w rosyjskiej literaturze przedmiotu	17
Tabela 1.2. Skład narodowościowy ludności Federacji Rosyjskiej (w tys. osób) według spisu ludności z 2010 r.	29
Tabela 1.3. Języki urzędowe, inne niż język rosyjski, przyjęte w republikach Federacji Rosyjskiej	35
Tabela 1.4. Języki z oficjalnym statusem wprowadzone w podmiotach Federacji Rosyjskiej	36
Tabela 2.1. Powierzchnia ziemi Republiki Czeczeńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r. w podziale na jej poszczególne składowe (tys. ha)	49
Tabela 2.2. Podstawowe informacje dotyczące Republiki Czeczeńskiej według stanu na 1 stycznia 2020 r.	55
Tabela 2.3. Liczba ludności Republiki Czeczeńskiej w podziale na okręgi miejskie i rejony municypalne na dzień 1 stycznia 2020 r.	56
Tabela 2.4. Liczba ludności zamieszkującej terytorium Republiki Czeczeńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r. (tys. osób)	57
Tabela 2.5. Struktura narodowościowa Republiki Czeczeńskiej według spisu powszechnego z 2010 r.	58
Tabela 2.6. Liczba organizacji (związków) zarejestrowanych na terytorium Republiki Czeczeńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.	61
Tabela 2.7. Liczba organizacji religijnych zarejestrowanych na terytorium Republiki Czeczeńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.	62
Tabela 2.8. Miejsce języka czeczeńskiego wśród języków północnokaukaskich	64
Tabela 2.9. Hymn Republiki Czeczeńskiej w języku czeczeńskim i polskim	68
Tabela 2.10. Skład Parlamentu Republiki Czeczeńskiej na dzień 1 stycznia 2020 r.	69
Tabela 2.11. Liczba ludności poszczególnych podmiotów wchodzących w skład Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2013–2020 na dzień 1 stycznia (tys. osób)	76
Tabela 2.12. Charakterystyka jednostek samorządu terytorialnego w podmiotach Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w 2019 r. w oparciu o dochody i wydatki budżetowe	77
Tabela 3.1. Przestępstwa popełnione na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 z wyszczególnieniem przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich	82
Tabela 3.2. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano najwyższy wzrost i najwyższy spadek liczby zarejestrowanych przestępstw ogółem w latach 2009–2019	83

Tabela 3.3. Liczba sprawców przestępstw wykrytych przez rosyjskie organy ścigania na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019 z uwzględnieniem kobiet	85
Tabela 3.4. Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej przez nieletnich lub z ich współudziałem	86
Tabela 3.5. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano największy udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem, w przestępstwach ogółem popełnionych w Rosji w latach 2009–2019	87
Tabela 3.6. Liczba nieletnich sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2009–2019	88
Tabela 3.7. Więzienia funkcjonujące w Federacji Rosyjskiej z uwzględnieniem rodzaju rygoru oraz pojemności wyszczególnionych jednostek penitencjarnych	90
Tabela 3.8. Liczba osadzonych w więzieniach w Rosji w latach 2009–2019	91
Tabela 3.9. Liczba osób osadzonych w rosyjskich koloniach karnych w latach 2009–2019	91
Tabela 3.10. Osadzeni w rosyjskich koloniach karnych w latach 2009–2019 według kategorii popełnionych przestępstw z wyszczególnieniem liczby kobiet	93
Tabela 3.11. Nieletni skazani na karę pozbawienia wolności, osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019	94
Tabela 3.12. Nieletni osadzeni w rosyjskich jednostkach penitencjarnych w latach 2009–2019 na koniec roku według płci	95
Tabela 3.13. Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej oraz poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	97
Tabela 3.14. Liczba sprawców przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej oraz poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	98
Tabela 3.15. Liczba przestępstw o charakterze terrorystycznym popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	100
Tabela 3.16. Liczba przestępstw o charakterze ekstremistycznym popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	102
Tabela 3.17. Dziesięć podmiotów Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw zabójstwa i usiłowania zabójstwa, z wyszczególnieniem udziału w ogólnej liczbie zabójstw i usiłowania zabójstwa popełnionych w badanym okresie	104
Tabela 3.18. Liczba nieletnich skazanych z art. 105 KK FR, przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019	105
Tabela 3.19. Liczba przestępstw zabójstwa popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	106
Tabela 3.20. Dziesięć podmiotów Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2009–2019 popełniono najwięcej przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	108
Tabela 3.21. Liczba nieletnich skazanych z art. 111 KK FR, przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2009–2019	109
Tabela 3.22. Liczba przestępstw umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	110

Tabela 3.23. Liczba przestępstw nadużycia władzy popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	111
Tabela 3.24. Liczba przestępstw wręczenia łapówki popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	112
Tabela 3.25. Liczba przestępstw przyjęcia łapówki popełnionych na terytorium poszczególnych podmiotów Północnokaukaskiego Okręgu Federalnego w latach 2009–2019	113

Aneks (dokumenty źródłowe)

Część 1. Konstytucja Republiki Czeczeńskiej, przyjęta w referendum 23 marca 2003 roku¹

Struktura Konstytucji:

Preambuła

Rozdział 1. Podstawy ustroju konstytucyjnego [art. 1–13].

Rozdział 2. Prawa i wolności człowieka i obywatela [art. 14–57].

Rozdział 3. Ustrój państwowy Republiki Czeczeńskiej [art. 58–62].

Rozdział 4. Głowa Republiki Czeczeńskiej [art. 63–77].

Rozdział 5. Parlament Republiki Czeczeńskiej [art. 78–91].

Rozdział 6. Rząd Republiki Czeczeńskiej [art. 92–95].

Rozdział 7. Władza sądownicza, prokuratura, adwokatura i notariat [art. 96–106].

Rozdział 8. Samorząd lokalny [art. 107–111].

Rozdział 9. Wprowadzenie zmian do Konstytucji Republiki Czeczeńskiej [art. 112].

Preambuła

My, wielonarodowościowy lud Republiki Czeczeńskiej, uświadamiając sobie swoją historyczną odpowiedzialność za utwierdzenie pokoju obywatelskiego i zgody obywatelskiej w Republice Czeczeńskiej, dążąc do ochrony praw i wolności człowieka jako najwyższych wartości oraz do utrwalenia demokratycznych podstaw społeczeństwa, kierując się ogólnie uznanymi zasadami równouprawnienia i samookreślenia narodów, w poczuciu odpowiedzialności za przeszłość, teraźniejszość i przyszłość społeczeństwa i narodu, świadcząc o swojej historycznej współpracy z Rosją i jej wielonarodowościowym ludem, potwierdzając najlepsze tradycje narodów Republiki Czeczeńskiej i całej Federacji Rosyjskiej, czcząc pamięć przodków, którzy przekazali nam miłość i szacunek do ziemi ojców, wiarę w dobro i sprawiedliwość, proklamujemy i uchwalamy Konstytucję Republiki Czeczeńskiej.

¹ Ze zmianami wprowadzonymi 2 grudnia 2007 r., 23 lipca 2010 r., 2 września 2010 r., 20 maja 2012 r., 18 czerwca 2012 r., 1 listopada 2012 r., 30 września 2014 r. i 17 stycznia 2016 r.

ROZDZIAŁ 1. PODSTAWY USTROJU KONSTYTUCYJNEGO

Artykuł 1

1. Republika Czecheńska (Republika Nohcziyn) to demokratyczne państwo prawa w składzie Federacji Rosyjskiej.
2. Terytorium Republiki Czecheńskiej jest jednolite oraz niepodzielne i stanowi nieodłączną część terytorium Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 2

1. Źródłem władzy państwowej w Republice Czecheńskiej jest jej naród, będący częścią wielonarodowościowego ludu Federacji Rosyjskiej.
2. Naród sprawuje swoją władzę bezpośrednio, a także za pośrednictwem organów władzy państwowej i organów samorządu lokalnego.
3. Najwyższym bezpośrednim wyrazem woli narodu jest referendum i wolne wybory.
4. Niedopuszczalne jest przywłaszczenie władczych uprawnień lub zagarnięcie władzy. Odpowiedzialność za przywłaszczenie władczych uprawnień lub zagarnięcie władzy jest ponoszona zgodnie z ustawodawstwem federalnym.

Artykuł 3

1. Człowiek, jego prawa i wolności stanowią wartość najwyższą. Republika Czecheńska potwierdza szczególne polityczne i prawne znaczenie praw i wolności człowieka i obywatela poprzez włączenie do Konstytucji Republiki Czecheńskiej przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulujących prawa i wolności człowieka i obywatela.
2. Stworzenie warunków, zapewniających każdemu człowiekowi godne życie i nieskrępowany rozwój, pokój obywatelski i zgodę obywatelską w społeczeństwie, zachowanie i ochrona dziedzictwa historycznego i kulturowego narodów oraz ich narodowej samoistości to najwyższe cele Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 4

1. Władza państwowa w Republice Czecheńskiej jest sprawowana na zasadzie podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej są niezależne.
2. System organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej jest ustanawiany przez niniejszą Konstytucję, zgodnie z podstawami ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i ogólnymi zasadami organizacji ustawodawczych (przedstawicielskich) i wykonawczych organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, ustanowionych przez ustawę federalną.

Artykuł 5

1. Władzę państwową w Republice Czecheńskiej sprawuje Głowa Republiki Czecheńskiej, Parlament Republiki Czecheńskiej, Rząd Republiki Czecheńskiej,

sądy, a także inne organy władzy państwowej Republiki Czecheńskiej, tworzone zgodnie z niniejszą Konstytucją.

2. Sprawując swoją działalność, Głowa Republiki Czecheńskiej, Parlament Republiki Czecheńskiej, Rząd Republiki Czecheńskiej i inne organy władzy państwowej Republiki Czecheńskiej współdziałają ze sobą w trybie ustanowionym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne, niniejszą Konstytucję i ustawy Republiki Czecheńskiej, w celu efektywnego zarządzania procesami rozwoju ekonomicznego i społecznego Republiki Czecheńskiej i w interesach jej ludności.

Artykuł 6

1. W odniesieniu do kwestii będących przedmiotem kompetencji Republiki Czecheńskiej Konstytucje, ustawy konstytucyjne oraz ustawy Republiki Czecheńskiej mają bezpośrednią moc obowiązującą na całym terytorium Republiki Czecheńskiej i posiadają najwyższą moc prawną. W przypadku sprzeczności między ustawą federalną a ustawą Republiki Czecheńskiej, wydanymi w odniesieniu do kwestii będących przedmiotem kompetencji Republiki Czecheńskiej, obowiązuje ustawa Republiki Czecheńskiej.

W odniesieniu do kwestii będących przedmiotem wyłącznej kompetencji Federacji Rosyjskiej, a także wspólnej kompetencji Federacji Rosyjskiej i Republiki Czecheńskiej, federalne ustawy konstytucyjne i ustawy federalne mają bezpośrednią moc obowiązującą na całym terytorium Republiki Czecheńskiej. W przypadku sprzeczności między ustawą federalną a ustawą Republiki Czecheńskiej, uchwalonymi w kwestiach odnoszących się do wspólnej kompetencji Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, obowiązuje ustawa federalna.

2. Ustawy i inne normatywne akty prawne, uchwalone zgodnie z kompetencjami Republiki Czecheńskiej, nie powinny być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi i Konstytucją Republiki Czecheńskiej.
3. Spory dotyczące uprawnień pomiędzy organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i organami władzy państwowej Republiki Czecheńskiej, między najwyższymi organami władzy państwowej Republiki Czecheńskiej oraz między innymi organami władzy Republiki Czecheńskiej są rozstrzygane zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, niniejszą Konstytucją, ustawami Republiki Czecheńskiej lub w trybie sądowym.
4. [Ustęp utracił moc].
5. Wszystkie ustawy powinny być oficjalnie opublikowane. Ustawy, które nie zostały opublikowane, nie mają zastosowania. Inne normatywne akty prawne, dotyczące praw, wolności i obowiązków człowieka i obywatela, nie mogą być stosowane, jeśli nie zostały one oficjalnie podane do publicznej wiadomości.
6. Organy władzy państwowej Republiki Czecheńskiej, organy samorządu lokalnego, przedsiębiorstwa, instytucje, organizacje, funkcjonariusze publiczni, obywatele oraz ich organizacje są zobowiązani do przestrzegania Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych, innych normatywnych aktów prawnych

Federacji Rosyjskiej, Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustaw i innych normatywnych aktów prawnych Republiki Czecheńskiej, a także ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego.

Artykuł 7

W Republice Czecheńskiej uznaje się i gwarantuje samorząd lokalny. Samorząd lokalny jest w ramach swoich uprawnień niezależny. Organy samorządu lokalnego nie wchodzi w system organów władzy państwowej.

Artykuł 8

1. W Republice Czecheńskiej dopuszcza się różnorodność ideologiczną, pluralizm polityczny i wielopartyjność.
2. Żadna ideologia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą.

Artykuł 9

1. W Republice Czecheńskiej uznaje się i chroni się na równi własność państwową, komunalną, prywatną oraz inne formy własności.
2. Ziemia i inne zasoby naturalne są wykorzystywane i chronione w Republice Czecheńskiej jako podstawa życia i działalności narodów, zamieszkujących na terytorium Republiki Czecheńskiej.
3. Regulacja prawna kwestii posiadania, korzystania i rozporządzania ziemią oraz innymi zasobami naturalnymi jest dokonywana za pomocą ustawodawstwa Republiki Czecheńskiej w granicach i w trybie ustanowionymi przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej i ustawodawstwo federalne.

Artykuł 10

1. Językami państwowymi w Republice Czecheńskiej są język czecheński i rosyjski.
2. Status języków państwowych Republiki Czecheńskiej jest ustanawiany przez ustawodawstwo federalne i republikańskie.

Artykuł 11

1. Republika Czecheńska jest państwem świeckim. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą.
2. Związki wyznaniowe są oddzielone od państwa i równe wobec prawa.

Artykuł 12

Każdy obywatel Federacji Rosyjskiej, zamieszkujący lub znajdujący się na terytorium Republiki Czecheńskiej, posiada wszystkie prawa i wolności oraz równe obowiązki, przewidziane w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawach federalnych, Konstytucji Republiki Czecheńskiej i w ustawach Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 13

1. Przepisy niniejszego rozdziału Konstytucji Republiki Czecheńskiej tworzą podstawy ustroju konstytucyjnego Republiki. Żadne inne przepisy niniejszej Konstytucji nie mogą być sprzeczne z podstawami ustroju konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej.
2. Uwzględniając szczególne polityczne i prawne znaczenie przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, odnoszących się do kwestii kompetencji Federacji Rosyjskiej oraz kwestii wspólnej kompetencji Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, zostały one włączone do Konstytucji Republiki Czecheńskiej.

ROZDZIAŁ 2. PRAWA I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA I OBYWATELA**Artykuł 14**

1. W Republice Czecheńskiej są uznawane i gwarantowane prawa i wolności człowieka i obywatela zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, Konstytucją Republiki Czecheńskiej oraz w zgodzie z ogólnie przyjętymi zasadami i normami prawa międzynarodowego.
Ochrona praw i wolności człowieka i obywatela to obowiązek Republiki Czecheńskiej, jej organów państwowych oraz funkcjonariuszy publicznych.
2. Podstawowe prawa i wolności człowieka są niezbywalne i przysługują każdemu od urodzenia.
3. Realizacja praw i wolności człowieka i obywatela nie powinna naruszać praw i wolności innych osób.

Artykuł 15

Prawa i wolności człowieka oddziałują bezpośrednio. Określają one sens, treść i stosowanie prawa, działalność władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz samorządu lokalnego i są gwarantowane przez wymiar sprawiedliwości.

Artykuł 16

1. Wszyscy są równi w obliczu prawa i sądu.
2. Republika Czecheńska gwarantuje równość praw i wolności człowieka i obywatela niezależnie od płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stanu majątkowego i stanowiska służbowego, miejsca zamieszkania, stosunku do religii, przekonań, przynależności do organizacji społecznych, a także niezależnie od innych okoliczności. Zakazuje się jakichkolwiek form ograniczania praw obywatela ze względu na przynależność społeczną, rasową, narodowościową, językową lub religijną.
3. Mężczyzna i kobieta mają równe prawa i wolności oraz równe możliwości dla ich realizacji.

Artykuł 17

Każdy ma prawo do życia. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

Artykuł 18

1. Godność jednostki jest chroniona przez państwo. Nic nie może stanowić podstawy do jej pomniejszania.
2. Nikt nie może być poddawany torturom, przemocy, a także podlegać innemu okrutnemu lub poniżającemu godność ludzką traktowaniu lub karze. Nikt bez dobrowolnej zgody nie może być poddany doświadczeniom medycznym, naukowym lub innym doświadczeniom.

Artykuł 19

1. Każdy ma prawo do wolności i nietykalności osobistej. Nikt nie może pozostawać w poddaństwie.
2. Aresztowanie, osadzenie i przetrzymywanie w areszcie dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie nakazu sądowego.

Artykuł 20

1. Każdy ma prawo do nietykalności życia prywatnego, tajemnicy osobistej i rodzinnej oraz obrony własnej czci i dobrego imienia.
2. Każdy ma prawo do tajemnicy korespondencji, rozmów telefonicznych, informacji przekazywanych drogą pocztową, telegraficzną i inną. Ograniczenie tego prawa jest dopuszczalne wyłącznie na podstawie nakazu sądowego.

Artykuł 21

1. Zbieranie, przechowywanie, wykorzystywanie i rozpowszechnianie informacji, dotyczących życia prywatnego osoby bez jej zgody jest niedopuszczalne.
2. Organy władzy państwowej i organy samorządu lokalnego oraz ich funkcjonariusze są obowiązani zapewnić każdemu możliwość zapoznania się z dokumentami i materiałami dotyczącymi bezpośrednio jego praw i wolności, jeśli ustawa nie stanowi inaczej.

Artykuł 22

Mieszkanie jest nienaruszalne. Nikt nie ma prawa wkraczać do mieszkania wbrew woli zamieszkujących w nim osób, wyjąwszy przypadki przewidziane przez ustawę federalną lub za wyjątkiem przypadków, kiedy odbywa się to na podstawie nakazu sądowego.

Artykuł 23

1. Każdy ma prawo do określenia i zadeklarowania swojej przynależności narodowej. Nikt nie może być zmuszony do określenia swojej przynależności narodowej.

2. Każdy ma prawo do posługiwania się językiem ojczystym, do nieskrępowanego wyboru języka komunikowania się, wychowania, nauczania i twórczości.

Artykuł 24

Każdy, kto legalnie przebywa na terytorium Republiki Czecheńskiej, ma prawo do swobodnego poruszania się, wyboru miejsca pobytu i zamieszkania.

Artykuł 25

Każdy ma zagwarantowaną wolność sumienia, wolność wyznania, łącznie z prawem do indywidualnego lub wspólnego z innymi wyznawania dowolnej religii lub niewyznawania żadnej, do swobodnego wyboru i posiadania przekonań religijnych i innych przekonań.

Artykuł 26

1. Każdy ma zagwarantowaną wolność myśli i słowa.
2. Niedopuszczalna jest propaganda lub agitacja, rozpalająca nienawiść i wrogość społeczną, rasową, narodowościową i religijną.
Zabrania się propagandy wyższości społecznej, rasowej, narodowościowej, religijnej lub językowej, a także przemocy i pornografii.
3. Nikt nie może być zmuszony do wyrażania swoich opinii i przekonań bądź do rezygnacji z nich.
4. Każdy ma prawo do nieskrępowanego poszukiwania, pozyskiwania, przekazywania, tworzenia i rozpowszechniania informacji w dowolny, zgodny z prawem sposób.
5. Gwarantowana jest wolność masowego przekazu. Cenzura jest zabroniona.

Artykuł 27

1. Każdy ma prawo do zrzeszania się, łącznie z prawem do tworzenia związków zawodowych dla ochrony swoich interesów. Gwarantuje się swobodę działalności organizacji społecznych.
2. Nikt nie może być zmuszany do wstąpienia do jakiegokolwiek organizacji lub do pozostawania w niej.

Artykuł 28

Obywatele mają prawo gromadzić się w sposób pokojowy, bez broni, przeprowadzać zebrania, wiece, demonstracje, pochody i pikety.

Artykuł 29

1. Obywatele mają prawo uczestniczyć w kierowaniu sprawami Republiki Czecheńskiej zarówno bezpośrednio, jak i za pośrednictwem swoich przedstawicieli.

2. Obywatele mają prawo wybierać i być wybieranymi do organów władzy państwowej i organów samorządu lokalnego, a także uczestniczyć w referendum.
3. Nie mają prawa wybierać i być wybieranymi obywatele ubezwłasnowolnieni przez sąd, a także przebywający w zakładach karnych na mocy wyroku sądowego.
4. Obywatele mają równy dostęp do stanowisk państwowych oraz stanowisk w samorządzie lokalnym.
5. Obywatele mają prawo uczestniczyć w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Artykuł 30

Obywatele mają prawo zwracać się osobiście, a także kierować indywidualne i zbiorowe apele do organów państwowych i organów samorządu lokalnego.

Artykuł 31

1. Każdy ma prawo do nieskrępowanego wykorzystywania swoich zdolności i mienia w działalności gospodarczej oraz w innej działalności niezabronionej przez prawo.
2. Niedopuszczalna jest działalność gospodarcza, której celem jest monopolizacja i nieuczciwa konkurencja.

Artykuł 32

1. Prawo własności prywatnej jest chronione ustawą.
2. Każdy ma prawo do posiadania mienia, władania nim, użytkowania go i rozporządzania nim zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi osobami.
3. Nikt nie może być pozbawiony swego mienia inaczej jak na mocy wyroku sądu. Przymusowe wywłaszczenie mienia na cele państwowe może być dokonane wyłącznie pod warunkiem uprzedniej i równowartościującej rekompensaty.
4. Gwarantowane jest prawo do dziedziczenia.

Artykuł 33

1. Obywatele i ich organizacje mają prawo do posiadania ziemi jako własności prywatnej.
2. Władanie ziemią, korzystanie z niej i rozporządzanie nią oraz innymi zasobami naturalnymi jest realizowane przez ich właścicieli w sposób nieskrępowany, jeśli nie wyrządza to szkody środowisku i nie narusza praw i legalnych interesów innych osób.
3. Warunki i tryb nabycia prawa własności do ziemi i innych zasobów naturalnych są ustanawiane w ustawach federalnych i w uchwalonych zgodnie z nimi ustawach Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 34

1. Praca jest dobrowolna. Każdy ma prawo zarabiać na życie pracą, w sposób nieskrępowany rozporządzać swoimi zdolnościami do pracy, wybierać rodzaj działalności i zawód.
2. Praca przymusowa jest zakazana.
3. Każdy ma prawo do pracy w warunkach odpowiadających wymogom bezpieczeństwa i higieny, do wynagrodzenia za pracę bez jakiejkolwiek dyskryminacji i nie niższego niż ustalona przez ustawę federalną płaca minimalna, a także prawo do ochrony przed bezrobociem.
4. Uznaje się prawo do indywidualnych i zbiorowych sporów pracowniczych z wykorzystaniem ustanowionych przez ustawę federalną sposobów ich rozstrzygnięcia.
5. Każdy ma prawo do wypoczynku. Zatrudniony na podstawie umowy o pracę ma zagwarantowany ustanowiony przez ustawę federalną czas trwania pracy, dni wolne od pracy i dni świąteczne oraz coroczny płatny urlop.

Artykuł 35

1. Macierzyństwo i dzieci oraz rodzina znajdują się pod ochroną państwa.
2. Troska o dzieci oraz o ich wychowanie to równe prawo i obowiązek rodziców.
3. Dzieci zdolne do pracy, które ukończyły 18 lat, mają obowiązek troszczyć się o rodziców.
4. Powszechnie uznane tradycje i zwyczaje narodów Republiki Czecheńskiej – szacunek dla starszych, kobiet, ludzi o różnych przekonaniach religijnych, gościnność i dobroczynność – to wartości święte, chronione przez Konstytucję Republiki Czecheńskiej oraz ustawy Republiki.

Artykuł 36

1. Każdemu obywatelowi gwarantuje się zabezpieczenie społeczne na starość, na wypadek choroby, inwalidztwa, utraty żywiciela, na wychowanie dzieci oraz w innych przypadkach przewidzianych prawem.
2. Państwowe świadczenia emerytalne oraz zasiłki socjalne są ustanawiane zgodnie z ustawami federalnymi i ustawami Republiki Czecheńskiej.
3. Popierane są dobrowolne ubezpieczenia społeczne, tworzenie uzupełniających form zabezpieczenia społecznego oraz działalność dobroczynna.

Artykuł 37

1. Każdy ma prawo do mieszkania. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony mieszkania.
2. Organy władzy państwowej i organy samorządu lokalnego popierają budownictwo mieszkaniowe i stwarzają warunki do realizacji prawa do mieszkania.

3. Obywatelom niezamożnym i innym obywatelom, wymienionym w ustawie federalnej, dekreście Prezydenta Federacji Rosyjskiej i ustawie Republiki Czeczeńskiej potrzebującym mieszkania, przydzielane jest ono bezpłatnie lub za przystępną opłatą z państwowych, komunalnych i innych zasobów mieszkaniowych, zgodnie z ustanowionymi przez prawo normami i w ustalonym trybie.

Artykuł 38

1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia i pomocy lekarskiej. Pomoc lekarska w państwowych i komunalnych placówkach służby zdrowia świadczona jest obywatelom bezpłatnie ze środków właściwego budżetu, składek ubezpieczeniowych i innych wpływów.
2. W Republice Czeczeńskiej finansowane są republikańskie programy ochrony i umacniania zdrowia ludności, podejmowane są kroki w kierunku rozwijania państwowego, komunalnego i prywatnego systemu ochrony zdrowia, popierana jest działalność przyczyniająca się do wzmocnienia zdrowia człowieka, rozwoju kultury fizycznej i sportu, kształtowania korzystnych warunków ekologicznych i sanitarno-epidemiologicznych.
3. Zatajenie przez funkcjonariuszy publicznych faktów i okoliczności stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi pociąga za sobą odpowiedzialność zgodnie z ustawą federalną.

Artykuł 39

Każdy ma prawo do sprzyjającego środowiska, do wiarygodnych informacji o jego stanie i do odszkodowania za szkody, jakich doznało jego zdrowie lub mienie wskutek naruszenia prawa ekologicznego.

Artykuł 40

1. Każdy obywatel ma prawo do edukacji.
2. Gwarantowana jest ogólna dostępność i bezpłatność przedszkolnego, podstawowego ogólnego i średniego zawodowego kształcenia w państwowych lub komunalnych placówkach oświatowych.
3. Każdy ma prawo na zasadzie konkursu uzyskać bezpłatnie wyższe wykształcenie w państwowej lub komunalnej placówce oświatowej.
4. Podstawowe ogólne kształcenie jest obowiązkowe. Rodzice lub opiekunowie zapewniają dzieciom uzyskanie podstawowego ogólnego wykształcenia.
5. Republika Czeczeńska w granicach swoich kompetencji podejmuje decyzje w kwestiach kształcenia.

Artykuł 41

1. Każdemu gwarantuje się swobodę twórczości literackiej, artystycznej, naukowej, technicznej oraz innych rodzajów twórczości oraz swobodę działalności dydaktycznej. Własność intelektualna jest chroniona prawnie.

2. Każdy ma prawo do udziału w życiu kulturalnym i do korzystania z instytucji kultury oraz do dostępu do wartości kulturalnych.
3. Każdy zobowiązany jest troszczyć się o zachowanie spuścizny historycznej i kulturalnej, chronić zabytki historii i kultury.

Artykuł 42

Każdy ma prawo chronić swoje prawa i wolności wszystkimi sposobami niezakazanymi przez prawo.

Artykuł 43

1. Każdy ma zagwarantowaną sądową ochronę swoich praw i wolności.
2. Postanowienia i działania (zaniechanie działania) organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, organizacji społecznych oraz funkcjonariuszy publicznych mogą być zaskarżone do sądu.

Artykuł 44

1. Nikt nie może być pozbawiony prawa do rozpatrzenia jego sprawy w tym sądzie i przez tego sędziego, których właściwościom w świetle prawa podlega.
2. Oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez sąd z udziałem ławy przysięgłych w przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną.

Artykuł 45

1. Każdy ma zagwarantowane prawo do uzyskania fachowej pomocy prawnej. W przypadkach przewidzianych przez prawo pomoc prawna udzielana jest bezpłatnie.
2. Każdy zatrzymany, osadzony w areszcie oraz oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do korzystania z pomocy adwokata (obrońcy) od chwili, odpowiednio: zatrzymania, osadzenia w areszcie lub przedstawienia aktu oskarżenia.

Artykuł 46

1. Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa uważany jest za niewinnego dopóty, dopóki jego wina nie będzie dowiedziona w trybie przewidzianym w ustawie federalnej i orzeczona prawomocnym wyrokiem sądu.
2. Oskarżony nie ma obowiązku udowadniania swojej niewinności.
3. Niemożliwe do wyeliminowania wątpliwości co do winy oskarżonego interpretowane są jako przemawiające na jego korzyść.

Artykuł 47

1. Nikt nie może być powtórnie skazany za jedno i to samo przestępstwo.
2. W toku dochodzenia i przewodu sądowego niedopuszczalne jest wykorzystywanie dowodów, uzyskanych z naruszeniem ustawy federalnej.

3. Każdy skazany za przestępstwo ma prawo do zrewidowania wyroku przez sąd wyższej instancji w trybie ustanowionym w ustawie federalnej, a także prawo zwrócić się o ułaskawienie lub o złagodzenie kary.

Artykuł 48

Nikt nie ma obowiązku świadczenia przeciwko sobie, swojemu współmałżonkowi, bliskim krewnym oraz innym osobom, których krąg określa ustawa.

Artykuł 49

Prawa poszkodowanych w wyniku przestępstw i nadużyć władzy są chronione prawem. Republika Czecheńska zapewnia poszkodowanym dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz kompensację wyrządzonej szkody.

Artykuł 50

Każdy ma prawo – w trybie ustanowionym w ustawie – do zrekompensowania mu przez państwo szkody wyrządzonej wskutek bezprawnych działań (zaniechania działania) organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej lub ich urzędników.

Artykuł 51

1. Ustawa wprowadzająca lub obostrzająca odpowiedzialność nie działa wstecz.
2. Nikt nie może ponosić odpowiedzialności za czyn, który w chwili jego popełnienia nie był uznawany w ustawodawstwie Federacji Rosyjskiej za niezgodny z prawem. Jeśli po popełnieniu czynu niezgodnego z prawem odpowiedzialność za niego została zniesiona lub złagodzona, stosuje się nowe prawo.

Artykuł 52

1. Wymienienie w Konstytucji Republiki Czecheńskiej praw i wolności nie powinno być interpretowane jako negowanie lub umniejszanie innych ogólnie uznanych praw i wolności człowieka i obywatela.
2. W Republice Czecheńskiej nie powinny być wydawane ustawy znoszące lub umniejszające prawa i wolności człowieka i obywatela.
3. Prawa i wolności człowieka i obywatela mogą zostać ograniczone przez ustawę federalną wyłącznie w takiej mierze, w jakiej jest to niezbędne do ochrony podstaw ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, moralności, zdrowia, praw i legalnych interesów innych osób oraz zapewnienia obrony i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 53

1. W warunkach stanu wyjątkowego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli i ochrony ustroju konstytucyjnego, zgodnie z federalną ustawą konstytucyjną w odniesieniu do poszczególnych praw i wolności mogą być ustanawiane ich ograniczenia ze wskazaniem zakresu i terminu ich obowiązywania.

2. Stan wyjątkowy na terytorium Republiki Czecheńskiej i w jej poszczególnych częściach może być wprowadzony w wypadku zaistnienia okoliczności i w trybie ustanowionym przez federalną ustawę konstytucyjną.

Artykuł 54

Każdy ma obowiązek uiszczać prawnie ustanowione podatki i opłaty. Ustawy wprowadzające nowe podatki lub pogarszające sytuację podatników nie działają wstecz.

Artykuł 55

Każdy ma obowiązek chronić przyrodę i środowisko oraz troszczyć się o bogactwa naturalne.

Artykuł 56

Obywatele pełnią służbę wojskową zgodnie z ustawą federalną. W przypadkach przewidzianych w ustawie federalnej mają oni prawo do zamiany służby wojskowej na alternatywną służbę cywilną.

Artykuł 57

Obywatele mogą samodzielnie realizować w całej pełni swoje prawa i obowiązki z chwilą ukończenia 18. roku życia, jeśli ustawa nie stanowi inaczej.

ROZDZIAŁ 3. USTRÓJ PAŃSTWOWY REPUBLIKI CZECHENSKIEJ**Artykuł 58**

Stosunki między Federacją Rosyjską i Republiką Czecheńską są określane przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne, Konstytucję Republiki Czecheńskiej, a także przez zawarte zgodnie z ustawą federalną umowy między organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i Republiki Czecheńskiej o rozgraniczeniu zakresu kompetencji i uprawnień przez porozumienia zawarte między federalnymi organami władzy wykonawczej a organami władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 59

1. Status Republiki Czecheńskiej określają Konstytucja Federacji Rosyjskiej oraz Konstytucja Republiki Czecheńskiej.
Status Republiki Czecheńskiej nie może być zmieniony bez jej zgody.
2. Granice między Republiką Czecheńską a innymi podmiotami Federacji Rosyjskiej mogą zostać zmienione wyłącznie za wzajemną zgodą Stron.
3. Granice Republiki Czecheńskiej z innymi państwami stanowią granicę państwową Federacji Rosyjskiej, której status ustanawiany jest ustawą federalną.
4. Ustrój administracyjno-terytorialny Republiki Czecheńskiej i tryb jego zmiany, a także status stolicy Republiki Czecheńskiej są określane w ustawach Republiki Czecheńskiej.

5. W skład Republiki Czecheńskiej wchodzą:
 miasta o znaczeniu republikańskim: Grozny, Argun i Gudermes;
 rejony: aczchoj-martanowski, wiecieński, gałanczoński, groźnieński, gudermeski,
 itum-kaliński, kurczalojewski, nadtierieczny, naurski, nożaj-jurtowski, sunżeński,
 urus-martanowski, cziebieńłojewski, szaliński, szarojski, szatojski i szelkowski.
 Stolicą Republiki Czecheńskiej jest miasto Grozny.

Artykuł 60

We wspólnej kompetencji Federacji Rosyjskiej i Republiki Czecheńskiej leży:

- 1) zapewnienie zgodności Konstytucji Republiki Czecheńskiej i ustaw Republiki Czecheńskiej z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi;
- 2) ochrona praw i wolności człowieka i obywatela; ochrona praw mniejszości narodowych; zabezpieczenie praworządności, porządku prawnego i bezpieczeństwa publicznego; reżim stref przygranicznych;
- 3) kwestie dotyczące posiadania, korzystania i rozporządzania ziemią, jej wnętrzem, zasobami wodnymi i innymi zasobami naturalnymi;
- 4) rozgraniczenie własności państwowej;
- 5) korzystanie z zasobów przyrody; ochrona środowiska i zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego; obszary przyrodnicze podlegające szczególnej ochronie; ochrona zabytków historii i kultury;
- 6) ogólne zagadnienia dotyczące wychowania, edukacji, nauki, kultury, kultury fizycznej i sportu;
- 7) koordynacja zagadnień dotyczących ochrony zdrowia; ochrona rodziny, macierzyństwa, ojcostwa i dzieci; ochrona socjalna, w tym ubezpieczenie społeczne;
- 8) wykorzystywanie środków w walce z katastrofami, klęskami żywiołowymi, epidemiami oraz likwidacja ich skutków;
- 9) ustanowienie wspólnych zasad opodatkowania i poboru opłat w Federacji Rosyjskiej;
- 10) ustawodawstwo administracyjne, administracyjno-procesowe, ustawodawstwo pracy, ustawodawstwo rodzinne, mieszkaniowe, ziemskie, wodne, leśne, ustawodawstwo o kopalinach użytecznych oraz ustawodawstwo o ochronie środowiska;
- 11) kadry organów sądowych i organów ochrony prawnej; adwokatura i notariat;
- 12) ochrona odwiecznych obszarów osiedlenia i tradycyjnego sposobu życia wielkich liczebnie wspólnot etnicznych;
- 13) ustanowienie ogólnych zasad organizacji systemu władzy państwowej i samorządu lokalnego;
- 14) koordynacja kontaktów międzynarodowych oraz kontaktów gospodarczych z zagranicą Republiki Czecheńskiej, realizacja porozumień międzynarodowych Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 61

Republika Czecheńska w sprawach wykraczających poza granice kompetencji Federacji Rosyjskiej i uprawnień Federacji Rosyjskiej w odniesieniu do kwestii będących przedmiotem wspólnej kompetencji Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej dysponuje pełnią władzy państwowej na swoim terytorium i wykorzystuje te uprawnienia na podstawie zapisów zawartych w Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustawach Republiki Czecheńskiej oraz w innych normatywnych aktach prawnych Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 62

Flagę państwową, herb i hymn Republiki Czecheńskiej, ich opis oraz tryb oficjalnego używania ustanawiają ustawy Republiki Czecheńskiej.

ROZDZIAŁ 4. GŁOWA REPUBLIKI CZECHENSKIEJ**Artykuł 63**

Najwyższą osobą urzędową Republiki Czecheńskiej jest Głowa Republiki Czecheńskiej, który jest zwierzchnikiem władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej i ma prawo przewodniczyć najwyższemu organowi wykonawczemu władzy państwowej Republiki Czecheńskiej – Rządowi Republiki Czecheńskiej.

Głowa Republiki Czecheńskiej, będąc szefem władzy wykonawczej wchodzącej w skład jednolitego systemu władzy wykonawczej Federacji Rosyjskiej, określa strukturę organów wykonawczych władzy państwowej Republiki Czecheńskiej.

Głowa Republiki Czecheńskiej tworzy Rząd Republiki Czecheńskiej, którego działalność podlega jego kontroli. Strukturę, skład, uprawnienia oraz tryb tworzenia Rządu Republiki Czecheńskiej określa ustawodawstwo republikańskie.

Artykuł 64

1. Głowa Republiki Czecheńskiej jest wybierany przez obywateli Federacji Rosyjskiej, zamieszkujących na terytorium Republiki Czecheńskiej i posiadających zgodnie z ustawą federalną aktywne prawo wyborcze, na podstawie powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym.
Na Głowę Republiki Czecheńskiej może być wybrany obywatel Federacji Rosyjskiej, posiadający zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawą federalną bierne prawo wyborcze, nieposiadający obywatelstwa innego państwa lub zezwolenia na osiedlenie się bądź innego dokumentu potwierdzającego prawo do stałego zamieszkania obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa, i który ukończył 30 lat.
2. Kandydaci na urząd Głowy Republiki Czecheńskiej są wysuwani przez partie polityczne. W ustawie Republiki Czecheńskiej może zostać przewidziane wysuwanie kandydatów na wskazany urząd przez nich samych.

3. Wybory Głowy Republiki Czecheńskiej są przeprowadzane zgodnie z ustawami federalnymi, niniejszą Konstytucją i ustawą Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 65

Głowa Republiki Czecheńskiej jest wybierany na okres 5 lat. Kadencja Głowy Republiki Czecheńskiej jest liczona od dnia objęcia przez niego urzędu.

Artykuł 66

1. Obywatel Federacji Rosyjskiej, wybrany zgodnie z ustawami federalnymi, niniejszą Konstytucją i ustawą Republiki Czecheńskiej na Głowę Republiki Czecheńskiej, obejmuje urząd po upływie dziesięciu dni od dnia oficjalnego opublikowania przez Komisję Wyborczą Republiki Czecheńskiej rezultatów wyborów Głowy Republiki Czecheńskiej.
Obejmując urząd, Głowa Republiki Czecheńskiej składa następującą przysięgę: „Przysięgam, iż realizując uprawnienia Głowy Republiki Czecheńskiej będę szanował i chronił prawa i wolności człowieka i obywatela, przestrzegał Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przestrzegał i bronił Konstytucji Republiki Czecheńskiej oraz wiernie służył wielonarodowościowemu ludowi”.
2. Przysięga ma charakter uroczysty i jest składana na posiedzeniu Parlamentu Republiki Czecheńskiej, w obecności członków Rządu Republiki Czecheńskiej, sędziów Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej, przedstawicieli partii politycznych, organizacji społecznych i ruchów społecznych.
3. [Ustęp utracił moc].

Artykuł 67

Głowa Republiki Czecheńskiej nie może być jednocześnie deputowanym Dumy Państwowej Zgromadzenia Federacyjnego Federacji Rosyjskiej, członkiem Rady Federacji Zgromadzenia Federacyjnego Federacji Rosyjskiej, sędzią, nie może zajmować innych stanowisk państwowych w Federacji Rosyjskiej, innych stanowisk państwowych w Republice Czecheńskiej, stanowisk federalnej służby państwowej, stanowisk państwowej służby cywilnej podmiotu Federacji Rosyjskiej, a także stanowisk w samorządzie lokalnym oraz stanowisk w służbie samorządu lokalnego, nie może zajmować się inną płatną działalnością, z wyjątkiem działalności dydaktycznej, działalności naukowej lub innej działalności twórczej, jeśli ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej nie stanowi inaczej. Przy tym działalność dydaktyczna, działalność naukowa i inna działalność twórcza nie może być finansowana wyłącznie ze środków innych państw, organizacji międzynarodowych i organizacji innych państw, obywateli innych państw i bezpaństwowców, jeśli umowa międzynarodowa Federacji Rosyjskiej lub ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej nie stanowi inaczej. Ograniczenia ustanowione niniejszym ustępem w części dotyczącej zajmowania stanowiska w federalnej służbie państwowej nie są stosowane w przypadkach ustanowionych w dekretach Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Głowa Republiki Czecheńskiej nie ma prawa wchodzić w skład organów zarządzania, rad kuratorskich lub rad nadzorczych, innych organów zagranicznych niekomercyjnych organizacji pozarządowych i działających na terytorium Federacji Rosyjskiej ich strukturalnych jednostek organizacyjnych, jeśli umowa międzynarodowa Federacji Rosyjskiej lub ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej nie stanowią inaczej.

Artykuł 68

1. Głowa Republiki Czecheńskiej bezpośrednio lub przez organy władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej zapewnia prowadzenie jednolitej polityki w sferze rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej.
2. Głowa Republiki Czecheńskiej:
 - 1) reprezentuje Republikę Czecheńską w relacjach z federalnymi organami władzy państwowej, organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz z organami samorządu lokalnego przy realizacji kontaktów gospodarczych z zagranicą i ma przy tym prawo podpisywać umowy i porozumienia w imieniu Republiki Czecheńskiej;
 - 2) podpisuje i ogłasza ustawy Republiki Czecheńskiej lub odrzuca ustawy, uchwalone przez Parlament Republiki Czecheńskiej;
 - 3) przedkłada do rozpatrzenia przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rząd Federacji Rosyjskiej oraz inne organy władzy państwowej Federacji Rosyjskiej, a także przez Parlament Republiki Czecheńskiej projekty aktów, uchwalenie których znajduje się w ich kompetencjach;
 - 4) tworzy Rząd Republiki Czecheńskiej i przedstawia do uzgodnienia przez Parlament Republiki Czecheńskiej kandydatury do powołania na stanowiska Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej, pierwszego zastępcy oraz zastępców Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej, ministrów realizujących swoje uprawnienia w sferze finansów, gospodarki, przemysłu i rolnictwa, a także decyduje o dymisji Rządu Republiki Czecheńskiej;
 - 5) tworzy Radę Bezpieczeństwa Ekonomicznego i Publicznego Republiki Czecheńskiej;
 - 6) przedstawia Parlamentowi Republiki Czecheńskiej kandydatury do powołania na stanowisko sędziów Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej, sędziów pokoju, a także na stanowisko Przewodniczącego Izby Oblicunkowej Republiki Czecheńskiej oraz Rzecznika Praw Obywatelskich w Republice Czecheńskiej;
 - 7) nie rzadziej niż raz do roku zwraca się z orędziem do Parlamentu Republiki Czecheńskiej i narodu Republiki Czecheńskiej na temat rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej oraz zadań organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej na kolejny rok;

- 8) uzgadnia z federalnymi organami władzy wykonawczej kandydatury do powołania na stanowiska naczelników terytorialnych organów władzy wykonawczej Federacji Rosyjskiej w Republice Czecheńskiej w trybie ustanowionym przez ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej;
 - 8.1) uzgadnia wystąpienie Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, dotyczące kandydatury na stanowisko prokuratora Republiki Czecheńskiej;
- 9) powołuje połowę składu Komisji Wyborczej Republiki Czecheńskiej;
- 10) ma prawo żądać zwołania nadzwyczajnych posiedzeń Parlamentu Republiki Czecheńskiej, a także zwoływać nowo wybrany Parlament Republiki Czecheńskiej na pierwsze posiedzenie wcześniej niż termin przewidziany na to przez Konstytucję Republiki Czecheńskiej;
- 11) ma prawo uczestniczyć w pracach Parlamentu Republiki Czecheńskiej z prawem głosu doradczego;
- 12) tworzy Administrację dla zabezpieczenia działalności Głowy Republiki Czecheńskiej i Rządu Republiki Czecheńskiej, określa jej uprawnienia i tryb działalności, zatwierdza jej strukturę, liczebność etatową, powołuje jej naczelnika, który według stanowiska jest członkiem Rządu Republiki Czecheńskiej i reprezentuje w nim interesy Głowy Republiki Czecheńskiej;
- 13) powołuje na swoją kadencję przedstawiciela w Radzie Federacji Zgromadzenia Federacyjnego Federacji Rosyjskiej od organu wykonawczego władzy państwowej Republiki Czecheńskiej, a także powołuje na stanowisko i odwołuje ze stanowiska pełnomocnego przedstawiciela Głowy Republiki Czecheńskiej w Parlamencie Republiki Czecheńskiej;
- 14) powołuje i odwołuje ze stanowiska przedstawicieli Republiki Czecheńskiej w podmiotach Federacji Rosyjskiej, a także w trybie ustanowionym w ustawodawstwie federalnym – przedstawicieli Republiki Czecheńskiej w podmiotach innych państw;
- 15) zawiesza obowiązywanie aktów normatywnych oraz innych aktów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej i uchyla je, jeśli są one sprzeczne z ustawodawstwem federalnym i Konstytucją Republiki Czecheńskiej;
- 16) nadaje odznaczenia państwowe Republiki Czecheńskiej, przedstawia w ustanowionym trybie do nadania odznaczeń państwowych Federacji Rosyjskiej;
- 17) zapewnia koordynację działalności organów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej z innymi organami władzy państwowej Republiki Czecheńskiej i zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej organizuje współdziałanie organów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej z federalnymi organami władzy wykonawczej i ich organami terytorialnymi, organami samorządu lokalnego oraz organizacjami społecznymi;
- 18) realizuje inne uprawnienia zgodnie z ustawami federalnymi, Konstytucją Republiki Czecheńskiej oraz ustawami Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 69

1. Głowa Republiki Czecheńskiej wydaje dekrety i rozporządzenia.
2. Dekrety i rozporządzenia Głowy Republiki Czecheńskiej mają moc obowiązującą na całym terytorium Republiki Czecheńskiej.
3. Akty prawne Głowy Republiki Czecheńskiej są przekazywane Parlamentowi Republiki Czecheńskiej w ciągu czternastu dni kalendarzowych.

Artykuł 70

Głowa Republiki Czecheńskiej, realizując swoje uprawnienia, jest zobowiązany do przestrzegania Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych, Konstytucji Republiki Czecheńskiej i ustaw Republiki Czecheńskiej, a także do wypełniania dekretów i rozporządzeń Prezydenta Federacji Rosyjskiej, rozporządzeń i zarządzeń Rządu Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 71

1. Uprawnienia Głowy Republiki Czecheńskiej wygasają przed terminem w przypadku:
 - 1) jego śmierci;
 - 2) złożenia go z urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w związku z wyrażeniem w stosunku do niego wotum nieufności przez Parlament Republiki Czecheńskiej;
 - 3) jego ustąpienia na własną prośbę;
 - 4) złożenia go z urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadkach przewidzianych w ustawie federalnej;
 - 5) uznania go przez sąd za niezdolnego do czynności prawnych lub częściowo niezdolnego do czynności prawnych;
 - 6) uznania go przez sąd za zaginionego lub zmarłego;
 - 7) uprawomocnienia się wyroku skazującego go;
 - 8) jego wyjazdu za granice Federacji Rosyjskiej do stałego miejsca zamieszkania;
 - 9) utraty przez niego obywatelstwa Federacji Rosyjskiej, nabycia przez niego obywatelstwa innego państwa lub otrzymania przez niego zezwolenia na osiedlenie się lub innego dokumentu potwierdzającego prawo do stałego zamieszkania obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa;
 - 10) jego odwołania przez wyborców, zarejestrowanych na terytorium Republiki Czecheńskiej, na podstawie i w trybie ustalonymi w ustawie federalnej i uchwalonej w związku z nią ustawą Republiki Czecheńskiej.
2. Decyzja o przedterminowym wygaśnięciu uprawnień Głowy Republiki Czecheńskiej jest podejmowana przez Parlament Republiki Czecheńskiej na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w punktach 1, 2, 3 i 4 ustępu 1 niniejszego artykułu.

3. W przypadkach przewidzianych w punktach 2, 3 i 4 ustępu 1 niniejszego artykułu decyzja o przedterminowym wygaśnięciu uprawnień Głowy Republiki Czecheńskiej jest podejmowana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 72

Parlament Republiki Czecheńskiej ma prawo wyrazić wotum nieufności wobec Głowy Republiki Czecheńskiej w przypadku:

- 1) wydania przez niego aktów sprzecznych z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, Konstytucją Republiki Czecheńskiej i ustawami Republiki Czecheńskiej, jeśli takie sprzeczności zostały ustanowione przez odpowiedni sąd i nie zostały usunięte przez Głowę Republiki Czecheńskiej w ciągu miesiąca od dnia uprawomocnienia się wyroku sądu;
- 2) ustanowionego przez odpowiedni sąd innego poważnego naruszenia Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych, dekretów Prezydenta Federacji Rosyjskiej, rozporządzeń Rządu Federacji Rosyjskiej, Konstytucji Republiki Czecheńskiej oraz ustaw Republiki Czecheńskiej, jeśli spowodowało to masowe naruszenie praw i wolności obywateli;
- 3) nienależytego wypełniania przez niego swoich obowiązków.

Artykuł 73

Decyzja Parlamentu Republiki Czecheńskiej o wyrażeniu wotum nieufności wobec Głowy Republiki Czecheńskiej jest przyjmowana większością dwóch trzecich ustawowej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej z inicjatywy co najmniej jednej trzeciej ustawowej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 74

1. Decyzja Parlamentu Republiki Czecheńskiej o wyrażeniu wotum nieufności wobec Głowy Republiki Czecheńskiej jest kierowana do rozpatrzenia przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w celu podjęcia decyzji o złożeniu Głowy Republiki Czecheńskiej z urzędu.
2. Decyzja Prezydenta Federacji Rosyjskiej o złożeniu Głowy Republiki Czecheńskiej z urzędu skutkuje dymisją Rządu Republiki Czecheńskiej.
3. W przypadkach dymisji Rządu Republiki Czecheńskiej na podstawach, przewidzianych brzmieniem ust. 2 niniejszego artykułu, kontynuuje on swoją działalność do czasu zatwierdzenia nowego składu Rządu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 75

W przypadku wygaśnięcia przed terminem uprawnień Głowy Republiki Czecheńskiej, uznania wyborów Głowy Republiki Czecheńskiej za nieodbyte lub nieważne oraz w innych przypadkach, ustanowionych przez ustawę federalną, Prezydent Federacji Rosyjskiej wyznacza czasowo pełniącego obowiązki Głowy Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 76

W przypadku, gdy Głowa Republiki Czecheńskiej czasowo (w związku z chorobą lub urlopem) nie może pełnić swoich obowiązków, czasowo pełni je Przewodniczący Rządu Republiki Czecheńskiej, a w przypadku bezpośredniego kierowania przez Głowę Republiki Czecheńskiej Rządem Republiki Czecheńskiej – pierwszy zastępca Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej lub osoba, która została wyznaczona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej na stanowisko czasowo pełniącego obowiązki Głowy Republiki Czecheńskiej w związku z okolicznościami, wskazanymi w ustawie federalnej.

Artykuł 77

Czasowo pełniący obowiązki Głowy Republiki Czecheńskiej nie ma prawa rozwiązywać Parlamentu Republiki Czecheńskiej, a także zgłaszać propozycji zmian w Konstytucji Republiki Czecheńskiej.

ROZDZIAŁ 5. PARLAMENT REPUBLIKI CZECHENSKIEJ**Artykuł 78**

1. Parlament Republiki Czecheńskiej jest stałym najwyższym i jedynym ustawodawczym (przedstawicielskim) organem władzy państwowej Republiki Czecheńskiej.
2. Parlament Republiki Czecheńskiej jest jednoizbowy i składa się z 141 deputowanych, wybieranych na okres 5 lat przez obywateli Federacji Rosyjskiej, zamieszkujących w Republice Czecheńskiej, na podstawie bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym, w trybie ustanowionym ustawodawstwem federalnym, niniejszą Konstytucją oraz ustawą Republiki Czecheńskiej.
3. Na deputowanego Parlamentu Republiki Czecheńskiej może być wybrany obywatel Federacji Rosyjskiej, nieposiadający obywatelstwa innego państwa lub zezwolenia na osiedlenie się bądź innego dokumentu potwierdzającego prawo do stałego zamieszkania obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa, który to obywatel na dzień głosowania ukończył 21. rok życia.
4. Tryb przeprowadzania wyborów deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej jest ustanawiany ustawami federalnymi, niniejszą Konstytucją oraz ustawą Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 79

1. Deputowani Parlamentu Republiki Czecheńskiej mogą być zawodowymi parlamentarzystami lub pracować jako parlamentarzyści, zajmując się jednocześnie swoją zasadniczą działalnością zawodową.
Liczba deputowanych, będących zawodowymi parlamentarzystami, jest ustanawiana w ustawie Republiki Czecheńskiej.

2. Ograniczenia związane z działalnością deputowanych są ustanawiane w ustawach Republiki Czecheńskiej zgodnie z ustawodawstwem federalnym.
3. Deputowany Parlamentu Republiki Czecheńskiej nie ma prawa wykorzystywania swojego statusu w działalności niezwiązanej z realizacją swoich uprawnień poselskich.
4. W przypadku pociągnięcia deputowanego do odpowiedzialności karnej lub administracyjnej, jego zatrzymania, aresztowania, poddania rewizji, przesłuchania, dokonania innych czynności o charakterze karno-procesowym lub administracyjno-procesowym, przeprowadzenia działań o charakterze operacyjno-rozpoznawczym w stosunku do deputowanego, jego bagażu, osobistych i służbowych środków transportu, jego korespondencji, wykorzystywanych przez niego środków łączności oraz należących do niego dokumentów, a także podczas prowadzenia działań operacyjno-rozpoznawczych w zajmowanym przez niego lokalu mieszkalnym i lokalu służbowym, stosuje się odrębny tryb postępowania w sprawach karnych lub administracyjnych, ustanowiony ustawami federalnymi.
5. Deputowany nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej lub administracyjnej za wypowiedziane zdanie, pozycję wyrażoną przy głosowaniu oraz za inne czynności zgodne ze statusem deputowanego, w tym po upływie terminu jego kadencji. Dane postanowienie nie dotyczy przypadków, w których deputowany dopuścił się publicznego znieważenia, oszczerstwa lub innych naruszeń, odpowiedzialność za które przewidziana jest w ustawie federalnej.
6. Deputowani Parlamentu Republiki Czecheńskiej mają prawo odmówić złożenia zeznań w sprawach cywilnych, administracyjnych lub karnych dotyczących okoliczności, które stały się dla nich wiadome w związku z pełnionymi przez nich obowiązkami.
7. Utrata przez deputowanego Parlamentu Republiki Czecheńskiej obywatelstwa Federacji Rosyjskiej, nabycie przez niego obywatelstwa innego państwa bądź otrzymanie przez niego zezwolenia na osiedlenie się lub innego dokumentu potwierdzającego prawo do stałego zamieszkania na terytorium innego państwa stanowią powody przedterminowego wygaśnięcia uprawnień deputowanego.

Artykuł 80

1. Parlament Republiki Czecheńskiej jest prawomocny, jeśli w jego skład wybrano co najmniej dwie trzecie ustawowej liczby deputowanych.
2. Posiedzenia Parlamentu Republiki Czecheńskiej są jawne, z wyjątkiem przypadków ustanowionych w ustawach federalnych, Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustawach Republiki Czecheńskiej, a także w Regulaminie Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
3. Parlament Republiki Czecheńskiej jest zwoływany na pierwsze posiedzenie przez Komisję Wyborczą Republiki Czecheńskiej piętnastego dnia po oficjalnym ogłoszeniu rezultatów głosowania.

4. Pierwsze posiedzenie Parlamentu Republiki Czecheńskiej otwiera najstarszy wiekiem deputowany i prowadzi je do momentu wyboru Przewodniczącego Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
5. Z dniem rozpoczęcia pracy nowo wybranego Parlamentu Republiki Czecheńskiej uprawnienia Parlamentu Republiki Czecheńskiej poprzedniej kadencji wygasają.
6. Parlament Republiki Czecheńskiej posiada prawa osoby prawnej, ma pieczęć okrągłą, samodzielnie podejmuje decyzje dotyczące zabezpieczenia organizacyjnego, prawnego, informacyjnego, materialno-technicznego i finansowego swojej działalności.
7. Wydatki na zabezpieczenie działalności Parlamentu Republiki Czecheńskiej są przewidywane w budżecie Republiki Czecheńskiej w oddzielnym wierszu w związku z klasyfikacją budżetową Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 81

Tryb działalności i organizacja pracy Parlamentu Republiki Czecheńskiej są określone postanowieniami Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustawy o Parlamencie Republiki Czecheńskiej, ustawy o statusie deputowanego Republiki Czecheńskiej, a także postanowieniami Regulaminu Parlamentu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 82

1. Parlament Republiki Czecheńskiej na swoim pierwszym posiedzeniu w drodze tajnego głosowania wybiera ze swego składu Przewodniczącego Parlamentu Republiki Czecheńskiej oraz jego zastępców.
2. Za wybranych na stanowisko Przewodniczącego Parlamentu Republiki Czecheńskiej oraz na stanowisko jego zastępców uznani zostają ci deputowani, którzy uzyskali w drodze tajnego głosowania ponad połowę głosów ogólnej liczby wybranych deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
3. Przewodniczący Parlamentu Republiki Czecheńskiej i jego zastępcy w swojej działalności podlegają kontroli Parlamentu Republiki Czecheńskiej i mogą być odwołani ze stanowiska w drodze tajnego głosowania większością głosów ogólnej liczby wybranych deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 83

Parlament Republiki Czecheńskiej:

- 1) przyjmuje Konstytucję Republiki Czecheńskiej i wnosi do niej zmiany;
- 2) [utracił moc];
 - 2.1) wyznacza wybory Głowy Republiki Czecheńskiej;
- 3) rozpatruje kwestię dotyczącą udzielenia zgody Głowie Republiki Czecheńskiej na powołanie Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej w przypadku, gdy kierowanie Rządem Republiki Czecheńskiej nie jest realizowane bezpośrednio przez Głowę Republiki Czecheńskiej;

- 4) rozpatruje kwestię dotyczącą udzielenia zgody Głowie Republiki Czecheńskiej na powołanie pierwszego zastępcy oraz zastępców Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej, a także ministrów realizujących uprawnienia w sferze finansów, gospodarki, przemysłu oraz rolnictwa;
- 5) dokonuje regulacji ustawodawczych dotyczących zakresu kompetencji Republiki Czecheńskiej oraz zakresu kompetencji Federacji Rosyjskiej i Republiki Czecheńskiej w granicach uprawnień Republiki Czecheńskiej;
- 6) zatwierdza porozumienie o zmianie granic Republiki Czecheńskiej z innymi podmiotami Federacji Rosyjskiej;
- 7) tworzy Izbę Obrachunkową Republiki Czecheńskiej w trybie ustanowionym w ustawie Republiki Czecheńskiej;
- 8) realizuje prawo inicjatywy ustawodawczej, mające na celu wniesienie projektów ustaw do Dumy Państwowej Zgromadzenia Federacyjnego Federacji Rosyjskiej;
- 9) podejmuje zgodnie z ustawą federalną decyzję dotyczącą nadania uprawnień członkowi Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej – przedstawiciela z ramienia Parlamentu Republiki Czecheńskiej na swoją kadencję;
- 10) na wniosek Głowy Republiki Czecheńskiej powołuje sędziów Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej oraz sędziów pokoju Republiki Czecheńskiej;
- 11) powołuje i odwołuje ze stanowiska połowę składu Komisji Wyborczej Republiki Czecheńskiej;
- 12) wyznacza referendum Republiki Czecheńskiej w przypadkach przewidzianych w ustawie Republiki Czecheńskiej;
- 13) wyznacza datę przeprowadzenia wyborów do Parlamentu Republiki Czecheńskiej zgodnie z terminami ustanowionymi w ustawie federalnej;
- 14) uczestniczy w tworzeniu składu Rządu Republiki Czecheńskiej w trybie ustanowionym w ustawie Republiki Czecheńskiej;
- 15) na wniosek Głowy Republiki Czecheńskiej powołuje i odwołuje ze stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w Republice Czecheńskiej;
- 16) uzgadnia wniosek Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, dotyczący kandydatury na stanowisko prokuratora Republiki Czecheńskiej;
- 17) powołuje zgodnie z ustawą Republiki Czecheńskiej przedstawicieli społeczeństwa w skład kolegium kwalifikacyjnego sędziów Republiki Czecheńskiej, a także przedstawicieli z Parlamentu Republiki Czecheńskiej do komisji kwalifikacyjnej przy Izbie Adwokackiej Republiki Czecheńskiej;
- 18) wysłuchuje corocznego sprawozdania Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej, dotyczącego rezultatów działalności Rządu Republiki Czecheńskiej, w tym kwestii uchwalonych przez Parlament Republiki Czecheńskiej;
- 19) realizuje inne umocowania prawne, ustanowione w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawach federalnych, Konstytucji Republiki Czecheńskiej oraz w ustawach Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 84

Ustawą Republiki Czecheńskiej:

- 1) zatwierdzany jest budżet Republiki Czecheńskiej i sprawozdanie o jego wykonaniu, przedstawiane przez Głowę Republiki Czecheńskiej;
- 2) ustanawiane są zgodnie z Konstytucją Republiki Czecheńskiej podstawy organizacji i działalności Parlamentu Republiki Czecheńskiej;
- 3) w granicach uprawnień, określonych w ustawie federalnej, ustanawiany jest tryb przeprowadzenia wyborów do organów samorządu lokalnego na terytorium Republiki Czecheńskiej;
- 4) zatwierdzane są programy rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej, przedstawiane przez Głowę Republiki Czecheńskiej;
- 5) ustanawiane są podatki i opłaty, określenie których wchodzi – zgodnie z zapisami ustawy federalnej – w zakres uprawnień Republiki Czecheńskiej, a także tryb ich poboru;
- 6) zatwierdzane są budżety terytorialnych państwowych funduszy pozabudżetowych Republiki Czecheńskiej i sprawozdania o ich wykonaniu;
- 7) ustanawiany jest tryb zarządzania i dysponowania własnością Republiki Czecheńskiej, w tym częściami tej własności (udziałami, akcjami) Republiki Czecheńskiej w kapitałach gospodarczych spółek kapitałowych, gospodarczych spółek osobowych oraz przedsiębiorstwach posiadających inną formę prawną-organizacyjną swojej działalności;
- 8) są zatwierdzane i rozwiązywane umowy Republiki Czecheńskiej;
- 9) ustanawiany jest tryb wyznaczenia i przeprowadzenia referendum Republiki Czecheńskiej;
- 10) ustanawiany jest tryb przeprowadzenia wyborów do Parlamentu Republiki Czecheńskiej, tryb przeprowadzenia wyborów Głowy Republiki Czecheńskiej oraz tryb odwołania Głowy Republiki Czecheńskiej;
- 11) ustanawiana jest struktura administracyjno-terytorialna Republiki Czecheńskiej i tryb jej zmiany;
- 12) ustanawiany jest system organów wykonawczych władzy państwowej Republiki Czecheńskiej;
- 13) ustanawiane są uprawnienia, tryb powołania na stanowisko i odwołania ze stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w Republice Czecheńskiej;
- 14) regulowane są inne kwestie odnoszące się zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, Konstytucją Republiki Czecheńskiej i ustawami Republiki Czecheńskiej do kompetencji i uprawnień Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 85

1. Parlament Republiki Czecheńskiej podejmuje uchwały w kwestiach zaliczonych do jego kompetencji przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne, Konstytucję Republiki Czecheńskiej oraz ustawy Republiki Czecheńskiej.

2. Uchwałą Parlamentu Republiki Czecheńskiej:

- 1) uchwalany jest Regulamin Parlamentu Republiki Czecheńskiej i zapadają decyzje dotyczące wewnętrznego porządku działalności Parlamentu Republiki Czecheńskiej;
- 2) [utracił moc];
- 3) powoływani są na stanowiska i odwoływani ze stanowisk poszczególni funkcjonariusze publiczni Republiki Czecheńskiej, dokonywane są formalności dotyczące zgody na ich powołanie na stanowisko w trybie przewidzianym w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawach federalnych oraz w niniejszej Konstytucji;
- 4) wyznaczane są wybory do Parlamentu Republiki Czecheńskiej, wybory Głowy Republiki Czecheńskiej oraz głosowanie dotyczące odwołania Głowy Republiki Czecheńskiej;
- 5) wyznaczane jest referendum Republiki Czecheńskiej w przypadkach przewidzianych w ustawie Republiki Czecheńskiej;
- 6) dokonywane są formalności dotyczące podjęcia decyzji o wyrażeniu wotum nieufności (wotum zaufania) dla Głowy Republiki Czecheńskiej, a także decyzji o wyrażeniu wotum nieufności (wotum zaufania) dla naczelników organów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej, w powołaniu których na stanowisko brał udział Parlament Republiki Czecheńskiej zgodnie z postanowieniami niniejszej Konstytucji;
- 7) zatwierdzone jest porozumienie dotyczące zmiany granic Republiki Czecheńskiej;
- 8) aprobowany jest projekt umowy dotyczącej rozgraniczenia uprawnień;
- 9) powoływani są na stanowiska sędziowie Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej oraz sędziowie pokoju;
- 10) dokonywane są inne formalności dotyczące podjęcia decyzji w sprawach przypisanych Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawom federalnym, niniejszej Konstytucji oraz ustawom Republiki Czecheńskiej do zakresu uprawnień Parlamentu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 86

Parlament Republiki Czecheńskiej w granicach i formach, ustanowionych w Konstytucji Republiki Czecheńskiej i ustawach Republiki Czecheńskiej, na równi z innymi upoważnionymi do tego organami państwowymi prowadzi kontrolę nad przestrzeganiem Konstytucji Republiki Czecheńskiej, wykonywaniem ustaw oraz innych normatywnych aktów prawnych Republiki Czecheńskiej, wykonaniem budżetu Republiki Czecheńskiej oraz budżetu terytorialnego państwowego funduszu pozabudżetowego Republiki Czecheńskiej, przestrzegania ustanowionego trybu dysponowania majątkiem Republiki Czecheńskiej oraz wypełnia inne upoważnienia ustanowione w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawach federalnych, w niniejszej Konstytucji oraz w ustawach Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 87

1. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Głowie Republiki Czecheńskiej, Rządowi Republiki Czecheńskiej, Administracji Głowy i Rządu Republiki Czecheńskiej, deputowanym Parlamentu Republiki Czecheńskiej oraz organom przedstawicielskim samorządu lokalnego.

Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje także Sądowi Konstytucyjnemu Republiki Czecheńskiej, Sądowi Najwyższemu Republiki Czecheńskiej, Sądowi Arbitrażowemu Republiki Czecheńskiej oraz Komisji Wyborczej Republiki Czecheńskiej w kwestiach należących do ich kompetencji.

2. Projekty ustaw złożone do Parlamentu Republiki Czecheńskiej przez Głowę Republiki Czecheńskiej są rozpatrywane na jego wniosek w pierwszej kolejności.

Artykuł 88

Projekty ustaw o wprowadzeniu lub zniesieniu podatków, zwolnieniu od nich, o zmianie zobowiązań finansowych Republiki Czecheńskiej, a także inne projekty ustaw, przewidujące wydatki pokrywane ze środków budżetu Republiki Czecheńskiej, są rozpatrywane przez Parlament Republiki Czecheńskiej na wniosek Głowy Republiki Czecheńskiej bądź w przypadku istnienia orzeczenia wskazanej osoby. Dane orzeczenie jest przedkładane Parlamentowi Republiki Czecheńskiej w okresie miesiąca od dnia wpłynięcia projektu ustawy oraz dokumentów przewodnich.

Artykuł 89

1. Ustawy konstytucyjne Republiki Czecheńskiej są uchwalane w sprawach przewidzianych przez Konstytucję Republiki Czecheńskiej.
Ustawa konstytucyjna Republiki Czecheńskiej jest uznawana za uchwaloną, jeśli została ona zaaprobowana przez co najmniej dwie trzecie z ustalonej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
2. Ustawy Republiki Czecheńskiej są uchwalane większością głosów ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej, o ile ustawa federalna nie przewiduje inaczej.
3. Uchwały Parlamentu Republiki Czecheńskiej są uchwalane większością głosów wybranych deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej, o ile ustawa federalna nie przewiduje inaczej.
4. Projekt ustawy Republiki Czecheńskiej jest rozpatrywany przez Parlament Republiki Czecheńskiej w co najmniej dwóch czytaniach, z wyjątkiem projektów ustaw o zatwierdzeniu (zawarcu i rozwiązaniu) umów Republiki Czecheńskiej. Decyzja o przyjęciu lub o odrzuceniu projektu ustawy, a także o przyjęciu ustawy do powtórnego rozpatrzenia lub o usunięciu jej z powtórnego rozpatrzenia jest legalizowana za pomocą uchwały Parlamentu Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 90

1. Ustawy Republiki Czecheńskiej, uchwalone przez Parlament Republiki Czecheńskiej, w ciągu pięciu dni są przekazywane do rozpatrzenia przez Głowę Republiki Czecheńskiej w celu ich podpisania i ogłoszenia.

Głowa Republiki Czecheńskiej w ciągu czternastu dni kalendarzowych od dnia wpłynięcia uchwalonej przez Parlament Republiki Czecheńskiej ustawy Republiki Czecheńskiej ma obowiązek ogłosić ustawę, umożliwiając ogłoszenie ustawy poprzez jej podpisanie bądź odrzucić ustawę we wskazanym terminie.

2. W przypadku odrzucenia przez Głowę Republiki Czecheńskiej ustawy Republiki Czecheńskiej odrzucona ustawa wraca do Parlamentu Republiki Czecheńskiej z umotywowanym uzasadnieniem jej odrzucenia i może być zaaprobowana przez Parlament Republiki Czecheńskiej we wcześniej uchwalonym brzmieniu większością co najmniej dwóch trzecich głosów ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej, z wyjątkiem przypadków ustanowionych w niniejszej Konstytucji.
3. Ustawa Republiki Czecheńskiej, zaaprobowana przez Parlament Republiki Czecheńskiej we wcześniej uchwalonym brzmieniu, nie może być powtórnie odrzucona przez Głowę Republiki Czecheńskiej i podlega podpisaniu oraz ogłoszeniu w ciągu czternastu dni kalendarzowych od dnia ponownego wpłynięcia wskazanej ustawy.
4. Ustawy Republiki Czecheńskiej wchodzą w życie z dniem ich opublikowania, jeśli ustawy te nie przewidują inaczej. Ustawy oraz inne normatywne akty prawne Republiki Czecheńskiej, dotyczące praw i wolności człowieka i obywatela, wchodzą w życie nie wcześniej niż dziesięć dni po dniu ich oficjalnego opublikowania. Tryb oficjalnego opublikowania ustaw i innych normatywnych aktów prawnych Republiki Czecheńskiej jest ustanawiany prawem Republiki Czecheńskiej.
5. Konstytucja Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne, Konstytucja oraz ustawy Republiki Czecheńskiej podlegają ochronie państwowej na terytorium Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 91

1. Uprawnienia Parlamentu Republiki Czecheńskiej mogą wygasnąć przed terminem w przypadku:
 - 1) przyjęcia przez Parlament Republiki Czecheńskiej przez co najmniej dwie trzecie głosów ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej decyzji o samorozwiązaniu;
 - 2) rozwiązania przez Głowę Republiki Czecheńskiej na podstawach wskazanych w ustępie 2 niniejszego artykułu;
 - 3) wejścia w życie orzeczenia Sądu Najwyższego, dotyczącego nieprawomocności danego składu deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej, w tym w związku ze zrzeczeniem się przez nich swoich uprawnień;

- 4) rozwiązania przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w trybie i na podstawach przewidzianych w ustawie federalnej.
2. Głowa Republiki Czecheńskiej ma prawo podjąć decyzję o przedterminowym wygaśnięciu uprawnień Parlamentu Republiki Czecheńskiej w trybie i na podstawach przewidzianych w ustawie federalnej.
3. Decyzja Głowy Republiki Czecheńskiej o przedterminowym wygaśnięciu uprawnień Parlamentu Republiki Czecheńskiej jest podejmowana w formie dekretu.
4. W przypadku przedterminowego wygaśnięcia uprawnień Parlamentu Republiki Czecheńskiej na podstawach przewidzianych w niniejszym artykule nadzwyczajne wybory do Parlamentu Republiki Czecheńskiej wyznaczane są zgodnie z niniejszą Konstytucją oraz ustawą Republiki Czecheńskiej w trybie oraz w terminach, ustanowionych ustawą federalną.

ROZDZIAŁ 6. RZĄD REPUBLIKI CZECHENSKIEJ

Artykuł 92

1. Rząd Republiki Czecheńskiej jest stałym najwyższym organem wykonawczym władzy państwowej Republiki Czecheńskiej.
2. Rząd Republiki Czecheńskiej zapewnia realizację postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych oraz innych normatywnych aktów prawnych Federacji Rosyjskiej, Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustaw oraz innych normatywnych aktów prawnych Republiki Czecheńskiej na jej terytorium.
3. Rząd Republiki Czecheńskiej jest tworzony na okres uprawnień Głowy Republiki Czecheńskiej.
4. Rząd Republiki Czecheńskiej posiada prawa osoby prawnej, dysponuje okrągłą pieczęcią z wizerunkiem godła Republiki Czecheńskiej.
5. Finansowanie Rządu Republiki Czecheńskiej i zarządzanych przez niego organów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej jest dokonywane ze środków budżetu Republiki Czecheńskiej, przewidywanych w oddzielnych artykułach.

Artykuł 93

1. Rząd Republiki Czecheńskiej opracowuje i wykorzystuje środki mające na celu zapewnienie kompleksowego rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej, uczestniczy w realizacji jednolitej polityki państwa w dziedzinie finansów, nauki, edukacji, ochrony zdrowia, kultury, kultury fizycznej i sportu, ubezpieczeń społecznych, bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz ekologii.
2. Rząd Republiki Czecheńskiej:
 - 1) wykorzystuje w ramach swoich uprawnień środki mające na celu realizację, zabezpieczenie i ochronę praw i wolności człowieka i obywatela, ochronę własności i porządku publicznego, przeciwdziałanie terroryzmowi i ekstremizmowi oraz walkę z przestępczością;

- 1.1) wykorzystuje w ramach swoich uprawnień środki mające na celu zapewnienie gwarancji państwa, dotyczących równości praw, wolności i legalnych interesów człowieka i obywatela niezależnie od rasy, narodowości, języka, stosunku do religii oraz innych okoliczności; zapobieganiu ograniczeniu praw i dyskryminacji ze względu na przynależność społeczną, rasową, narodowościową, językową lub religijną; ochrony i rozwoju etnokulturowej różnorodności narodów Federacji Rosyjskiej, zamieszkujących na terytorium Republiki Czecheńskiej, ich języków i kultury; ochrony praw mniejszości narodowych; adaptacji społecznej i kulturowej migrantów; profilaktyki konfliktów między narodowościami (konfliktów międzyetnicznych) oraz zapewnienia zgody między narodami i zgody międzywyznaniowej;
- 2) opracowuje w celu przedstawienia przez Głowę Republiki Czecheńskiej Parlamentowi Republiki Czecheńskiej projekt budżetu Republiki Czecheńskiej, a także projekty programów rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej;
 - 2.1) przygotowuje coroczne sprawozdania o rezultatach swojej działalności, w tym w sprawach wysuniętych przez Parlament Republiki Czecheńskiej w celu ich przedstawienia przez Przewodniczącego Rządu Republiki Czecheńskiej Parlamentowi Republiki Czecheńskiej;
- 3) zapewnia wykonanie budżetu Republiki Czecheńskiej i przygotowuje sprawozdanie dotyczące wykonania wskazanego budżetu oraz sprawozdania o realizacji programów rozwoju społeczno-ekonomicznego Republiki Czecheńskiej w celu ich przedstawienia przez Głowę Republiki Czecheńskiej Parlamentowi Republiki Czecheńskiej;
- 4) tworzy inne organy władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej;
- 5) zarządza i dysponuje własnością Republiki Czecheńskiej zgodnie z ustawami Republiki Czecheńskiej, a także zarządza własnością federalną, przekazaną do zarządzania Republice Czecheńskiej zgodnie z ustawami federalnymi oraz innymi normatywnymi aktami prawnymi Federacji Rosyjskiej;
- 6) ma prawo polecić organowi samorządu lokalnego, obieralnemu funkcjonariuszowi publicznemu samorządu lokalnego lub innemu funkcjonariuszowi publicznemu samorządu lokalnego doprowadzenie do zgodności z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej wydane przez nich akty prawne w przypadku, gdy wymienione akty są sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi i innymi normatywnymi aktami prawnymi Federacji Rosyjskiej, z Konstytucją Republiki Czecheńskiej, ustawami i innymi normatywnymi aktami prawnymi Republiki Czecheńskiej, a także ma prawo zwrócić się do sądu;
 - 6.1) realizuje nałożone na niego uprawnienia, ustanowione przez normatywne akty prawne Prezydenta Federacji Rosyjskiej oraz przez normatywne akty prawne Rządu Federacji Rosyjskiej, przewidujące przekazanie do realizacji przez organy władzy wykonawczej podmiotów

Federacji Rosyjskiej poszczególnych uprawnień federalnych organów władzy wykonawczej zgodnie z ustawą federalną;

- 7) realizuje inne uprawnienia, ustanowione w ustawach federalnych, Konstytucji Republiki Czecheńskiej, a także w porozumieniach z federalnymi organami władzy wykonawczej, przewidzianymi w art. 78 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 94

1. Rząd Republiki Czecheńskiej na podstawie oraz w celu realizacji postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych, normatywnych aktów prawnych Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Rządu Federacji Rosyjskiej, Konstytucji Republiki Czecheńskiej, ustaw Republiki Czecheńskiej oraz dekretów Głowy Republiki Czecheńskiej wydaje uchwały i rozporządzenia oraz zapewnia ich wykonanie.
2. Uchwały i rozporządzenia Rządu Republiki Czecheńskiej, które zostały uchwalone w granicach jego uprawnień, są obowiązujące na całym terytorium Republiki Czecheńskiej.
3. Uchwały i rozporządzenia Rządu Republiki Czecheńskiej nie powinny być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, dekretami Prezydenta Federacji Rosyjskiej, uchwałami Rządu Federacji Rosyjskiej, Konstytucją Republiki Czecheńskiej, ustawami Republiki Czecheńskiej oraz aktami Głowy Republiki Czecheńskiej.
4. Normatywne akty prawne Rządu Republiki Czecheńskiej są kierowane do Parlamentu Republiki Czecheńskiej w ciągu czternastu dni kalendarzowych.

Artykuł 95

Rząd Republiki Czecheńskiej składa swe pełnomocnictwa na ręce nowo wybranego – Głowy Republiki Czecheńskiej, podaje się do dymisji – w przypadku złożenia Prezydenta Republiki Czecheńskiej z urzędu.

W przypadku zdymisjonowania (złożenia pełnomocnictw) Rządu Republiki Czecheńskiej prowadzi on swoją działalność aż do chwili utworzenia nowego składu Rządu Republiki Czecheńskiej, w trybie ustanowionym przez ustawodawstwo republikańskie.

ROZDZIAŁ 7. WŁADZA SĄDOWNICZA, PROKURATURA, ADWOKATURA I NOTARIAT

Artykuł 96

1. Wymiar sprawiedliwości w Republice Czecheńskiej jest sprawowany wyłącznie przez sąd. Tworzenie sądów specjalnych oraz sądów, które nie są przewidziane w federalnej ustawie konstytucyjnej, jest niedozwolone.

2. Władza sądownicza jest sprawowana w drodze postępowania konstytucyjnego, cywilnego, administracyjnego oraz karnego.
3. Na terytorium Republiki Czecheńskiej działają sądy federalne, Sąd Konstytucyjny Republiki Czecheńskiej oraz sędziowie pokoju Republiki Czecheńskiej.
4. Żaden inny organ, funkcjonariusz publiczny lub inna osoba nie ma prawa przejąć funkcji władzy sądowniczej.

Artykuł 97

1. Sędziami są osoby, którym nadane zostały – zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej oraz ustawą – uprawnienia do sprawowania wymiaru sprawiedliwości i które wykonują swoje obowiązki zawodowo.
2. Wszyscy sędziowie posiadają jednolity status, ustanowiony federalną ustawą konstytucyjną oraz ustawą federalną. Sytuacja prawna sędziów jest określana w ustawie federalnej, a poszczególnych kategorii sędziów, w przypadkach przewidzianych w ustawie federalnej, także w ustawie Republiki Czecheńskiej.
3. [wyłączony].

Artykuł 98

1. Sędziowie są niezawisli i podlegają wyłącznie postanowieniom Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz prawu federalnemu, a także kierują się postanowieniami Konstytucji Republiki Czecheńskiej oraz ustawami Republiki Czecheńskiej.
2. Sędziowie są nieusuwalni, są oni powoływani na stanowisko w trybie ustanowionym przez prawo federalne, a sędziowie pokoju są powoływani także w trybie ustanowionym przez prawo Republiki Czecheńskiej. Uprawnienia sędziego mogą być cofnięte lub zawieszone wyłącznie w trybie i na podstawach określonych prawem federalnym.
3. Sędziowie są nietykalni, mogą być oni pociągnięci do odpowiedzialności karnej wyłącznie w trybie określonym przez prawo federalne.

Artykuł 99

1. Rozpoznawanie spraw w sądach jest jawne. Rozpoznanie sprawy przy drzwiach zamkniętych jest dopuszczalne jedynie w przypadkach przewidzianych prawem federalnym. Sąd rozpoznaje sprawę na zasadzie kontradyktoryjności i równouprawnienia stron.
2. Postępowania sądowe w Republice Czecheńskiej są prowadzone w języku rosyjskim. Uczestniczącym w sprawie osobom, które nie władają językiem, w jakim prowadzone jest postępowanie sądowe, zapewniane jest prawo zaznajomienia się z materiałami sprawy oraz uczestnictwa w czynnościach procesowych wraz z tłumaczem, a także prawo do występowania w sądzie w języku ojczystym.

Artykuł 100

1. Sąd Konstytucyjny Republiki Czecheńskiej jest tworzony w celu rozpatrywania kwestii zgodności ustaw Republiki Czecheńskiej, normatywnych aktów prawnych Parlamentu Republiki Czecheńskiej, Głowy Republiki Czecheńskiej, Rządu Republiki Czecheńskiej, innych organów władzy wykonawczej Republiki Czecheńskiej oraz organów samorządu lokalnego Republiki Czecheńskiej z Konstytucją Republiki Czecheńskiej.
2. Sąd Konstytucyjny Republiki Czecheńskiej:
 - 1) w granicach swoich uprawnień rozstrzyga spory kompetencyjne między organami władzy państwowej Republiki Czecheńskiej, między organami władzy państwowej Republiki Czecheńskiej a organami samorządu lokalnego oraz między organami samorządu lokalnego;
 - 2) wydaje opinię o zgodności sprawy stawianej na referendum Republiki Czecheńskiej z Konstytucją Republiki Czecheńskiej;
 - 3) na żądanie Głowy Republiki Czecheńskiej i Parlamentu Republiki Czecheńskiej dokonuje wykładni Konstytucji Republiki Czecheńskiej.
3. Tryb nadawania uprawnień przewodniczącemu, zastępcy przewodniczącego oraz innym sędziom Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej jest określany przez ustawę Republiki Czecheńskiej, uchwaloną zgodnie z ustawą federalną.
4. Sąd Konstytucyjny Republiki Czecheńskiej rozpoznaje sprawy podlegające jego kompetencjom w trybie ustanowionym w ustawie Republiki Czecheńskiej.
5. Wyrok Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej, wydany w granicach jego uprawnień, nie może być zrewidowany przez inny sąd.
6. Finansowanie Sądu Konstytucyjnego Republiki Czecheńskiej jest realizowane ze środków budżetu republikańskiego.

Artykuł 101

1. Sędziowie pokoju są sędziami sądów powszechnych Republiki Czecheńskiej i wchodzi w skład jednolitego systemu sądów Federacji Rosyjskiej. Uprawnienia, tryb działalności sędziów pokoju oraz tryb tworzenia stanowisk sędziów pokoju są ustanawiane w ustawie federalnej. Tryb powoływania sędziów pokoju oraz ich działalności są ustanawiane w ustawie Republiki Czecheńskiej, uchwalonej zgodnie z ustawą federalną.
2. Sędziowie pokoju w granicach swoich uprawnień rozpoznają sprawy cywilne, administracyjne i karne w charakterze sądu pierwszej instancji.
3. Obwody sądowe oraz stanowiska sędziów pokoju są tworzone i likwidowane na podstawie postanowień ustaw Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 102

Uprawnienia, tryb tworzenia i działalność sądów federalnych na terytorium Republiki Czecheńskiej są ustanawiane postanowieniami Konstytucji Federacji Rosyjskiej, federalną ustawą konstytucyjną oraz innymi ustawami federalnymi.

Artykuł 103

1. Prokuratura Republiki Czecheńskiej wchodzi w jednolity scentralizowany system prokuratury Federacji Rosyjskiej, w ramach którego prokuratorzy niższych instancji są podporządkowani prokuratorom wyższych instancji oraz Prokuratorowi Generalnemu Federacji Rosyjskiej.
2. Uprawnienia, organizację oraz tryb działania organów prokuratury określa ustawa federalna.

Artykuł 104

1. Prokurator Republiki Czecheńskiej, prokuratorzy miast, rejonów oraz inni równorzędni prokuratorzy w Republice Czecheńskiej są powoływani na stanowisko oraz odwoływani ze stanowiska w trybie przewidzianym w art. 129 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.
Inni prokuratorzy w Republice Czecheńskiej są powoływani na stanowisko i odwoływani ze stanowiska przez Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej.
2. Prokurator Republiki Czecheńskiej oraz prokuratorzy rejonów i miast realizują swoje uprawnienia niezależnie od jakichkolwiek organów władzy państwowej Republiki Czecheńskiej i organów samorządu lokalnego oraz ich funkcjonariuszy.

Artykuł 105

Adwokatura w Republice Czecheńskiej jest niezależnym zawodowym zrzeszeniem osób zajmujących się działalnością adwokacką i realizujących swoją działalność zgodnie z ustawodawstwem federalnym.

Artykuł 106

Notariat w Republice Czecheńskiej jest powoływany – zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej oraz Konstytucją Republiki Czecheńskiej – do ochrony praw i interesów prawnych obywateli oraz osób prawnych drogą dokonywania czynności notarialnych w imieniu Federacji Rosyjskiej. Organizację i tryb działalności notariatu określa ustawa federalna oraz ustawa Republiki Czecheńskiej.

ROZDZIAŁ 8. SAMORZĄD LOKALNY

Artykuł 107

1. Samorząd lokalny w Republice Czecheńskiej zapewnia samodzielne rozwiązywanie przez ludność kwestii o znaczeniu lokalnym oraz władanie, użytkowanie i dysponowanie własnością komunalną.
2. Samorządność lokalna jest realizowana przez obywateli w drodze referendum, wyborów i innych form bezpośredniego wyrażania woli, za pośrednictwem obieralnych i innych organów samorządu lokalnego.

Artykuł 108

1. Samorząd lokalny funkcjonuje w miastach, wsiach oraz na innych terytoriach, z uwzględnieniem tradycji historycznych i innych tradycji lokalnych.
2. Zmiana granic obszaru, na którym funkcjonuje samorząd lokalny, jest możliwa z uwzględnieniem opinii ludności tych obszarów.

Artykuł 109

Tryb tworzenia organów samorządu lokalnego Republiki Czecheńskiej oraz organizacji ich działalności określa ustawa federalna, ustawa Republiki Czecheńskiej o samorządzie lokalnym oraz statuty jednostek samorządu lokalnego.

Artykuł 110

1. Organy samorządu lokalnego samodzielnie zarządzają własnością komunalną oraz tworzą, zatwierdzają i wykonują budżet lokalny, ustanawiają lokalne podatki i opłaty, strzegą porządku publicznego, a także rozwiązują inne kwestie o znaczeniu lokalnym.
2. Organy samorządu lokalnego mogą na mocy ustaw federalnych otrzymywać niektóre uprawnienia państwowe Federacji Rosyjskiej oraz na mocy ustaw Republiki Czecheńskiej – niektóre uprawnienia państwowe Republiki Czecheńskiej, z którymi związana jest procedura przekazywania niezbędnych do ich realizacji środków materiałowych i finansowych. Realizacja przekazanych uprawnień podlega kontroli organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i Republiki Czecheńskiej.

Artykuł 111

Samorządność lokalna jest gwarantowana poprzez prawo do obrony sądowej, do kompensacji dodatkowych wydatków, poniesionych w rezultacie decyzji, podjętych przez organy władzy państwowej oraz poprzez zakaz ograniczania praw samorządu lokalnego, ustanowionych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej i ustawy federalne, przez Konstytucję Republiki Czecheńskiej i ustawy Republiki Czecheńskiej.

ROZDZIAŁ 9. WPROWADZENIE ZMIAN DO KONSTYTUCJI REPUBLIKI CZECHENSKIEJ

Artykuł 112

1. Wprowadzenie zmian do Konstytucji Republiki Czecheńskiej odbywa się w trybie ustanowionym przez niniejszą Konstytucję.
2. Propozycje zmian w Konstytucji Republiki Czecheńskiej mogą wnosić:
 - 1) Głowa Republiki Czecheńskiej;
 - 2) grupa deputowanych w składzie co najmniej połowy ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej;

- 3) Rząd Republiki Czecheńskiej;
- 4) organy przedstawicielskie samorządu lokalnego.
3. Ustawę konstytucyjną Republiki Czecheńskiej, dotyczącą zmian w Konstytucji Republiki Czecheńskiej, uznaje się za uchwaloną, jeśli za jej przyjęciem głosowało co najmniej dwie trzecie ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
4. Odrzuconą przez Głowę Republiki Czecheńskiej ustawę konstytucyjną Republiki Czecheńskiej, dotyczącą zmian w Konstytucji Republiki Czecheńskiej, uznaje się za uchwaloną, jeśli w powtórny głosowaniu za jej przyjęciem głosowało co najmniej trzy czwarte ustanowionej liczby deputowanych Parlamentu Republiki Czecheńskiej.
5. Zmiany do ust. 5 artykułu 59 Konstytucji Republiki Czecheńskiej, określającego skład Republiki Czecheńskiej, są wnoszone na podstawie odpowiedniej ustawy konstytucyjnej Republiki Czecheńskiej o zmianie nazwy jednostki administracyjno-terytorialnej, statusu jednostki administracyjno-terytorialnej lub o utworzeniu nowej jednostki administracyjno-terytorialnej.
6. Konstytucja Republiki Czecheńskiej oraz ustawy konstytucyjne o wprowadzeniu zmian do Konstytucji Republiki Czecheńskiej wchodzą w życie po ich oficjalnym opublikowaniu, z wyjątkiem przypadków, kiedy w samej ustawie konstytucyjnej o wprowadzeniu zmian do Konstytucji Republiki Czecheńskiej został ustanowiony inny termin jej wejścia w życie.

Część 2. Kodeks karny Federacji Rosyjskiej – unormowanie przestępstw poddanych analizie w rozdziale 3

1. Przestępstwa o charakterze terrorystycznym

Art. 205. Akt terrorystyczny

Ust. 1. Wywołanie eksplozji, pożaru lub dokonanie innych czynów zastraszających ludność i stwarzających niebezpieczeństwo zagłady człowieka, spowodowania znacznej szkody materialnej lub zaistnienia innych ciężkich następstw, w celu destabilizacji działalności organów władzy albo organizacji międzynarodowych bądź wpłynięcia na podjęcie przez nich decyzji, a także groźba popełnienia wskazanych czynów w celu wpłynięcia na podjęcie decyzji przez organy władzy lub organizacje międzynarodowe –

kara pozbawienia wolności na okres od dziesięciu do piętnastu lat.

Ust. 2. Czyn, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu:

- a) popełnione przez grupę osób będących w zмовie lub przez zorganizowaną grupę;
- b) które spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka;
- c) które spowodowały znaczną szkodę materialną lub nastąpienie innych ciężkich skutków

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 3. Czyn przewidziane w ust. 1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, jeśli one:

- a) były związane z zamachem na obiekty wykorzystujące energię atomową lub z wykorzystaniem materiałów jądrowych, środków radioaktywnych albo źródeł promieniowania radioaktywnego bądź środków trujących, toksycznych, niebezpiecznych środków chemicznych lub biologicznych;
- b) spowodowały umyślnie śmierć człowieka –
kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Przypis. Osoba, która uczestniczyła w przygotowaniu aktu terrorystycznego, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli we właściwym czasie uprzedziła ona organy władzy lub w inny sposób przyczyniła się do zapobieżenia dokonania aktu terrorystycznego i jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 205¹. Wspieranie działalności terrorystycznej

Ust. 1. Nakłanianie, werbowanie lub inne wciągnięcie osoby w popełnienie choćby jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205², 206 ust. 1 i ust. 2, 208, 211 ust. 1–3, 220, 221, 277, 278, 279 i art. 360 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, uzbrojenie lub przygotowanie osoby w celu popełnienia choćby jednego ze wskazanych przestępstw –

kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do piętnastu lat oraz fakultatywna kara grzywny w wysokości od 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat trzech.

Ust. 1.1. Nakłanianie, werbowanie lub inne wciągnięcie osoby w popełnienie choćby jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205, 205³, 205⁴, 205⁵, 206 ust. 3 i ust. 4, 211 ust. 4 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, uzbrojenie lub przygotowanie osoby w celu popełnienia choćby jednego z wymienionych przestępstw, a także finansowanie terroryzmu –

kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Ust. 2. Czyny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 1.1 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego –

kara pozbawienia wolności na okres od dziesięciu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości od 500 tys. do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od trzech do pięciu lat, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Ust. 3. Poplecznictwo w popełnieniu chociażby jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205, 206 ust. 3, 208 ust. 1 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej –

kara pozbawienia wolności na okres od dziesięciu do dwudziestu lat.

Ust. 4. Organizacja popełnienia chociażby jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205, 205³, 206 ust. 3 i ust. 4, 211 ust. 4 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej lub kierowanie ich popełnieniem, a także organizowanie finansowania terroryzmu –

kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Przypisy.

Przypis 1. Pod pojęciem finansowania terroryzmu w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej rozumiane jest dostarczanie lub zbieranie środków bądź świadczenie

usług finansowych ze świadomością tego, że są one przeznaczone w celu finansowania organizacji, przygotowania lub popełnienia choćby jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205, 205¹, 205², 205³, 205⁴, 205⁵, 206, 208, 211, 220, 221, 277, 278, 279 i art. 360 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, lub dla finansowania bądź innego zabezpieczenia materialnego osoby w celu popełnienia przez nią choćby jednego z tych przestępstw, albo dla zabezpieczenia zorganizowanej grupy, nielegalnej formacji zbrojnej, związku przestępczego (organizacji przestępczej), utworzonych lub tworzonych w celu popełnienia choćby jednego z tych przestępstw.

Przypis 1.1. Pod pojęciem poplecznictwa w niniejszym artykule rozumiane jest umyślne wspieranie popełnienia przestępstwa poprzez udzielanie rad, wskazówek, dostarczanie informacji, środków lub narzędzi przestępstwa albo poprzez eliminowanie przeszkód jego popełnienia, a także obietnica ukrycia przestępcy, środków lub narzędzi popełnienia przestępstwa, śladów przestępstwa albo przedmiotów pozyskanych drogą przestępstwa, a także obietnica nabycia lub zbycia takich przedmiotów.

Przypis 2. Osoba, która popełniła przestępstwo przewidziane w niniejszym artykule, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli we właściwym czasie uprzedziła ona organy władzy lub w inny sposób przyczyniła się do zapobieżenia lub udaremnienia przestępstwa, które finansowała i (lub) którego popełnienie wspierała, i jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 205². Publiczne wezwania do prowadzenia działalności terrorystycznej, publiczne usprawiedliwianie terroryzmu lub propaganda terroryzmu

Ust. 1. Publiczne wezwania do prowadzenia działalności terrorystycznej, publiczne usprawiedliwianie terroryzmu lub propaganda terroryzmu –

kara grzywny w wysokości od 100 tys. do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres od dwóch do pięciu lat.

Ust. 2. Czyny wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, dokonane przy użyciu środków masowego przekazu bądź sieci elektronicznych lub sieci informatyczno-telekomunikacyjnych, w tym sieci internetowej –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od trzech do pięciu lat, bądź kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do siedmiu lat i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu.

Przypisy.

Przypis 1. W niniejszym artykule pod pojęciem publicznego usprawiedliwiania terroryzmu rozumiane jest publiczne oświadczenie o uznaniu ideologii i praktyki terroryzmu za prawidłowe, wymagające wspierania i naśladowania.

Przypis 1.1. W niniejszym artykule pod pojęciem propagandy terroryzmu rozumiana jest działalność związana z rozpowszechnianiem materiałów i (lub) informacji, ukierunkowanych na kształtowanie ideologii terroryzmu, przekonania o jej atrakcyjności albo wyobrażenia o dopuszczalności prowadzenia działalności terrorystycznej.

Przypis 2. W niniejszym artykule pod pojęciem działalności terrorystycznej rozumiane jest popełnienie choćby jednego z przestępstw, przewidzianych w art. 205–206, 208, 211, 220, 221, 277, 278, 279, 360, 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej.

Art. 205³. Odbywanie szkolenia w celu prowadzenia działalności terrorystycznej

Odbywanie przez osobę szkolenia, o którym wie ona, że jest prowadzone w celu dokonywania działalności terrorystycznej lub popełnienia jednego z przestępstw przewidzianych w art. 205¹, 206, 208, 211, 277, 278, 279, 360 i 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, w tym nabycie wiedzy, znajomości praktycznych i wprawy w toku zajęć z przygotowania fizycznego i psychologicznego podczas nauki sposobów popełnienia wymienionych przestępstw, zasad obchodzenia się z bronią, urządzeniami wybuchowymi, materiałami wybuchowymi, środkami trującymi, a także z innymi środkami i przedmiotami, stanowiącymi niebezpieczeństwo dla otoczenia –

kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Przypis. Osoba, która popełniła przestępstwo przewidziane w tym artykule, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli poinformowała ona organy władzy o odbywaniu szkolenia, o którym wiedziała, że jest prowadzone w celu dokonywania działalności terrorystycznej lub popełnienia jednego z przestępstw, przewidzianych w art. 205¹, 206, 211, 277, 278, 279, 360 i 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, przyczyniła się do wykrycia popełnionego przestępstwa lub ujawnienia innych osób, które odbyły takie szkolenie oraz osób, które realizowały, organizowały lub finansowały takie szkolenie, a także miejsc jego prowadzenia, i jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 205⁴. Organizacja związku terrorystycznego i uczestnictwo w nim

Ust. 1. Utworzenie związku terrorystycznego, to jest trwałej grupy osób, zawczasu połączonej w celu prowadzenia działalności terrorystycznej bądź w celu przygotowania lub popełnienia jednego albo kilku przestępstw, przewidzianych w art. 205¹, 205², 206, 208, 211, 220, 221, 277, 278, 279, 360 i 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, bądź innych przestępstw w celu propagandy, usprawiedliwiania i wspierania terroryzmu, jak również kierowanie takim związkiem terrorystycznym, jego częścią lub wchodzącymi w taki związek strukturalnymi jednostkami organizacyjnymi –

kara pozbawienia wolności od piętnastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Ust. 2. Uczestnictwo w związku terrorystycznym –

kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do dziesięciu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat trzech.

Przypisy

Przypis 1. Osoba, która dobrowolnie zaprzestała uczestnictwa w związku terrorystycznym i która poinformowała o jego istnieniu, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa. Nie może być uznane za dobrowolne zaprzestanie uczestnictwa w związku terrorystycznym w chwili zatrzymania osoby lub po jej zatrzymaniu bądź w chwili rozpoczęcia lub po rozpoczęciu postępowania dotyczącego tej osoby oraz czynności śledztwa lub innych czynności procesowych, o których wie dana osoba.

Przypis 2. Pod pojęciem wspierania terroryzmu w niniejszym artykule, art. 63 ust. 1 pkt „r” i przypisu do art. 205² Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej rozumiane jest świadczenie usług, okazanie pomocy materialnej, finansowej lub jakiegokolwiek innej pomocy, przyczyniających się do prowadzenia działalności terrorystycznej.

Art. 205⁵. Organizowanie działalności organizacji terrorystycznej i uczestnictwo w działalności takiej organizacji

Ust. 1. Organizowanie działalności organizacji, która zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej została uznana za terrorystyczną –

kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Ust. 2. Uczestnictwo w działalności organizacji, która zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej została uznana za terrorystyczną –

kara pozbawienia wolności na okres od dziesięciu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat trzech.

Przypis. Osoba, która po raz pierwszy popełniła przestępstwo przewidziane w tym artykule i dobrowolnie zaprzestała uczestnictwa w działalności organizacji, uznanej zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej za terrorystyczną, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa. Nie może być uznane za dobrowolne zaprzestanie uczestnictwa w działalności organizacji, która zgodnie z ustawodawstwem

Federacji Rosyjskiej została uznana za terrorystyczną w chwili zatrzymania osoby lub po jej zatrzymaniu bądź w chwili rozpoczęcia lub po rozpoczęciu postępowania dotyczącego tej osoby oraz po rozpoczęciu czynności śledztwa lub innych czynności procesowych, o których wie dana osoba.

Art. 205⁶. Niezawiadomienie o przestępstwie

Niezawiadomienie organów władzy, w których kompetencji leży rozpatrywanie informacji o przestępstwie, o osobie (osobach), która na podstawie wiarygodnych wiadomych informacji przygotowuje, popełnia lub popełniła choćby jedno z przestępstw przewidzianych w art. 205, 205¹, 205², 205³, 205⁴, 205⁵, 206, 208, 211, 220, 221, 277, 278, 279, 360 i 361 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej –

kara grzywny w wysokości do 100 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do sześciu miesięcy, bądź kara prac przymusowych na okres do jednego roku, albo kara pozbawienia wolności na tenże okres.

Przypis. Osoba nie podlega odpowiedzialności karnej za niezawiadomienie o przygotowaniu lub popełnieniu przestępstwa przez jego małżonka lub bliskiego krewnego.

Art. 206. Wzięcie zakładnika

Ust. 1. Porwanie lub zatrzymanie osoby w charakterze zakładnika, dokonane w celu zmuszenia państwa, osoby prawnej lub obywatela do dokonania jakiejś czynności lub powstrzymania się od jej dokonania jako warunku uwolnienia zakładnika – kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do dziesięciu lat.

Ust. 2. Czynny wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, popełnione:

- a) przez grupę osób będących w zмовie;
- b) [uchylony na mocy postanowień Ustawy Federalnej z dnia 8 grudnia 2003 r. Nr 162];
- c) z użyciem przemocy zagrażającej życiu lub zdrowiu;
- d) z użyciem broni lub przedmiotów wykorzystywanych w charakterze broni;
- e) w stosunku do nieletniego, którego wiek jest w sposób oczywisty rozpoznawalny;
- f) w stosunku do kobiety znajdującej się w widocznej ciąży;
- g) w stosunku do dwóch lub większej liczby osób;
- h) z pobudek materialnych lub na zlecenie –

kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do piętnastu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 3. Czynny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, jeśli zostały one popełnione przez zorganizowaną grupę lub spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka lub inne ciężkie następstwa –

kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 4. Czyny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, jeśli przyczyniły się one do umyślnego spowodowania śmierci człowieka –

kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i obowiązkowa kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Przypis. Osoba, która dobrowolnie lub pod naciskiem władzy uwolniła zakładnika, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli zachowanie tej osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 207. Jawnie fałszywe zawiadomienie o akcie terrorystycznym

Ust. 1. Jawnie fałszywe zawiadomienie o przygotowywanym wybuchu, podpaleniu lub o innych czynach stwarzających niebezpieczeństwo śmierci ludzi, wyrządzenia znacznej szkody majątkowej lub wystąpienia innych społecznie niebezpiecznych skutków, dokonane z pobudek chuligańskich –

kara grzywny w wysokości od 200 tys. do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do osiemnastu miesięcy, bądź kara ograniczenia wolności na okres do lat trzech, albo kara prac przymusowych na okres od dwóch do trzech lat.

Ust. 2. Czyn przewidziany w ust. 1 niniejszego artykułu, dokonany w odniesieniu do obiektów infrastruktury socjalnej lub który spowodował wyrządzenie szkody w dużym rozmiarze –

kara grzywny w wysokości od 500 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara pozbawienia wolności na okres od trzech do pięciu lat.

Ust. 3. Jawnie fałszywe zawiadomienie o przygotowywanym wybuchu, podpaleniu lub o innych czynach stwarzających niebezpieczeństwo śmierci ludzi, wyrządzenia znacznej szkody majątkowej lub wystąpienia innych społecznie niebezpiecznych skutków, dokonane w celu destabilizacji działalności organów władzy –

kara grzywny w wysokości od 700 tys. do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do ośmiu lat.

Ust. 4. Czyny przewidziane w ust. 1, ust. 2 lub w ust. 3 niniejszego artykułu, które spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka lub inne ciężkie następstwa –

kara grzywny w wysokości od 1 mln 500 tys. rubli do 2 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat, bądź kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do dziesięciu lat.

Przypisy.

Przypis 1. W niniejszym artykule pod pojęciem znacznej szkody rozumiana jest szkoda, której wartość przekracza 1 mln rubli.

Przypis 2. W niniejszym artykule pod pojęciem obiektów infrastruktury socjalnej rozumiane są instytucje systemu ochrony zdrowia, nauki, wychowania przedszkolnego, przedsiębiorstwa i instytucje, związane z wypoczynkiem i organizacją czasu

wolnego, sferą usług, transportu pasażerskiego, instytucje sportowo-rekreacyjne, system instytucji świadczących usługi o charakterze prawnym i finansowo-kredytowym, a także inne obiekty infrastruktury socjalnej.

Art. 208. Organizacja nielegalnej formacji zbrojnej lub udział w niej

Ust. 1. Utworzenie formacji zbrojnej (związku, oddziału, drużyny lub innej grupy), nieprzewidzianej ustawą federalną, jak również kierowanie taką formacją lub jej finansowanie –

kara pozbawienia wolności na okres od dziesięciu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 2. Udział w formacji zbrojnej nie przewidzianej ustawą federalną, a także udział na terytorium innego państwa w takiej formacji, nieprzewidzianej prawem danego państwa, w celach sprzecznych z interesami Federacji Rosyjskiej –

kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Przypis. Osoba, która po raz pierwszy popełniła przestępstwo przewidziane w tym artykule, która dobrowolnie zaprzestała udziału w nielegalnej formacji zbrojnej i zdała broń, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli jej zachowanie nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 210. Organizacja związku przestępczego (organizacji przestępczej) lub uczestnictwo w nim (w niej)

Ust. 1. Stworzenie związku przestępczego (organizacji przestępczej) w celu popełnienia jednego lub kilku ciężkich lub szczególnie ciężkich przestępstw albo kierowanie związkiem przestępczym (organizacją przestępczą) lub wchodzącymi w niego (nią) jednostkami strukturalnymi, jak również koordynacja działalności zorganizowanych grup, stworzenie trwałych więzi między nimi, opracowanie planów i stworzenie warunków do popełniania przestępstw przez zorganizowane grupy, podział stref wpływów przestępczych i (lub) dochodów przestępczych między takimi grupami –

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 5 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 1.1. Uczestnictwo w zebraniu organizatorów, kierownictwa (liderów) lub innych przedstawicieli związków przestępczych (organizacji przestępczych) i (lub) zorganizowanych grup w celu popełnienia chociażby jednego z przestępstw przewidzianych w ust. 1 niniejszego artykułu –

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 2. Uczestnictwo w związku przestępczym (organizacji przestępczej) – kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dziesięciu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 3 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 3. Czyny przewidziane w ust. 1, ust. 1.1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego – kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 5 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 4. Czyny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 1.1 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę zajmującą najwyższą pozycję w hierarchii przestępczej – kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 5 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Przypis. Założyciele, uczestnicy, kierownicy, członkowie organów zarządczych i pracownicy instytucji zarejestrowanej w formie osoby prawnej i (lub) kierownicy oraz pracownicy jej jednostki strukturalnej nie podlegają odpowiedzialności karnej wynikającej z zapisów niniejszego artykułu.

Art. 210¹. Zajęcie najwyższego stanowiska w hierarchii przestępczej

Zajęcie najwyższego stanowiska w hierarchii przestępczej – kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do 5 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Art. 211. Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego albo składu taboru kolejowego

Ust. 1. Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego albo składu taboru kolejowego, jak również zajęcie takiego statku lub składu w celu porwania – kara pozbawienia wolności na okres od czterech do ośmiu lat i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do jednego roku.

Ust. 2. Czyny, przewidziane w ust. 1 niniejszego artykułu, popełnione:

- a) przez grupę osób będących w zмовie;
- b) [uchylony na mocy Ustawy Federalnej z dnia 8 grudnia 2003 r. Nr 162];
- c) z użyciem przemocy zagrażającej życiu lub zdrowiu bądź z groźbą użycia takiej przemocy;

d) z użyciem broni lub przedmiotów wykorzystywanych w charakterze broni – kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dwunastu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Ust. 3. Czyny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, jeśli zostały one popełnione przez zorganizowaną grupę lub spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka lub inne ciężkie następstwa –

kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 4. Czyny przewidziane w ust. 1, ust. 2 lub w ust. 3 niniejszego artykułu, związane z dokonaniem aktu terrorystycznego lub z innym urzeczywistnieniem działalności terrorystycznej –

kara pozbawienia wolności na okres od piętnastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności.

2. Przestępstwa o charakterze ekstremistycznym

Art. 277. Zamach na życie działacza państwowego lub działacza społecznego

Zamach na życie działacza państwowego lub działacza społecznego, dokonany w celu ustania jego działalności państwowej lub innej działalności politycznej bądź z zemsty za taką działalność –

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności do lat dwóch, bądź kara dożywotniego pozbawienia wolności, albo kara śmierci.

Art. 278. Przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymanie władzy z użyciem przemocy

Czyny mające na celu przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymanie władzy z użyciem przemocy, naruszające Konstytucję Federacji Rosyjskiej, jak również czyny mające na celu dokonanie zmiany ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z użyciem przemocy –

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Art. 279. Powstanie zbrojne

Organizacja powstania zbrojnego lub aktywny udział w nim w celu obalenia ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej lub dokonania zmiany ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej przy wykorzystaniu przemocy bądź naruszenie integralności terytorialnej Federacji Rosyjskiej –

kara pozbawienia wolności na okres od dwunastu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Art. 280. Publiczne wezwania do prowadzenia działalności ekstremistycznej

Ust. 1. Publiczne wezwania do prowadzenia działalności ekstremistycznej – kara grzywny w wysokości od 100 tys. do 300 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do dwóch lat, bądź kara prac przymusowych na okres do lat trzech, lub kara aresztu na okres od czterech do sześciu miesięcy, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat czterech i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na tenże okres.

Ust. 2. Czyny wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, popełnione z wykorzystaniem środków masowego przekazu lub sieci informatyczno-telekomunikacyjnych, w tym sieci internetowej –

kara prac przymusowych na okres do lat pięciu i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do trzech lat, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat pięciu i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech.

Art. 280¹. Publiczne wezwania do dokonania czynów mających na celu naruszenie integralności terytorialnej Federacji Rosyjskiej

Ust. 1. Publiczne wezwania do dokonania czynów mających na celu naruszenie integralności terytorialnej Federacji Rosyjskiej, dokonane przez osobę poddaną odpowiedzialności administracyjnej za analogiczny czyn w ciągu jednego roku – kara grzywny w wysokości od 200 tys. do 400 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara prac przymusowych na okres do lat trzech, albo kara aresztu na okres od czterech do sześciu miesięcy, lub kara pozbawienia wolności na okres do lat czterech i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na tenże okres.

Ust. 2. Czyny wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, popełnione z wykorzystaniem środków masowego przekazu bądź sieci elektronicznych lub sieci informatyczno-telekomunikacyjnych (w tym sieci internetowej) –

kara prac obowiązkowych na czas do 480 godzin i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat pięciu i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech.

Art. 282. Wzniesienie nienawiści lub wrogości, jak również znieważenie godności ludzkiej

Ust. 1. Czyny mające na celu wzniesienie nienawiści lub wrogości, jak również czyny polegające na znieważeniu godności człowieka lub grupy osób z powodu ich płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stosunku do religii, jak

również przynależności do określonej grupy społecznej, dokonane publicznie lub z wykorzystaniem środków masowego przekazu bądź sieci informatyczno-telekomunikacyjnych, w tym sieci internetowej, dokonane przez osobę, poddaną odpowiedzialności administracyjnej za analogiczny czyn w ciągu jednego roku – kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od jednego roku do lat czterech i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres od dwóch do pięciu lat.

Ust. 2. Czyny mające na celu wzniecanie nienawiści lub wrogości, jak również czyny polegające na znieważeniu godności człowieka lub grupy osób z powodu ich płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stosunku do religii, jak również przynależności do określonej grupy społecznej, dokonane publicznie lub z wykorzystaniem środków masowego przekazu bądź sieci informatyczno-telekomunikacyjnych, w tym sieci internetowej, popełnione:

- a) z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia,
- b) przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego,
- c) przez zorganizowaną grupę –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 600 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od dwóch do pięciu lat i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres od trzech do sześciu lat.

Art. 282¹. Organizacja związku ekstremistycznego

Ust. 1. Utworzenie związku ekstremistycznego, to jest zorganizowanej grupy osób w celu przygotowania lub dokonania przestępstw o charakterze ekstremistycznym, jak również kierowanie takim związkiem ekstremistycznym, jego częścią lub jednostkami organizacyjnymi wchodzącymi w skład takiego związku, a także utworzenie związku organizatorów, przywódców lub innych przedstawicieli części lub jednostek organizacyjnych takiego związku w celu opracowania planów i (lub) warunków do popełnienia przestępstw o charakterze ekstremistycznym –

kara grzywny w wysokości od 400 tys. do 800 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do lat dziesięciu i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 1.1. Nakłanianie, werbowanie lub inne wciągnięcie osoby w działalność związku ekstremistycznego –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od dwóch do pięciu lat i fakultatywna karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara pozbawienia wolności na okres od czterech do ośmiu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 2. Udział w związku ekstremistycznym –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 600 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od jednego roku do lat czterech i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres do jednego roku, bądź kara pozbawienia wolności na okres od dwóch do sześciu lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres do jednego roku.

Ust. 3. Czyny przewidziane w ust. 1, ust. 1.1 i ust. 2 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego –

kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dwunastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Przypisy.

Przypis 1. Osoba, która po raz pierwszy popełniła przestępstwo, przewidziane brzmieniem niniejszego artykułu i w sposób dobrowolny zaprzestała udziału w działalności związku ekstremistycznego, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli zachowanie osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Przypis 2. Pod pojęciem przestępstw o charakterze ekstremistycznym w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej rozumiane są przestępstwa popełnione z motywów nienawiści lub wrogości o podłożu politycznym, ideologicznym, rasowym, narodowościowym lub religijnym albo z motywów nienawiści lub wrogości w stosunku do określonej grupy społecznej, przewidziane w odpowiednich artykułach części szczególnej Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej i w art. 63 ust. 1 pkt „f” KK FR.

Art. 282². Organizowanie działalności organizacji ekstremistycznej

Ust. 1. Organizowanie działalności organizacji społecznej lub religijnej albo innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o ich likwidacji lub o zakazie działalności w związku z prowadzeniem przez nie działalności ekstremistycznej, z wyjątkiem organizacji, które zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej zostały uznane za terrorystyczne –

kara grzywny w wysokości od 400 tys. do 800 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do dziesięciu lat i obowiązkowa kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu wraz z obowiązkową karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 1.1. Nakłanianie, werbowanie lub inne wciągnięcie osoby w działalność organizacji ekstremistycznej –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od dwóch do pięciu lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu wraz z obowiązkową karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Ust. 2. Uczestnictwo w działalności organizacji społecznej lub religijnej bądź innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o ich likwidacji lub o zakazie ich działalności w związku z prowadzeniem przez nie działalności ekstremistycznej, z wyjątkiem organizacji, które zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej zostały uznane za terrorystyczne –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 600 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od jednego roku do lat czterech i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech wraz z obowiązkową karą ograniczenia wolności na okres do jednego roku, bądź kara pozbawienia wolności na okres od dwóch do sześciu lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu wraz z obowiązkową karą ograniczenia wolności do jednego roku.

Ust. 3. Czyny przewidziane brzmieniem ust. 1, ust. 1.1 i ust. 2 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego –

kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dwunastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia za pracę albo innego dochodu skazanego za okres od dwóch do trzech lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub

zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch.

Przypis.

Osoba, która po raz pierwszy popełniła przestępstwo przewidziane w art. 282² KK FR i która dobrowolnie zaprzestała uczestnictwa w działalności organizacji społecznej lub religijnej albo innej organizacji, w stosunku do której sąd orzekł prawomocny wyrok o ich likwidacji lub o zakazie ich działalności w związku z prowadzeniem przez nie działalności ekstremistycznej, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli zachowanie osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Art. 282³. Finansowanie działalności ekstremistycznej

Ust. 1. Udzielanie (dostarczanie) lub zbieranie środków bądź świadczenie usług finansowych ze świadomością, że służą one w sposób jawny do finansowania organizacji, przygotowania i popełnienia choćby jednego z przestępstw o charakterze ekstremistycznym bądź do zabezpieczenia działalności związku ekstremistycznego lub organizacji ekstremistycznej –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od jednego roku do lat czterech i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres do jednego roku, bądź kara pozbawienia wolności na okres od trzech do ośmiu lat.

Ust. 2. Czyny przewidziane w ust. 1 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę z wykorzystaniem swojego stanowiska służbowego –

kara grzywny w wysokości od 300 tys. do 700 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat, bądź kara prac przymusowych na okres od dwóch do pięciu lat i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu wraz z obligatoryjną karą ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, bądź kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do dziesięciu lat.

Przypis.

Osoba, która po raz pierwszy popełniła przestępstwo przewidziane w niniejszym artykule, uwalniana jest od odpowiedzialności karnej, jeśli we właściwym czasie poprzez poinformowanie organów władzy lub w inny sposób osoba ta przyczyniła się do zapobieżenia lub do udaremnienia przestępstwa, które finansowała, jak również jeśli osoba ta przyczyniła się do udaremnienia działalności związku ekstremistycznego lub organizacji ekstremistycznej, dla zabezpieczenia działalności których dostarczała ona lub zbierała środki bądź na rzecz których świadczyła ona usługi finansowe, jeśli zachowanie osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

3. Przestępstwa zabójstwa

Art. 105. Zabójstwo

Ust. 1. Zabójstwo, to jest za umyślne spowodowanie śmierci innej osoby – kara pozbawienia wolności na okres od sześciu do piętnastu lat i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Ust. 2. Zabójstwo:

- a) dwóch lub więcej osób;
- b) osoby lub jej bliskich w związku z wykonywaniem przez daną osobę obowiązków służbowych lub wypełnianiem przez nią obowiązków społecznych;
- c) małoletniego lub innej osoby, której stan bezradności jest znany sprawcy, a także związane z uprowadzeniem człowieka;
- d) kobiety, której stan brzemienności jest znany sprawcy;
- e) popełnione ze szczególnym okrucieństwem;
- f) popełnione w sposób niebezpieczny dla ogółu;
- f¹) z motywu krwawej zemsty;
- g) popełnione przez grupę osób, grupę osób będących w zмовie lub przez zorganizowaną grupę;
- h) z pobudek materialnych lub na zlecenie, a także związane z rozbojem, wymuszeniem lub bandytyzmem;
- i) z pobudek chuligańskich;
- j) w celu ukrycia innego przestępstwa lub ułatwienia jego popełnienia, a także związane ze zgwałceniem lub przemocą o charakterze seksualnym;
- k) z motywów politycznej, ideologicznej, rasowej, narodowościowej lub religijnej nienawiści lub wrogości bądź z motywów nienawiści lub wrogości w stosunku do jakiejkolwiek grupy społecznej;
- l) w celu wykorzystania organów lub tkanek ofiary – kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do dwudziestu lat i obligatoryjna kara ograniczenia wolności na okres od jednego roku do lat dwóch, albo kara dożywotniego pozbawienia wolności, bądź kara śmierci.

4. Przestępstwa umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu

Art. 111. Umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu

Ust. 1. Umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, niebezpiecznego dla życia człowieka lub które spowodowało utratę wzroku, mowy, słuchu lub jakiegokolwiek organu albo utratę przez dany organ jego funkcji, poronienie, rozstrój psychiczny, chorobę związaną z narkomanią lub toksykomanią, lub które przejawiało się w trwałym oszpecceniu tej osoby, bądź które spowodowało poważną trwałą utratę ogólnej zdolności do pracy nie mniej niż na jedną trzecią, bądź pełną utratę zawodowej zdolności do pracy –

kara pozbawienia wolności na okres do lat ośmiu.

Ust. 2. Czyny, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, dokonane:

- a) w stosunku do osoby lub jej bliskich w związku z wykonywaniem przez daną osobę obowiązków służbowych lub wypełnianiem przez nią obowiązków społecznych;
- b) w stosunku do małoletniego lub innej osoby, której stan bezradności jest znany sprawcy, a także ze szczególnym okrucieństwem, pastwieniem się lub męczarniami ofiary;
- c) w sposób niebezpieczny dla ogółu;
- d) na zlecenie;
- e) z pobudek chuligańskich;
- f) z motywów politycznej, ideologicznej, rasowej, narodowościowej lub religijnej nienawiści lub wrogości bądź z motywów nienawiści lub wrogości w stosunku do jakiegokolwiek grupy społecznej;
- g) w celu wykorzystania organów lub tkanek ofiary;
- h) z użyciem broni lub przedmiotów wykorzystywanych w charakterze broni – kara pozbawienia wolności na okres do lat dziesięciu i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Ust. 3. Czyny przewidziane w ust. 1 lub w ust. 2 niniejszego artykułu, jeśli zostały dokonane:

- a) przez grupę osób, grupę osób będących w zмовie lub przez zorganizowaną grupę;
- b) w stosunku do dwóch lub więcej osób – kara pozbawienia wolności na okres do lat dwunastu i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

Ust. 4. Czyny przewidziane w ust. 3 niniejszego artykułu, które spowodowały nieumyślnie śmierć ofiary –

kara pozbawienia wolności na okres do lat piętnastu i fakultatywna kara ograniczenia wolności na okres do lat dwóch.

5. Przestępstwa związane z nadużyciem władzy

Art. 285. Nadużycie władzy

Ust. 1. Wykorzystanie przez funkcjonariusza publicznego swoich uprawnień służbowych, jeśli czyn ten został dokonany z pobudek materialnych lub z innych pobudek osobistych i spowodował istotne naruszenie praw oraz interesów prawnych obywateli lub organizacji bądź prawnie chronionych interesów społeczeństwa lub państwa –

kara grzywny w wysokości do 80 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do sześciu miesięcy, bądź kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu, albo kara prac przymusowych na okres do lat

czterech, bądź kara aresztu na okres od czterech do sześciu miesięcy, albo kara pozbawienia wolności na okres do lat czterech.

Ust. 2. Czyn wymieniony w ust. 1 niniejszego artykułu, popełniony przez osobę piastującą stanowisko państwowe Federacji Rosyjskiej lub stanowisko państwowe podmiotu Federacji Rosyjskiej, a także przez szefa organizacji samorządu terytorialnego –

kara grzywny w wysokości od 100 tys. do 300 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do dwóch lat, bądź kara prac przymusowych na okres do lat pięciu i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, albo kara pozbawienia wolności na okres do lat siedmiu i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech.

Ust. 3. Popełnienie czynów wymienionych w ust. 1 lub ust. 2 niniejszego artykułu, które spowodowały poważne konsekwencje –

kara pozbawienia wolności na okres do lat dziesięciu i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech.

Przypisy

Przypis 1. Za funkcjonariuszy publicznych uznawane są osoby, które w sposób stały, czasowy lub posiadając specjalne uprawnienia wykonują funkcje przedstawiciela władzy lub wykonują funkcje organizacyjno-zarządzające, administracyjno-gospodarcze w organach państwowych, organach samorządu terytorialnego, instytucjach państwowych i samorządowych, korporacjach państwowych, spółkach państwowych, państwowych i samorządowych przedsiębiorstwach unitarnych, spółkach akcyjnych, których kontrolny pakiet akcji przynależy Federacji Rosyjskiej, podmiotom Federacji Rosyjskiej lub jednostkom samorządu terytorialnego, a także w Siłach Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, innych wojskach i formacjach wojskowych Federacji Rosyjskiej.

Przypis 2. Pod pojęciem osób zajmujących stanowiska państwowe w Federacji Rosyjskiej rozumiane są osoby, które zajmują stanowiska, ustanowione w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, federalnymi ustawami konstytucyjnymi i ustawami konstytucyjnymi, przeznaczone do bezpośredniego wykonywania umocowań prawnych organów państwowych.

Przypis 3. Pod pojęciem osób zajmujących stanowiska państwowe w podmiotach Federacji Rosyjskiej rozumiane są osoby, zajmujące stanowiska, ustanowione konstytucjami lub dekretemi podmiotów Federacji Rosyjskiej, przeznaczone do bezpośredniego wykonywania umocowań prawnych organów państwowych.

Przypis 4. Urzędnicy państwowi i urzędnicy samorządu terytorialnego, nie należący do kategorii funkcjonariuszy publicznych, podlegają odpowiedzialności karnej zgodnie z brzmieniem niniejszego Rozdziału Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej w szczególnych przypadkach, przewidzianych odpowiednimi artykułami.

6. Przestępstwa związane z przyjęciem łapówki

Art. 290. Przyjęcie łapówki

Ust. 1. Przyjęcie przez funkcjonariusza publicznego, zagranicznego funkcjonariusza publicznego lub funkcjonariusza publicznego publicznej organizacji międzynarodowej osobiście lub przez pośrednika łapówki w formie środków pieniężnych, papierów wartościowych, innego majątku lub w formie nielegalnego świadczenia usług o charakterze majątkowym, udzielenia innych praw majątkowych (w tym, gdy łapówka po wskazaniu funkcjonariusza publicznego przekazywana jest innej osobie fizycznej lub osobie prawnej), za dokonanie działań (zaniechanie) na korzyść wręczającego łapówkę lub osób podstawionych przez niego, jeśli funkcjonariusz publiczny na mocy swojego stanowiska służbowego może przyczynić się do wskazanych działań (zaniechania), a także za protekcję lub pobłażliwość służbową – kara grzywny w wysokości do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat dwóch bądź w wysokości od dziesięciokrotnej do pięćdziesięciokrotnej sumy łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara prac poprawczych na okres od jednego roku do lat dwóch i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, albo kara prac przymusowych na okres do lat pięciu i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat trzech i fakultatywna kara grzywny w wysokości od dziesięciokrotnej do dwudziestokrotnej wartości łapówki.

Ust. 2. Przyjęcie przez funkcjonariusza publicznego, zagranicznego funkcjonariusza publicznego lub funkcjonariusza publicznego publicznej organizacji międzynarodowej łapówki znacznej wartości –

kara grzywny w wysokości od 200 tys. do 1 mln 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od sześciu miesięcy do lat dwóch albo w wysokości od trzydziestokrotnej do sześćdziesięciokrotnej wartości łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat sześciu i fakultatywna kara grzywny w wysokości do trzydziestokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech.

Ust. 3. Przyjęcie przez funkcjonariusza publicznego, zagranicznego funkcjonariusza publicznego lub funkcjonariusza publicznego publicznej organizacji międzynarodowej łapówki za nielegalne działania (zaniechanie) –

kara grzywny w wysokości od 500 tys. do 2 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od sześciu miesięcy do

lat dwóch bądź w wysokości od czterdziestokrotnej do siedemdziesięciokrotnej kwoty łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od trzech do ośmiu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do czterdziestokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu.

Ust. 4. Czyny, wymienione w ust. 1–3 niniejszego artykułu, popełnione przez osobę piastującą stanowisko państwowe Federacji Rosyjskiej lub stanowisko państwowe podmiotu Federacji Rosyjskiej, a także przez szefa organu samorządu terytorialnego –

grozi kara grzywny w wysokości od 1 mln do 3 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do lat trzech bądź w wysokości od sześćdziesięciokrotnej do osiemdziesięciokrotnej kwoty łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat siedmiu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od pięciu do dziesięciu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do pięćdziesięciokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat siedmiu.

Ust. 5. Czyny, przewidziane w ust. 1, ust. 3, ust. 4 niniejszego artykułu, popełnione przez:

- a) grupę osób pozostających w zмовie lub przez zorganizowaną grupę,
- b) z wymuszeniem łapówki,
- c) w związku z otrzymaniem łapówki znacznej wartości –

kara grzywny w wysokości od 2 mln do 4 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat albo w wysokości od siedemdziesięciokrotnej do dziewięćdziesięciokrotnej wartości łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dwunastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do sześćdziesięciokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu.

Ust. 6. Czyny przewidziane w ust. 1, ust. 3, ust. 4, ust. 5 pkt a i b niniejszego artykułu, popełnione w związku z otrzymaniem łapówki o szczególnie dużej wartości – grozi kara grzywny w wysokości od 3 mln do 5 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od trzech do pięciu lat albo w wysokości od osiemdziesięciokrotnej do stukrotnej wartości łapówki i obligatoryjna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat piętnastu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i fakultatywna kara w wysokości do

siedemdziesięciokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat piętnastu.

Przypis.

Pod pojęciem łapówki znacznej wartości w art. 290 i 291 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej rozumiana jest kwota środków pieniężnych, wartość papierów wartościowych, innego majątku, usług o charakterze majątkowym, innych praw majątkowych przewyższająca kwotę 25 tys. rubli, pod pojęciem łapówki o dużej wartości – przewyższająca kwotę 150 tys. rubli, łapówki o bardzo dużej wartości – przewyższająca kwotę 1 mln rubli.

7. Przestępstwa związane z wręczeniem łapówki

Art. 291. Wręczenie łapówki

Ust. 1. Wręczenie łapówki funkcjonariuszowi publicznemu, zagranicznemu funkcjonariuszowi publicznemu lub funkcjonariuszowi publicznej organizacji międzynarodowej osobiście lub przez pośrednika (w tym, gdy łapówka po wskazaniu funkcjonariusza publicznego przekazywana jest innej osobie fizycznej lub osobie prawnej) –

kara grzywny w wysokości do 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do jednego roku albo w wysokości od pięciokrotnej do trzydziestokrotnej wartości łapówki, bądź kara prac poprawczych na okres do lat dwóch i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat trzech, albo kara prac przymusowych na okres do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat dwóch i fakultatywna kara grzywny w wysokości od pięciokrotnej do dziesięciokrotnej kwoty łapówki.

Ust. 2. Wręczenie łapówki znacznej wartości funkcjonariuszowi publicznemu, zagranicznemu funkcjonariuszowi publicznemu lub funkcjonariuszowi publicznej organizacji międzynarodowej osobiście lub przez pośrednika (w tym, gdy łapówka po wskazaniu funkcjonariusza publicznego przekazywana jest innej osobie fizycznej lub osobie prawnej) –

kara grzywny w wysokości do 1 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat dwóch albo w wysokości od dziesięciokrotnej do czterdziestokrotnej wartości łapówki, bądź kara prac poprawczych na okres od jednego roku do lat dwóch i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres od jednego roku do lat trzech, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat pięciu i fakultatywna kara grzywny w wysokości od pięciokrotnej do piętnastokrotnej wartości łapówki.

Ust. 3. Wręczenie funkcjonariuszowi publicznemu, zagranicznemu funkcjonariuszowi publicznemu lub funkcjonariuszowi publicznej organizacji

międzynarodowej osobiście lub przez pośrednika łapówki za popełnienie jawnie nielegalnych czynów (za zaniechanie) –

kara grzywny w wysokości od 1 mln 500 tys. rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres do lat dwóch lub w wysokości od trzydziestokrotnej do sześćdziesięciokrotnej wartości łapówki i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu, bądź kara pozbawienia wolności na okres do lat ośmiu i fakultatywna kara grzywny w wysokości do trzydziestokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat pięciu.

Ust. 4. Czynny, przewidziane w ust. 1–3 niniejszego artykułu, popełnione przez:

a) grupę osób pozostających w zмовie lub przez zorganizowaną grupę,

b) w związku z wręczeniem łapówki o znacznej wartości –

kara grzywny w wysokości od 1 mln do 3 mln rubli albo w wysokości wynagrodzenia za pracę lub innego dochodu skazanego za okres od jednego roku do lat trzech albo w wysokości od sześćdziesięciokrotnej do osiemdziesięciokrotnej wartości łapówki i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat siedmiu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od siedmiu do dwunastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do sześćdziesięciokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat siedmiu.

Ust. 5. Czynny wymienione w ust. 1–4 niniejszego artykułu, popełnione w związku z wręczeniem łapówki o szczególnie dużej wartości –

kara grzywny w wysokości od 2 mln do 4 mln rubli lub w wysokości wynagrodzenia za pracę albo innego dochodu skazanego za okres od dwóch do czterech lat lub w wysokości od siedemdziesięciokrotnej do dziewięćdziesięciokrotnej wartości łapówki i fakultatywna kara pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu, bądź kara pozbawienia wolności na okres od ośmiu do piętnastu lat i fakultatywna kara grzywny w wysokości do siedemdziesięciokrotnej wartości łapówki wraz z fakultatywną karą pozbawienia prawa zajmowania określonych stanowisk lub zajmowania się określoną działalnością na okres do lat dziesięciu.

Problematyka związana z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego i bezpieczeństwa państwa w ostatnich latach stała się niezwykle popularna, szczególnie w kontekście nowych rozwiązań wprowadzonych w Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz istotnych zmian ekonomiczno-społecznych, jakie miały miejsce w Czeczenii.

Celem monografii jest zaprezentowanie problematyki dotyczącej miejsca bezpieczeństwa państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań prawno-organizacyjnych wprowadzonych w Republice Czeczeńskiej.

W publikacji wykorzystano materiały odnoszące się do kwestii szeroko rozumianego bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, obejmujące dzieła zwarte i artykułowe, jak również postanowienia zawarte w Konstytucji Federacji Rosyjskiej znowelizowanej w 2020 roku oraz w Konstytucji Republiki Czeczeńskiej przyjętej w 2003 roku. Ponadto przy tworzeniu pracy korzystano z materiałów zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej oraz Federalną Służbę Wykonywania Kar.

Książka dostępna również
jako e-book

 WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

 wydawnictwo.uni.lodz.pl
 ksiegarnia@uni.lodz.pl
 (42) 665 58 63

ISBN 978-83-8220-586-2

9 788382 205862